BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM
ET ROMANORUM
TEUBNERIANA

CLAUDIANUS CARMINA

EDIDIT

J. KOCH

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

DIESES·BUCH·GEHÖRT

CLAUDII CLAUDIANI

CARMINA

RECOGNOVIT

JULIUS KOCH

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXCIII.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Claudii Claudiani poetae, cuius carmina Birtius nuper in Mon. Germ. Hist. auct. ant. tomo decimo anno MDCCCXCII emisso ea mole recensuit, ut comparare sibi tantum librum aut possent aut vellent pauciores, editionem minorem, quia ipse vir egregius repudiavit, ego suscepi ab ipsius disciplina olim profectus quique in studiis his eo duce sat multum operae conlocarim. Itaque tantum abest, ut illi meam operam opponere et cum eo in certamen ire velim, ut in gravissimis potius eum secutus sim atque in hoc ipso labore consiliis eius uti haud raro mihi licuerit, id quod grato animo confiteor. Sunt tamen quibus differat haec parva recensio ab maxima illa. De quibus in proximis exponam.

Manuscripta iisdem siglis indicavi quibus Birtius. Novos libros sive illi minus cognitos non adhibui nisi duos ad deteriorem gregem plane adgregandos, de quibus breviter referam.[1])

1) Cod. Rodomensis 1040 saecl. XIII. Descripsit et saeculo XII tribuit Omont in catalogi mss. Rodomensium tomo I p. 261.[2]) Ipse ex parte contuli. Incipit in folio 55r. col. 1: *Prefacio in librum Claudii Claudiani.*

---

1) Ex antiquis bibliothecarum catalogis exemplorum Claudiani memorias nuper collegit Manitius in Musei Rhenani tomo XLVII a. MDCCCXCII suppl. p. 103 sqq.

2) 'Catalogue général des manuscrits des bibliotheques publiques de France' tome premier.

Incipit liber primus in Rufinum. Continet carmina maiora a Rufino usque ad Bell. Gothicum ordine eo, quem secutus sum (cf. Birtii praef. p. CXXIX sqq.); Ruf. II praef. Bello Gildonico antecedit. Deinde minora carmina item eo ordine, quem repraesentat haec editio. Desunt distichon 'De lanario' (cf. Bi.[1]) p. CXXXVIII), Raptus, Panegyricus Probini et Olybrii. Ad classem y et praecipue ad w eum pertinere docent lectiones hae: Ruf. I pf. 2 *rogo* pro *iugo*, 4 *tingueret*, 7 *speciosis*, 11 *iopan* (sic), 13 *dulci*, 17 *angustis.* lib. I 5 *annique*, 8 *diviso*, 25 *stimulis quondam*, 44 *rapidis.* Ruf. II pf. 12 *Gildonis;* lib. II 22 *remittat*, 23 *fudit*, 45 *nam*, 62 *summaeque a culmine turris*, 63 *certamina*, 71 *Preceptis*, 72 *abnuit*, 135 *metallis.* III cons. Hon. pf. 1 *non aquilis fas est*, 3 *saluit .. germine;* III cons. 22 *scuta*, 49 *portare.* IV cons. Hon. 20 *tantam*, 21 *seriem gentis*, 117 *Prospera*, 126 *temerata.* Nupt. pf. 15 *renatos;* Nupt. 1 *Manserat*, 2 *pronoque.* Gild. 19 *uisu*, 518 *muros*, 519 *omnia.* Manl. Theod. 9 *quaesitus consul*, 322 *augmentatus.* Eutrop. I 51 *officium patris;* II 18 *Arescat ..... ille.* Stil. I 66 *virga transfigere*, 67 *medus tibi cessit*, 94 *visos*, 95 *proponti*, 222 *salius* (!); II 473 *arridet;* III 57 *lassis.* Bell. Goth. pf. 18 *libri.* Bell. Goth. 18 *tonari* (! cf. C). VI cons. Hon. pf. 17 *iunctus* vel *uinctus*, 19 *Quem laetus;* VI cons. 79 *teneris ... annis*, 115 *materne.* c. m. XXV 28 *Utque fuit turbata comas, intecta capillos.* c. m. XXX 1 *cur tantum in tempore*, 25 *decus atque uni cui tanta.* c. m. XXXI 1 *primo .... numine.* c. m. LIII 3 *cetu*, 6 *crebri*, 12 *voluere*, 14 *pudes* (sic; cf. R), 16 *Senciat*, 17 *Cognoscat*, 19 *quae*, 54 *nullis* (om. *que*), 55 *tellus nr̃m*, 60 *ruenti*, 61 *terra dedit bis etheriis*, 67 *conexis*, 71 *erorat*, 84 *cruorum*, 95 *in formam*, 98 *iam parte*, 99 *quid torpor*, 101 *lamast'* (sic), 104 *miratur*, 108 *idă*, 109 *Palladiis*, 113 *vivendo*, 115 *porfurion*, 120 *cuncto*, 126 *rogant.* Patet tamen non prorsus spernendam esse hanc membranam;

1) sic Birtii editionem citabimus.

habet enim, ut vidisti, Stil. I 94 *uisos*, habet ib. 222 *salius*, Bell. Goth. 18 *tonari;* III cons. pf. 3 *saluit;* III cons. 22 *scuta*.

2) Codex Musei Britannici collect. Egerton n. 2627 saec. XII (?)[1]. Conlationis exempla quae sequuntur summa cum liberalitate mihi suppeditavit Fridericus Lohr, Wiesbadensis gymnasii professor, cui etiam hoc loco gratias agere non praetermittam. Incipit manuscriptum in libro primo 'In Rufinum' continetque carmina maiora eo ordine, quo expressimus; Ruf. II praef. bello Gildonico antecedit. Deinde sequuntur carmina minora eo ordine, quem sub B Birtius composuit p. CXXXV, nisi quod in initio deest carmen Fesc. III quod ibi solet iteratum extare. Tum adnectitur Raptus Proserpinae; Panegyricus Probini et Olybrii non inest. Et primum de Raptu Proserpinae referam. Pertinet hic codex in Claudiano minore ad codicum classem II, quam Bi. distinxit. Nam deest praefatio 'Omnia quae sensu' ante librum III; desunt in libro I versus 139—215, cum versus 138 sic decurrat: *flava Ceres. raptusque timens en caeca futuri*, deinde sequatur *curarum secreta* i. e. versus 216. In libro III desunt versus finales 438—448, item versus 280—360 et horum vice fungitur interpolatus unus hic *Omnis honos* eqs. Differt tamen haec membrana a classe II hac sola re, quod in libro II non solum versus ille commenticius 118, sed omnino versus 111—184 desiderantur. Lectionum in Raptu specimen hoc propono: I pf. 1 *primum secuit qui*, 8 *tendere* (pro *pandere*); lib. I 13 *astricta*, 14 *Erepti*, 15 *ternas .... figuras*, 18 *nodos*, 19 *machaoniis figit .. tyrsis*, 43 *recluso*, 53 *pensis*, 59 *letum vitamque*, 74 *obiecit*, 75 *ad claustra*, 87 *compescuit undis*, 96 *rapta quies*, 99 *grati quod*, 103 *thalamis*, 105 *flumina*, 113 *dicto*, 118 *volutat;* lib. II pf. 42 *non cervam volucres;* lib. II 7 *praesagium* (sed *i* deletum); lib. III 423 *arvis*, 431 *via-*

1) cf. Catalogue of Additions eqs. 1882—87 (ed. 1889) p. 356.

rum. Quae omnia qui ventilaverit, nullius fere pretii in Raptu librum hunc esse facile sibi persuadebit, habet nonnulla peculiaria cum S, alia cum V communia. — Sequitur ut quid valeat in reliquo corpore carminum, demonstremus. Vide igitur lectiones: Ruf. I pf. 4 *tingueret,* 7 *spaciosis,* 13 *dulci;* lib. I 44 *rapidis,* 47 *quo* (cf. P), 50 *celo iupiter arcet,* 54 *de nostra;* lib. II pf. 12 *Gildonis;* lib. II 22 *remittat,* 23 *fudit,* 45 *nam,* 62 *summoque a culmine,* 63 *certamina,* 135 *metallis;* III cons. 22 *scuta,* 49 *portare;* IV cons. 117 *aspera,* 126 *temerata;* Nupt. 2 *pronoque,* 25 *lena;* Bell. Gild. 518 *muros,* 519 *obvia;* Manl. Theod. 9 *consul quaesitus,* 45 *dorida cum,* 322 *augmentatus,* 323 *iunctus;* Eut. II 19 *vivere,* 20 *arescat .. ille;* Stil. I 40 *in armis,* 94 *visos,* 95 *proponti,* 96 *Vanternos* (cf. P), 222 *salius;* II 473 *arridet;* Bell. Goth. 18 *ton'i* (cf. P); VI cons. pf. 17 *vinctusque;* VI cons. 115 *materne;* c. m. XXV 28 *utque fuit interiecta comas turbata capillos,* 29 *assurgit;* c. m. XXX 1 *cur tantum in tempore,* 25 *Penelope decus atque uni cui;* c. m. XXXI 1 *primum . . . numine,* c. m. LIII 3 *cetu,* 17 *cognoscat,* ib. *curribus,* 18 *cur,* 19 *nullis,* 35 *stringat,* 47 *trepidosque,* 71 *exornat.* Sed taedet plura adscribere; satis elucet ex iis, quae dedimus, ad genus librorum w (Π J A et P ex parte) hanc membranam esse adnumerandam.

Parvi pendo, quae adhuc ad maioris editionis apparatum supplementa adtuli. Momenti paullo maioris esse duco, quae ad Isengrinianam editionem recte planeque cognoscendam conferre possum.

Editio Isengriniana quid in Claudiano recensendo valeat, et inter eos fere notum est qui hasce res tractant et expositum a Birtio p. CLXXXVII sqq. Nam non solum versus nonnullos Claudianeos, in nullo fere scripto libro usque adhuc detectos, soli huic editioni debemus, sed etiam nobiles lectiones sat frequenter ipsa profert. Nihilo minus textu Isengriniano pro teste confidenter uti vix licebit nisi ibi, ubi plures testes accedunt in eandem lectionem conspirantes.

Immo vero plurima insunt, quae ut singularitate excellunt ita interpolatori temerario ac saepe stupido sine haesitatione tribuimus.

Est autem operae pretium totum fere harum lectionum thesaurum in conspectu habere, quem quidem ita eruimus, ut Isengrinium cum Camerte conferamus; ille enim quae apud hunc non invenit, ex antiqua sua membrana iniecisse videtur. Qua ratione Bentinus, Isengriniani exemplaris editor, officio functus sit, proditur exemplo Eutr. I 44, ubi Camers ediderat *Coepit saepe tamen;* ille verba transponenda esse inspecto codice suo intellexit, sed prave rem gessit scribens *Saepe coepit tamen;* in codice enim fuerat sine dubio *Saepe tamen coepit.* Duos codices ab eo esse adhibitos nescio an commendetur considerato loco Eutr. II praef. 27, ubi Camers *substratus,* Bentinus duas lectiones praebet, *prostratus* in versu, *substitit* in margine; item Bell. Gild. 124 Camers *ferales,* Bentinus in versu *ferialis,* in mg. *feralis Acilia pugnas;* Eutr. I 195 Camers *non,* Bentinus in mg. *nūc vel num.* Sed nonnullas lectiones ipsum Bentinum audacius excogitasse negari vix poterit.

Et de III et IV consulatu Honorii Birtius rem absolvit nec non sat egit fere de Bello Gothico, de libris in Rufinum, de Raptu Proserpinae, denique de Panegyrico Probini et Olybrii. Perraro vir doctissimus erravit eo, quod quas varias lectiones Camers in appendice editioni suae adnexuit, non contulit; patet enim ex hac Camertis appendice sumptas esse Isengrinianas scripturas has: IV cons. Hon. 284 *quod,* 291 *inuideant,* 425 *infida,* 614 *Grutunni,* Ruf. I 201 *regis* (hanc suam coniecturam esse Camers plane indicat), Bell. Goth. 643 *gentis,* Panegyr. Prob. 83 *triumphatis,* 208 *omina,* Rapt. III 320 *uallata.*[1])

1) Memorabile in Camerte hoc dico, quod in appendice illa ad Aponum v. 9 et 10 adnotat: *legi in vetustissimo exēplari sic haec duo carmina:*

Sequitur lectionum quas promisi catalogus plenus sed ita institutus, ut et orthographica praetermitterem et eos locos, ubi apud Isengrinium typographicos Camertis errores correctos esse patebat. Plerumque Bentinum novas lectiones in suum textum inseruisse, rarius in margine imprimendas curasse scito. Denique eas Isengrinianas scripturas, quas non adfero, iam apud Camertem extare omnino teneas. Exempli causa Bell. Gild. 298 Birtius *ne* dedit ex Isengrinii margine; sed Isengrinius id sumpsit ex Camerte; item Gild. 301 *sed*, quod iam Camers habet in textu; item ex critica Camertis appendice haec adsumpsit Bentinus: Bell. Gild. 5 *armis*, 281 *animus;* Eutr. I 491 *Omina*, II 172 *unda*, 347 *naso* (!), ib. 231 *infernis* (cum Camers l. l. offerat *infrenis*); Manl. Theod. 63 *studiiqz*. Sed iam rem agamus.

In Rufinum II praef. 12 *Gildonis*. Bellum Gildonicum 19 *rura*, 24 *lassata*, 57 *parilem*, 78 *cô-tempta*, 92 *Marium uinctumqz*, 99 *perfert*, 104 *dedistis*, 124 *feralis Acilia pugnas*, 125 *permittite*, 130 *Cybele sicco*, 136 *rescissae*, 143 *laxatis*, 151 *Dipsas*, 172 *Accitos*, 193 *degener*, 208 *Separat*, 214 *gerens*, 219 *artem*, 220 *motat*, 222 *ostendunt bella dracones*, 240 *a fratre recedit*, 244 *erat*, ib. *me non*, 246 *pube*, 248 *defenso*, 253 *O*, ib. *praereptus*, 264 *recepta*, 267 *Hoc*, 270 *prodidere*, 271 *Pyrrho*, 276 *Traditur hic*, 281 *animus nutauerit*, 282 *secum Libyam*, 287 *Deprecor*, 298 *quod*, 301 *Et*, 313 *Vos opibus iunctos conspirantesqz*, 314 *cadat*, 322 *lubens*, 336 *facta*, 339 *rebellem*, 356 *uisus destringere*, 369 *bire-*

Ludibrium neqz eni' fas est a uate relinqui
Hũc q tot populis ꝑuolat ore locũ.

Ergo in textu constituendo vetustissimo exemplari se usum esse Camers hoc quoque loco testificatur; qui quidem liber a V distabat faciebatque hoc loco cum E (et PA); nam etiam E habet *provolat;* neque vero codex Veronensis, quo hodie utimur, illud vetustissimum exemplar fuit, cum in eo desit Aponus et defuisse iam tunc videatur (cf. Bi. praef. p. XCIII et CLXIV).

mes, 377 *Alterius*, 379 *contra cui*, 381 *Auferet*, 382 *decernet*, 387 *factu*, 402 *Hinc*, 408 *lachrymisqꝫ*, 410 *Nunc quoque nunc*, 411 *Nunc*, 413 *tremiscat*, 418 *Heracleam* (sic), 428 *age*, 428 *Romae*, 430 *neces*, 437 *hostis*, 442 *ulli*, 461 *rura*, 488 *iam uellite*, 492 *capta*, 496 *concussa*, 513 *Fluctibus*, 518 *sulcos*. In Eutropium I 16 *ruptone*, 17 *Rursum*, 22 *canant*, 29 *alium*, 41 *ignari*, 42 *locis*, 44 *Saepe coepit tamen*, 45 *Debita*, 48 *mollire*, 49 *inguen*, 51 *officium patris*, 57 *grandior*, 63 *Arantheo*, 74 *nititur*, 77 *auitum*, 87 *mandasse*, 91 *E*, 96 *semel*, 112 *finduntur*, 114 *desecta*, 129 *inuita*, 146 *irrepere*, 155 *primumque . . produxit*, 172 *satis*, 184 *terga*, 188 *natisue*, 193 *curis*, 194 *neglectaque*, 195 *nûc uel num*, 196 *Peccet*, 201 *patenti*, 212 *teneat*, 223 *Succedunt*, 226 *spoliis*, 227 *urget*, 233 *Sic actas*, 235 *ignominia*, 237 *Aggerat*, 238 *Aversa*, 250 *Assyriis feruet*, 253 *superare*, 265 *tunicas*, 272 *mediis . . . praelia* (et in mg. *Quidam saevi ca'pi legunt*), 291 *Thebas*, 296 *Hanc*, 297 *quodcunqꝫ*, 301 *ornare*, 302 *Induto*, 330 *Hi*, 337 *urbes*, 340 *ne*, 353 *iuga*, 373 *dignabimur*, 381 *reges*, 386 *defensante* (et in mg.: *Quidam defensata legunt*), 393 *pisto*, 401 *suspecta*, 405 *successit aristis*, 420 *tutum*, 430 *nocturna*, 434 *formare*, 447 *tranauit*, 462 *uerendas*, 474 *ne*, 475 *Neu*, 478 *Aristhei*, 479 *aequalis*, 486 *auerte*, 493 *geramus*, 495 *latura seges*, 502 *cadit*, 504 *At uix agnoscit*. In Eutropium II praef. 8 *ille*, 14 *aula*, 27 *prostratus* (et in mg. *subsistit*), 48 *Cuius tot*, 52 *Quid sibi sub*, 65 *sede*; lib. II 8 *omina uestri*, 12 *artes*, 18 *runcantur* (sic), 37 *Obstitit*, 38 *toto*, 46 *fatidici*, 48 *qui*, 50 *quam*, 61 *coena*, 85 *plaustrum*, 109 *Quassauit*, 126 *a Tybride*, 129 *deformatasqꝫ*, 164 *excutit*, 170 *aruis*, 183 *induta . . . reductas*, 192 *quem Roma*, 205 *concessaqꝫ*, 207 *pertentas*, 216 *amictus*, *amicos*, 231 *infernis*, 239 *Bithyno*, 240 *laeua*, 250 *Graio iam*, 255 *cecinit*, 263 *Sangarius*, 268 *Mollitur*, 272 *pecorum*, 273 *cedit cui*, 274 *Gethis populantibus*, 275 *Promisere*, 276 *Irrupit*, 279 *rupibus*, 280 *Cybele*, 285 *imo*, 286 *tacitas*, 293 *implorat*, 299 *non istis*, 307

latronum, 308 *Ad sontes*, 310 *uallibus*, 313 *uolat*, 316 *Quem*, 329 *Venerem*, 340 *obruit*, *abluit*,[1]) 350 *uulnere*, 355 *bellisque relictis*, 357 *nequicquam*, 360 *procerum*, 363 *thoro*, 377 *Cyclopea*, 386 *Praebuerit*, 399 *tumidum*, 407 *infausto*, 414 *diris*, 416 *Anciraniqꝫ*, 422 *Angustas ignoto*, 430 *defensa*, 458 *carmine*, 483 *Rupturasqꝫ*, 487 *Infensos*, 496 *condidit*, 507 *hoc*, 508 *hoc*, 513 *proturbet*, 526 *cessisse*, 528 *nec flammea uultum*, *non lumine sueto*, 531 *ac nouit*, 543 *fratrisqꝫ*, 556 *uertere*, 558 *dignosque sodales*, 564 *leges*, 566 *squallebit*, 581 *Proditioqꝫ*, 582 *subegit*, 584 *uacat*. Fescennina I 38 *traderet;* II 17 *Quirine*, 29 *flamineo;* IV 6 *iam pacata*, 22 *assidue*, 24 *Alterum*, 25 *careat*, 37 *ducit*. Epithalamium Honorii praef. 7 *misceret*, 9 *gracilem*, 14 *poterat;* Epithal. 7 *uultus quos finxit*, *uulnus quod fixit*, 18 *idem*, 19 *pollice*, 56 *fundit*, 60 *prata*, 70 *corrumpit*, 76 *habitu*, 83 *pennis*, 96 *riuo*, 103 *Multifidum*, 122 *remouit*, 143 *detrectat*, 146 *tendebat*, 153 *uolucer*, 157 *Alternis*, 161 *Tartesia*, 163 *caeruleae .... leaenae*, 171 *nudae .... cateruae*, 198 *terribiles*, 243 *noua*, 244 *ceu*, 264 *proprior*, 267 *uincto*, *iusto*, 281 *donabere*, 286 *sacram*, 293 *accensis*, 303 *pensat*, 314 *desidet*, *dissidet*, 335 *tibi iam*. Panegyricus Manl. Theodori praef. 10 *ah;* panegyr. 2 *Fortunae*, 24 *iura*, 57 *Occasu*, 63 *studiiqꝫ*, 80 *Immensum*, 82 *Hi*, 95 *propius*, 109 *creentur*, 110 *flagra*, 112 *cometen*, 121 *uolat*, 125 *plantis*, 129 *causisqꝫ*, 167 *obtundat*, 196 *pluuiis*, 237 *minentur*, 246 *putat*, 247 *remoto*, 272 *Concinuit felix*, 279 *Et fasces subiisse libet*, 293 *colla*, 296 *deferat*, 316 *auenae*, 322 *curribus*, *cruribus*, 325 *spargentes ardua*, 331 *inuersa*. De consulatu Stiliconis I 4 *Sopierat ... triumphos*, 50 *reddidit*, 55 *Persarum*, 64 *sociis*, 71 *nataqꝫ*, 90 *censet*, 123 *Aedonas*, 148 *Nil ibi*, 157 *Saces*, 161 *Quot*, 184 *flammis*, 188 *rapidis*, 190 *nos*, 200 *Flumineum*, 254 *Iuba*, 258 *Poenis*, 263 *Splen-*

1) Ubi sic duas iuxta adfero lectiones, utramque Isengrinii propriam esse teneas.

dent, Pendent, 263 *pharetrae*, 276 *coniuratus*, 287 *quam*, 308 *ferant*, 316 *Emicuit*, 328 *tot iam per*, 335 *ne*, 336 *suspecto*, 350 *effoetos*, 355 *Intorquet*, 373 *fuerant*, 380 *bella*, 384 *adorea laurus;* II 3 *actore*, 4 *concesserit*, 16 *infensus*, 21 *cum*, 22 *ipse*, 23 *Das*, 25 *coherces*, 30 *sororis*, 43 *facilis*, 64 *contentus*, 83 *odiisqȝ*, 97 *fide*, 115 *poscit*, 123 *et nunquam meriti*, 137 *circumlinit*, 145 *lassant*, 181 *timentum*, 186 *limite*, 197 *cedit*, 202 *laceri*, 212 *ense*, 214 *cubilia*, 225 *annuerit*, 226 *ferre*, 230 *togam*, 280 *Ornatas*, 285 *metus*, 311 *credidimus*, 312 *manauerit*, 328 *circumfluit*, 331 *Te certum est*, 339 *gremioqȝ*, 346 *de stamine*, 350 *fumantem, fucantem*, 362 *gerendum*, 374 *colla*, 375 *propiusqȝ*, 388 *belloqȝ*, 389 *Depulsa*, 392 *amas*, 406 *conspiciam*, 423 *coronatus*, 442 *superbis*, 459 *nec*, 465 *Scorpius*, 471 *lutea;* III praef. 1 *ductus*, 5 *testes*, 8 *legibus;* III 12 *felix*, 13 *pacator*, 30 *Non*, 34 *Nec*, 37 *gravis*, 41 *pereant*, 57 *fessis*, 64 *hic Stilicho*, 77 *solum*, 88 *fastos*, 91 *Seqȝ etiam*, 95 *Auxilium non illa seges*, 99 *Hoc*, 100 *Libyae*, 141 *fatis*, 147 *feriret*, 167 *Numae est*, 171 *depulsurus*, 173 *texit*, 181 *pignore*, 182 *tua facta*, 201 *circundent*, 249 *Leontodame*, 253 *Hecaerge*, 266 *urbe*, 290 *Germinat*, 304 *Leontodame*, 308 *Hecaerge .. fatiget*, 317 *quodcunqȝ*, 329 *montanis . . . triumphis*, 344 *tuta*, 358 *usque*, 368 *saliuntqȝ.* De sexto consulatu Honorii praef. 23 *aequatus;* VI cons. 10 *sibi*, 23 *prima*, 44 *tonantis*, 48 *puppe*, 68 *Imbuit*, 107 *ueniens e*, 109 *negatis*, 118 *parentans*, 147 *ingentes*, 158 *sonoris*, 168 *Fuluaqȝ*, 203 *Astae* (Camers *Hastae*), 213 *strepuisse*, 214 *laboris*, 230 *tentabat*, 234 *lumina*, 238 *consedit in imo*, 244 *tabes*, 271 *expes*, 289 *geminumqȝ*, 291 *Hunc*, 298 *charasqȝ*, 302 *Rettudit*, 314 *nullus ne*, 315 *infensi*, 320 *tetendit*, 334 *urbem*, 337 *Quum cinxere faces*, 343 *fumante*, 359 *uultuqȝ . . . . corusco*, 364 *decernens*, 369 *frenabam*, 372 *dicabam*, 400 *Pharsalica*, 411 *Illinc*, 422 *Hic*, 433 *credit*, 438 *Si fama nondum patuit*, 440 *fuit*, 455 *Excierant*, 468 *obuia*, 473 *penetrauerit*, 487 *Tarquinio*, 489 *transnaret*, 491 *certamine*, 501 *praerupta*,

502 *arte*, 514 *imitari*, 523 *ora*, 524 *propiore*, 538 *foedauerat*, 597 *ales*, 626 *tunc*, 628 *acutum*, 629 *resultans*, 630 *concentus*, 631 *submissa*. Deprecatio ad Hadrianum 14 *Victrices*, 41 *pro fronde*, 47 *uno*, 50 *flecteris*, 53 *insigni*. De Senatore Veronensi 1 *propriis*. De Phoenice 2 *Eurumqꝫ*, 8 *solusqꝫ*, 21 *Zephyros*, 22 *super*, 28 *fuerint*, 30 *Tunc*, 46 *et supplice*, 52 *lecto*, 56 *missoqꝫ*, 59 *stellis*, 64 *remittant*, 90 *Titana*, 93 *uulneratus*, 107 *annus*. De Magnete 6 *Commoueat*, 8 *uerum*, 12 *singula*, 15 *Indus … scrutatur*, 17 *has .. haec*, 30 *thalamos*, 43 *Materiam*, 54 *sexu*. De Aponis balneis 13 *Ardentis*, 14 *Perforat*, 23 *effossi*, 33 *tota niteret*, 45 *saeua*, 46 *leuis*, 47 *Calcaturqꝫ*, 52 *exiluisse*, 53 *fluuio*, 70 *inempta*, 72 *calet*, 78 *utrumqꝫ*, 84 *Inter*. De Nilo 20 *effrenis*, 30 *aestus*, 39 *seseqꝫ patentibus*. In Alethium quaestorem 13 *Ipsa*, 19 *Ignoscat*. Gigantomachia 6 *nondumqꝫ*, 8 *gemino*, 17 *Agnoscat*, 18 *cur*, 21 *hinc*, 23 *Hinc*, 57 *quot*, 69 *fonte*, 76 *Odrysios*, 82 *ternas*, 89 *uiro toto*, 108 *Idam*, 115 *rumpere*, 120 *Exclamant*, 127 *nostros… sinus*, 128 *succurre roganti* (post *feror*). De Christo Servatore 11 *fudere*. De mulabus Gallicis 12 *rapidas*, 13 *ordine currum, limite gressum*. In Iacobum 12 *Atque tuam vincant dolia fusa sitim*. Torpedo 1 *mirae*, 2 *Audit et emerito*, 3 *obnixa natatu*, 10 *Hac confisa iacet*. Ad Serenam 1 *primum*, 2 *tertia*, 13 *E Nilo*, 54 *Coniugis eiusdem*, 60 *posteriora*. De muneribus 2 *fabricabat*, 9 *decernit*. De equo Honorii 4 *natantem*. Laus Serenae 1 *mihi*, 10 *mella*, 12 *redempto*, 25 *Penelope decus atque suum*, 28 *sic*, 51 *leuat*, 77 *uomit*, 82 *tum*, 83 *agebat*, 87 *aurae*, 89 *quocunqꝫ*, 90 *Reptares*, 98 *Theudosius*, 106 *propius*, 111 *delectus*, 128 *Inducit*, 135 *rediret*, 146 *et*, 151 *Capaneia*, 160 *aulam*, 161 *Incertis*, 167 *prouidus*, 187 *fata*, 190 *delectus*, 199 *Aspiceres*, 205 *pauere*. De Crystallo I 2 *lapis*; V 4 *bina*. Ad Probinum 14 *grata*. De birrho 1 *discere*. Ad Aeternalem 3 *fert*. Hystrix 29 *partusqꝫ*, 34 *tegit*, 35 *Quis*, 38 *mittere*, 46 *Cyconas*. Ad Maximum 1 *tu mittis*

Maxime semper. De piis fratribus 3 *Lustra*, 6 *Attollant .. accelerentqꝫ*, 8 *clara .. implicuere*, 12 *aere timor*, 15 *dextram erigit*, 23 *animos.* Epithalamium Palladii praef. 4 *ille;* epith. 11 *iacent*, 37 *tentabat*, 38 *Dissimili*, 43 *relinques*, 49 *edissere*, 62 *successit*, 106 *Permulcent .. cantu*, 119 *Collectas.*

Igitur quae Birtius disputavit etiam hoc scripturarum quem instituimus catalogo fere comprobatur. Pauca addam, in Bello Gildonico et primo libro in Eutropium me continens.

Ac primum optima simul cum V (P) et C (E), id est cum x et y, dissidente z, Isengrinius tradidit: Bell. Gild. 130 *Cybele sicco*, 244 *me non*, 281 *animus nutauerit*, 282 *secum Libyam*, 313 *Vos opibus iunctos conspirantesque*, 314 *cadat*, 381 *Auferet*, 518 *sulcos;* In Eutropium I 44 *Saepe tamen coepit* (cf. supra), 74 *nititur*, 146 *irrepere*, 155 *primumqꝫ*, 201 *patenti*, 227 *urget*, 233 *Sic actas*, 250 *Assyriis fervet*, 291 *Thebas*, 302 *Induto*, 337 *urbes*, 381 *reges*, 386 *defensante*, 420 *tutum*, 447 *tranauit*, 475 *Neu.* Nonnumquam liber Capitonis lectiones y (C et E) confirmat obstante V (et P): Bell. Gild. 104 *dedistis*, 264 *recepta*, 409 *Adherbal;* Eutr. I 17 *rursum*, 51 *officium patris*, 401 *suspecta.* Saepius cum V (P) facit obluctantibus C et E:. Bell. Gild. 57 *parilem*, 125 *permittite*, 151 *Dipsas*, 193 *degener*, 214 *gerens*, 356 *uisus destringere*, 402 *Hinc*, 411 *Nunc*, 488 *iam uellite*, 496 *concussa;* Eutr. I 42 *locis*, 87 *mandasse*, 96 *semel*, 495 *latura seges.*

Quodsi Bell. Gild. 253 et P et Isengrinius *O* tradunt, cum ibi membrana V deficiat, de libro V ex P et Isengrinio conclusio conceditur. Cum solo P praebet noster Eutr. I 91 *E*, 434 *formare* (unde quid P sibi voluerit, intellegitur); cum PB Bell. Gild. 410 *Nunc;* ib. 442 P *nulli*, Is. *ulli.*

Rarus cum peioribus consensus: cum *Π* Eutr. I 45 *Debita*, 272 *praelia*, 301 *ornare* (cf. A); cum B: Bell. Gild. 240 *a fratre*, 287 *Deprecor*, 336 *facta*, Eutr. I

223 *Succedunt*, 235 *ignominia;* cum *Π*B Bell. Gild. 298 *quod.*

Quae vero maxime singularia offert Isengrinius quaeque admirationem captare videntur, futtili hariolationi Bentini tribuenda esse dixi. Talia sunt aperte: Bell. Gild. 92 *Marium uinctumqz*, 124 *feralis Acilia pugnas*, 220 *motat*, 222 *ostendunt bella dracones*, 244 *erat*, 246 *pube*, 248 *defenso*, 270 *prodidere* (foede vitiato metro), 271 *Pyrrho* (apertissimum glossema pro *domino*), 276 *Traditur hic*, 418 *Heracleam*, 430 *neces;* Eutr. I 29 *alium*, 57 *grandior*, 77 *auitum*, 129 *inuita*, 172 *satis*, 193 *curis*, 226 *spoliis*, 253 *superare*, 260 *tunicas*, 272 *mediis . . . praelia*, 430 *nocturna*, 462 *uerendas*, 504 *At vix agnoscit*, et adde Eutr. II 274 *Gethis populantibus* (sic).

His ac similibus ne quis credat opitulari se posse Claudiano; immo neminem fugiet summam legem hac in re esse cautionem. Quae cum ita sint, ut sub finem ea componamus, quae Isengriniana auctoritate aliquatenus corroborari videri possint, haec habe: Bell. Gild. 253 *O* (cf. supra), 339 *rebellem*, 428 *age* (legatur *agi*); Eutr. I 235 *ignominia*, II 399 *tumidum;* Nupt. 83 *pennis;* Stil. II 186 *limite*, III 167 *Numae est;* VI cons. Hon. 315 *infensi*, ib. 597 *ales;* c. m. XVIII 13 *limite gressum;* c. m. XXVIII 20 *effrenis*, ib. 39 *seseque patentibus;* c. m. XLIX 3 *obnixa natatu.*

Ex solo autem Isengrinio *Quot* recepimus Stil. I 161; soli Isengrinio haud scio an etiam *fonte* illud debeatur c. m. LIII 69. Quod vero ibidem versus mancus 128 expletus est *En iterum conuulsa feror. Succurre roganti*, ad interpolationes procaces adscribe.

Denique moneo c. m. XXIX 17 *has* non Scaligero deberi, sed libro Isengriniano; quodsi reputas in eodem versu de lectione *haec pabula* inter VP et Isengrinium esse concordiam, etiam *has* in VP extare, quamvis taceant Birtii conlationes, proclivis coniectura est (cf. hunc ipsam ad l.).

Atque haec quidem de valore libri Isengriniani — non sine fructu aliquo sicut spero — addenda mihi visa sunt.

In pretio taxando membranarum et in textu contexendo per electionem agendum esse fere adsentior editoribus prioribus. Inde autem factum est, ut haud ita raro alia eligenda mihi viderentur quam illis. Neque de mea ratione iudicandi habeo quae moneam nisi haec. Et ubi stirpium x et y quae Bi. vocavit testes gravissimi consentiunt, aut V cum C aut V cum E, horum consensui nobis utique obtemperandum esse, nisi forte sensus ipse in viam contrariam cogat, quam maxime consentaneum erit. Itaque lectiones VC praetuli exempli gratia Bell. Gild. 473 *nec . . . aut*, Eutr. I 155 *primumque*, ib. 211 *quo*, ib. 267 *ineptus*, ib. II 235 *viderat*, VE Manl. Theod. 243 *Largior et*, Stil. I 114 *retunderet*, ib. 203 *Pendent*.

Ceterum excerptorum E (et ε) auctoritatem quod extenuavit Bi., non sine plausu meo id factum esse confiteor; immo vero saepius ego quidem libro V fidem habui sinceram, lectiones E saepius eieci; ita e. g. cum V edidi Ruf. I 128 *catervas*, Gild. 41 *An*, ib. 201 *ni*, ib. 488 *Vellite proclamant socii, iam vellite funem*, Eutr. I 366 *ingenio*. Est tamen etiam ubi E palmam tulerit, cf. Ruf. II 49, 350, 371.

Contra E steti e. g. Nupt. 276 I, ib. 361 *quam*, Manl. Theod. 171 *veni*.

C eiusdem classis cuius E testis est; huius aestimatio ut in Bello Gothico auctore Birtio increvit, ita etiam in reliquis carminibus paullo magis ego eius scripturis indulgendum esse censui; cf. exempla Ruf. I 142 *debent*, ib. 324 *famosius*, Gild. 441 *oneri*, Eutr. II 62 *ferat*, ib. 303 *torvi lacrimis*. Sic ex C etiam indicem *De Bello Gothico* confidenter adsumpsi.

At vero de ε dubito, num omnino eum sequi liceat, ubi lectionem propriam solus offert, ne E quidem conspirante. Ego certe, ut exempla ponam, recipere non

ausus sum Eutr. I 309 *domini*, ib. II 185 *retinente*. Neque habeo ubi necessariam esse aiam lectionem ε nisi in c. m. XVII 15 *exerit*. Ceterum in III cons. Hon., quippe in quo meliores scripti libri deficiant, illud *tegmine* adprobavi praef. v. 3.

Denique in carminibus Claudiani eorum quae fere novaverim, aut ad manuscripta aut ad priores editores aut ad coniecturam confugiens, rationem dedi in adnotationibus quas in proximis paginis praemisi. Sub ipso margine carminum codicum varietates non adferebam; has enim Bi. ubertim ministraverat; sed coniectanearum lectionum auctores nominare ibi satis esse duxi, ita ut codicum lectionem sine nota iuxta ponerem.

De ordine carminum quem ex auctoritate librorum exhibuimus, erat cum dubitarem; certe enim aptissime inter Panegyricum Probini et libros in Rufinum adornari potuit Raptus Proserpinae; fuit enim hic inter prima conamina Musae Claudianeae et illum locum sibi adrogat etiam tempore ipso, quo natus est. Item a Graecis carminibus Musa haec exordium sumpserat; debebant ergo haec in primis paginis exprimi. Praeterea testibus aut optimis aut bonis certe eo deduci possis, ut Bellum Gildonicum post Bellum Gothicum colloces (cf. Bi. praef. p. CXXXI). Sed tamen his cogitationibus ego obsequi nolui, ut ne ordinem carminum, quo Ieepius a Gesnero, Birtius a Ieepio discrepat, denuo ipse quoque inmutarem.

In orthographicis et interpunctione quatenus a Claudiano maiore hic minor recesserit, ipsi videbunt qui inspicient.

Scribebam Ostiae ad Saravum mense Maio MDCCCXCIII.

ADNOTATIONES CRITICAE.

Ad panegyricum Probini et Olybrii.

Notae librorum:

W: cod. Antverpiensis III 59 membr. saec. XII.
R: cod. lat. bibl. Arras n. 438 membr. saec. XII—XIII.
L: cod. Laurentianus pl. 33 cod. 4 membr. saec. XIII.
F: cod. Florentinus bibl. nationalis VII 144 membr. saec. XIII.
P: cod. Parmensis bibl. regiae n. 2504 (olim n. 516) membr. saec. XIII.
B: cod. Neapolitanus IIII E 47 membr. saec. XIII.
ε: excerpta Gyraldina in margine Aldinae exemplaris Lugdunensis 757 G 2.

9 *Amniadae*] scripsi Prudentium c. Symmachum I 548 secutus.

17 *servantia*] cf. Verg. Aen. X 340: *hasta servat tenorem*.

22 *aethram*] *arcton*, quod praebent fere omnes, noctem valere posse collato Propertii loco difficillimo (II 22, 25) mihi non constat. sed magis etiam offendit vox tradita, quia iam v. 25 sequitur *Arcturus* et v. 26 ipsum sidus *Arctos*. itaque Ieepius *arcem* temptavit, quod verbum absolute pro 'caelo' dici nequit; cf. III cons. Hon. 107 *auratas astrorum arces*, IV cons. Hon. 198 *possessi arce poli*, VI cons. Hon. pf. 13 *poli stellantis in arce*. ego ipso Claudiano duce *aethram* conieci atque recipere ausus sum coll. Bell. Gild. 468, Manl. Theod. 116, cons. Stil. II 17.

32 *quam*] praetuli, quamquam uni tantum codici B haec lectio debetur.

36 *Maeotia*] 'Maeotica' falso intrudebant librarii etiam VI cons. Hon. 338; quod nomen vel adiectivum vel substantivum Cl. ignorat. cf. Bi. indicem s. v. 'Maeoticus'.

64 *Nec*] melius traditum cur reiciamus non video.

80 *Hydaspen*] adsumpsi ex ε; cf. Ruf. II 243.

113 *exhausto*] sic PWR, *exacto* LFB; illud magis poeticum esse comprobatur Vergilii exemplo Aen. IV 14, X 57, XI 256, Ovid. Met. XII 161.

128 *consors ac dicta Tonantis*] sic elegantissime Birtius locum correxisse mihi videtur, cum *addicta* quod habent codd.

et dativum poscat necesse sit neque per asyndeton post coniuncta quae praecedunt attributa quarto in loco poni possit. quae autem Buechelerus apud Bi. proponit, nimis artificiosa puto, ut vix intellegi possint. *adducta* LR sine sensu.

132 *Cauros*] ex V suo restituit Ieepius, quem vide sub Bell. Gild. 495.

167 *iudice*] *uindice* (BWε) repudiavi, quia in pace rectorem gentium fuisse Probum atque 'ad summi iuris vestigia' venisse v. 57—60 a poeta ipso edocemur; uindicis autem notio magis ad res gestas spectaret. ceterum de Probi honoribus vide Bi. praef. p. VII.

198 *Graia*] Heinsius pro *graeca;* sic enim scripsit ipse noster IV cons. Hon. 398 *Graia vetustas* semperque utitur voce *Graius*, ita ut ab adiectivo 'Graecus' abhorruisse videatur.

211 *fragor*] pro plausu hominum etiam legitur Senec. de tranqu. an. II 13.

226 *Tybri*] pro *Tibri* edidi; Graecarum enim formarum Claudianus amantissimus erat cf. Bi. indicem s. v. aliter res se habet v. 98, ubi rei metricae ratio *Tiberis* lectionem commendat.

227 *interfluit*] 'interluit' postea commendavit Bi. in ind. s. v. 'interfluere'.

231 *Unanimi*] contra omnes libros inculcavi, non solum ut evitarem cacophoniam duorum verborum in *-es* terminantium, sed quia illius vocis formam secundum tertiam declinationem flexam Cl. non adhibuisse existumo. sic *unanimi* tradunt III cons. 189 omnes mss., Rapt. II 368 complures, Ruf. I 105 *unanimos* firmat C consentiente $\varDelta^2$; c. m. VII 3 autem quod Birtius cum solo P *Unanimes* edidit, valde miror. quodsi hoc in loco repugnantibus omnibus libris audacius lectionem me mutavisse putaveris, non ita bonis codicibus panegyricum Prob. traditum esse contra moneo.

232 *foras*] cf. adnotationem apud Bi.

260 *Galaesus*] scripsi secutus auctoritatem Vergilianorum codd. cf. Georg. IV 126 (Ribb.).

267 *annus*] cum plerisque retinui; bene enim in exclamatione nominativus pro vocativo poni potest neque agnosco 'cacophoniam, immo exaggerationem quandam in *tempus* v. 266 et *annus* v. 267.

Ad Claudianum maiorem.

Notae librorum:

V: codex Vaticanus n. 2809 membr. saec. XII.
P: codex Parisinus lat. 18, 552 membr. saec. XIII.
C: codex Bruxellensis n. 5381 saec. XI.
Em: excerpta Florentina margini editionis Vicentinae adscripta.

E: eiusdem manus, cui debentur excerpta Florentina, correcturae in eodem Vicentinae exemplari extantes.
Λ: editio Vicentina.
(Λ^1: manus prima ab Em et E diversa in eodem Vicentinae exemplari.)
(Λ^2: manus ibidem secunda, et quidem quae eadem fuisse videtur atque Em et E.)
(Λ^3: manus ibidem tertia. hae tres Λ^1 Λ^2 Λ^3 fere non observantur nisi in libris ad Rufinum.)
Π: codex Parisinus lat. 8083 membr. saec. XIII.
B: codex Neapolitanus Farnesianus IV E 47 membr. saec. XIII.
A: codex Ambrosianus S 66 sup. membr. saec. XV.
ε: excerpta Gyraldina in margine Aldinae exemplaris Lugdunensis 757 G. 2.
ς: codices deteriores.
M: codex Ambrosianus M 9 sup. membr. saec. XII/XIII, unus ex ς, raro adhibitus.

In Rufinum.

I 5 *mari . . . annis*] cf. IV cons. Hon. 304 *praescriptos homini . . . fines.*

47 *corrupit*] V optimus et *ΛΠ*, *corrumpit* Bi. cum reliquis mss., quod minus placuit; *perit* enim in versu sequenti perfecti vice fungatur necesse puto.

51 *Theodosius*] hanc omnium librorum scripturam tenendam esse docet versus ille in C. I. L. III 737: 'Omnia Theodosio cedunt subolique perenni.'

126 *catervas*] ex solo V recepi; nam lectio *figuras* nihil aliud valet atque *simulacra* quae praecedunt speciemque interpolationis sive glossematis prae se fert.

131 *sentit*] A solus, quod propter *quatit* quod sequitur ipsi Birtio magis placuisse videtur quam *sensit;* cf. eius notam ad l. et praef. p. CXVI.

141 *patriis*] omnes excepto V, cuius scripturam *patriisque* Bi. praetulit.

142 sq. *debent . . . parat*] *debent* C consentientibus εV^2 necnon et Λ^2, cuius lectio *dedent* ex *debent* per errorem fluxisse mihi quidem videtur; *donent* reliqui, quod pro 'donatura sint' non facile acceperis. contra *debent* elegantia quadam singulari adridet, quippe cum *parat* v. 143 etiam C tradiderit. et ne quem indicativus in interrogatione obliqua offendat, mitto ad c. m. XXIX v. 2 sq., ubi vel uno in enuntiato et indicativo et coniunctivo promiscue poeta utitur.

151 sq. *gramine . . . gramina*] de loco desperato vide Birtii adnotationes.

154 *litavi*] cf. quae exposui in dissertatione 'De codicibus Cuiacianis' (Marp. MDCCCLXXXIX) p. 59 et Bi. ind. s. v.

173 *Instabilesque*] *que* omiserunt V *Π* et proximus editor; vix autem deesse potest copula secundum Claudiani consuetudinem cf. Bi. praef. CCXX.

219 *Nec .. nec*] quamquam solus Λ^{1} praebet probante sane Λ^{2}, tamen edidi quadruplicis iterationis voculae *non* taedio captus variandique studio adlectus.

230 *caesa*] obstantibus V et C, qui libri *caesi* (uel *cęsti* C) legunt, praetuli grammatices regulas non sine causa gravissima neglegi debere ratus.

238 *parum est*] *est* omisit Birtius contra omnium librorum consensum, observationibus quas de Claudiani sermonis consuetudine fecit, nimis ut reor indulgens; cf. eius praef. p. CCXXIV.

253 *Syllae*] scribendum esse mss. monent et sic Bi. restituit VI cons. Hon. 383; cf. eius adnotationem ad l.

287 *cum pressa matre rebellis*] *cum pressa* duce C edidi; *rebellis* omnes libri (nam idem certe vult C *reuellis* scribens) excepto V^{1} qui *rebellas* tradit, quam lectionem sine necessitate, si quid video, Bi. in *rebellans* mutavit; cf. eius praef. p. CIV sq. *cum pressa matre rebellas* Mommsenus commendat, quod placeret, si interiectio *o* ante plenum enuntiatum posita tolerari posset.

314 *domare*] pro *domari* recepi Birtium secutus cuius vide notam ad l.

324 *famosius*] C *Π* V^{2} Λ^{3}, *animosius* Bi. ex V^{1} consentiente Λ^{2}, quod cum in laudes Hunorum accipi deberet reiciendum est; turpitudinem enim gentis illius vividis coloribus nec sine odio depingit poeta.

343 *rapidos*] *trepidos* Bi. ex V qui habet *tepidos* et Isengrinio; quos tamen sequi nolui, quamquam haud inepte equos duce Formidine *trepidos* vocari posse concedo.

371 *non*] etsi solus B praebet concordante Λ^{3}, refeci nimis offensus illo *et .. nec uili* quod recepit Bi. *non vili* pro 'ne vili quidem' positum esse adparet. ceterum adtendas velim, quam eleganter adludat poeta ad exitum Rufini, cuius scilicet corpus laniatum laceratum discissum sepultura omnino caruerit.

II praef. 2 *promissis*] proponit Bi. (praef. p. CV), ut pleonasmus quo verba *permissis ... licet ire choris* laborant evitetur.

II 49 *fatis*] Em^{b}ε; *causis* reliqui; sed *brevis causa* vix dici posse contendo. porro autem sensus ipse ut *brevibus fatis* pro 'brevi tempore' legatur plane flagitat, id quod docent versus 52 et 53.

55 *Calchedonias*] sic scribendum esse ipse monet Bi. in indice s. v. *Chalcedon.*

74 *potestas*] omnes exceptis V Em ε, qui praebent *facultas.* illam lectionem cur praetulerim, inspecta Birtii adnotatione adparebit.

76 *stipatur*] V solus, *stipatus* cum reliquis Bi. sed cum soli Rufino castra hostium patuisse v. 73 videamus, quae sequuntur v. 75—77 ex *iactabat* pendere nequeunt; itaque etiam interpunctionem mutavi.

86 *tum vultus*] sic V *Π* nec aliter vitium, quod habet C *tumultus,* oriri potuit; librorum igitur optimorum V C conspirationem hic agnoscere debemus, quam ubicumque licuit secutus sum.

87 *ne*] quod Bi. coniecit ipso codice C fortasse consentiente, recipere non dubitavi.

106 *Amplexus*] cum optimis libris V C Em^b lego; reliqui et Bi. *Complexus.*

141 *faciem*] contra *rabiem,* quod praebent Λ^1 ε V^1, unice tenendum esse ex ipsa Birtii adnotatione elucet.

149 *volitat*] '*herumschwärmt*' non tantum offensionis habet ut ad coniecturam confugiendum sit.

159 *fruatur*] haec lectio, etsi non ita firma auctoritate (Π^2 M^2 *Λ* necnon et Em^b) sustinetur, tamen magis placuit quam *fruetur;* quae enim antecedunt v. 156—158, praesens tempus poscunt, non futurum.

160 *Thracam*] scripsi; *partem* codd. depravatum locum quomodo sanare possem, diu mecum consideravi, sed traditam lectionem quippe sensu cassam textui denuo inserere nolui. *Thracam,* quod proponere atque edere ausus sum, fortasse eo commendabitur, quia hostem ex Illyricis finibus Constantinopolim adgressurum Thraciae instare consentaneum est. de forma vocis quamvis rara tamen non insolita cf. e. g. Hor. Ep. I 3, 3. Birtius postmodo sic legi iubet: *Quid a p e r t a invadere temptat?*

167 *undas*] ex solo V optimo libenter accepi; reliqui *umbras.*

168 quantas hic versus moverit difficultates, videas in Birtii adnotatione. spurium esse non puto, quia si deesset acumen summum et elegans desideraretur. sensum peroptatum adsecutus esse mihi videor, si legam: *Nec mea sola meus ridebit funere victor.* inutilia ad hunc locum adnotavit vir doctus in 'Litterar. Centralbl.' a. 1893 n. 3 p. 83.

239 *qua*] *quo* *Λ* Π^2, quorum auctoritatem cur Bi. sequi maluerit, non video.

246] *figat*] E solus, quod praetuli; si enim *figet* legimus, sequi debet 'haec patria erit'.

255 *demissaque lumina velat*] de hoc loco ad Iliad. lib. XVII v. 136 recte me misit Skutschius; hic enim vir doctissimus eximia comitate etiam plagulas huius editionis perlegit, nonnulla monuit perutiliter.

270 *Clam*] *Iam* codd., quod sine ulla dubitatione aspernatus sum, cum haec particula in ipso initio enuntiati regentis extet neque nisi aperto calami errore hic inrepserit. contra *Clam* ad sensum aptissime quadrare mihi persuasit locus Marcellini Comitis chronographi, qui his de rebus sub anno CCCXCV sic refert: *Rufinus Patricius Archadio principi insidias tendens Alaricum Gothorum regem missis clam pecuniis infestum reipublicae fecit.* quae de ratione inter poetam nostrum et Marcellinum Comitem intercedente equidem cogitarem, in Mus. Rhen. tom. XLIV p. 599 praetereundo adumbravi, mox autem si dis placet publici iuris faciam.

290 *Haemus*] Em et ε, quos sequendos putavi. nam primum fluvius 'percurri' vix potest; deinde *Hebrus* (sic enim Bi. cum ceteris mss.) in Thracia est et in Rhodopes latere orientali; itaque primum deseri Rhodopen memorandum fuisset, dein in Thraciam tendi, ultimo Hebrum percurri. ergo *Haemum* restitui, nam Rhodopen quasi Haemi partem inductam licentiae poetae facile adtribuemus.

312 *novis*] nunc bono animo edidi pro 'advenis' accipiens. olim conieci apud Bi. *meis*, quod vel propterea displicet, quia in sequenti versu eadem vox occurrit. ceterum ad usum huius verbi Claudianeum cf. IV cons. Hon. 35 ubi *novis* idem valet atque 'usque adhuc non visis'.

323 *quae quisque petat*] cum solo Em scripsi; si enim *quas* legis, pleonasmus molestus oritur.

350 *limite*] rursus quod praebent Em et ε, magis placuit, quam *tramite*, quo haud ita apte terrae linguam in mare proiectam significari credo.

371 *extendere*] Eε, quod etiam Bi. postea adprobavisse videtur, qui in indice hunc locum etiam s. v. *extendere* adnotaverit; ipse in contextu habet *intendere.* cur autem illud praetulerim, sensus ipse docet; praeterea verbis *incolumes* v. 370, *intendere* v. 371, *insperatoque* v. 372 oriri cacophoniam putavi.

393 *rumore*] eleganter excogitavit Ieepius; *mucrone* omnes mss., cui lectioni interpretatione Buecheleri quamvis perspicua auctoritatem speciemque adcrescere negaverim. manet enim difficultas, quae est in ipsa verborum compositione; manet etiam repetitio nimis ingrata, cum idem iam valeant verba quae antecedunt: *seges undique ferri circumfusa micat.* porro si diligentius comparationem poeticam, qua hic locus

ornatus est, persequaris, vitium illud traditionis agnoscas necesse est. tertium enim quod dicitur comparationis in verbis *Illa pavet strepitus .... et tanti miratur sibila vulgi* positum esse quis non concedet? desiderari ergo in versu 393 vocem talem qualem 'clamore' in propatulo est, id quod confirmant v. 384 sq. verba *vox desuper ingens infremuit.* itaque ad coniecturam delegati, quin Ieepio adsentiremur, facere non potuimus.

525 *ipsumque*] Birtius proposuit, *nostrumque* codd., quod an iure repudiaverim, nunc dubito. cf. enim Rapt. I 27 sq. *Proserpina .. possedit dotale Chaos.*

De Bello Gildonico.

54 *alerent*] sc. Libya Nilusque. Birtius quare *alerem* ex P^1 solo reciperet, non satis declaravit.

57 *Pharium*] Skutschius contulit Stat. Theb. III 222: (*haec navis*) *prima Dicarcheis Pharium gravis intulit annum.*

59—62 interpunxi duce Mommseno.

69 *praeda*] *praedo* Bi. ex *Π*B, quos testes minoris pretii sequi nolui. ceterum bene ipsa praeda dicitur id reliquisse, quod ex praeda relictum est.

88 sq. *bellis . . . agebant*] *bello* quamquam VP commendare possunt, propter numerum pluralem *clades* et *saecula* reieci eademque de causa *agebat* displicet, praesertim cum haec lectio non nisi libris *Π*A debeatur.

91 *Syphacem*] de huius nominis mensura insolita cf. quae exposuit proximus editor in praef. p. CCXI.

130 *Cybele sicco*] hunc verborum ordinem confidenter cum optimis VC retineo; quod enim Bi. in reliquorum librorum scriptura *sicco Cybele* magis gratam atque poeticam esse dixit verborum conlocationem (cf. p. CXIV), non summi momenti est; ceterum oppositioni membrorum *nec-nec* particulae sufficiunt.

183 *redolens*] scripsi, *redolent* codd. *mixtos redolent unguenta cruores* coniecit Bi., quod mea quidem sententia recusandum est. sic enim totius loci compositionem intellego: poeta postquam saevam crudelitatem Mauri satis depinxit, inde a versu 182 turpissimarum libidinum, quas Gildo eiusque sectatores exercebant, mentionem facit. itaque v. 183 vocis 'sanguinis' vel 'cruoris' repetitio neque ullo modo desideratur neque omnino optata videtur; nam in praecedentibus amplissime de sanguinolenta saevitia Gildonis transactum est. iam vero cum quae de novo genere libidinis nunc dicenda sunt, versibus 184 sqq. explicari adpareret,

si enuntiatum regens efficeretur verbis *mixtis* . . . *coronis*, inexpectatum ingratumque existumavi. quod qui reputaverit, fortasse scripturam quam obtuli probabit.

201 *ni*] VP*Π*; *nisi* reliqui.

241 *Infirmo*] Bi. proposuit ac defendit in praef. p. CIV n. 2. *In primo* enim, quod habent omnes libri, quis sanum esse sibi persuadeat? vel quis Gesnero pro 'primum in genitore' accipienti adsentiatur?

247 *petisset*] hunc manuscriptorum consensum ut desereret Birtium locus Alcimi Aviti c. VI 259 movere non debuit; ibi enim verba 'signa petunt' habent sibi accusativum dependentem 'adversarios', hic autem si legas *Si signa petissent obvia,* traditam lectionem vix emendaveris; nisi quod sane transitiva sine obiecto satis in deliciis habuit poeta (Bi. praef. p. CCXXV).

299 *patre remoto*] quid habeat offensionis hic locus quaque via medelam adsecutus sim, apud Bi. iam expositum est. de participii 'remotus' in fine versus positi usu praeamato cf. praeter locum illic adhibitum etiam Manl. Theod. 247, Nupt. 42 et 325, Rapt. I 219, Bell. Goth. 421, VI cons. Hon. 447; nec fortasse sine fructu conferendus est epitaphius Constantii Chlori hoc ipso anno a Mommseno in Hermae tomo XXVIII editus, ubi versus 17: *tristes stant acies magno ductore remoto.*

330 *devictos tenuit fiducia Mauros*] sic plerique et optimi libri, contra quos *devictis tumuit dementia Mauris* Birtius sine necessitate praetulisse videtur; cf. etiam eius adnotationem.

347 *Servati*] hac voce offensus Bi. *Devicti* excogitavit, ego rectissimam lectionem traditam puto; ut enim Firmus Theodosio, ita Gildo Honorio ad vincendum servatus (i. e. reservatus) est, quo melior fulgeat gloria domus Theodosiorum. ceterum eodem sensu vocem 'servare' adhibuit poeta in Eutr. II 36 sq.: *Quam, numina, poenam servatis sceleri?*

395 *Occidit*] *Π*BA, *Obtruncat* cum VCε Birtius, sed ipse, quia per totum enuntiatum tempus praeteritum obtinet, de lectione optimae librorum classis dubitabat (p. CCXXIII).

402 *Hic*] *Hinc* V^{1}P; sed illud cum C maxime restitui, Gesnerum secutus cuius verba adpono: 'Sed excusationis aliquid habuit Atreus, qui se Thyestae adulterium, in coniuge sua Aërope admissum, ultum ierit.' *Hic* autem i. e. 'apud Firmum' *odium, non poena fuit.*

414 *dum*] contra VP qui praebent *cum,* recepi; illud enim semper, hoc rarius indicativum postulat.

441 *oneri*] *ovium* V solus, quam lectionem etsi sagaciter defendere proximus editor conatus est, tamen accipere nolui.

verba enim quae sunt *Arma oneri, fuga praesidio* non incompositam repetitionem, sicut animadvertit Bi., sed totius sententiae, qua de armatura et pugnandi consuetudine Maurorum agebatur, quasi conclusionem non ineptam continere equidem censeo. *Arma* autem telis iaculisque, hoc est levi armaturae opposita esse memento. denique libro V — licet optimus sit — multo minorem fidem habendam esse in versibus et aliis et his ipsis Gild. 420—445 infra ad Fescenn. 1, 3 pluribus demonstrabo.

473 *nec mons aut silva*] cum optimis libris VPC consentientibus retinui.

488 totum versum VP secutus edidi, cum reliqui libri legant: '*Solvite iam, socii*', *clamant* '*aut rumpite funem*', quod praetulit Birtius et festinationem classiariorum verbis *Solvite* . . *aut rumpite* praeclare depinctam esse autumat. ego in contrarias partes transii, cum debilis potius ac parum apta haec gradatio esse nimisque glossatorem in synonymis ludentem resipere mihi quidem videretur. contra in verbis ab mss. VP traditis anaphoram efficacem et poeta nostro vere dignam agnoverim.

In Eutropium.

I 6 *visasque*] omnes libri praeter B, cuius lectionem *binasque* Bi. probavit et adsumpsit coll. Plinii Hist. Nat. II c. 99; sed idem locus Plinianus docet in talium prodigiorum descriptione verbum 'videre' magnopere usitatum esse neque igitur est, cur librorum consensum fere omnium recusemus. ceterum Iulius Obsequens 31: *interdiu etiam duae lunae visae;* et similia idem saepius.

13 interpunctionem post *fibris* a Birtio et Mommseno propositam cave ne sequaris et ipse Bi. bene cavit. verba enim quae sunt *Quae nova portendant superi* ad tria illa quae praecedunt enuntiata, non ad vocem *nefas* solam adposita esse sine dubitatione contendo. porro aequabilem sententiarum illarum constructionem quis tangere audeat?

20 *diras*] de hoc loco vide quae exposui 'De codicibus Cuiacianis' p. 58.

23 *Sic omnia nobis*] cf. ibidem p. 59 et 62 (sub Addendis). si quis vero de lectione etiamnunc dubitet, locum adferam ita concinentem, ut iam desinat dubitatio, VI cons. 297: *Sed pignora n o b i s Romanus carasque nurus praedamque t e n e b a t!* amat scilicet Claudianus sua ipsius verba repetere.

31 *uno*] *uni* P^1 *Π* ex coniectura ortum videtur ideoque reiciendum; *domino . . . uno* pro ablativo absoluto accipio. similia contulit Gesnerus ad l.

74 *nitimur*] praeclare conservaverunt $\Pi^1 V^2$, cum reliqui *nititur* tradant, quod recepit Birtius. sed post sententias generales, quae versibus 72 et 73 continentur, nunc de se ipso suique similibus eunuchum loqui iam verba *Nos Lucina fugit* apertissime docent. deinde si verba *nec* ... *amor* in unum enuntiatum constringas, sequentia *defloruit oris gratia* brevitate laborant et incomposite iniecta sunt.

91 *E gemino ditata mari*] *E* pro *Et* solus P^1, quod ita placuit Birtio, ut in textum reciperet, fecitque hoc certe suo iure; neque ipso mari ditatur Lais, sed iuvenibus e m a r i u t r o q u e Corinthum venientibus.

93 *tactu*] *iactu* nulla auctoritate adiutus Hauptius commendabat, pellectus loco illo Horatii. sed ibi fenestrae quatiuntur iactibus, hic de ianua agitur; neque iactus pertinet nisi ad remotiora.

108 *rapido*] ne quis *rabido* legendum putet, conferatur locus Vergilii Ecl. II 10, quem aperte noster imitatus est: *et rapido fessis messoribus aestu.*

155 *primumque*] cum plerisque et optimis membranis retinui. Abundantius enim Eutropium primum exitium sibi produxit, tum rei publicae.

156 nihil in hoc versu mutandum est. neque enim ad *summos honores* trahere debemus genetivum *thalami,* sed spectant haec ad summos magistratus, quibus potitus est Eutropius, quem et consulem et praefectum praetorio et magistrum militum fuisse a Birtio edocemur (p. XXX n. 6 et in indice sub nomine). verba autem quae sunt *ab imis thalamis* explicationem habent iis quae v. 105—109 de munere eunuchi poeta prompsit.

172 *vota pati*] offendebatur his Birtius; sed *vota alii* quod proponit iam eo intolerabile videtur, quia elisionem in hanc sedem hexametri per coniecturam inferre vix licet. hoc autem recte v. d. monuit, agi non de votis et somniis Eutropii sed aliorum, itaque vertendum est: *was für die Wünsche der Menschen unerträglich und selbst für ihre Träume unausdenkbar ist.* idem Bi. in indice p. 553 *pati* defendit conlato Ruf. II 7; IV cons. 177. certe *satis* quod habet Isengrinius nemini placebit.

175 Buechelerus verba *Qui* ... *dissimulat* in unam sententiam comprehendi iubet. at vero illud *tantum* v. 174 prorsus exigit, ni fallor, sibi opponi vocem *nihil,* quae extat in sequenti versu.

178 *gemescunt*] E et C, quod recepi, quia E summam in re orthographica habet auctoritatem; cf. ‘tremescere’ in codd. Vergilianis, similia. itaque etiam in Raptu III 130 *gemescunt* restitui.

195 *Claustra remoliri*] cf. Statii Theb. X 527.
211 *Quo*] non *quod* adsumpsi, quia illud optimis utriusque classis libris, V et C, fulcitur.
238 *aversaque*] *adversaque* P, quod commendari possit loco Statiano Theb. V 357, quem adtulit Bi. sed recte ille *aversaque* edidit; hic enim malevolentia deorum in Eutropium, magistrum militum, exprimi debuit, quod qui intellexit Baehrensius etiam in Statii cognatum locum *averso* inferri iussit.
267 *ineptus*] sic optimi libri V et C, quod ideo retinendum putavi.
281 *quin*] iure Bi. offensus est versibus 281—284 (*Geminam* ... *decet*), quippe qui nullo vinculo cohaererent cum praecedentibus. nempe versibus 234—281 expositum est de Eutropio magistro militum, qui barbarorum devictionem sibi adrogat; proponitur ut potius Cybeben quam Martem colat. nunc subito de insidiis agitur, quibus Gildonem Orienti conciliaverit odiumque inter principes excitaverit. interrogativum *quid* speciem prae se fert quasi haec artissime conexa sint cum antea memoratis et quasi nunc de re eadem agatur de qua in prioribus. itaque quoniam spurii versus vix esse possunt — quis enim credat? — mihi persuasi vitium inesse in ipso *quid*. scripsi *quin*, quod pro *quin etiam* legitur Eutr. II 526, Stil. II 160
309 *dominus*] *domini* quod praebet solus testis ε, recipere non ausus sum, quia deest E, qui nisi consentit, de ε dubitari possit. *dominus* de Arcadio accipiatur necesse est, quem caute ignominia perstringere videtur poeta; idque addendum esse puto ad ea, quae conlegit Birtius in praef. p. XLI.
357 *Iudaicis*] nihil mutandum est; cf. Birtium in Mus. Rhen. tom. XLV p. 491.
367 *Quod libet ingenio*] versui lucem addidit Birtius ‘Zwei politische Satiren’ p. 45 adn. sensumque quem postulavit prorsus probo; tamen ego in optimorum librorum lectionibus insistens sensum non mutavi dum scribo: *Quod libet ingenio, subigit* ... de *ingenio* confer illud *ingenium Veneris* lib. II pf. 60. dativus autem qui exigitur ex antecedenti *poscentibus* facile supplendus est.
392 *non longinqua*] coniungendum esse monet Skutschius; cf. Birtium ad locum.
412 *repens*] optimi tres mss. EVC, quos cur relinquamus nulla causa est; sic *repens clades* scripsit Livius XXII 7, 4 et 8, 1. apud Claudianum *repens* adiectivi vice fungitur, quod ex copula sequenti *terrorisque* elucet. itaque Weissenbornium probo, qui etiam apud Livium *repens* pro adiectivo, non pro adverbio accepit.

445 *igne*] cf. Birtii indicem s. v. *ignis*.

450 *socium aversatus*] removere nolui, cum consulto poeta voci *adservabantur* in v. 448 hanc cum iucundo ludo verborum opposuisse videatur; et adtendas velim ad adsonantiam *aversatus Averno*.

456 *surgas*] Birtius; *surgat* codd.; illud cur placuerit, primo obtutu adparet.

499 *ritu*] *sistro* Em ε, quod probaverunt omnes fere post Heinsium; sed Bi. de lectione dubitationem movit in praef. p. CXII, refutavitque rectissime iam Gesnerus argumenta Heinsii. sensus enim hic est: regnet sterilitas, desinant conubia, vivatur denique, sicut vixerant Amazones, sub imperio muliebri et sine conubiis i. e. *Amazonio ritu*.

504 *Eurus*] non *Hebrus* legendum esse defendi in Philologi tom. XLIX p. 567 sq.

II praef. 16 *procumbit*] plerique et optimi libri; *procumbunt* BA, quod correcturam docti librarii sapit (cf. Bi. p. CCXXIV).

32 *facit*] quibus de causis scripserim, expositum invenies loco modo citato p. 568.

40 *iam*] cum optimis edidi; scilicet *vates tui iam* somnia non vident, sed *pervigilant* a somno et somnio alieni.

II 15 hic locus ipse ulcus habere videtur, quod adhuc frustra sanare viri docti conati sunt. sanatus autem esset, si ex Stil. II 205 *vulnus tectura* hic inculcare quispiam auderet. ceterum *ulcera eruperunt* etiam legitur apud Senec. de tranqu. an. II 12.

62 *ferat*] ex C restitui propter praedilectum apud Claudianum praedicati numerum singularem, qua de re confer Birtii praef. p. CCXXIV; et adnotandum est Pulmanni codicem unum, Plantinianum J, hoc loco exhibuisse *refert*, quod licet de fide libri dubites, certe tamen eodem tendit.

83 *videbant*] quod initio scripserat P[1], Buechelerum secutus restituendum putavi poetae.

149 *move*] bene proposuit Birtius propter *verte* et *sume*, quae sequuntur.

176 *alae*] ex *aulae* summa cum vi persuadendi olim restituit Rubenius.

185 *redeunte*] Bi. ex ε solo induxit *retinente*, quod certe praestat coniecturis Ieepianis. attamen sine dubio acquiescendum est in lectione *redeunte*, cuius optima fides; scilicet mitra redit circa caput in orbem; sic ex Quintiliano enotant: *ille qui in se redit orbis;* itemque Vergilius Georg. II 401: *redit agricolis labor actus in orbem;* alia.

231 *infernis*] ex solo A recepi; neque enim intellegeretur, qua lege alae ipsae infernae dicerentur, requiritque etiam *tenebris* suum epitheton.

235 *viderat*] optimi testes V C, quorum auctoritatem cur repellamus non video.

303 *torvi lacrimis*] duce C transposui, quia amat poeta adiectivum conlocare ante penthemimeren, si substantivum in fine positum est.

337 quod Bi. *Munditiae* interpungendo separavit, minus placet; ego rursus coniunxi *minimeque viriles munditiae.* hanc vocem autem de orationis munditia sive venustate interpretor, quod vix opus est exemplis commendare. sic tandem excusatur, quod inter asyndeta semel intermissa est copula *que* in *minimeque*, quo offendebatur Birtius (cf. praef. p. CCXXI); est enim *munditiae* alterum subiectum et ipsum quoque ad praedicatum *laus maxima* pertinet.

340 *obruat*] Birtius, quod ad sensum unice quadrat. de varietate scripturarum vide eius apparatum criticum. ceterum defenditur quod edidi etiam versibus huius libri 37—39, ubi poeta Constantinopolim pro criminibus Eutropii Neptuno concedit.

351 *defossi*] $V^1\varphi$, sed *o* V^1 in litura, *defessi* ς. defossi iure defendit Trumpius, neque enim *terga defessi* dici possunt homines illi, qui principum munere funguntur, sed habent sane in tergis verberum vestigia i. e. defossa terga verberibus.

397—399 praestantium codicum E C scripturam *furorem* eo magis restituendam putavi, quo faciliorem esse videbam errorem reliquorum *m* finale omittentium. unde quid lucremur, in propatulo est; tota enim harum sententiarum compositio concinnior facta est, ubi accusativos *Tarbigilum* et *Gruthungos* separare iam non iubemur. itaque interpunctionem mutavi. porro *timidum* ex omnium fere consensu praetuli quippe quod attributum aptissimam relationem habeat ad *oves* quae sequuntur; et optime in ore Leonis, militis gloriosi, *timidus* audit adversarius.

471 *puppibus*] *spectari e puppibus* V similiterque ut videtur P^1, quod displicet propter elisam *i* vocalem. infeliciter etiam Heinsius *e rupibus* coniecit; nam nautas esse, qui nuntios de incendiis adferant, maxime conligitur ex v. 473, ubi in pelago favilla velis inhaerens observatur. denique locum sic explico ut *puppibus* sit dativus: puppes ipsae in navigando spectant urbes accensas.

489 *rerum*] quod praebent codices, ferre nequeo, quia eventus rerum certe magister non est; nec si *rerum* ad *eventus* trahas, id satis placet; nam *eventus* absolute positus est apud Livium XXII 39, 10 (*eventus stultorum iste magister est*) et apud Ovidium Heroid. II 85 sq. (*careat successibus, opto, quisquis ab eventu facta notanda putat*). recepi igitur

Birtii coniecturam elegantem *serum*, id quod non longe abest a lectione tradita et sane probatur coll. v. 500 sq.

520 *proiectis*] contra solum V^1, qui habet *prostratis*, retinui.

557 *At*] ex C potissimum refeci, nam V^1 deficit; *Sed* non bene iteraretur ex v. 555.

592 *Has, Stilicho, tendo lacrimas*] hanc sinceram poetae esse scripturam mihi persuasit Birtius praef. p. CCX adn. 5 et p. CV.

Fescennina de nuptiis Honorii Augusti.

I 2 *doctior*] Horatii loco I 29, 9 pellectus cum solo V edidi — et ita ediderat Ieepius, — sed nunc ipse an iure fecerim, dubito, cum non solum codicis V auctoritatem in Fescenninis minorem esse eluceat ex iis quae adnotat Bi. (p. XCV), sed etiam lectionem *certior* exquisiti aliquid habere equidem concedam.

Et de minore auctoritate, qua hac in parte V utitur, paullo copiosius agam. illam membranam clarissimam qui perscripsit librarius principalis omisit simul Belli Gild. v. 420—445 et Ruf. II v. 527 et Fescennina et Nupt. praef. v. 1—16; neque vero idem librarius fuit, sed corrector vetustus, qui alia manu et Gild. 420—445 et Fescennina et Nupt. 1—16 in folio adiecto una supplevit. haec quae dixi supplementa quid tandem valeant diiudicare nostrum est. et certo prava sunt haec: Gild. 490 *adeo festinant*, Fesc. I 18 *pius*, 22 *ibit* (pro *uret*) et *in* (cum P), 25 *horridis* (pro *acerbis*), 27 ꝯ (pro *cum*). 31 *tŭ*, 37 *que;* II 13 *micius-que*, 14 *spadus*, 30 $\ddot{m}a\overset{c}{\tau}$ (pro *stemma*), 31 *boothē*, 32 *intumescit*, 41 *aquilone;* III 5 *Gratus*, 8 *prius;* IV 5 *Nec* (cum B) et *agredi* (cum B), 13 *Quod* om., 14 *hoc quotiens* $\overset{i}{m}depl^{9}$ (*m* ex corr.), 24 *hanelitus*, 26 *tirias;* Nupt. pf. 5 *chiton* (sed corr.), 15 *renatos* (cf. *Π* et P). quae depravationum longa sane caterva est eoque magis scrupulos inicit, quia in P plerumque veriorem scripturam servatam videmus.

Contra commendatur V his tantum scriptionibus, de quibus dubitari vix possit: Fesc. I 23 *Quot* (cum B); II 3 *herilis* (cf. in E *erilis*); IV 37 *ducit* (cum *Π*A contra P); denique Fesc. I 18 *voles* (cum A et M); ego vero his omnibus consideratis iam etiam de ipso *voles* haesito; fieri enim potest, ut potius E sequendus sit, egregius auctor, ex quo *petes* traditur.

Denique hae sunt lectiones, de quibus in diversas partes discedi possit: Nupt. praef. 11 *non* (quod ego nunc quidem eo confidentius reicio); Gild. 441 *ovium* (de quo dictum est ad locum); Fesc. I 2 *doctior* quae maxime lectio in causa est.

Librum P artissimo vinculo cum V ligari Birtius evicit; itaque haud scio an duce P conligi possit veram manum 1 in V nonnumquam lectiones P exhibituram fuisse, e. g. Gild. 423 *leonis*, 424 *iturus*, 433 *fremitus* (et id ipsum recipiatur velim non obstante nisi C); Fesc. I 29 *Qui* (pro *Quis*); II 17 *tybris* (pro *tibris*); II 31 *uirecta*.

11 *Freno*] *Praedo* B ε et E. quis tamen venantem Honorium praedonem dixerit? profectus autem ex hac lectione Heinsius *Fraeno* proposuit, qua mutatione fere nihil mutatur nisi littera *d*. pertinet autem hic ablativus ad *reges* (cf. Stil. II 371). quod vero in reliquis codicibus exhibetur *Praeda*, hanc scripturam ex illo *Praedo* ortam esse existumo. certe Gesnerus verum non adsecutus est explicans odore praedae cornipedem esse citatum. immo 'equus citatus' sine ablativo solet poni, quod exemplis firmare opus vix est neque nisi hoc unum adpono ex Vergilio Aen. XII 372 sq. *spumantia frenis ora citatorum dextra detorsit equorum.* vides hoc ipso loco Heinsii coniecturam adeo commendari, ut recipi queat vel debeat.

IV 22 *adsiduo*] *assiduis* VP vel propter terminationem moleste repetitam displicet praetereaque eo suspicionem evocat, quod pro *mutuis* perversam lectionem *nuncii* illi duo tradunt. ex hac scriptura *assiduis* haud scio an fluxerit Birtii coniectura *adsidui* scribentis. sed acquiescendum putavi in reliquorum testimonio, quo legitur *adsiduo* neque causam idoneam video, qua hoc adverbium removeamus.

De nuptiis Honorii.

praef. 13 *Centauri Faunique*] quid sibi velint, aperuit Birtius in indice s. v. *Centaurus*.

19 *nectebat pollice*] sic meliores VP et E (nam *nectebat* A quod E adprobasse videtur), quos testes principales utriusque classis manuscriptorum sequi malui. patet enim eos libros, qui *pectebat* offerunt, etiam falso *pectine* offerre, ex quo concluditur in iis grassatum esse interpolatorem. Birtius autem adlitteratione speciosa pellectus diversa coniunxit ex alteris *pectebat* adsumens, ex alteris *pollice* (cf. praef. p. CCXIX).

47 *placidaeque*] pro *placideque* redintegravi; neque enim Amor hoc loco 'placide volare' dici potest, quia in versu sequenti *iactantior* audit.

52 *candentes*] cum plerisque edidi vel propter c. m. XL 15: *Candescet . . Meroe . . pruinis.*

52 sq. hos versus cur transposuerim, apud Birtium indicatum invenies; et vide eius indicem sub *neque.*

108 *rapitur*] de hoc loco cf. quae exposui in Philologo tom. XLIX p. 569.

126 *solvit*] hac voce complures editores necnon et Birtius offensi sunt et hic quidem *silvis* esse legendum coniecit. attamen *solvit* teneri posse puto cum Gesnero, qui similia iam contulit. confer etiam apud nostrum Ruf. II 345 *solvebat colla* et imprimis Stil. II 9 *chaos Clementia solvit.* de lectione autem *fulmina* quamvis debile sit librorum testimonium, dubitatio moveri nequit.

135 *sparsa diversi*] *sparsi diuisa* Π^2 et Birtius, quod parum habet auctoritatis; *sparsi diuersa* plerique, quod vix sufficienter explicari potest; *pars aduersi de plebe* V^1, quae verba sicut sunt, sane sensu cassa sunt, sed proxime accedunt ad ea, quae legebat in codice (eodem?) Vaticano Livineius (cf. Burmanni ed. p. 795) quaeque ita speciosa mihi videbantur, ut textui insererem (conferas quaeso *sparsa diversi* cum *(s)pars ad(i)versi de,* quod habet V^1).

160 *voluto*] ex VP restitui, *pisce voluto* pro 'ea monstri parte, quae piscis erat, in altum erecta' interpretans. hoc verum esse praeclare docet Monacensis illa imago marmorea clarissima Nereidum in monstris marinis vehentium, quam quidem ad Scopam referebant viri docti. haec enim monstra, ut sedere possit Nereis, partem suam pisceam in altum volvunt. sic igitur etiam tigris haec *pisce voluto sublevat* Nereidem. vide etiam sarcophagi sculpturam apud Clarac Mus. Pl. II 208; alia.

165 *onerant*] *ornant* Bi. ex ς; illud tamen tenendum puto et accipiendum pro 'splendide et super modum donare' *überschütten.* eodem prorsus sensu hoc verbo uti solet Livius, cf. e. g. XXXV 11, 16 et quae ibi conlegit Weissenbornius.

167 *Psamathe*] Birtius; *pigmea* VP, *spatale* reliqui, quorum neutrum nomen est Nereidis. lectio *Psamathe* ad litteras traditas propius accedit quam *Panope*, quod excogitavit Ieepius. fateor tamen me diu haesisse dubitantem, an hunc in modum corrigere liceret nomina. Skutschius ut in nomine *Doto* v. 169 adlusionem quandam ad *dare*, ita in *spatale* ad graecam vocem σπατάλη agnoscit.

190 *nostri*] hac voce frustra editores nonnulli turbati sunt. Venus *agmen suum adfatur,* hoc agmen praecipue de Amoribus interpretandum esse patet, quorum numerus cum paene millenarius esset, certe praevalebat Gratiis et Nymphis. cf. etiam v. 153 *Prosequitur . . . comitatus Amorum.*

243 *modo*] gravissimus huius lectionis testis est P; itaque etiam de V, qui in his versibus deficit, conclusionem facere licet.

276 *O*] omnes praeter Eε qui tradunt *I*, quod recepit Bi; sed ego repudiavi, neque enim iam hoc loco ut eat admonetur Maria sequunturque exclamationes quae alio tendunt; deinde in cubiculo ipso puella ornatur. ceterum lectionem *i* ortam esse ex voce *ibis* quae sequitur versu 279 credendum est.

292 *notos* . . *amnes*] nihil mutandum esse Vergili locus XI 492 sqq. (ubi *flumine noto*) ab ipso Birtio accitus apertissime docet.

316 *quem*] *quam* Em et Bi., sed recte ille adnotat, si *quam* legatur, desiderari copulam velut 'et quam' vel 'aut quam'. propterea ego *quem* ex reliquis adsumpsi.

318 *clamet*] ex V*Π* praetuli, nam hypothetice dictum est.

De tertio consulatu Honorii.

praef. 3 *e scisso* . . *tegmine*] cur scripserim, expositum est in Philologo tom. XLIX p. 569.

2 *Terque tuas*] dubitationem quam moverat Birtius in adnotatione, ipse removit in praef. p. CXXVIII.

97 *cui militat aether*] imitatio apertissima Propertii, apud quem IV 6, 39 Apollo ad Augustum haec fatur: *tibi militat arcus* (sc. meus).

108 *oneris venturi*] magis placuit, licet etiam dativus defensionis aliquid habeat.

118 *In te*] *Uenti* quod olim conieceram (cf. loco modo citato p. 570), pro vera poetae scriptura venditare non audeo. simillimum enim praepositionis *in* usum inveni IV cons. Hon. 603, c. m. XXVI 94 et c. m. XXVII 110. itemque frustra vocem *carmina* tangere L. Muellerus conabatur *cacumina* offerens; nam oraculorum mentionem quis hoc loco desiderare voluerit?

156 *socrusque*] *sociaque* ω, quod quo sensu acciperem, frustra quaesivi; neque enim, si quid video, aula imperatoria Stiliconis magistri militum socia nominari poterat. mea scriptura *socrusque* novum acumen inferre mihi videtur; iam enim regina ipsa 'socrus' vocatur sicut v. 158 Theodosius ipse 'socer'. deinde iucundum est contra poni socrum et nurum, taliaque praeamasse nostrum docent exempla haec: VI cons. Hon. *Ut . . . vices pro principe consul impleret genero que socer* et Epith. Pall. praef. 7 *Carmen amor generi, soceri reverentia poscit.*

193 *innumeris*] prorsus retinendum esse arbitror et ipse contra se ipsum Bi. defendit in indice s. v.

De quarto consulatu Honorii.

30 *prosunt*] restitui veterem lectionem, cum auctoritas libri *Π* *possunt* scribentis contra consensum reliquorum mihi non satisfaceret cumque scriptura vulgaris aptissima videretur; scilicet ad *prosunt* supplendum est 'incolis, qui tamen a Romanis debellantur'.

33 *cumulos*] *tumulos* iterum solus *Π*, quod eadem de causa reieci; cf. etiam 'Gallorum cumulos' apud Livium X 29, 19.

107 *permixtis*] cf. Birtii praef. p. CXII.

109 *ibis*] de hoc verbi *ire* usu cf. Bi. indicem s. v.

156 difficultates quas hic locus viris doctis comparaverat, dissolvisse mihi videor in Mus. Rhen. tom. XLIV p. 587 sq.

169 *mutatur*] libros plerosque et meliores secutus sum ideoque interpunctionem mutavi.

188 *cum luna lateret*] ne quis forte cum Koenigio in re astronomica offensus subditicios hos versus arbitretur, moneo vertendum esse: *während doch selbst der Mond unsichtbar war.*

190 *Arctis*] *astris* ω, quod quibus de causis reiciendum putarem, exposui in Philologo tom. XLIX p. 745 sq.

233 *geminas*] frustra difficultates moverunt viri docti; rectissime enim Koenigius ad *geminas* supplevit *mentes*. etenim tres partes animi 'tres mentes' vocavit poeta, perinde atque Cicero Tusc. I 10 secundum Platonem animum triplicem i. e. animos tres esse tradit. atque memorabile puto in verbis nonnullis ita concinere nostrum cum Ciceronis loco, ut fortasse ipsum inspexisse dicendus sit. alter enim rationem *in capite sicut in arce posuit,* alter *capitis fundavit in arce;* alter *cupiditatem supter praecordia locavit,* alter *inferius collo . . locavit;* denique Cicero *duas partes ei parere voluit*, Claudianus *geminas . . . praecepta summae doctrinae passuras.* ceterum de Claudiano Ciceronis imitatore cf. Birtii praef. p. CCII adn.

266 *Consulitur*] cf. Stoeckeri libellum qui inscribitur 'De Claudiani rerum Romanarum scientia' Marp. 1889 p. 75, quamquam non taceri debet apud Sallustium Cat. 51, 6 hanc locutionem diverso sensu esse positam.

278 *suspectus*] pro *suspicax* accipiendum esse recte monuit Bi. in indice s. v.

296 *censesque*] ex librorum praeter *Π* consensum non recipere nolui.

347 *Pertemptet*] edidi duce E praecipue; cum enim *ante* adpositum sit, lectio *Praetemptet* nullam habet necessitatem.

372 *Necdum decimas emensus aristas*] cf. quae exposui in Mus. Rhen. loco citato ad v. 156.

389 *imbuit*] dubitationes suas ipse Bi. removit in indice, conferens Rapt. II 93.

402 *Metti*] cf. Stoeckerum l. l. p. 29—31. porro ad lectionem receptam ducere videntur corruptelae *nec tu* in P et *mechi* in B.

471 sqq.] transpositio versuum 471—473 post versum 483 commendatur et argumento quod Bi. protulit et hac ratiocinatione: versibus enim 466—470 de quanam gente agatur, omnino in incerto relictum est. debuit igitur iam ipsa gens induci. denique v. 476 vocibus *per te* Honorium poeta adloquitur, quod facilius tolerabimus, si non praecedit invocatio et evocatio Ephyres et totius Graeciae v. 471 sqq., quae vocativi paene vim habent.

481 *arcu*] sic PB quod praeoptavi; *actu* enim, quod meliorem auctoritatem habet, quid sibi velit minus adsequor nec alibi de aquae ductu usurpatum reperio.

500 *et*] de hac scriptura non est dubitandum; nam quod ex Isengrinio *es* adfertur, hoc ille sumpsit ex Camerte, qua re fere omnis auctoritas lectionis tollitur cf. Bi. praef. p. CXC n. 3.

522 *Romanaque vota moratur*] ad ea, quae apud Bi. adnotavi, adde etiam Stil. II 226.

604 *dubitassent*] sic E cum PA non frustra tradidit; turpis enim esset iteratio nimia clausularum in *transferret, dubitarent, furerent, irent.* sic etiam e. g. Stil. I 178 sqq. iuxta leguntur *quaterent* et *penetrassent.* ceterum contra ea, quae Buechelerus apud Birtium proposuit, moneo subiecti notionem ad *dubitassent* desiderari non posse; semper enim in harum sententiarum compositione subiecta expressa videmus: *Lydia, Nysa, blandae tigres.*

626 *Odothaeus*] rescripsi; cf. Birtii indicem s. v.

Panegyricus Manlii Theodori.

praef. 1 *tantae*] ex solo V ipse quoque recepi; *doctae* φ; doctrina vero in his viris ut per se intellegebatur, ita ne postea quidem v. 7 et 8 a poeta memoratur, sed sola maiestas.

18 *vobis*] maiestas coetus illius, cui praelegit poeta carmen suum, quasi thema totius praefationis dicenda est neque usquam consulum vel consulatus Manlii his in versibus mentio fit. itaque voce *vobis* concilium augustum sine dubio adloquitur poeta cf. quae Bi. exposuit in praef. p. XIX et XXXIV adn. 3.

paneg. 8 *ad rura*] egregie ni fallor aliquis veterum coniecit; libri *a rure.* patet, siquidem concinne loqui volebat

poeta, hoc exprimendum fuisse: sicut Honor ambit et vestigat Virtutem consulque ipse *in mediis quaesitus aratris* dicitur, ita lictor quoque fuit, qui vestigavit ambivit quaesivit consulem futurum; ergo non *a rure* revertens, sed *ad rura* proficiscens inducendus fuit.

15 *honori*] scripsi Birtium secutus, non *honore;* nam *animo* et *honore* ablativi vicem habere nequeunt, quia ablativus *quo* ex *nihil* pendens antecedit. virtus autem animi bonum est, splendor honoris.

18 *Struxit*] iure tradita lectione *Traxit* viri docti turbati sunt; nam *vita traxit iter* neque ex usu scriptum est neque satis convenienter; inest enim despectus in voce. de emendationis quam conabantur propositis vide Birtium, quorum nullum persuadendi vim habere mihi videbatur, quippe cum a litteris traditis nimis abessent. contra *Struxit* quod scripsi proxime ad lectionem vulgarem accedit et probabilitatem capit ex locutionibus similibus apud Senecam Thyest. 810 *via struitur,* apud Plinium paneg. c. 75 *non instruendum illis iter ad bonam famam,* apud Tacitum Hist. III 49, 2 *viam sibi ad potentiam struere.*

59 de hoc versu vide quae monui in editione magna.

66 *imponit*] confer Bi. indicem s. v.

67 *secreta*] offensionis nihil habet coll. v. 84 *Graiorum obscuras . . . artes,* Stil. I 62 *secreta Beli,* Plinii Hist. Nat. pf. 17 *ex lectione voluminum, quorum pauca admodum studiosi attingunt propter secretum materiae.*

69 *agmina*] ne quis *dogmata* inferat, meminerit quam parce Graecis vocabulis usus sit Claudianus cf. Bi. praef. p. VIII adn. 4.

102 *choros*] hoc contra V retinui, qui quidem *chaos;* sed de chao, quomodo impulsum sit, hic non disseri elucet eo, quod haec quaestio *quae vis impulerit* artissime per copulam *que* nexa est quaestioni praecedenti *quae vis animaverit astra:* numquam enim novam quaestionem nisi per asyndeton poeta inducit. de astris autem *choros* aptissime poni notum est et conferendum Nupt. Hon. pf. 16 et Stil. I 84. chororum autem mentione indicatur ἡ ἁρμονία, quam in sideribus animatis valere e. g. docet Plotinus IV 4, 8.

108 *fracta*] hoc verbum audacissime positum Birtium seduxit, ut *facta* ex B solo inculcaret. est autem audacia haec: tonitrua oriuntur dum nubes frangitur vento; hic autem ipsa tonitrua vento fracta audiunt, in quo cernitur putidus poetae amor omnia detorquendi.

109 *Quis*] ad ventum qui praecedit trahendum mihi persuasi ideoque interpunctionem mutavi.

111 *rutilos tractus*] de hoc loco Birtius haec mecum communicavit: 'fortasse legendum *arcus;* certe hic locus de pluvio

arcu interpretandus est, nam conferenda sunt cum quaestionibus hisce Claudiani capita Aetii III 3 περὶ βροντῶν, ἀστραπῶν, κεραυνῶν; III 4 περὶ νεφῶν, ὑετῶν, χιόνων, χαλαζῶν; III 5 περὶ ἴριδος et hic quidem Metrodoro auctore docemur ὅταν διὰ νεφῶν ἥλιος διαλάμψῃ, τὸ μὲν νέφος κυανίζειν, τὴν δ' αὐγὴν ἐρυθραίνεσθαι. hinc igitur rutilus ille color'.

129 *causisque*] *pausisque* Buechelerus rei convenienter, sed graecam vocem vix admisit poeta. ego *causis* ita dictum putem, ut c. m. XXIX 3 *quae causa iubet pallescere solem.* itaque *causis* pro 'certis causis' fortasse accipiendum est.

130 *indicat*] *signet* quod praebent εB valde adridere debet; tollit enim hiatum molestiorem; tamen aspernatus sum, quia *signantem* praecedit v. 126.

173 *redi*] restitui, quamquam sic cacophonia oritur (cf. Bi. praef. p. CCXIX) et quamquam E discrepat. hoc enim acumen est poetae, iterum venire debere Theodorum i. e. *redire* et quidem *nobiscum,* quia Iustitia Pax Fides redierunt (cf. Koenigium ad l.) itemque in sequenti versu *reverti* ponitur.

175 *longe*] pro *diu* bene adservavit V^{1}. cf. Bi. indicem s. v.

180 *et*] iterum V solum secutus edidi, *aut* reliqui. sed copulam, non disiunctionem quisque expectabit.

201 *Libyas*] quod primus edidit Scaliger, commendatur similitudine litterarum; nam *lydos* vel *lidos* codd., quod intolerabile est.

205 *lumina rerum*] sic interpretor: ut Roma ipsa Romanis lumen *rerum* i. e. totius orbis terrarum visa est, ita quattuor illae Italiae dioeceses, quas modo descripsit poeta, non inepte *lumina rerum* dici possunt.

215 *decori*] ex V^{1} magis placuit quam *decora.*

234 de hoc versu confer quae adnotavi apud Birtium.

237 *lassisque*] nihil mutandum, nam *lassi* facti sunt pontes impetu ruentis aquae.

238 *et volvant*] bene Birtius restituit ex B, qui praebet *et volvat;* cf. eius praef. p. CCXX.

243 *Largior et*] cum optimis V et E edidi cf. v. 234.

261 *Crescant*] ex V malui propter modi concinnitatem; sequitur enim *floreat,* quod artissime per copulam coniunctum est cum antecedentibus. huc accedit, quod lectionem *crescite* ortam esse ex *surgite,* quod sequitur v. 264, probabile videtur.

280 *En*] sic cum E scripsi; si enim versus 279 spurius est, de quo nullus dubito (cf. Birtii praef. p. CV), *Et* versu 280 non sufficit. quod si pro *vel* esset accipiendum, id quod sustinet Buechelerus, non video cur non ipsum *vel* a poeta positum sit.

300 *rudant*] de hac lectione vide Birtii adnotationem, quae etiam eo commendari videtur, quod leonem, qui perfossus ruit, non pallebunt homines; pallent, si audiunt rudentem.
311—324 de horum versuum compositione et conexu cf. quae exposui in Philologo tom. XLIX p. 744 sq.

De consulatu Stilichonis.

I 16 *plus splendet*] ex *Π* recipiendum existumavi; respondet enim sic optime versui sequenti, ubi *plus egit inermis;* atque etiam v. 14 verbis *quodcumque relinquam, maius erit* commendatur comparativus.
82 *gerebat*] ne quis legeret *regebat,* monuit Bi. in praef. p. CXI.
109 *Nec*] praetuli quippe magis concinnum. V^1 deficit, sed ex P^1 conici debet etiam in V extitisse *Nec.*
114 *retunderet*] VE qui gravis testium consensus sic legendum esse mihi persuasit, non *reconderet* quod habent reliqui. et illud confirmat res ipsa. nam ensem, quem strinxerat Stilico contra barbaros, *recondere* quidem Rufinus non potuit; condit enim gladium is solus, qui gerit. sed hebetabat vel retundebat Rufinus Stiliconis ensem eo, quod moras obstruebat et foedera obsessis praebebat.
174 *nullum*] quod ex *Π*A recepi, etiam adridebat Birtio; *nullis* reliqui, quod durius et intolerabile videtur. erant enim Cerauniae rupes ob ipsos nimbos famosae. ad *nullum* autem 'militum tuorum' ex versibus 170 sq. facile supplebis.
226 *Albim*] sufficienter explicavit Birtius in indice s. v. *Gallicus.*
263 *Pendent*] meliores libri VP concinente Em, *Splendent* reliqui; sed cum *pharetra* saepius et aptissime coniungit poeta vocem *pendere* cf. Bi. indicem s. v. *pharetra.*
300 *ingentes*] cum librorum consensu retinui coll. VI cons. Hon. 147 sq. *ingentes . . curas volvebat.*
303 *Quae*] veram esse lectionem nec vero *non,* id est interrogativam esse amplam hanc sententiam persuadetur mihi intuenti v. 309 sqq. ubi est *quot . . oculi . . sufficerent?* itemque iudicasse videtur Buechelerus (cf. apud Bi.). quae cum ita sint, improbatur libri E auctoritas neque iam speciem veri habet versum 304 foetum esse interpolatoris. ita enim concluditur: si E illud *non* falso scripsit, ne in versu 304 quidem omittendo fides ei haberi potest, immo librarius vetustus, quia hic versus interciderat, negationem non inepte inculcavit.
305 *posset*] V cum plerisque, quod praetuli.
331 *Romuleas leges rediisse fatemur*] cf. quae de lectione, quam E offert, censuit Birtius p. CXI.

384 *laurus*] libris repugnantibus scripsi pro *lauros;* illum enim accusativum poeta semper praetulit cf. Bi. indicem s. v.

II 8 *medio*] sic dedi melioribus libris V^{1}PΠ obsequens, cum reliqui haberent *mediam.* illud autem exquisitius videtur habetque analogiam apud Vergilium *nocte volat medio caeli terraeque.* et paulo audacius apud nostrum legimus VI cons. Hon. 212 *belli medio Padus arbiter ibat* i. e. belli et Romae medio '*in der Mitte zwischen Kriegsschauplatz und Rom*'.

52 *Theodosium*] cf. quae adnotavi ad paneg. Prob. 51.

69 sqq. de horum versuum sensu longius exposui apud Birtium ad v. 71.

89 *smaragdo*] rectissime cum E legit Birtius, ut vitetur molestus in fine trium versuum sigmatismus (v. 88 *bacis,* v. 89 *smaragdis*, v. 90 *hyacinthis*).

90 *redundantes*] cum VPΠ praetuli, quia fortius est et magis poeticum; *renidentes* φ.

136 *Interius*] cf. Birtium p. CXI.

154 *sub te quod*] ΔBA, quae conlocatio verborum multo elegantior magisque ex usu poetae esse videtur potestque E adprobasse in *Δ.*

183 *hoc*] sic omnes boni libri, quod retinendum putavi.

185 *optant*] sic libri praeter VP, qui praebent *aptant;* sed illud commendatur conlato Persio V 2. itaque sensus hic est: legati praesente Honorio laudationem Stiliconis habituri solemni exordio utuntur, utinam centenas voces haberemus! sicut ipse poeta noster in Pan. Prob. v. 55. similia composuit Iahnius in ed. Persii.

186 *limite*] idoneos testes non habet haec lectio, nisi quod verisimillimum est *limine* in VP ex ipsa originem cepisse. *militem* autem *inermem* umquam dictum esse negaverim.

191 *possideant*] hunc coniunctivum propter solam rei metricae rationem poetam posuisse adparet.

197 huius versus sensum sufficienter iam Gesnerus explicasse mihi videtur; ceterum Skutschius Catullum XXXI 5 conferendum esse monet.

198 *Exsectisque*] de iteratione copulae necessaria cf. Birtii praef. p. CCXII, quem secutus sum.

225 *adnuerit*] recte recepit proximus editor, quod omissis eis, quae ille iam exposuit, probatur vel temporum contemplatione; nempe coniunctivus perfecti vel futurum exactum exigitur. ii vero manuscripti, qui alteram personam obferunt, coniunctivum habent temporis imperfecti *annueres* eoque falsi coarguuntur.

240 *dominis*] sic E cum adseclis, quod praetuli cum Gesnero, quia fortius est.

304 *fractorum*] scripsi; *factorum* E*Π*, *fatorum* φ, quod plane sensu cassum. qua via coniecturam meam adsecutus sim, facile videbit, qui horum versuum inde a v. 292 sensum perspexerit. cavere enim vult Dea Roma, ne Stilico honorem sibi oblatum contemnat quippe pollutum ab Eutropio eunucho. quomodo autem illum Orientalis ministri statum castigare et mordere Claudianus amet, satis notum est lectoribus ex libris in Eutropium. atque eodem tendunt apertissime in v. 303 sq. adtributa *turpia* ad *exempla* et *castis* ad *auribus* posita; quibus impulsus lectionem *fractorum* sine dubio refeci. hanc autem vocem bene quadrare ad spadonem docet Hieronymus ep. 79, 9 *histrio fractus in feminam.*

331 *Posse queas*] ex AB*Δ* praeoptavi, non solum ut vitarem molestam elisionem, quae est in ceterorum lectione *Te certum est,* sed etiam quia illud exquisitius videbatur minusque interpolatorem redolet. exempla vide apud Birtium, qui ipse quidem lectionem receptam commendat p. CCXXV.

340 *Minervae*] *Minervam* edebant duce E. mihi contra persuasum est melius scriptum esse in Vaticano et aliis: *insigne Minervae spirat opus* i. e. *das ausgezeichnete Werk der Webkunst (Minervae) scheint zu atmen* vel *wirkliches Leben zu haben.* sequuntur enim personae descriptae quasi vivae: infans vagiens, Serena pallescens, equitans Eucherius.

348 *Stilicho*] ad hunc locum cf. quae animadverti in Mus. Rhen. tom. XLIV p. 586 adn.

350 *fucantem*] quod praebent ς, subesse videtur ipsi scripturae *fugantem* in V optimo. idem re ipsa commendari adparet itaque recepi.

392 *ames*] ex E potissimum reficiendum esse Birtius me monet itemque defendit coniunctivum Skutschius coll. Horat. c. I 2, 50.

397 *vulgi*] ad *milia* traxi; rarissime enim fortius interpungitur in pedis sexti initio.

402 interpunxi Buechelerum prioresque secutus; nam quae ipse apud Bi. exposui, nunc nimis artificiosa mihi videntur, quam ut sustineam.

420 *et*] V*Π* (P), *cui* reliqui; sed dativus minus placuit; neque enim in honorem Phoenicis redolet eius bustum.

424 *genti*] de hac emendatione, qua verum adtigisse videtur Koenigius, vide ipsum. atque etiam hoc contra vulgatam *menti* adferri potest, speluncam illam fabulosam, de qua verba facit poeta, ipsius *menti* non imperviam fuisse; aliter non descripsisset.

436 *cum legibus*] sic accipe ut apud Lucanum I 642 *errat nulla cum lege mundus.*

467 *ortus*] hanc optimorum scripturam non est cur deseramus. de *hortis* Solis (sic enim vulgo) nihil compertum habeo neque video, quo iure hortorum mentio vallem praecedat. contrarie enim primum vallis memoranda fuit, deinde hortos in ea sitos esse. sufficit quod edidi; nam Sol novum annum suscepturus Orientem ut adiret necesse fuit.

III 41 *olim*] contra V*Π*, qui praebent *altum*, tenendum puto; nam desideratur notio sempiterni vel longi temporis, quae respondeat voci *nonnumquam* quae praecedit. extraordinarium enim sicut in stellis est, quod numquam pereunt, ita in Iove, quod eius regnum tam diuturnum est. contra *altum* detrita vox est et in hoc conexu otiosa.

121 *sic*] hanc voculam quia meliori auctoritati debetur, refeci; bene enim etiam inservit anaphorae.

139 *profecta*] quamquam *profectas* in E extare docuit Bi., tamen verum hoc esse non consentio; immo voces *orta* v. 138 et *profecta* inter se plane respondent.

157 *lusus*] cf. Bi. indicem s. v.

169—171 *Bacchus* falso ab Eε cum B hic importari nunc ipse Bi. me monet; facile enim observatur non nisi eos deos a Claudiano hoc loco commemorari, quorum cultus aut genuinus Romanus erat aut publica auctoritate Romam translatus est, unde firmaretur Romae aeternitas. illuc pertinent Iuppiter, Minerva, Vesta, huc Magna Mater et Aesculapius. e contrario Bacchanalia senatum semper coercuisse satis constat. deinde versu 171 *ultro* me ita offendebat, ut cum AB*Δ* *hospes* reficerem; nec enim *ultro* Aesculapius Romam venit, sed arcessitus est. quae cum ita sint cumque duas falsas lectiones E hoc loco praebere videamus, quis *defensurus* cum Em scribere velit? ego *depulsurus* restitui.

231 *vicit*] plerique et optimi.

235 *quot*] cur ediderim, ex Birtii adnotatione satis elucet.

277 *eat*] quamquam sane molesti aliquid habet iuxta *ire* quod sequitur in eodem versu, tamen *Π* soli *erit* legenti obtemperare ausus non sum.

326 *fluvios*] retinui; frustra enim Bi. p. CX *fluviis*, quod praebet B concinente fortasse E, defendere conabatur; neque enim necesse est vertamus *per fluvios* '*durch die Flüsse*', sed *ibat* liberius dictum est pro *vehebatur;* quod si substituimus, illud *per* non sensum habet localem, sed instrumentalem, sicut etiam in loco Ausonii cognato, id quod recte Bi. explicavit l. l.

347 sq. de his versibus cf. Bi. p. CCXVII.

357 *Classis torva*] sic optime difficultates, quam movet lectio tradita, sustulisse Bi. videtur, quem vide p. CXI.

358 *Ad*] ex Em et A unice recipiendum esse docent verba *in puppe* quae praecedunt.

De sexto consulatu Honorii.

48 *Arvaque*] quibus de causis pro *aeraque* coniecerim, expositum invenies in Philologo tom. XLIX p. 746.

54 *miratus*] supple *es;* cf. de ellipsi verbi *esse* Bi. praef. p. CCXXIV.

95 *seniore*] cf. Bi. indicem s. v.

158 *sorores*] vix abstinere potui, quin ex V reciperem *sonoris;* sic enim si praedicantur chori, novi aliquid sensui adcrescit. contra *sorores* nihil est nisi solemne et decantatum ornamentum Nympharum. abstinui tamen, nam videtur sane *sonores* corruptela in P indicare *sorores* primariam lectionem fuisse, inde *sonoris* esse effectum.

204 *Hic rursus dum*] de interpunctione huius loci exposui loco modo citato p. 747.

238 *consedit*] *considit* ab E scriptum esse Bi. testis est; tamen praetuli perfectum; certe enim eam verbi finiti formam, quae artissime huic de quo agitur verbo nexa est, *movere* v. 246 in eodem perfecti tempore positam videmus.

291 *Haec*] sic dedi, quamvis minima librorum auctoritate fultus. nam postquam Appenninum montem per excursum fusius descripsit Alaricus, ubi narrationem redintegrat, ad montem respicere non poterat vocibus *per iuga* nisi addebat demonstrativum *haec.*

297 sq. Interlocutoris esse verba *sed pignora . . . tenebat* graviore interpunctione indicare conatus sum. de *nobis* cf. ad Eutropium I 23.

310 *atque*] *o utinam* meliores VPΠ, qualem quidem hiatum post exclamationem nusquam alibi sibi concessit poeta cf. de hiatu Bi. praef. p. CCXV.

320 *tetendit*] quod multo meliore auctoritate innititur, non est cur reiciamus.

365 *numine*] hoc primus Gesnerus contra librorum consensum tacite supposuisse videtur, quod Ieepium adeo fefellit, ut id ipsum pro librorum manuscriptorum lectione venditaret. habent certe omnes libri impressi quos inspexi maximeque Heinsius et Burmannus *nomine* neque apud Clerqium differre lectionem adnotatur. *nomine* autem nimis obscure de imperatore praedicatur, quem lucem sc. mundi antea v. 364 praeclare dixerat poeta. *numine* si legitur, iam nemo, de quo id dictum sit, dubitabit.

405 *iustis*] *fultusque* quod ex E elicuerunt, propter adliterationem placuit Birtio, immerito. *iustis* enim quam proprie et ipsi rei convenienter scriptum sit, vel unus locus Gellii (V, 6, 21) demonstrat, ubi exponitur non triumphari nisi cum bella 'cum iusto hoste' gesta sint. cf. Mommseni ius publ. Rom. tom. I^3 p. 133.

460 *adeunda*] hoc satis tutatus esse mihi videor apud Birtium.

463 *vel*] hoc loco pro *et* positum esse apparet, nam et gentes barbaras (arma extera) et legiones Romanas Stilico ad bellum arcessiverat. de hoc verbi *vel* apud Claudianum usu cf. Bi. indicem s. v.

468 *prosternens obvia*] *omnia* V et P, quod quamquam tolerari potest, illud tamen defenditur coll. Stil. II 20 *obvia prosternas.*

470 *tibi*] ex V*II* praetuli, cum Romam adloquatur Honorius, Romae autem, non Honorii vates esse dicuntur; cf. v. 492, ubi vatum ingenia *tua* i. e. Romae propria vocata sunt.

477 *ecce virum*] sic ω, quod valde offendit hanc ob causam, quod neque *ecce* neque *en* umquam aliter adhibuit Cl. nisi ut sequatur nominativus. exempla non conligo, unusquisque invenire potest apud Bi. in indice. exceptio una esse credebatur in Paneg. Prob. v. 203, ubi cum traderetur '*et duplici* ... *matrem*', coniectatum est 'en duplici' eqs., quod incertum est. expectatur igitur nostro loco 'ecce vir' atque corruptum locum esse credo, quamquam emendatio plausibilior mihi non obtigit. cogitavi de *ecce vir, en.*

491 *certamine*] sic optimus V cum aliis. intellege *doctos choros* de poesi Claudianea; haec *docta* dicitur certamine laudis Stiliconis, quia ante annum 404 iam multa carmina panxit ille in ducis laudem.

497 *retuso*] *secundo* omnes editores inde ab Heinsio, iniuria; neque respexerunt exigi ad *nunc amne* vocabulum oppositum voci *redeunte* quae sequitur. agitur enim de aestuum recessu et accessu, quod *retuso* (sic enim in V et M) ita exprimit, ut veri speciem maximam prae se ferat. recte enim iam Heinsius adtulit Lucani exemplum V 601.

512 *undas*] sic fons librorum VP habuisse videtur; *umbras* φ. illud recte praelatum est; si enim *umbras* legeretur, *similes* supervacaneum foret; omnes scilicet corporis umbrae eius similes sunt. contra *undas* in hac sententia eum locum habet, quem *flumina* in sequenti versu 514 respondentque inter se haec nomina.

535 *cunctos*] sic testes meliores, et cf. etiam v. 616 sq. *totis septenis arcibus.*

545 *undare*] *uno ore,* quod praebent *Λ*BA, vel propter duriorem elisionem ante quintam arsim improbatur cf. Bi. praef. p. CCXVII.

550 *aditu*] neque *habitu* quod Ieepius neque *actu* quod ego coniecimus, necessitatem habet. apertum enim est senatum impetrasse ab Honorio, ne comitarentur eius currum, quod nimirum non impetravissent nisi *clemens aditu* Honorius fuisset vel nisi facilem aditum petentibus iis praebuisset. clemens igitur *aditu,* quia *pectore* imperator dicitur.

556 *praestat*] cum VPΠ.

557 *curva*] Birtius, quem vide ad locum.

565 *cernens*] ne quis sicut Burmannus coniecturis indulgeat, cf. Nupt. 108 *dum singula cernit.*

569 *chalybe*] sic fere omnes; nam in V *calibem dutos* ex *calibe indutos* oriundum videtur; ergo accusativi solus testis est ε; huius autem lectiones ubi non consentit E (Em), cum magna suspicione accipiendae sunt. estque etiam lenior elisio ablativi.

577 *sub aurato*] bene distinxit editor maior; fortasse tamen potius *aerato* ex V recipiendum.

601 *votis*] ab hac lectione, quae fere regnat in libris, recedere non ausus sum; vota scilicet fuerant Symmachi eiusque partium; id enim optaverant, ut Victoria reduceretur; haec vota nunc completa sunt (cf Bi. praef. p. LVII); nec sine causa sequitur *promittit,* nempe ab his ad nova vota procedit Victoria.

612 *genius*] *species,* quod offerunt VPBA, fortasse non parvam commendationem habet coll. Stil. II 402 *antiqui species Romana senatus.*

622 *haec*] cf. Bi. praef. p. LXVI adn.

631 *una*] quidquid coniecerunt viri docti, tamen *una* scripsisse poetam persuasum habeo. sequitur enim v. 632 *partitis inde catervis,* itaque antea omnem phalangem *unam* fuisse vel in unum coercitam memorandum fuit.

De bello Gothico.

Hunc titulum solum verum esse puto et propterea restitui; argumenta ipse Birtius dedit in praef. p. CVIII et CCII adn.

praef. 9 *hic*] falso apud Bi. ad ipsam domum Pythiam traxi, cum ad Romam solam respiciat. adnuit Romae princeps titulum i. e. ut titulus Romae vel *hic* esset.

B. G. 17 *muti*] cf. Bi. praef. p. CXIII.

20 *sed*] frustra Bi. *sic* coniecisse existumo. nimirum *quamvis* non idem est quod *licet* v. 14 nullaque grammatica relatio inter hasce coniunctiones intercedit; neque *licet* hoc loco coniunctionis vicem habet; itaque gravius, ut priores, punxi v. 19 fine. sententiae autem sic continuantur: *Den Dichtern steht es ja frei, diese und jene*

Wunder von der Argo zu erzählen. Aber (sed v. 19) *wenn sie auch all dies Fabelhafte verdoppeln, so erreichen sie doch nicht die gegenwärtige Wirklichkeit.*

48 *nubesve*] C, *nubesque* reliqui; sed *ve*, non *que* praeferendum esse credo in sententia negativa, praesertim cum sequatur *aut.*

91 *si*] vulgatam bene defendit, ut opinor, Buechelerus; confer etiam, quod proxime ad manum est, v. 140 *si rite recordor.*

109 *currus*] frustra Bi. dubitationem movit et ad coniecturam confugit. hi enim currus plaustra sunt oneraria, quae in triumpho numquam deerant cf. Mommseni ius publ. Rom. I^{3} 394 n. 3.

113 *furoris*] cf. Bi. praef. p. CXV.

153 *belloque*] offensionem habere hanc vocem concedo; de vera emendatione mihi minus constat. sensus fere exigit *Latioque.*

167 *totiensque*] *totidemque* quod E tradit, reieci et quia adverbia numeralia *totiens* et *ter decies* v. 166 inter se respondent et quia magis magisque testi E diffidere coepi.

174 *rura*] ex *rerum* qua via refecerim, expositum habes in Philologo tom. XLIX p. 747.

180 *intactum*] haudquaquam tangere debebant viri docti coll. Manl. Theod. v. 206–210.

233 *Territat*] iterativa satis rara apud Claudianum inveniuntur (cf. Bi. praef. p. CCXII); tamen hanc textus emendandi causam idoneam esse non credo.

278 *nacti*] *nancti* C; eadem varietas apud Vergilium, ubi Ribbeckius codicem Romanum maxime secutus hanc participii formam in textu posuit, cum Hauptius daret formam breviorem.

321 *praetervolat*] paullo audacius dictum pro *pervolat,* sed cf. Sil. Ital. X 114 *hasta praetervolat auras.*

329 *parat*] sic ς duo apud Burmannum p. 899, quod adsumpsi, quia respondet hic locus comparationis versui 313 *dum redeo . . . referens.*

360 *illi*] hoc iam placuerat Heinsio neque fortasse reiecisset Ieepius, si id ipsum in E extare compertum habuisset.

365 *et Norica rura tenebant*] cf. Ovid. Met. III 2 *Dictaeaque rura tenebat.* certe nihil mutandum.

384 *longe sermone petito*] *longo* C; praeterea Bi. in sensu offensus est et coniecturam proposuit; ego acquievi in recepta lectione, *longe petito* pro *longo* accipiendum esse ratus. plura *exempla* adferre potuisset *longius petens,* sed unum tantum adfert. ceterum cf. Gildo v. 325.

394 *gerenti*] de hoc et sequentibus recte disputavit Stoeckerus 'De Claudiani poetae veterum rerum Romanarum scientia' Marp. 1889 p. 57 et 58.

407 *varios*] olim quod *hilaros* conieci, non solent hoc verbum ponere poetae; nunc *laetos* propono, unde praeter con-

cinnitatem recuperatam etiam adliteratio nascitur non iniucunda. vim maiorem non in singultu sed in laetitiae signis inesse voluisse poetam docet etiam versus 411, ubi in comparatione boves *gaudent fideles reddere mugitus.*

415 *Vandalicis*] unice legendum esse Birtius in praef. p. XLVIII demonstravit; cf. ibidem p. CVI.

436 *diffudit*] sic meliores, quod retinui; perfectum enim et ad exclamationem aptius videtur et praecedit *mutata* quod est vice perfecti et v. 437 *redit* contractam formam perfecti esse posse notissimum est. denique versus 449 item perfectum offert *traxit.*

441 *reddidit*] *vitae* desiderari monuit Birtius, quod quidem possis reponere velle v. 440 pro verbo *spretae.* tamen illam elipsin quam maxime Claudianeam esse probari puto ipso verbo simplici *dare*, quo pro *luci* i. e. *vitae dare* sive *edere* usus est poeta Fesc. v. 6 *Te Leda mallet quam dare Castorem.* itemque absolute postea legimus *restituit* v. 445.

465 *temptans*] qua de causa ex *temptat* Bi. refecerit, primo obtutu videndum est.

466 *humilisque*] cf. quae adnotavi de copula *que* ad v. 48.

471—474] de horum versuum lectione ex C emendata cf. Birtium p. CXIII sq.

505 *nescioquam*] de lectione ne dubites; tamen paene inepte adfectat orator Romae ignorationem. idem enim v. 507 sqq. bene novit urbem et de historia eius refert.

541 *servire dati*] haec lectio sane satis debile est. quid enim mirum, subiugatos *servire?* non sine iure igitur proximus editor *servare dati* conatus est; quamvis hoc satis durum esse videatur pro *in auxilium dati.* ego acquiesco in tradita lectione eo sensu, ut quale servitium sit, in sequentibus exponatur.

548 *Huc iter usque datur*] haec etiam verba traxit ad oraculum Birtius. hoc ut sensu aliquatenus commendari videtur, tamen minus placet, quia oraculum finiri hemistichio satis incredibile est. praeterea animadvertendum est in versibus 546 et 547 litterarum lusum eius aevi proprium et maxime in aenigmaticis receptum sententiis inesse; scilicet ipsum nomen R O M A per acrostichon et telestichon latet his in versibus.

582 *petendam*] hanc lectionem ut restituerem Skutschius me monuit; gentis enim fides suspecta dicitur v. 591; sed dux ille praeclarus *docuit mortem pro Latio* esse *petendam* fidemque sic recuperavit.

583 *praefectus*] sic Vaticanus quintus apud Clerqium, quod cum magna dubitatione recepi; *praeclarus* enim quod ω, intolerabile esse fere consentient omnes.

586 *rescissaque*] cf. de codd. Cuiac. p. 58.

599 et 600. in loco difficillimo Birtium sequi minus possum, qui *fundator originis* coniunxit et separavit; haec autem tautologia molestissima est. praeterea *quantum dederit* mihi quidem non sufficeret; desideraretur enim genetivus ex *quantum* pendens. itaque olim temptabam *quam vim* pro *quantum,* quod tamen cur reiciam unusquisque sentiet. denique paene persuasit mihi Gesnerus *suae originis* ad *quantum* ita trahens, ut intellegeret *ingenium* sive *naturam.* fatendum vero est hanc vocis *originis* notionem aliunde me firmare non posse. de structura verbi *dare* cf. c. m. XVII 43.

634 *amisit in annis*] vide Philologi tom. XLIX p. 747. cf. etiam Stil. I 196.

Carmina Minora.

Conspectus notarum.

G: cod. Sangallensis n. 429, membr. saec. IX, non pertinens nisi ad Gigantomachiam.

R: cod. Veronensis 163, membr. saec. IX.

E: cod. Mediceus plut. 33 cod. 9, chartac. saec. XV.

ε: excerpta Gyraldina in margine Aldinae exemplaris Lugdunensis 757 G 2.

V: cod. Vaticanus n. 2809, membr. saec. XII.

P: cod. Parisinus lat. 18, 552, membr. saec. XIII.

J: cod. Cantabrigiensis coll. Trinitatis, O, 3, 22, membr. saec. XIII.

A: cod. Ambrosianus S. 66 sup., membr. saec. XV.

M: cod. Ambrosianus M 9 sup., membr. saec. XII/XIII, rarius adhibitus.

ς: codices deteriores.

I Inscriptionem *Ad Stilichonem* ex E restitui.

VI 2 recte Birtius coniunxit *pro cuspide ferri cuncta volant. volare* enim unice quadrat ad cuspidem, et tollitur uniformitas, qua singulae sententiae singulos versus complebant.

VII de divisione huius carminis cf. Birtii praef. p. LXII. debuisset ille vir doctus alteram partem numero VIII signare eaque ratione numerationem carminum sequentium mutare. quod nunc ne ego quidem feci, ne novi numeri lectoribus offerrentur.

3 *Unanimi*] cum EA refeci, qua de re cf. quae exposui ad Prob. 231.

IX 29 *tumor*] *timor* meliores, quod non sufficit.

33 *servatque tenorem*] cf. paneg. Prob. v. 17.

XI 3 interpunxi Buechelerum secutus.

XIII in titulo *sua* pro *eius* accipe; patet has inscriptiones non positas esse ab ipso poeta.

XVII 15 *Dextram exerit ille*] editur secundum ε; *eregit* R, quod fere idem valeret. neutrum sensui sufficere videtur. cum enim nihil sine causa in artificio sit vel describatur, si sola laeva pater portatur, dicendum fuit, quem ad finem dextra exeratur. iam vero ubi vestes volantes descriptae sunt, saepissime solet manus hominis vesti quam retineat adplicari. ne plura adferam, in memoriam revoco locum Moschi Europae v. 126 sqq., quem imitatus est Ovidius, ubi puella dum altera manu se sustentat, altera πορφυρέην κόλπου πτύχα εἴρυε . . . κολπώθη δ' ἀνέμοισι πέπλος κτλ. itaque expecto: *reiectas vento chlamides dextrā adripit ille.* sufficeret autem haec lectio: *reiectae vento chlamides; dextra adripit ille* (sc. eas). fieri tamen potest, ut poeta scribens *dextram exerit ille* tacite mente suppleverit *adrepturus chlamides.*

20 *meruere*] cf. Philologi tom. XLIX p. 748.

28 *numina*] hoc ne quis tangat, conferat v. 2 *divino meritos semper honore coli.*

35 *patri*] reposui ex A, quod quam necessarium sit, docet sequens versus. de elisione hac in sede versus non solum permissa sed etiam non insolita cf. quae contulit Bi. in metricis quas instituit observationibus p. CCXVII.

XVIII 3 *murmura*] haec lectio libri V et sola sensum praebet hoc in loco et fulcitur coll. IV cons. Hon. 65.

9 *Absentis*] cf. Birtii praef. p. LXII.

XIX 2 *Accola*] scripsi Barthium secutus; *Incola* codd.

9 *querellae*] hac voce efficitur ne Birtium quidem (praef. p. XI sq.) prorsus sufficienter hoc carmen enarrasse. scilicet non solum *convicia* dixerat poeta (v. 10), quae fortasse hodie extant in carmine minore XXI, sed etiam querellas ad ipsum Hadrianum detulerat. sic porro explicatur vox *dolor* (v. 6), ubi Heinsius *calor;* ipse Claudianus antea ab Hadriano laesus fuerit necesse est, unde ad querellas illas impulsus est. qualis ille dolor fuerit, ne suspicari quidem potest. addo vero, ne hac quidem via id contingere, ut *timor* quod plerique scribunt v. 7 defendamus.

29 *calent*] ex V optimo et A recepi propter *rabiem* quae praecedit v. 27.

33 *insignis . . . triumphus*] sic edidi R secutus; *insignes triumphos* reliqui. primum enim in exclamatione ac-

cusativum poni in Claudiano non memini; deinde in duabus sententiis v. 53 et 54, quia per anaphoram iunctae sunt, eadem constructio exigitur. nimirum ad *insignis* supplendum est *erit*, cui respondet *ornabere*.

XXIV de hoc carmine cf. Buechelerum apud Birtium praef. LXXX n. 6.

XXV 5 *musto sudantem ventilat uvam*] lectionem stabilivit Bi. nec inutiliter conferatur anthologia latina ed. Riese c. 578 v. 3: *musto gravidas . . uvas.*

13 *vagantes*] Heinsium secutus recepi; nam *vagantur*, quod praebent libri omnes, asyndeton efficit, quod quantum potest evitat poeta in tali compositione sententiarum per copulas coniuncta. ceterum Heinsii elegantissima coniectura aliquantum tollitur molesta repetitio verborum in *ur* terminantium.

28 *papillas*] hanc vocem solus P testatur, cuius testimonium auctoritate eo increscit, quod V^1 in hoc versu deest, solet autem P cum V^1 conspirare. *capillorum* mentio post *comas* certe molestissima videtur, quamquam similiter peccavit Seneca apotheosis c. 4 v. 3: *at Lachesis redimita comas, ornata capillos. papillas* memorari commendat etiam versus 7, ubi *pectus exutum* legitur.

30 *quaerit*] omnes praeter E, qui habet *poscit.* sed *quaeritur* Hymenaeus, quia latet, et *quaesitum* eum esse, non *postulatum,* docet versus 34 ubi invenitur vel *conspicitur tandem.* denique praepositio *inter* v. 29 melius cum *quaerere* quam cum *poscere* coniungitur.

70 *matris*] Heinsius *patris.* tam gravem mutationem ut evitemus, in Celerinae parentes accuratissime excussis poetae verbis inquirendum erit. et primum maximi momenti hoc esse videtur, quod Celerinae patris nomen prorsus tacetur v. 83 (*genitor*). cur taceatur, nescimus sane. iam vero Celerina Tomis nata est et accola Danuvii v. 70, et indole Scytica v. 135; ergo haud veri dissimiliter conieceris patrem ipsum fuisse Scythicum i. e. aut Gothum aut similis originis. id firmatur v. 127, ubi *Hister patrius* dicitur i. e. ad patrem pertinens. porro de patre legimus *cognomina sumpsit plena ducum,* in quibus premenda est vox *sumpsit,* scilicet barbarus et homo novus nobilitatem ducalem ipse acquisivit defueratque nobilitas eius genti. quae interpretatio si non improbabilis est, intellegitur, quo iure Claudianus Celerinae sponsae nobilitatem v. 70 ex matre deduxerit. pater barbarus in matrimonium duxerat Celerini neptem aut proneptem nomenque Celerina

ipsa acceperat a matris avo, ea via fortasse ut etiam mater puellae vel avia idem Celerinae nomen habuisset. conferas notissimum exemplum Agrippae, cuius filia Agrippina, neptis item Agrippina nominata erat. — denique si quaeris, cur v. 83 genitoris nomen tam anxie taceatur, fortasse in dactylico versu poni non potuit nomen barbarum.

74 *caro*] cf. Birtii praef. XLV n. 5; simillime in nomine *Carus* lusit Ovidius ex Pont. IV 13, 2: . . . *quique, quod es vere, Care, vocaris, ave.*

86 *Rectorum*] sic VP; *regnorum*, quod in reliquis, pro 'provinciarum' vel 'dioeceseon' ut dici posset, Birtius conlato Eut. I v. 212 mihi non persuasit. econtra e locis vocem 'rector' continentibus (cf. Bi. ind.) inprimis ex XVII 49 sq. lectio quam recepi commendatur atque adprobatur.

132 *animas*] ex M sic adrisit, ut recipere auderem.

XXVI 9 *ludibrium*] non sine aliqua offensione esse concedo, nimium enim est. attamen hoc loco librum V sequi non licet, quippe qui in sequentibus plane interpolatus sit offerens *tacitumque* (repetitum ex versu 9) pro *a vate*, quod nimirum desiderari nequit; neque enim ab aliis sed a semet ipso (vate) non celebratum esse fontem indicare vult poeta.

16 *perfodit*] libri *perforat*, quod prave repetitum ex versu 14. coniecturam variationis gratia proposui.

46 *levis exili cortice*] cf. *levior cortice* Horat. III 9, 22; structura autem ablativi apud Claudianum offendit; conieci igitur: *Et levior vili cortice terra natat.* cf. etiam Bi. ad locum.

49 *Facta manu credas*] in interpunctione a Birtio recessi, nam *Facta* obiectum esse vocis *credas* necesse videtur. numquam enim *credas* vel similis forma parenthetice ponitur. cf. Bi. ind. s. v. *credo.*

75 *pares*] sic meliores omnes, quod reicere non ausus sum.

XXVII 21 sq.] quidquam mutare nolui coll. c. m. XLVII 11, ubi *zona variata colorum floribus* legitur. Birtius iridem in alis Phoenicis apud Lactantium v. 133 recte comparavit; idem nunc hanc suspicionem mecum communicat: *quas Iridis ambit flore color,* ut *flos Iridis* ab exemplo plantae cognominis sumptum sit.

24 *sui*] cum VA necnon et P tenendum putavi coll. v. 95 et 101.

53 *coactum*] sufficienter explicatum est in Birtii indice s. v.

91 *Thebano*] sic boni omnes libri; *thabeo* A. illorum testimonium deserere non ausus sum, quamvis

insuetum sit hoc adiectivum de Thebaide Aegyptiaca.

95 *mirata relucent limina*] cf. quae exposui in 'codd. Cuiacianis' p. 60.

98 *nares*] hae non inepte ex VP receptae sunt; conferatur e. g. Iulius Valerius p. 217 (ed. Kuebler): *iamque ex sacris excesseramus arboribus, sed adhuc etiam odore turis . . . . . nares verberabantur.*

XXVIII 21 *Gyrraeus*] cf. Bi. indicem s. v. *Girraeus.*

34 *madidos*] vox nimis abundat quidem nec sine quadam specie *maribus* Bi. proposuit; tamen de *maris* deminutione non agit poeta, sed fluviorum tantum.

XXX 4 *Et*] *aut* solus V, quod praeferrem, si statuendum esset gemmas non originem habere ex Rubro mari.

21 *armavit*] potuit Claudianus in versu ponere 'arma habuit' idque sensus requirebat, sed summa audacia eodem sensu *armavit* periclitatus est.

25 de hoc versu ex V constituendo sententiam dixi 'de codd. Cuiac.' p. 57.

72 *Turia*] *Duria* omnes libri; sed cf. Stoeckerum l. l. p. 78.

87 *Napaeae*] quo iure sequerer Heinsii lectionem, explicavi 'de codd. Cuiac.' p. 61.

90 *fulgere*] *fluxere* mss.; exigitur infinitivus historicus, nam sequitur *nasci*. ad lectionem receptam cf. Ovid. Amor. II 5, 37: *Quale rosae fulgent inter sua lilia mixtae.*

101 et 102] interpunctionem a Birtio novatam grato animo recepi. primum enim regni omen in verbis multo planius fuit, si illud *imperat hic semper* separatim effertur. deinde ne imperat quidem Theodosius *auferre* Serenam, sed ipse aufert; cf. v. 99 *ferebat.* ergo *auferre* ex *imperat* non pendet. denique quod v. 101 syntaxis manca et quasi abrupta est *quid me auferre,* aperte depingere voluit poeta ipsam infantiam parvae puellae, quam expresse memorat v. 103. praeterea quid sibi vult *error* in versu 102, nisi error ille est grammaticus? haec perstrinxit Birtius in libello 'De amorum in arte antiqua simulacris' (Marp. 1892) p. XXXVI.

112 *intendit*] V quod recipere malui.

139 *fateri*] cf. Birtium ad locum et eius indicem s. v.

176 *flumina*] nihil mutandum; non insolitum enim est 'pallescere flumina' cf. quae exposui in Philol. tom. XLIX p. 568.

193 ad hunc versum cf. Bi. praef. p. XXVII n. 4.

205a et 205b] versum 205b praeter ϛ solus offert V, quo ego carere nolim, quamquam difficultates superesse

sentio. scilicet in loco, qualem constituerunt editores priores, aegre fertur, quod deest verbum finitum, cum praedicati vicem habeant *contenti* et *confessi* omisso *sunt.* praeterea optime legitur *Unius imperiis tradunt;* respondent enim praecise verba v. 208 sq. *unus eligitur ductor.* quae cum ita sint, tamen nescio, quomodo defendam vocem *confessae* v. 206, nisi forte poeta summa cum audacia hanc sententiam subesse volebat: procellae confessae sunt artem (sc. gubernatoris) pavore (sc. nautarum), ita ut pro confitendi notione supponendum esset 'demonstrantes' sive 'testatae'.

214 *lumine vultus*] *numina* sive deos in hunc locum inferre non placuit; *limina* quod habet Vaticanus, quid sibi velint, non adsequor. denique ne *lumina* quidem sive oculos Stiliconis apte respectabat mulier; aptius *vultus.* itaque hoc rescripsi, utpote cum adiectivum *madido* quod praecedit melius cum *lumine* quam cum *vultu* coniungendum esse facile concesseris.

XXXI 47 *perficeret*] sic RV testes optimi, quorum auctoritatem cur deseram non video.

53 *quam*] *quae* A, quem solum sequi non debemus.

XXXII 4 *tu*] ex optimis praetuli. cf. etiam quae adnotavi ad v. 7.

5 *numen*] scripsi; *mentem* quod proposuit Birtius, reiciendum puto propter *Mente,* quod praecedit v. 3.

7 hunc versum non solum V omisit, sed etiam codex ille Vindobonensis saec. X, in quo extant cum aliis Aldhelmi epistolae et insertum est c. 'De Salvatore'; cf. Bi. praef. p. LXXX n. 7. certe omisit eum ibi versum Iaffé, non omisit Gilesius editores; illi vero fides habenda esse videtur. spurium hunc versum, quem ego expressi ex R, esse iam senserunt Heinsius et Barthius; quas difficultates Birtio paraverit, videas in eius adnotatione et in praef. l. l. et p. CCXVIII. accedit, quod misere claudicat structura, si v. 4 *qui* et v. 7 *quem* legitur; totum enim carmen in sequentibus non enuntiata per relativum subordinata, sed primaria et coordinata continet. denique ex verbo *tumuere* quomodo accusativus pendere possit, nullo pacto video. ergo v. 4 *tu* refeci ducibus RVP et ipso illo codice Vindobonensi; versum 7 expunxi.

16 *supplicii*] cf. 'de codd. Cuiac.' p. 60.

Adicio ad hoc carmen conspectum lectionum codicis Vindobonensis eius quem dixi, earum scilicet, quibus discrepat a textu huius editionis. deprompsi autem ex Iaffei Monumentis Moguntinis p. 35: 1 *Criste,* 2 *fundit,* 4 *domusti,* 5 *corpore mundum,* 6 *adfarique . . .*

homineque, 7 omisit, 9 *areano*, 11 *polum* . . . *repetor*, 16 *quinec*, 19 *perpetes* pro *repetens*, *luce* (an *te luce?*), 20 *ut se pedibus*, 21 *Annuos in* (pro *Annua sinceri*).

XXXIII 2 *Et fit*] cum peioribus edidi coll. c. m. XXX v. 190. sed cf. Birtium ad locum.

XXXVI 1 *porrectam*] solus V, quod recepi.

5 *auxit*] *Sirius ardens* in V ex Ruf. I 241 inlatum puto; nec sufficit *axis*. quomodo enim ardor Sirii constringere sive minuere potest aquam undique clausam? sensus autem, si quid video, hic est: umor ille in crystallo hieme quidem sive frigore non minuitur, aetate qua glacies dissolvi solet non augetur, denique temporis vi, qua omnia adroduntur, omnino non tenuatus est. itaque *auxit* elegantissime excogitatum videtur.

XL 4 *Cicerone*] ne *Cicerona* legeretur, Birtius praecavit in praef. p. IX adn.

XLIII 5 *dilata*] *delata* Heinsius; agnosco potius summam audaciam Claudianeam; sensus enim aperte hic est: pater poenam non dedit, nunc dat filius. itaque *In prolem ruunt periuria patris* sensum habet quasi hostilem pro 'periuriorum poena ruit in prolem'; haec poena igitur dilata est, ipsa periuria *dilata* dixit poeta.

10 *eadem*] cf. Philolog. tom. XLIX p. 748; interpretandum est: has opes idem membrum quod paravit, i. e. lingua refundit.

XLIV 6 *fuit*] haec vocula frustra exercuit ingenia criticorum; quam eodem iure scripsit Claudianus quo *erat* versu 4.

XLVI 4 *factura*] de Thetide non recte posita esset haec vox; itaque ad *antra dei* trahendam puto.

XLVIII 7 *versare*] magis placuit quam *vexare;* tolerabile utrumque.

XLIX 6 *armata*] crux haec est interpretum, emendationum autem nullam cognovi quae non iustam dubitationem admittat. molestum sane est vocis armandi repetitio cf. v. 5. nihilominus acquiesco in interpretatione traditae lectionis hac: frigus quo cuncta, sc. torpedinis, i. e. cuncta membra eius armata rigent h. e. et armantur et rigent.

10 *subit*] *suo* libri. hiatum ingratum fortasse tolerarem, ferri nequit duplex participium *extenta confisa*, cum desit verbum finitum. Ieepius *suo est*, sed aphaeresin talem post o vocalem non admisit Claudianus cf. Bi. praef. p. CCXVI. *subit* autem optime respondet verbo quod sequitur *resurgit*.

L 5 et 6] transposui hos versus propterea, quia pluralis *sanctorum* sine nomine non nisi in initio stare potuit. refero *sanctorum* ad nomina Pauli et Petri. sic etiam bene barbarus inrumpens primo loco memoratur.

LI 6 *Syracusius*] cf. Birtii praef. p. CCXI.

13 *insontem*] egregie tutatur *Cerberus insons* apud Hor. c. II 19, 29.

LIII 13 *in*] *ad* VG; illud tamen 'hortari in' Vergilianum est et magis poeticum.

45 *ipse*] huius vocis quam dubii testes sint non ignoro. exigitur vero quia per gradationem a Manibus et Proserpina ad Plutonem *ipsum* procedit narratio et cf. Ovid. Met. V v. 356: *rex pavet ipse silentum.*

69 *fonte*] sic traditum in nullis quod sciam manuscriptis nec ω nec ς. praebet autem iam Iuntina a. MDXIX.

88 *revelato*] turpi cum vitio prosodiaco *relevato* ex mss. imprimendum dedit Ieepius. proficiscendum est videlicet ex lectione libri V quam exhibui. hanc ne emendatione quidem egere credo, sed interpretatione. insulam Lemnum, cuius magnitudine os Mimantis quasi velo tectum sive velatum est, pro iaculo torquet et elevat supra caput; qua actione iam os *revelatum* est, ut cuspide Martis feriri possit.

109 *Palleneus*] cf. Bi. indicem s. v.

De raptu Proserpinae.

Conspectus notarum.

F: cod. Florentinus bibl. St. Crucis, pl. XXIV sinistr. n. 12, membr. saec. XII.
W: cod. Antverpiensis III 59, membr. saec. XIII.
D: cod. Musei Britannici 6042, membr. saec. XIII.
A: cod. Oxoniensis Bodleianus Auct. J. 2. 16, membr. saec. XIII.
C: cod. Cantabrigiensis coll. Corporis Christi n. 228, membr. saec. XIII.
B: eiusdem codicis pars tertia.
S: cod. Parisinus lat. n. 15005, membr. saec. XIV.
V: cod. Antverpiensis N 71, membr. saec. XIV, non ubique adhibitus.
ε: excerpta Gyraldina in margine Aldinae exemplaris Lugdunensis 757 G 2.
ς: codd. deteriores.

I praef. mihi dum praefationes reliquas Claudiani contemplor, animus semper eo trahitur, ut huius praefationis finem deesse putem. solet enim ad se reflectere poeta. sed

quoniam imperfectum a poeta relictum esse totum carmen invictis argumentis a Birtio demonstratum est, etiam de praefatione idem valere facile credideris.

8 *pandere vela*] cf. Propertius II 21, 14 (apud Lachm.).

I 1 hic versus extat etiam in codice Santeniano saec. IX et scriptum habet *adflata;* cf. Bi. praef. p. LXXXI et CCVII.

20 *famulatur*] numerus singularis positum est ea lege, quam observavit Birtius praef. p. CCXXIV. ceterum necessarius videtur, ne relativa quae sequuntur falso trahantur ad *vulgus iners*, cum ad *Di* pertineant videlicet.

122 *Hennaeae*] *Ennee* AC, *enneae* ε, *Ethnee* omnes fere reliqui. haec scripturarum variatio inter verba *Hennaeus* et *Aetnaeus* non solum apud multos auctores solemnis est, qua de re fuse egit Drakenborchius ad Silium Italicum I 93 (cf. etiam ibidem ad II 304), sed etiam apud nostrum compluribus locis in discrimen vocatur, utrum *Hennaeus* an *Aetnaeus* sive *Henna* an *Aetna* lectionem praeferre volueris. qua de causa ne singulis postea locis eadem de re longius tractandum sit, totam quaestionem nunc si fieri possit peragere liceat. difficultas autem sane haud parva haec est: cum Hennam, famosam illam Cereris sedem, in medio Siciliae insulae sitam fuisse constet (conferatur e. g. testis gravissimus Cicero Verr. IV 48 *umbilicus Siciliae*), Claudianum saepius ita narrationem instituere videmus, quasi in regione quae circa Aetnam montem sita est, Ceres filiam abdiderit. attamen poetam nostrum illius fabulae locum famosissimum Hennam ignorasse ipsamque deam *Cererem Aetnaeam* vocare potuisse quis facile sibi persuaserit? ac re vera si libri secundi versus 101 sqq. diligentius perspexeris, iam omnis, quo de loco agat poeta, dubitatio tollitur. neque enim cum Proserpinam cum deabus per prata ludentem depingat, montem altum sive eius clivos memorat Claudianus, sed molliter editam fuisse illam regionem et planitiem non nisi in collem crevisse expressis verbis describit, quam descriptionem mirum in modum congruere cum Ciceronis illa modo citata invenies. huc accedit, quod ipse poeta v. 112 Pergi lacus illius mentionem facit, quem haud procul ab Henna abfuisse notum est. nunc igitur sine ulla dubitatione statuendum est his de quibus modo agebatur versibus Claudianum Hennaeam regionem depinxisse Hennamque ipsam quasi sedem illius fabulae usurpasse. itaque primum versu 72 libri secundi *Henna*, ib. v. 289 *tua Henna,* nostro loco I 122 *Hennaeae* a Birtio rectissime legitur; deinde autem III 85 *Hennae* (cum Pulmanno) et ib. 220 *Hennaea* (cum Parrhasio) restituatur necesse est. neque probare possum,

quae exposuit Birtius in praef. p. CLIV, utique *Aetna* sive *Aetnaeus* lectionem reficiendam proponens. quod autem I 160 a codice F solo *Henneos* pro *Aetnaeos* traditum videmus, id nullius momenti est; nam illo loco de Aetna et de eius regione agere poetam in propatulo est. denique priusquam huius disquisitionis finem faciam, qua re haec inter varias lectiones diiudicandi difficultas mea quidem sententia augeatur, non taceam. Claudianus enim sive neglegentia sive licentia quadam poetica abductus saepius rem ita narrat, quasi Hennaea regio eadem atque Aetnaea sit aut paulum tantum ab ea abfuerit. sic de vicinitate horum locorum exponit III 122 sq. et 186 sq.; sic Aetnaeae regionis descriptione illa peracta (I 160—178) pergere audet: *Hic ubi servandum mater fidissima pignus abdidit*, eqs. quae poetae incuriositas confusionem de qua actum est paravisse mihi quidem videtur; habet autem ex parte excusationem, si reputaveris apud scriptores *Aetnaeus* vocabulum latiore significatu pro *Siculus* haud raro positum esse (cf. Drakenb. ad Sil. II 304).

124 sq.] in interpunctione Buechelerum secutus sum.

143 *iuncta*] *magna* W; *una* reliqui, ex quo *ima* refici iubet Heinsius. eadem de lectione proficiscens *iuncta* Birtius proposuit conlato Sallusti loco cognato (Hist. IV 20). quam coniecturam iam pridem mihi adridentem nunc egregie confirmari invenio loco Ovidi (Met. XV 290 sqq.), quem si comparaveris nostrum ante oculos habuisse fortasse mihi concedes. itaque plenum exprimere liceat:

Zancle quoque iuncta fuisse
Dicitur Italiae, donec confinia pontus
Abstulit et media tellurem reppulit unda.

quibus versibus si Claudiani locum contra posueris nihil iam addendum erit:

Trinacria quondam
Italiae pars iuncta fuit; sed pontus et aestus
Mutavere situm. Rupit confinia Nereus eqs.

195 *tibi*] recepi, quia meliore auctoritate utitur quam *cui*.

208 *tumidas*] cum FW, non *timidas* legendum esse puto; necesse enim est bacchari etiam Gargara cum silvis. hoc ut exprimeret poeta, *tumidas* silvas inclinari dixit i. e. exultantes venerantur deam.

244 *cingit*] hanc plurimorum librorum scripturam ut reicerem, Lucani locus conlatus me non adducere potuit. *vestit* S et W.

250 *iustis*] *iussis* A solus, quod non necessarium. loca enim quae iussa sunt, etiam *iusta* erunt elementorum.

II praef. 39 *ducis*] incommoda vox, quia in versu praecedenti quamvis diversa mensura legitur *ducis ab orbe greges.* nec hoc satis; sed etiam v. 52 *ducis in orbe choros.* itaque de corruptela cogitavi. nam etiam littera *s* in versu 39 iniucunde iteratur. accedit, quod mirum est Geryonem *ducem* praedicari, quasi ad militiam aevi Constantinorum pertinuerit. quodsi legere velis *tergeminique viri,* possis ad Ovidium provocare, qui ita scripsit Trist. IV 7, 16.

42 *nec*] praetuli, etiam adlitterationis ratione habita.

II 13 *dirum*] libri FSC, quod *dudum* exhibent, id ex *durum* videlicet ortum est et inde haec lectio maiorem auctoritatem nanciscitur. tamen *dirum* magis sensum iuvat; sic enim praedicari solent res inferorum.

23 hunc versum qua via refecerim, indicatum habes apud Birtium.

25 *habet*] id recte restitutum puto; nam *erat,* quod in plerisque mss., offendit iam propter temporis verbi inmutationem; praesentia enim et antecedunt et sequuntur.

62 *aduncis*] hoc verissimum puto, quamquam *ademptis* meliore fide traditum est. placeret sane, si scriptum esset *positis peltis* sicut *suppositis* apud Statium Ach. II 85. at vero *ademptis* id non significat, sed designaret arma vi erepta esse. ergo statuendum est Amazonas post bellum bellicosam quandam saltationem non sine peltis fecisse.

72 *Henna*] cf. quae exposui ad I 122.

80 *abnuat*] *abneget* S, *abnegat* A[1], *abnuat* reliqui, quod praetuli coll. VI cons. 594 et Ruf. II 72.

84 *leto*] Heinsium eo libentius secutus sum, quia extant in carmine illo de Phoenice v. 52 haec: *proprio soles pubescere leto.* ceterum cf. Birtii adnotationem.

91 *medioque . . sereno*] sufficienter locum explicavit Gesnerus quem vide.

132 *germina*] praetuli, quia non apte flores illi amoeni, de quibus agitur, *gramina* dici possunt.

229 *pacificas*] *paciferas* quia solus F praebet, in textu ponere nolui cf. Bi. praef. p. CLVIII. attamen etiam *pacifer* apud Claudianum recepta vox est; cf. Rapt. II praef. 10.

249 *tendit*] recte Birtius, non *rumpit.* nam illa vox est propria Claudianea qua de re cf. indicem.

256 *non*] cum FA praetuli anaphorae inserviens.

300 *vestigia*] cf. Bi. praef. p. CLVII.

306 *Sitque ratum*] *Sit fatum* quamquam fere omnium consensus firmat, tamen nimis displicuit quia sequitur in eodem

versu *haec fatus* et quia praecedunt v. 305 *famulas* et v. 304 *fateri.*

340 *opaci*] de hac voce despero.

345 *Crine bibunt*] ad ea quae apud Birtium exposui, Skutschius addit male in Statii Silv. V 1, 27 vulgo *choris* legi pro *comis* confertque ib. V 3, 278, Theb. I 90, 115; Lucan. IX 670; Martial. VII 1, 2.

III 11 *reverendaque*] iure receptum puto; certe quod antea regnabat *et lucida,* praeterquam quod ad sensum minime quadrat, etiam sonum habet nimis similem voci *placidus* quae praecedit.

37 *qui*] *cur* FC, sed illud multo melius. etenim sensus causalis est explicaturque, cur Iuppiter parcus dictus sit: quippe *qui campos horrere situ .. velit.*

48 *adeo*] huic voci aptissima gradatio inest; *ideo* quod praebent FS certe ex *ideos* ortum est quod sequitur proximo versu.

85 *Hennae*] cf. quae exposui ad I 122.

105 *Si tua nata, Ceres*] cf. Bi. praef. p. CXLV n. 9.

143 *adlatura*] non recte Birtius cum *aestuat* coniunxisse videtur; fuisset enim potius dicendum 'aestuat adferens cibos'. quid sit, de quo aestuat, indicatur v. 144 sq. ego *adlatura* ex *commiserit* pendere volo, quod quam aptum sit, unusquisque videt.

156 *interceptas*] cum omnium fere consensu contra F solum repugnantem confidenter retinui; satis enim libri F auctoritatem Bi. ipse deminuit. *interruptas* quod habet F, eo magis displicet, quia *abrumpit* legitur v. 160, potestque ortum cepisse ex similitudine syllabarum *rutas* in v. 155.

177 *effusa comas et pulvere cano*] difficultates quas hic locus viris doctis paraverat, egregie dissolvi videntur conlato loco Vergiliano Georg. IV 337, ubi scriptum extat: *nymphae ... effusae caesariem per colla.* sic re vera quod optimis libris firmatur etiam nostro in loco tenendum est *effusa comas* et deinde cum A *pulvere cano,* quod ipsum quidem tutatur ipse Claudianus cf. I 187 (et adde Stat. Silv. II 2, 7). sic etiam molestissima tautologia tollitur, quam effecerunt verba *infusa* et *sordida,* neque quisquam negaverit ex hac quam recuperavimus lectione multo efficaciorem evadere sententiam.

180 *Laxavit frenosque dolor*] hic Skutschius me mittit ad Stat Silv. II 6, 13, ubi legitur *rumpat frenos dolor.* cf. Birtium ad locum.

189 *es*] commendatur vel Ovidi loci comparatione.

213 *vetitamque*] cf. quae dixi apud Birtium.

214 de hoc versu, quem emendatiorem praestitit Isengrinius, mitto ad Bi. praef. p. CXCIII.

220 *Hennaeaque*] cf. quae exposui ad I 122. Parrhasius autem num lectionem ex libris manuscriptis sumpserit, mihi non constat; est tamen veri simile.

241 *decrescere*] retinendum est; frustra enim apud Bi. conieci *marcescere*, cum iam v. 247 legatur *marcēbant* cumque *decrescere* vox non insolita apud Claudianum sit cf. Bi. indicem.

249 *quis*] cum fere omnibus libris recepi idque dici posse ipse Bi. ostendit in indice s. v. *quis*.

262 *Vultu*] elisionem excusare conatus est Bi. p. CCXVIII; emendationem librorum ς *ultrō* paene probaverim. sed praeamat Cl. componere 'lumina' et 'vultum' cf. ind. s. v.

267 *nimiumque*] in hoc quoque loco difficiliore eo deveni, ut lectionem traditam servarem. *iamiamque* Cuiacianus Claverii, cuius auctoritatem satis profligavi; *vivumque* Barthius, item fortasse ς nonnulli, quod plane otiosum est. *timidumque* S solus, non ita male, sed tamen ut verum esse diffidam; praecedit enim v. 265 *tremebundus*, quod iam idem valet, neque est cur timor viri urgueatur. restat lectio tradita quam dixi. coniungatur *nimium profundo*, accipiatur *nimium* pro 'valde', intellegatur 'ore profundissimo'.

312 hunc versum deesse nolo. habet enim relationem ad versum 311, quae verba querelis Cereris omnino non interposuisset Claudianus essentque plane supervacanea, nisi in sequentibus adluderetur, ut me monet Birtius.

347 *Coei*] cf. Bi. praef. CXCVIII n. 8.

395 *aversa*] cum fere omnibus rescripsi, nam pulchre hoc et graphice descriptum videtur, quod Ceres in hac re frontem avertit.

431 *rotarum*] recte ex S recepit Bi.; *viarum* enim vel displicet propter v. 440.

Carminum minorum appendix.

Conspectus codicum.

R: cod. Veronensis 163 membr. saec. IX.
V: cod. Vaticanus n. 2809 membr. saec. XII.
M: cod. Ambrosianus M 9 sup. membr. saec. XII/XIII.
β: schedae Peirescianae codicis Vaticani 9135.
H: cod. Heidelbergensis 358, 44^c, chartac. saec. XVII.
Camers: editio Claudiani Viennensis 1510.
Claverius: editio Parisina 1602.
Isengrinius: editio Basileensis 1534.
Aldina: editio Aldina 1523.

II 5 sq. hos versus, quos quam foede traditos habeamus in magna editione videndum est, Birtium maxime secutus rescripsi. nam et *faveque* v. 6 illius coniecturae debetur et *Mente* facile adsumi poterat ex Gellii loco a Birtio citato, ubi (XV 2, 8) *refovere animum* scriptum est. *Hippocrenaeon* accusativum esse confido.

10 *Romana*] permirum hoc, tamen tangere non ausus sum; fortasse enim ad cultum Herculis Romanum respiciebat poeta et in fine carminis eam rem explicatius tractaturus fuit; finis nempe deest.

12 *Cui super*] cum Livineio et Buechelero praetuli; *Cui semper* enim praebet R vetustissimus.

32 *Tardata*] A. Riese ex *Tardatam* quod legitur apud R. *Tardata* sine dubio ad *pars* pertinet. possis eodem sensu *Tarda tamen* a Birtio recipere; certe autem post *spiris* interpungendum non est.

45 *numen quae*] ex *numenque* refeci, ut servarem vulgatam *creasset,* qui coniunctivus pro 'creavit' vel 'creaverit' tali in carmine offendere non debet. ceterum ipse codex Veronensis commutationem quam suscepi, comprobat et commendat *nomenque* scribens (quę = quae).

59 *relevans*] Birtius, ad sensum certe aptissime. equidem in locum desperatum nova conamina inferre destiti. Skutschius quod *livens* ex R ad *pondus* trahere vult, id impossibile mihi videtur.

64 *geminos inermis et unus*] cum vitio metrico traditur, qualia plura hoc in carmine.

80 *apros*] defenditur ope Aldhelmi cf. Bi. praef. p. CLXV.

102 *nulli*] non pro genetivo, sed pro dativo acceperim: agri nulli resonant fletibus i. e. *sie geben Niemandem Widerhall auf sein Klagen* i. e. *Niemand klagt.*

116 *vinci*] Birtius *vinctum,* quod displicet propter participia duo asyndeta. fortasse locus sic emendari potest, ut legas:

Atque supinando mirantem lumina v i n c i s (a vinciendo)
Argolici victor p o r t a n s sub tecta tyranni.

124 *dextro*] cum Buechelero retinendum putavi cf. Birtii adnotationem.

III b hoc epigramma recepi atque hoc signo ab IIIa distinxi. traditum est in schedis Peirescianis quae vocantur sive in folio inserto codici Vaticano 9135 (β); cf. Bi. praef. p. CLXVII et CLXIX.

V in hoc carmine quod tantum naufragium passum est, quantum debeatur virorum doctorum coniecturis, suis locis indicatum invenies.

4 *solidare*] post ea, quae Bi. ad locum disputavit, nihil mutare ausus sum.
61 *et*] retinui; Bi. *aes* pulchre quidem, sed non necessarium; et sequitur *aeratas* v. 62.
63 *folligenis*] hoc ex Aldhelmo defendit Bi. p. CLXVIII.
79 *potito*] cum omnibus rescripsi; neque enim hoc passivum in tali carmine quemquam offendet.
VII 4 *vincli*] monente Skutschio Heinsium secutus edidi; nempe *secura* esto Venus vinculorum Lemniorum illorum, quae extant apud Claudianum Rapt. III 275.
XII 4 sqq. parenthesim institui; agitur nempe de balneo Pontico cf. v. 2. *Hic* autem v. 7 referendum est ad *cui* v. 6; quodsi *cui* ex *latex* v. 5 penderet, versus 7—10 de balneo Gai agerent (cf. v. 4), non de Pontico. sequitur ut *cui* illud coniungamus cum *undae* v. 2.
XXIa de titulo cf. quae adnotavi sub margine.
XX de titulo quem restitui cf. Birtium p. CLXXI sq.

Carmina Graeca.

De horum carminum traditione cf. quae disputavit Birtius in praefatione p. LXX sqq. quatenus autem in textu huius editionis emendando viros doctos secutus sim, in margine suis locis indicatum videbis.

Γιγ. fr. II versum quem eleganter Birtius in initio huius fragmenti interpolare conatus est, tamen recipere ausus non sum.
60 *κατέναντι*] hanc formam cum in LXX extare lexica doceant, tutatus sum.
68 *σὺν τοῖς τε*] fortasse tolerari potest in carmine hoc serae graecitatis.
72 *ὡς περὶ Θήρας*] aptissime ex *περὶ ϑῆρας* Buechelerus refecisse videtur. nam Theram insulam olim montem flammas eructantem tulisse notum est, cum quo bene comparatur *γίγας αἰϑόμενος*.
V 2 interpunxi Birtium secutus. cf. eius praef. p. LXXIII.

CLAUDII CLAUDIANI

CARMINA

PANEGYRICVS DICTVS PROBINO ET OLYBRIO CONSVLIBVS.

(I.)

Sol, qui flammigeris mundum complexus habenis
Volvis inexhausto redeuntia saecula motu,
Sparge diem meliore coma crinemque repexi
Blandius elato surgant temone iugales
Efflantes roseum frenis spumantibus ignem.
Iam nova germanis vestigia torqueat annus
Consulibus, laetique petant exordia menses.
Scis genus Auchenium, nec te latuere potentes
Amniadae; nam saepe soles ductoribus illis
Instaurare vias et cursibus addere nomen.
His neque per dubium pendet Fortuna favorem
Nec novit mutare vices, sed fixus in omnes
Cognatos procedit honos. Quemcumque require
Hac de stirpe virum: certum est de consule nasci.
Per fasces numerantur avi semperque renata
Nobilitate virent, et prolem fata sequuntur
Continuum simili servantia lege tenorem.
Nec quisquam procerum temptat, licet aere vetusto
Floreat et claro cingatur Roma senatu,
Se iactare parem; sed, prima sede relicta
Aucheniis, de iure licet certare secundo:
Haud secus ac tacitam Luna regnante per aethram
Sidereae cedunt acies, cum fratre retuso
Aemulus adversis flagraverit ignibus orbis;

9 Amniadae] *scripsi;* Anniadae. 22 aethram] *scripsi;* arcton.

Tunc iubar Arcturi languet, tunc fulva Leonis
Ira perit, Plaustro iam rara intermicat Arctos
Indignata tegi, iam caligantibus armis
Debilis Orion dextram miratur inertem.
Quem prius adgrediar? Veteris quis facta Probini
Nesciat aut nimias laudes ignoret Olybri?
Vivit adhuc completque vagis sermonibus aures
Gloria fusa Probi, quam non ventura silebunt
Lustra nec ignota rapiet sub nube vetustas.
Illum fama vehit trans aequora transque remotas
Tethyos ambages Atlanteosque recessus.
Audiit et gelido si quem Maeotia pascit
Sub Iove vel calido si quis coniunctus in axe
Nascentem te, Nile, bibit. Virtutibus ille
Fortunam domuit numquamque levantibus alte
Intumuit rebus; sed mens circumflua luxu
Noverat intactum vitio servare rigorem.
Hic non divitias nigrantibus abdidit antris
Nec tenebris damnavit opes; sed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas.
Quippe velut denso currentia munera nimbo
Cernere semper erat, populis undare penates,
Adsiduos intrare inopes, remeare beatos.
Praeceps illa manus fluvios superabat Hiberos
Aurea dona vomens, si quis tellure revulsa
Sollicitis fodiens miratur collibus aurum,
Quantum stagna Tagi rudibus stillantia venis
Effluxere decus, quanto pretiosa metalli
Hermi ripa micat, quantas per Lydia culta
Despumat rutilas dives Pactolus harenas.
Non, mihi centenis pateant si vocibus ora
Multifidusque ruat centum per pectora Phoebus,
Acta Probi narrare queam, quot in ordine gentes
Rexerit, ad summi quotiens fastigia iuris
Venerit, Italiae late cum frena teneret

36 Maeotia] *Claverius;* meotica.

Illyricosque sinus et quos arat Africa campos.
Sed nati vicere patrem solique merentur
Victores audire Probi. Non contigit illi
Talis honor, prima cum parte viresceret aevi,
Nec consul cum fratre fuit. Vos nulla fatigat
Cura diu maiora petens, non anxia mentem
Spes agit et longo tendit praecordia voto:
Coepistis quo finis erat. Primordia vestra
Vix pauci meruere senes, metasque tenetis
Ante genas dulces quam flos iuvenilis inumbret
Oraque ridenti lanugine vestiat aetas.
Tu, precor, ignarum doceas, Parnasia, vatem,
Quis deus ambobus tanti sit muneris auctor.
Postquam fulmineis impellens viribus hostem
Belliger Augustus trepidas laxaverat Alpes,
Roma Probo cupiens dignas persolvere grates
Sedula pro natis dominum flexura rogando
Ire parat. Famuli currum iunxere volantem
Impetus horribilisque Metus, qui semper agentes
Proelia cum fremitu Romam comitantur anhelo,
Sive petat Parthos seu cuspide turbet Hydaspen.
Hic ligat axe rotas; hic sub iuga ferrea nectit
Cornipedes rigidisque docet servire lupatis.
Ipsa, triumphatis qua possidet aethera regnis,
Adsilit innuptae ritus imitata Minervae.
Nam neque caesariem crinali stringere cultu
Colla nec ornatu patitur mollire retorto;
Dextrum nuda latus, niveos exerta lacertos,
Audacem retegit mammam, laxumque coercens
Mordet gemma sinum; nodus, qui sublevat ensem,
Album puniceo pectus discriminat ostro.
Miscetur decori virtus pulcherque severo
Armatur terrore pudor, galeaeque minaci
Flava cruentarum praetenditur umbra iubarum,
Et formidato clipeus Titana lacessit
Lumine, quem tota variarat Mulciber arte:
Hic patrius Mavortis amor fetusque notantur

Romulei; pius amnis inest et belua nutrix;
Electro Tiberis, pueri formantur in auro;
Fingunt aera lupam; Mavors adamante coruscat.
Iam simul emissis rapido velocior Euro
Fertur equis; strident Zephyri cursuque rotarum
Saucia dividuis clarescunt nubila sulcis.
Nec traxere moras, sed lapsu protinus uno,
Quem poscunt, tetigere locum: qua fine sub imo
Angustant aditum curvis anfractibus Alpes
Claustraque congestis scopulis durissima tendunt,
Non alia reseranda manu, sed pervia tantum
Augusto geminisque fidem mentita tyrannis.
Semirutae turres avulsaque moenia fumant;
Crescunt in cumulum strages vallemque profundam
Aequavere iugis; stagnant inmersa cruore
Corpora; turbantur permixto funere manes.
Haud procul exhausto laetus certamine victor
Caespite gramineo consederat arbore fultus
Adclines umeros; dominum gavisa coronat
Terra suum, surguntque toris maioribus herbae.
Sudor adhuc per membra calet creberque recurrit
Halitus et placidi radiant in casside vultus:
Qualis letifera populatus caede Gelonos
Procubat horrendus Getico Gradivus in arvo;
Exuvias Bellona levat, Bellona tepentes
Pulvere solvit equos, inmensaque cornus in hastam
Porrigitur tremulisque ferit splendoribus Hebrum.
Vt stetit ante ducem discussas Roma per auras,
Conscia ter sonuit rupes et inhorruit atrum
Maiestate nemus. Prior hic: 'O numen amicum'
Dux ait 'et legum genetrix longeque regendo
Circumfusa polo consors ac dicta Tonantis,
Dic agedum, quae causa viae? cur deseris arces
Ausonias caelumque tuum? dic, maxima rerum!
Non ego vel Libycos cessem tolerare labores

---

128 ac dicta] *Birtius;* addicta, adducta.

Sarmaticosve pati medio sub frigore Cauros,
Si tu, Roma, velis; pro te quascumque per oras
Ibimus et nulla sub tempestate timentes
Solstitio Meroen, bruma temptabimus Histrum'.
Tum regina refert: 'Non me latet, inclite rector,
Quod tua pro Latio victricia castra laborant
Nec quod servitium rursus Furiaeque rebelles
Edomitae paribus sub te cecidere triumphis.
Sed precor, hoc donum cum libertate recenti
Adicias, si vera manet reverentia nostri.
Sunt mihi pubentes alto de semine fratres,
Pignora cara Probi, festa quos luce creatos
Ipsa meo fovi gremio. Cunabula parvis
Ipsa dedi, cum matris onus Lucina beatum
Solveret et magnos proferrent sidera partus.
His ego nec Decios pulchros fortesve Metellos
Praetulerim, non, qui Poenum domuere ferocem,
Scipiadas Gallisque genus fatale Camillos.
Pieriis pollent studiis multoque redundant
Eloquio; nec desidiis dapibusve paratis
Indulgere iuvat nec tanta licentia vitae
Adripit aut mores aetas lasciva relaxat:
Sed gravibus curis animum sortita senilem
Ignea longaevo frenatur corde iuventus.
Illis, quam propriam ducunt ab origine, sortem
Oramus praebere velis annique futurum
Devoveas venientis iter. Non improba posco,
Non insueta dabis: domus haec de more requirit.
Adnue: sic nobis Scythicus famuletur Araxes,
Sic Rhenus per utrumque latus, Medisque subactis
Nostra Semiramiae timeant insignia turres;
Sic fluat attonitus Romana per oppida Ganges'.
Ductor ad haec: 'Optata iubes ultroque volentem,
Diva, rogas; non haec precibus temptanda fuissent.
Vsque adeone meam condunt oblivia mentem,
Vt pigeat meminisse Probi, quo iudice totam
Vidimus Hesperiam fessasque resurgere gentes?

Ante dabunt hiemes Nilum, per flumina dammae
Errabunt glacieque niger damnabitur Indus,
Ante Thyesteis iterum conterrita mensis
Intercisa dies refugos vertetur in ortus,
Quam Probus a nostro possit discedere sensu'.
  Dixerat et velox iam nuntius advolat urbem.
Extemplo strepuere chori collesque canoris
Plausibus impulsi septena voce resultant.
Laetatur veneranda parens et pollice docto
Iam parat auratas trabeas cinctusque micantes
Stamine, quod molli tondent de stipite Seres
Frondea lanigerae carpentes vellera silvae,
Et longum tenues tractus producit in aurum
Filaque concreto cogit squalere metallo:
Qualis purpureas praebebat candida vestes
Numinibus Latona suis, cum sacra redirent
Ad loca nutricis iam non errantia Deli,
Illa feros saltus et desolata relinquens
Maenala lassato certis venatibus arcu,
Phoebus adhuc nigris rorantia tela venenis
Extincto Pythone gerens; tunc insula notos
Lambit amica pedes ridetque Aegaeus alumnis
Lenior et blando testatur gaudia fluctu.
  Sic Proba praecipuo natos exornat amictu:
Quae decorat mundum, cuius Romana potestas
Fetibus augetur. Credas ex aethere lapsam
Stare Pudicitiam vel sacro ture vocatam
Iunonem Inachiis oculos advertere templis.
Talem nulla refert antiquis pagina libris
Nec Latiae cecinere tubae nec Graia vetustas.
Coniuge digna Probo; nam tantum coetibus extat
Femineis, quantum supereminet ille maritos.
Ceu sibi certantes, sexus quid possit uterque,
Hunc legere torum. Taceat Nereida nuptam

198 Graia] *Heinsius;* grata, graeca. 201 quid] *Claverius;* qui. 202 torum] *Claverius;* ad herum.

Pelion. O duplici fecundam consule matrem
Felicemque uterum, qui nomina parturit annis!
Vt sceptrum gessere manu membrisque rigentes
Aptavere togas, signum dat summus hiulca
Nube Pater gratamque facem per inane rotantes
Prospera vibrati tonuerunt omina nimbi.
Accepit sonitus curvis Tiberinus in antris
Ima valle sedens. Adrectis auribus haesit,
Vnde repentinus populi fragor. Ilicet herbis
Pallentes thalamos et structa cubilia musco
Deserit ac Nymphis urnam commendat erilem.
Illi glauca nitent hirsuto lumina vultu
Caeruleis infecta notis, reddentia patrem
Oceanum; crispo densantur gramine colla;
Vertice luxuriat toto crinalis harundo,
Quam neque fas Zephyris frangi nec sole perustam
Aestivo candore mori; sed vivida frondet
Aequaevum complexa caput. Taurina levantur
Cornua temporibus raucos sudantia rivos;
Distillant per pectus aquae; frons hispida manat
Imbribus; in liquidos fontes se barba repectit.
Palla graves umeros velat, quam neverat uxor
Ilia percurrens vitreas sub gurgite telas.
Est in Romuleo procumbens insula Thybri
Qua medius geminas interfluit alveus urbes
Discretas subeunte freto, pariterque minantes
Ardua turrigerae surgunt in culmina ripae.
Hic stetit et subitum prospexit ab aggere votum:
Unanimos fratres iuncto stipante senatu
Ire foras strictasque procul radiare secures
Atque uno biiuges tolli de limine fasces.
Obstupuit visu suspensaque gaudia vocem
Oppressam tenuere diu; mox inchoat ore:

---

203 Pelion o] *Claverius;* Pelione. 208 tonuerunt] *Gronovius;* tenuerunt. 231 Unanimos] *scripsi;* unanimes. 232 foras] *Mommsenus;* forum.

'Respice, si tales iactas aluisse fluentis,
Eurota Spartane, tuis. Quid protulit aequum
Falsus olor, valido quamvis decernere caestu
Noverit et ratibus saevas arcere procellas?
En nova Ledaeis suboles fulgentior astris,
Ecce mei cives, quorum iam Signifer optat
Adventum stellisque parat convexa futuris.
Iam per noctivagos dominetur Olybrius axes
Pro Polluce rubens, pro Castore flamma Probini.
Ipsi vela regent, ipsis donantibus auras
Navita tranquillo moderabitur aequore pinum.
Nunc pateras libare deis, nunc solvere multo
Nectare corda libet. Niveos iam pandite coetus,
Naides, et totum violis praetexite fontem;
Mella ferant silvae; iam profluat ebrius amnis
Mutatis in vina vadis; iam sponte per agros
Sudent inriguae spirantia balsama venae!
Currat, qui sociae roget in convivia mensae
Indigenas Fluvios, Italis quicumque suberrant
Montibus Alpinasque bibunt de more pruinas:
Vulturnusque rapax et Nar vitiatus odoro
Sulphure tardatusque suis erroribus Vfens
Et Phaethonteae perpessus damna ruinae
Eridanus flavaeque terens querceta Maricae
Liris et Oebaliae qui temperat arva Galaesus.
Semper honoratus nostris celebrabitur undis
Iste dies, semper dapibus recoletur opimis'.
Sic ait et Nymphae patris praecepta secutae
Tecta parant epulis ostroque infecta corusco
Vmida gemmiferis inluxit regia mensis.
O bene signatum fraterno nomine tempus!
O consanguineis felix auctoribus annus,
Incipe quadrifidum Phoebi torquere laborem.
Prima tibi procedat hiems non frigore torpens,
Non canas vestita nives, non aspera ventis,

---

249 Naides] *Scaliger;* Naiades.

Sed tepido calefacta Noto; ver inde serenum
Protinus et liquidi clementior aura Favoni
Pratis te croceis pingat; te messibus aestas
Induat autumnusque madentibus ambiat uvis.
Omni nobilior lustro, tibi gloria soli
Contigit exactum numquam memorata per aevum,
Germanos habuisse duces; te cuncta loquetur
Tellus; te variis scribent in floribus Horae
Longaque perpetui ducent in saecula fasti.

CLAVDII CLAVDIANI IN RVFINVM LIBER PRIMVS.

INCIPIT PRAEFATIO.

(II.)

Phoebeo domitus Python cum decidit arcu
  Membraque Cirrhaeo fudit anhela iugo,
Qui spiris tegeret montes, hauriret hiatu
  Flumina, sanguineis tangeret astra iubis:
Iam liber Parnasus erat nexuque soluto
  Coeperat erecta surgere fronde nemus
Concussaeque diu spatiosis tractibus orni
  Securas ventis explicuere comas
Et qui vipereo spumavit saepe veneno
  Cephisos nitidis purior ibat aquis.
Omnis 'io Paean' regio sonat; omnia Phoebum
  Rura canunt; tripodas plenior aura rotat,
Auditoque procul Musarum carmine dulci
  Ad Themidis coeunt antra severa dei.

Nunc alio domini telis Pythone perempto
  Convenit ad nostram sacra caterva lyram,
Qui stabilem servans Augustis fratribus orbem
  Iustitia pacem, viribus arma regit.

IN RVFINVM

LIBER I.

(III.)

Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras an nullus inesset
Rector et incerto fluerent mortalia casu.
Nam cum dispositi quaesissem foedera mundi
Praescriptosque mari fines annisque meatus
Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
Consilio firmata dei, qui lege moveri
Sidera, qui fruges diverso tempore nasci,
Qui variam Phoeben alieno iusserit igni
Compleri Solemque suo, porrexerit undis
Litora, tellurem medio libraverit axe.
Sed cum res hominum tanta caligine volvi
Adspicerem laetosque diu florere nocentes
Vexarique pios, rursus labefacta cadebat
Relligio causaeque viam non sponte sequebar
Alterius, vacuo quae currere semina motu
Adfirmat magnumque novas per inane figuras
Fortuna, non arte regi, quae numina sensu
Ambiguo vel nulla putat vel nescia nostri.
Abstulit hunc tandem Rufini poena tumultum
Absolvitque deos. Iam non ad culmina rerum
Iniustos crevisse queror; tolluntur in altum,
Vt lapsu graviore ruant. Vos pandite vati,
Pierides, quo tanta lues eruperit ortu.
Invidiae quondam stimulis incanduit atrox
Allecto, placidas late cum cerneret urbes.
Protinus infernas ad limina taetra sorores
Concilium deforme vocat. Glomerantur in unum
Innumerae pestes Erebi, quascumque sinistro

5 annisque] *Heinsius*; annique, amnisque.

Nox genuit fetu: nutrix Discordia belli,
Imperiosa Fames, leto vicina Senectus
Impatiensque sui Morbus Livorque secundis
Anxius et scisso maerens velamine Luctus
Et Timor et caeco praeceps Audacia vultu
Et Luxus populator opum, quem semper adhaerens
Infelix humili gressu comitatur Egestas,
Foedaque Avaritiae complexae pectora matris
Insomnes longo veniunt examine Curae.
Complentur vario ferrata sedilia coetu
Torvaque collectis stipatur curia monstris.
Allecto stetit in mediis vulgusque tacere
Iussit et obstantes in tergum reppulit angues
Perque umeros errare dedit. Tum corde sub imo
Inclusam rabidis patefecit vocibus iram:
'Sicine tranquillo produci saecula cursu,
Sic fortunatas patiemur vivere gentes?
Quae nova corrupit nostros clementia mores?
Quo rabies innata perit? quid inania prosunt
Verbera? quid facibus nequiquam cingimur atris?
Heu nimis ignavae, quas Iuppiter arcet Olympo,
Theodosius terris. En aurea nascitur aetas,
En proles antiqua redit. Concordia, Virtus
Cumque Fide Pietas alta cervice vagantur
Insignemque canunt nostra de plebe triumphum.
Pro dolor! ipsa mihi liquidas delapsa per auras
Iustitia insultat vitiisque a stirpe recisis
Elicit oppressas tenebroso carcere leges.
At nos indecores longo torpebimus aevo
Omnibus eiectae regnis! Agnoscite tandem
Quid Furias deceat; consuetas sumite vires
Conventuque nefas tanto decernite dignum.
Iam cupio Stygiis invadere nubibus astra,
Iam flatu violare diem, laxare profundo
Frena mari, fluvios ruptis inmittere ripis
Et rerum vexare fidem'.
Sic fata cruentum

Mugiit et totos serpentum erexit hiatus
Noxiaque effudit concusso crine venena.
Anceps motus erat vulgi. Pars maxima bellum
Indicit superis, pars Ditis iura veretur,
Dissensuque alitur rumor: ceu murmurat alti
Impacata quies pelagi, cum flamine fracto
Durat adhuc saevitque tumor dubiumque per aestum
Lassa recedentis fluitant vestigia venti.
Improba mox surgit tristi de sede Megaera.
Quam penes insani fremitus animique profanus
Error et undantes spumis furialibus irae:
Non nisi quaesitum cognata caede cruorem
Inlicitumve bibit, patrius quem fuderit ensis,
Quem dederint fratres; haec terruit Herculis ora
Et defensores terrarum polluit arcus,
Haec Athamanteae direxit spicula dextrae,
Haec Agamemnonios inter bacchata penates
Alternis lusit iugulis; hac auspice taedae
Oedipoden matri, natae iunxere Thyesten.
Quae tunc horrisonis effatur talia dictis:
'Signa quidem, sociae, divos attollere contra
Nec fas est nec posse reor; sed laedere mundum
Si libet et populis commune intendere letum.
Est mihi prodigium cunctis inmanius hydris,
Tigride mobilius feta, violentius Austris
Acribus, Euripi fulvis incertius undis
Rufinus, quem prima meo de matre cadentem
Suscepi gremio. Parvus reptavit in isto
Saepe sinu teneroque per ardua colla volutus
Vbera quaesivit fletu linguisque trisulcis
Mollia lambentes finxerunt membra cerastae;
Meque etiam tradente dolos artesque nocendi
Edidicit: simulare fidem sensusque minaces
Protegere et blando fraudem praetexere risu,
Plenus saevitiae lucrique cupidine fervens.
Non Tartesiacis illum satiaret harenis
Tempestas pretiosa Tagi, non stagna rubentis

Aurea Pactoli; totumque exhauserit Hermum:
Ardebit maiore siti. Quam fallere mentes
Doctus et unanimos odiis turbare sodales!
Talem progenies hominum si prisca tulisset,
Perithoum fugeret Theseus, offensus Orestem
Desereret Pylades, odisset Castora Pollux.
Ipsa quidem fateor vinci rapidoque magistram
Praevenit ingenio; nec plus sermone morabor:
Solus habet scelerum quidquid possedimus omnes.
Hunc ego, si vestrae res est accommoda turbae,
Regalem ad summi producam principis aulam.
Sit licet ipse Numa gravior, sit denique Minos,
Cedet et insidiis nostri flectetur alumni'.
  Orantem sequitur clamor cunctaeque profanas
Porrexere manus inventaque tristia laudant.
Illa ubi caeruleo vestes conexuit angue
Nodavitque adamante comas, Phlegethonta sonorum
Poscit et ambusto flagrantis ab aggere ripae
Ingentem piceo succendit gurgite pinum
Pigraque veloces per Tartara concutit alas.
  Est locus extremum pandit qua Gallia litus
Oceani praetentus aquis, ubi fertur Vlixes
Sanguine libato populum movisse silentem.
Illic umbrarum tenui stridore volantum
Flebilis auditur questus; simulacra coloni
Pallida defunctasque vident migrare catervas.
Hinc dea prosiluit Phoebique egressa serenos
Infecit radios ululatuque aethera rupit
Terrifico: sentit ferale Britannia murmur
Et Senonum quatit arva fragor revolutaque Tethys
Substitit et Rhenus proiecta torpuit urna.
Tunc in canitiem mutatis sponte colubris
Longaevum mentita senem rugisque seueras
Persulcata genas et ficto languida passu
Invadit muros Elusae, notissima dudum
Tecta petens, oculisque diu liventibus haesit
Peiorem mirata virum, tum talia fatur:

'Otia te, Rufine, iuvant frustraque iuventae
Consumis florem patriis inglorius arvis?
Heu nescis quid fata tibi, quid sidera debent,
Quid Fortuna parat: toto dominabere mundo,
Si parere velis! Artus ne sperne seniles!
Namque mihi magicae vires aevique futuri
Praescius ardor inest; novi quo Thessala cantu
Eripiat lunare iubar, quid signa sagacis
Aegypti valeant, qua gens Chaldaea vocatis
Imperet arte deis, nec me latuere fluentes
Arboribus suci funestarumque potestas
Herbarum, quidquid letali gramine pollens
Caucasus et Scythicae vernant in *gramina rupes,
Quas legit Medea ferox et callida Circe.
Saepius horrendos manes sacrisque litavi
Nocturnis Hecaten et condita funera traxi
Carminibus victura meis, multosque canendo,
Quamvis Parcarum restarent fila, peremi.
Ire vagas quercus et fulmen stare coegi
Versaque non prono curvavi flumina lapsu
In fontes reditura suos. Ne vana locutum
Me fortasse putes, mutatos cerne penates'.
Dixerat, et niveae (mirum!) coepere columnae
Ditari subitoque trabes lucere metallo.
Inlecebris capitur nimiumque elatus avaro
Pascitur aspectu. Sic rex ad prima tumebat
Maeonius, pulchro cum verteret omnia tactu;
Sed postquam riguisse dapes fulvamque revinctos
In glaciem vidit latices, tum munus acerbum
Sensit et inviso votum damnavit in auro.
Ergo animi victus 'sequimur quocumque vocabis,
Seu tu vir seu numen' ait, patriaque relicta
Eoas Furiae iussu tendebat ad arces
Instabilesque olim Symplegadas et freta remis
Inclita Thessalicis, celsa qua Bosphorus urbe
Splendet et Odrysiis Asiam discriminat oris.
Vt longum permensus iter ductusque maligno

Stamine fatorum claram subrepsit in aulam,
Ilicet ambitio nasci, discedere rectum,
Venum cuncta dari; profert arcana, clientes
Fallit et ambitos a principe vendit honores.
Ingeminat crimen, commoti pectoris ignem
Nutrit et exiguum stimulando vulnus acerbat.
Ac velut innumeros amnes accedere Nereus
Nescit et undantem quamvis hinc hauriat Histrum,
Hinc bibat aestivum septeno gurgite Nilum,
Par semper similisque manet: sic fluctibus auri
Expleri calor ille nequit. Cuicumque monile
Contextum gemmis aut praedia culta fuissent,
Rufino populandus erat, dominoque parabat
Exitium fecundus ager; metuenda colonis
Fertilitas: laribus pellit, detrudit avitis
Finibus; aut aufert vivis aut occupat heres.
Congestae cumulantur opes orbisque ruinas
Accipit una domus: populi servire coacti
Plenaque privato succumbunt oppida regno.
Quo vesane ruis? Teneas utrumque licebit
Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes,
Iungatur solium Croesi Cyrique tiara:
Numquam dives eris, numquam satiabere quaestu.
Semper inops quicumque cupit. Contentus honesto
Fabricius parvo spernebat munera regum
Sudabatque gravi consul Serranus aratro
Et casa pugnaces Curios angusta tegebat.
Haec mihi paupertas opulentior, haec mihi tecta
Culminibus maiora tuis. Ibi quaerit inanes
Luxuries nocitura cibos; hic donat inemptas
Terra dapes. Rapiunt Tyrios ibi vellera sucos
Et picturatae saturantur murice vestes;
Hic radiant flores et prati viva voluptas
Ingenio variata suo. Fulgentibus illic
Surgunt strata toris; hic mollis panditur herba
Sollicitum curis non abruptura soporem.
Turba salutantum latas ibi perstrepit aedes;

Hic avium cantus, labentis murmura rivi.
Vivitur exiguo melius; natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.
Haec si nota forent, frueremur simplice cultu,
Classica non gemerent, non stridula fraxinus iret,
Nec ventus quateret puppes nec machina muros.
Crescebat scelerata sitis praedaeque recentis
Incestus flagrabat amor, nullusque petendi
Cogendive pudor: crebris periuria nectit
Blanditiis; sociat perituro foedere dextras.
Si semel e tantis poscenti quisque negasset,
Effera praetumido quatiebat corda furore.
Quae sic Gaetuli iaculo percussa leaena
Aut Hyrcana premens raptorem belua partus
Aut serpens calcata furit? Iurata deorum
Maiestas teritur; nusquam reverentia mensae.
Non coniunx, non ipse simul, non pignora caesa
Sufficiunt odiis; non extinxisse propinquos,
Non notos egisse sat est; excindere cives
Funditus et nomen gentis delere laborat.
Nec celeri perimit leto; crudelibus ante
Suppliciis fruitur; cruciatus, vincla, tenebras
Dilato mucrone parat. Pro saevior ense
Parcendi rabies concessaque vita dolori!
Mors adeone parum est? Causis fallacibus instat,
Arguit attonitos se iudice. Cetera segnis,
Ad facinus velox, penitus regione remotas
Impiger ire vias: non illum Sirius ardens
Brumave Riphaeo stridens Aquilone retardat.
Effera torquebant avidae praecordia curae,
Effugeret ne quis gladios neu perderet ullum
Augusto miserante nefas. Non flectitur annis,
Non aetate labat: iuvenum rorantia colla
Ante patrum vultus stricta cecidere securi;
Ibat grandaevus nato moriente superstes
Post trabeas exul. Quis prodere tanta relatu
Funera, quis caedes possit deflere nefandas?

Quid tale inmanes umquam gessisse feruntur
Vel Sinis Isthmiaca pinu vel rupe profunda
Sciron vel Phalaris tauro vel carcere Sylla?
O mites Diomedis equi! Busiridis arae
Clementes! Iam Cinna pius, iam Spartace segnis
Rufino collatus eris!
Deiecerat omnes
Occultis odiis terror tacitique sepultos
Suspirant gemitus indignarique verentur.
At non magnanimi virtus Stilichonis eodem
Fracta metu; solus medio sed turbine rerum
Contra letiferos rictus contraque rapacem
Movit tela feram, volucris non praepete cursu
Vectus equi, non Pegaseis adiutus habenis.
Hic cunctis optata quies, hic sola pericli
Turris erat clipeusque trucem porrectus in hostem,
Hic profugis sedes adversaque signa furori,
Servandis hic castra bonis.
Hucusque minatus
Haerebat retroque fuga cedebat inerti:
Haud secus hiberno tumidus cum vertice torrens
Saxa rotat volvitque nemus pontesque revellit,
Frangitur obiectu scopuli quaerensque meatum
Spumat et inlisa montem circumtonat unda.
Qua dignum te laude feram, qui paene ruenti
Lapsuroque tuos umeros obieceris orbi?
Te nobis trepidae sidus ceu dulce carinae
Ostendere dei, geminis quae lassa procellis
Tunditur et victo trahitur iam caeca magistro.
Inachius Rubro perhibetur in aequore Perseus
Neptuni domuisse pecus, sed tutior alis:
Te non penna vehit; rigida cum Gorgone Perseus:
Tu non vipereo defensus crine Medusae;
Illum vilis amor suspensae virginis egit:
Te Romana salus. Taceat superata vetustas,
Herculeos conferre tuis iam desinat actus.
Vna Cleonaeum pascebat silva leonem;

Arcadiae saltum vastabat dentibus unum
Saevus aper, tuque o cum pressa matre rebellis
Non ultra Libyae fines, Antaee, nocebas,
Solaque fulmineo resonabat Creta iuvenco
Lernaeamque virens obsederat hydra paludem.
Hoc monstrum non una palus, non una tremebat
Insula, sed Latia quidquid dicione subactum
Vivit, et a primis Ganges horrebat Hiberis.
Hoc neque Geryon triplex nec turbidus Orci
Ianitor aequabit nec si concurrat in unum
Vis hydrae Scyllaeque fames et flamma Chimaerae.
Certamen sublime diu, sed moribus impar
Virtutum scelerumque fuit. Iugulare minatur:
Tu prohibes; ditem spoliat: tu reddis egenti;
Eruit: instauras; accendit proelia: vincis.
Ac velut infecto morbus crudescere caelo
Incipiens primos pecudum depascitur artus,
Mox populos urbesque rapit ventisque perustis
Corruptos Stygiam pestem desudat in amnes:
Sic avidus praedo iam non per singula saevit.
Sed sceptris inferre minas omnique perempto
Milite Romanas ardet prosternere vires,
Iamque Getas Histrumque movet Scythiamque receptat
Auxilio traditque suas hostilibus armis
Relliquias. Mixtis descendit Sarmata Dacis
Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
Massagetes caesamque bibens Maeotin Alanus
Membraque qui ferro gaudet pinxisse Gelonus,
Rufino collecta manus. Vetat ille domare
Innectitque moras et congrua tempora differt.
Nam tua cum Geticas stravisset dextra catervas,
Vlta ducis socii letum, parsque una maneret
Debilior facilisque capi, tunc impius ille
Proditor imperii coniuratusque Getarum

---

287 cum pressa] *scripsi;* cumpressa, compressa. 314 domare] *Birtius;* domari.

Distulit instantes eluso principe pugnas
Hunorum laturus opem, quos adfore bello
Norat et invisis mox se coniungere castris.
    Est genus extremos Scythiae vergentis in ortus
Trans gelidum Tanain, quo non famosius ullum
Arctos alit. Turpes habitus obscaenaque visu
Corpora; mens duro numquam cessura labori;
Praeda cibus, vitanda Ceres frontemque secari
Ludus et occisos pulchrum iurare parentes.
Nec plus nubigenas duplex natura biformes
Cognatis aptavit equis; acerrima nullo
Ordine mobilitas insperatique recursus.
    Quos tamen impavidus contra spumantis ad Hebri
Tendis aquas, sic ante tubas aciemque precatus:
'Mavors, nubifero seu tu procumbis in Haemo
Seu te cana gelu Rhodope seu remige Medo
Sollicitatus Athos seu caligantia nigris
Ilicibus Pangaea tenent, accingere mecum
Et Thracas defende tuos. Si laetior adsit
Gloria, vestita spoliis donabere quercu'.
    Audiit illa pater scopulisque nivalibus Haemi
Surgit et hortatur celeres clamore ministros:
'Fer galeam, Bellona, mihi nexusque rotarum
Tende, Pavor. Frenet rapidos Formido iugales.
Festinas urgete manus. Meus ecce paratur
Ad bellum Stilicho, qui me de more tropaeis
Ditat et hostiles suspendit in arbore cristas.
Communes semper litui, communia nobis
Signa canunt iunctoque sequor tentoria curru'.
Sic fatus campo insiluit lateque fugatas
Hinc Stilicho turmas, illinc Gradivus agebat
Et clipeis et mole pares; stat cassis utrique
Sidereis hirsuta iubis loricaque cursu
Aestuat et largo saturatur vulnere cornus.
    Acrior interea voto multisque Megaera
Luxuriata malis maestam deprendit in arce
Iustitiam diroque prior sic ore lacessit:

'En tibi prisca quies renovataque saecula rursus,
Vt rebare, vigent? en nostra potentia cessit
Nec locus est usquam Furiis? Huc lumina flecte.
Adspice barbaricis iaceant quot moenia flammis,
Quas mihi Rufinus strages quantumque cruoris
Praebeat et quantis epulentur caedibus hydri.
Linque homines sortemque meam, pete sidera; notis
Autumni te redde plagis, qua vergit in Austrum
Signifer; aestivo sedes vicina Leoni
Iam pridem gelidaeque vacant confinia Librae.
Atque utinam per magna sequi convexa liceret!'
   Diva refert: 'Non ulterius bacchabere demens.
Iam poenas tuus iste dabit, iam debitus ultor
Inminet, et, terras qui nunc ipsumque fatigat
Aethera, non vili moriens condetur harena.
Iamque aderit laeto promissus Honorius aevo
Nec forti genitore minor nec fratre corusco,
Qui subiget Medos, qui cuspide proteret Indos.
Sub iuga venturi reges; calcabitur asper
Phasis equo pontemque pati cogetur Araxes,
Tuque simul gravibus ferri religata catenis
Expellere die debellatasque draconum
Tonsa comas imo barathri claudere recessu.
Tum tellus communis erit, tum limite nullo
Discernetur ager; nec vomere sulcus adunco
Findetur: subitis messor gaudebit aristis.
Rorabunt querceta favis; stagnantia passim
Vina fluent oleique lacus; nec murice tinctis
Velleribus quaeretur honos, sed sponte rubebunt
Attonito pastore greges pontumque per omnem
Ridebunt virides gemmis nascentibus algae'.

IN RUFINUM LIBER SECVNDVS.

INCIPIT PRAEFATIO.

(IV.)

Pandite defensum reduces Helicona sorores,
  Pandite; promissis iam licet ire choris:
Nulla per Aonios hostilis bucina campos
  Carmina mugitu deteriore vetat.
Tu quoque securis pulsa formidine Delphis
  Floribus ultorem, Delie, cinge tuum.
Nullus Castalios latices et praescia fati
  Flumina polluto barbarus ore bibit.

Alpheus late rubuit Siculumque per aequor
  Sanguineas belli rettulit unda notas
Agnovitque novos absens Arethusa triumphos
  Et Geticam sensit teste cruore necem.

Inmensis, Stilicho, succedant otia curis
  Et nostrae patiens corda remitte lyrae,
Nec pudeat longos interrupisse labores
  Et tenuem Musis constituisse moram.
Fertur et indomitus tandem post proelia Mavors
  Lassa per Odrysias fundere membra nives
Oblitusque sui posita clementior hasta
  Pieriis aures pacificare modis.

---

2 promissis] *Birtius;* permissis.

IN RVFINVM

LIBER II.

(V.)

Iam post edomitas Alpes defensaque regna
Hesperiae merita complexus sede parentem
Auctior adiecto fulgebat sidere mundus,
Iamque tuis, Stilicho, Romana potentia curis
Et rerum commissus apex, tibi credita fratrum
Utraque maiestas geminaeque exercitus aulae.
Rufinus (neque enim patiuntur saeva quietem
Crimina pollutaeque negant arescere fauces)
Infandis iterum terras accendere bellis
Inchoat et solito pacem vexare tumultu.
Haec etiam secum: 'Quanam ratione tuebor
Spem vitae fragilem? qua tot depellere fluctus
Arte queam? Premor hinc odiis, hinc milite cingor.
Heu quid agam? non arma mihi, non principis ullus
Auxiliatur amor. Matura pericula surgunt
Vndique et impositi radiant cervicibus enses.
Quid restat, nisi cuncta novo confundere luctu
Insontesque meae populos miscere ruinae?
Everso iuvat orbe mori; solacia leto
Exitium commune dabit nec territus ante
Discedam: cum luce simul linquenda potestas'.
Haec fatus, ventis veluti si frena resolvat
Aeolus, abrupto gentes sic obice fudit
Laxavitque viam bellis et, ne qua maneret
Inmunis regio, cladem divisit in orbem
Disposuitque nefas. Alii per terga ferocis
Danuvii solidata ruunt expertaque remos
Frangunt stagna rotis; alii per Caspia claustra
Armeniasque nives inopino tramite ducti
Invadunt Orientis opes. Iam pascua fumant
Cappadocum volucrumque parens Argaeus equorum,

Iam rubet altus Halys nec se defendit iniquo
Monte Cilix. Syriae tractus vastantur amoeni
Adsuetumque choris et laeta plebe canorum
Proterit imbellem sonipes hostilis Orontem.
Hinc planctus Asiae; Geticis Europa catervis
Ludibrio praedaeque datur frondentis ad usque
Dalmatiae fines: omnis quae mobile Ponti
Aequor et Adriacas tellus interiacet undas
Squalet inops pecudum, nullis habitata colonis,
Instar anhelantis Libyae, quae torrida semper
Solibus humano nescit mansuescere cultu.
Thessalus ardet ager; reticet pastore fugato
Pelion; Emathias ignis populatur aristas.
Nam plaga Pannoniae miserandaque moenia Thracum
Arvaque Mysorum iam nulli flebile damnum,
Sed cursus sollemnis erat campusque furori
Expositus, sensumque malis detraxerat usus.
Eheu quam brevibus pereunt ingentia fatis!
Imperium tanto quaesitum sanguine, tanto
Servatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor unus iners angusto tempore vertit.
Vrbs etiam, magnae quae ducitur aemula Romae
Et Calchedonias contra despectat harenas,
Iam non finitimo Martis terrore movetur,
Sed propius lucere faces et rauca sonare
Cornua vibratisque peti fastigia telis
Adspicit. Hi vigili muros statione tueri,
Hi iunctis properant portus munire carinis.
Obsessa tamen ille ferus laetatur in urbe
Exultatque malis summaeque ex culmine turris
Impia vicini cernit spectacula campi:
Vinctas ire nurus, hunc in vada proxima mergi
Seminecem, hunc subito percussum vulnere labi
Dum fugit, hunc animam portis efflare sub ipsis;
Nec canos prodesse seni puerique cruore
Maternos undare sinus. Inmensa voluptas

Et risus plerumque subit; dolor afficit unus,
Quod feriat non ipse manu. Videt omnia late
Exceptis incensa suis et crimine tanto
Luxuriat carumque sibi non abnuit hostem;
Iactabatque ultro, quod soli castra paterent
Sermonumque foret vicibus permissa potestas.
Egregii quotiens exisset foederis auctor,
Stipatur sociis, circumque armata clientum
Agmina privatis ibant famulantia signis;
Ipse inter medios, ne qua de parte relinquat
Barbariem, revocat fulvas in pectora pelles
Frenaque et inmanes pharetras arcusque sonoros
Adsimulat mentemque palam proclamat amictu,
Nec pudet Ausonios currus et iura regentem
Sumere deformes ritus vestemque Getarum;
Insignemque habitum Latii mutare coactae
Maerent captivae pellito iudice leges.
    Quis populi tum vultus erat! quae murmura furtim!
(Nam miseris ne flere quidem aut lenire dolorem
Colloquiis impune licet): 'Quonam usque feremus
Exitiale iugum? durae quis terminus umquam
Sortis erit? quis nos funesto turbine rerum
Aut tantis solvet lacrimis, quos barbarus illinc,
Hinc Rufinus agit, quibus arva fretumque negatur?
Magna quidem per rura lues, sed maior oberrat
Intra tecta timor. Tandem succurre ruenti
Heu patriae, Stilicho! Dilecta hic pignora certe,
Hic domus, hic thalamis primum genialibus omen,
Hic tibi felices erexit regia taedas.
Vel solus sperate veni. Te proelia viso
Languescent avidique cadet dementia monstri'.
    Talibus urgetur discors Aurora procellis.
At Stilicho, Zephyris cum primum bruma remitti
Et iuga diffusis nudari coepta pruinis,
Partibus Italiae tuta sub pace relictis
Vtraque castra movens Phoebi properabat ad ortus,
Gallica discretis Eoaque robora turmis

Amplexus. Numquam tantae dicione sub una
Convenere manus nec tot discrimina vocum:
Illinc Armeniae vibratis crinibus alae
Herbida collectae facili velamina nodo;
Inde truces flavo comitantur vertice Galli,
Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit
Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus
Quosque rigat retro pernicior unda Garunnae,
Oceani pleno quotiens impellitur aestu.
Mens eadem cunctis animique recentia ponunt
Vulnera; non odit victus victorve superbit.
Et quamvis praesens tumor et civilia nuper
Classica bellatrixque etiamnunc ira caleret,
In ducis eximii conspiravere favorem.
Haud aliter Xerxen toto simul orbe secutus
Narratur rapuisse vagos exercitus amnes
Et telis umbrasse diem, cum classibus iret
Per scopulos tectumque pedes contemneret aequor.
    Vix Alpes egressus erat nec iam amplius errat
Barbarus adventumque timens se cogit in unam
Planitiem tutoque includit pascua gyro:
Tum duplici fossa non exuperabile vallum
Asperat alternis sudibus murique locata
In speciem caesis obtendit plaustra iuvencis.
    At procul exanguis Rufinum perculit horror;
Infectae pallore genae; stetit ore gelato
Incertus peteretne fugam, veniamne subactus
Posceret an fidos sese transferret in hostes.
Quid nunc divitiae, quid fulvi vasta metalli
Congeries, quid purpureis effulta columnis
Atria prolataeve iuvant ad sidera moles?
Audit iter numeratque dies spatioque viarum
Metitur vitam. Torquetur pace futura
Nec recipit somnos et saepe cubilibus amens
Excutitur poenamque luit formidine poenae.
Sed redit in faciem scelerumque inmane resumit
Ingenium sacrasque fores praedivitis aulae

Intrat et Arcadium mixto terrore precatur:
   'Per fratris regale iubar, per facta parentis
Aetherii floremque tui te deprecor aevi,
Eripe me gladiis; liceat Stilichonis iniquas
Evitare minas. In nostram Gallia caedem
Coniurata venit. Quidquid rigat ultima Tethys,
Extremos ultra volitat gens si qua Britannos,
Mota mihi. Tantis capiendi credimur armis;
Tot signis unum petitur caput. Vnde cruoris
Ista sitis? Geminum caeli sibi vindicat axem
Et nullum vult esse parem. Succumbere poscit
Cuncta sibi: regit Italiam Libyamque coercet;
Hispanis Gallisque iubet; non orbita solis,
Non illum natura capit. Quascumque paravit
Hic Augustus opes et quas post bella recepit,
Solus habet, possessa semel nec reddere curat.
Scilicet ille quidem tranquilla pace fruatur;
Nos premat obsidio. Quid Thracam invadere temptat?
Deserat Illyricos fines; Eoa remittat
Agmina; fraternas ex aequo dividat hastas
Nec sceptri tantum fueris, sed militis heres.
Quodsi dissimulas nostrae succurrere morti
Nec prohibere paras, Manes et sidera testor:
Haec cervix non sola cadet; miscebitur alter
Sanguis; nec Stygias ferar incomitatus ad undas
Nec mea securus ridebit funera victor!'
   Haec ubi, dictatur facinus missusque repente
Qui ferat extortas invito principe voces.
   Interea Stilicho iam laetior hoste propinquo
Nec multo spatii distantibus aequore vallis
Pugnandi cupidas accendit voce cohortes.
Armeniis frons laeva datur; per cornua Gallos
Dexteriora locat. Spumis ignescere frena,
Pulveris extolli nimbos lateque videres
Surgere purpureis undantes anguibus hastas

160 Thracam] *scripsi;* partem.

Serpentumque vago caelum saevire volatu.
Implet Thessaliam ferri nitor, antraque docti
Cornipedis teneroque amnis reptatus Achilli
Et nemus Oetaeum radiat. Clamore nivalis
Ossa tonat pulsoque fragor geminatur Olympo.
Intumuit virtus et lucis prodigus arsit
Impetus; haud illos rupes, haud alta vetarent
Flumina: praecipiti stravissent omnia cursu.
Si tunc his animis acies collata fuisset,
Prodita non tantas vidisset Graecia caedes,
Oppida semoto Pelopeia Marte vigerent,
Starent Arcadiae, starent Lacedaemonis arces;
Non mare fumasset geminum flagrante Corintho
Nec fera Cecropiae traxissent vincula matres.
Illa dies potuit nostris imponere finem
Cladibus et sceleris causas auferre futuri.
Invida pro quantum rapuit Fortuna triumphum!
Inter equos interque tubas mandata feruntur
Regia et armati veniunt ductoris ad aures.
Obstupuit; simul ira virum, simul obruit ingens
Maeror et ignavo tantum licuisse nocenti
Miratur. Dubios anceps sententia volvit
Eventus: peragat pugnas an fortia coepta
Deserat? Illyricis ardet succurrere damnis;
Praeceptis obstare timet. Reverentia frangit
Virtutis stimulos: hinc publica commoda suadent,
Hinc metus invidiae. Tandem indignatus ad astra
Extollit palmas et ab imo pectore fatur:
'Numina Romanis necdum satiata ruinis,
Si iuvat imperium penitus de stirpe revelli,
Vno si placuit deleri saecula lapsu,
Si piget humani generis: prorumpat in arva
Libertas effrena maris vel limite iusto
Devius errantes Phaethon confundat habenas.
Cur per Rufinum geritur? Procumbere mundum
Hoc auctore pudet. Mediis revocamur ab armis
(Pro dolor!) et strictos deponere cogimur enses.

Vos, arsurae urbes perituraque moenia, testor:
Cedo equidem et miserum permitto casibus orbem.
Flectite signa, duces. Redeat iam miles Eous.
Parendum est. Taceant litui. Prohibete sagittas.
Parcite contiguo — Rufinus praecipit! — hosti.'
His dictis omnes una fremuere manipli
Quantum non Italo percussa Ceraunia fluctu,
Quantum non madidis elisa tonitrua Cauris,
Secernique negant ereptaque proelia poscunt,
Insignemque ducem populus defendit uterque
Et sibi quisque trahit. Magno certatur amore,
Alternamque fidem non inlaudata lacessit
Seditio talique simul clamore queruntur:
'Quis mihi nudatos enses, quis tela lacertis
Excutit et solvi curvatos imperat arcus?
Quisnam audet stricto leges imponere ferro?
Inflammata semel nescit mitescere virtus.
Iam mihi barbaricos sitientia pila cruores
Sponte volant ultroque manus mucrone furenti
Ducitur et siccum gladium vagina recusat.
Non patiar. Semperne Getis discordia nostra
Proderit? En iterum belli civilis imago!
Quid consanguineas acies, quid dividis olim
Concordes aquilas? Non dissociabile corpus
Coniunctumque sumus. Te qua libet ire sequemur.
Te vel Hyperboreo damnatam sidere Thylen,
Te vel ad incensas Libyae comitabor harenas.
Indorum si stagna petas Rubrique recessus
Litoris, auriferum veniam poturus Hydaspen;
Si calcare Notum secretaque noscere Nili
Nascentis iubeas, mundum post terga relinquam;
Et quocumque loco Stilicho tentoria figat,
Haec patria est.'
Dux inde vetat: 'Desistite, quaeso,
Atque avidam differte manum. Cadat iste minacis
Invidiae cumulus. Non est victoria tanti,
Vt videar vicisse mihi. Vos fida iuventus

Ite, mei quondam socii.’ Nec plura locutus
Flexit iter: vacuo qualis discedit hiatu
Impatiens remeare leo, quem plurima cuspis
Et pastorales pepulerunt igne catervae,
Inclinatque iubas demissaque lumina velat
Et trepidas maesto rimatur murmure silvas.
    Vt sese legio vidit disiuncta relinqui,
Ingentem tollit gemitum galeasque solutis
Vmectat lacrimis pressamque morantia vocem
Thoracum validos pulsant suspiria nexus:
‘Tradimur, heu, tantumque sequi prohibemur amorem!’
Exclamant. ‘Spernisne tuas, dux optime, dextras,
Quas tibi victrices totiens Bellona probavit?
Nos adeo viles? adeo felicior axis
Hesperius, meruit qui te rectore teneri?
Quid nobis patriam, quid cara revisere tandem
Pignora dilectosve iuvat coluisse penates?
Te sine dulce nihil. Iam formidata tyranni
Tempestas subeunda mihi, qui forte nefandas
Clam parat insidias, qui nos aut turpibus Hunis
Aut impacatis famulos praebebit Alanis;
Quamquam non adeo robur defecerit omne
Tantave gestandi fuerit penuria ferri.
Tu, licet occiduo maneas sub cardine caeli,
Tu mihi dux semper, Stilicho, nostramque vel absens
Experiere fidem. Dabitur tibi debita pridem
Victima: promissis longe placabere sacris.’
    Tristior Haemoniis miles digressus ab oris
Tangebat Macetum fines murosque subibat,
Thessalonica, tuos. Sensu dolor haeret in alto
Abditus et tacitas vindictae praestruit iras,
Spectaturque favens odiis locus aptaque leto
Tempora. Nec quisquam tanta de pube repertus,
Proderet incautis qui corda minantia verbis.
Quae non posteritas, quae non mirabitur aetas

---

270 Clam] *scripsi;* iam.

Tanti consilium vulgi potuisse taceri
Aut facinus tam grande tegi mentisque calorem
Non sermone viae, non inter pocula rumpi?
Aequalis tantam tenuit constantia turbam
Et fuit arcanum populo. Percurritur Haemus,
Deseritur Rhodope Thracumque per ardua tendunt,
Donec ad Herculei perventum nominis urbem.
  Vt cessisse ducem, propius venisse cohortes
Cognita Rufino, magna cervice triumphat
Omnia tuta ratus sceptrumque capessere fervet
Et coniuratos hortatur voce clientes:
'Vicimus, expulimus, facilis iam copia regni.
Nullus ab hoste timor. Quis enim, quem poscere solum
Horruit, hunc tanto munitum milite vincat?
Quis ferat armatum, quem non superavit inermem?
I nunc, exitium nobis meditare remotus
Incassum, Stilicho, dum nos longissima tellus
Dividat et mediis Nereus interstrepat undis.
Alpinas transire tibi me sospite rupes
Haud dabitur. Iaculis illinc me figere tempta.
Quaere ferox ensem, qui nostra ad moenia tendi
Possit ab Italia. Non te documenta priorum,
Non exempla vetant? quisnam conatus adire
Has iactat vitasse manus? Detrusimus orbe
Te medio tantisque simul spoliavimus armis.
Nunc epulis tempus, socii, nunc larga parare
Munera donandumque novis legionibus aurum!
Opportuna meis oritur lux crastina votis.
Quod nolit rex ipse velit iubeatque coactus
In partem mihi regna dari. Contingat in uno
Privati fugisse modum crimenque tyranni.'
  Talibus adclamat dictis infame nocentum
Concilium, qui perpetuis crevere rapinis
Et quos una facit Rufino causa sodales:
Inlicitum duxisse nihil; funesta tacere
Nexus amicitiae. Iamiam conubia laeti
Despondent aliena sibi frustraque vicissim

Promittunt, quae quisque petat, quas devoret urbes.
Coeperat humanos alto sopire labores
Nox gremio, nigrasque sopor diffuderat alas.
Ille diu curis animum stimulantibus aegre
Labitur in somnos. Toto vix corde quierat,
Ecce videt diras adludere protinus umbras,
Quas dedit ipse neci; quarum quae clarior una
Visa loqui: 'Pro! surge toro. Quid plurima volvis
Anxius? Haec requiem rebus finemque labori
Adlatura dies: omni iam plebe redibis
Altior et laeti manibus portabere vulgi.'
Has canit ambages. Occulto fallitur ille
Omine nec capitis sentit praesagia fixi.
Iam summum radiis stringebat Lucifer Haemum
Festinamque rotam solito properantior urget
Tandem Rufini visurus funera Titan:
Desiluit stratis densaeque capacia turbae
Atria regifico iussit splendere paratu
Exceptura dapes et, quod post vota daretur,
Insculpi propriis aurum fatale figuris.
Ipse salutatum reduces post proelia turmas
Iam regale tumens et principe celsior ibat
Collaque femineo solvebat mollia gestu
Imperii certus, tegeret ceu purpura dudum
Corpus et ardentes ambirent tempora gemmae.
Vrbis ab angusto tractu, qua vergit in Austrum,
Planities vicina patet: nam cetera pontus
Circuit exiguo dirimi se limite passus.
Hic ultrix acies ornatu lucida Martis
Explicuit cuneos. Pedites in parte sinistra
Consistunt. Equites illinc poscentia cursum
Ora reluctantur pressis sedare lupatis;
Hinc alii saevum cristato vertice nutant
Et tremulos umeris gaudent vibrare colores,
Quos operit formatque chalybs; coniuncta per artem
Flexilis inductis animatur lamina membris;
Horribiles visu: credas simulacra moveri

Ferrea cognatoque viros spirare metallo.
Par vestitus equis: ferrata fronte minantur
Ferratosque levant securi vulneris armos.
Diviso stat quisque loco. Metuenda voluptas
Cernenti pulcherque timor, spirisque remissis
Mansuescunt varii vento cessante dracones.
Augustus veneranda prior vexilla salutat.
Rufinus sequitur, quo fallere cuncta solebat
Callidus adfatu, devotaque brachia laudat;
Nomine quemque vocat; natos patresque reversis
Nuntiat incolumes. Illi dum plurima ficto
Certatim sermone petunt, extendere longos
A tergo flexus insperatoque suprema
Circuitu sociare parant; decrescere campus
Incipit, et clipeis in se redeuntia iunctis
Curvo paulatim sinuantur cornua ductu
(Sic ligat inmensa virides indagine saltus
Venator; sic attonitos ad litora pisces
Aequoreus populator agit rarosque plagarum
Contrahit anfractus et hiantes colligit oras).
Excludunt alios. Cingi se fervidus ille
Nescit adhuc graviterque adprensa veste morantem
Increpat Augustum: scandat sublime tribunal,
Participem sceptri, socium declaret honoris —
Cum subito stringunt gladios; vox desuper ingens
Infremuit: 'Nobis etiam, deterrime, nobis
Sperasti famulas imponere posse catenas?
Vnde redi nescis? Patiarne audire satelles,
Qui leges aliis libertatemque reduxi?
Bis domitum civile nefas, bis rupimus Alpes.
Tot nos bella docent nulli servire tyranno.'
Deriguit. Spes nulla fugae; seges undique ferri
Circumfusa micat; dextra laevaque revinctus
Haesit et ensiferae stupuit rumore coronae,
Vt fera, quae nuper montes amisit avitos

---

393 rumore] *Jeepius;* mucrone.

Altorumque exul nemorum damnatur harenae
Muneribus, commota ruit; vir murmure contra
Hortatur nixusque genu venabula tendit;
Illa pavet strepitus cuneosque erecta theatri
Respicit et tanti miratur sibila vulgi.
   Vnus per medios audendi pronior ense
Prosilit exerto dictisque et vulnere torvus
Impetit: 'Hac Stilicho, quem iactas pellere, dextra
Te ferit; hoc absens invadit viscera ferro.'
Sic fatur meritoque latus transverberat ictu.
   Felix illa manus, talem quae prima cruorem
Hauserit et fessi poenam libaverit orbis!
Mox omnes laniant hastis artusque trementes
Dilacerant; uno tot corpore tela tepescunt
Et non infecto puduit mucrone reverti.
Hi vultus avidos et adhuc spirantia vellunt
Lumina, truncatos alii rapuere lacertos.
Amputat ille pedes, umerum quatit ille solutis
Nexibus; hic fracti reserat curvamina dorsi;
Hic iecur, hic cordis fibras, hic pandit anhelas
Pulmonis latebras. Spatium non invenit ira
Nec locus est odiis. Consumpto funere vix tum
Deseritur sparsumque perit per tela cadaver.
Sic mons Aonius rubuit, cum Penthea ferrent
Maenades aut subito mutatum Actaeona cornu
Traderet insanis Latonia visa Molossis.
Criminibusne tuis credis, Fortuna, mederi
Et male donatum certas aequare favorem
Suppliciis? Vna tot milia morte rependis.
Eversis agedum Rufinum divide terris.
Da caput Odrysiis, truncum mereantur Achivi.
Quid reliquis dabitur? nec singula membra peremptis
Sufficiunt populis.
                                        Vacuo plebs undique muro
Iam secura fluit; senibus non obstitit aetas
Virginibusve pudor; viduae, quibus ille maritos
Abstulit, orbataeque ruunt ad gaudia matres

Insultantque alacres. Laceros iuvat ire per artus
Pressaque calcato vestigia sanguine tingui.
Nec minus adsiduis flagrant elidere saxis
Prodigiale caput, quod iam de cuspide summa
Nutabat digna rediens ad moenia pompa.
Dextera quin etiam ludo concessa vagatur
Aera petens poenasque animi persolvit avari
Terribili lucro vivosque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere nervis.
    Desinat elatis quisquam confidere rebus
Instabilesque deos ac lubrica numina discat.
Illa manus, quae sceptra sibi gestanda parabat,
Cuius se totiens summisit ad oscula supplex
Nobilitas, inhumata diu miseroque revulsa
Corpore feralem quaestum post fata reposcit.
Adspiciat quisquis nimium sublata secundis
Colla gerit: triviis calcandus spargitur ecce,
Qui sibi pyramidas, qui non cedentia templis
Ornatura suos extruxit culmina manes,
Et qui Sidonio velari credidit ostro,
Nudus pascit aves. Iacet en, qui possidet orbem,
Exiguae telluris inops et pulvere raro
Per partes tegitur nusquam totiensque sepultus.
    Senserunt convexa necem tellusque nefandum
Amolitur onus iam respirantibus astris.
Infernos gravat umbra lacus. Pater Aeacus horret
Intrantemque etiam latratu Cerberus urget.
Tunc animae, quas ille fero sub iure peremit,
Circumstant nigrique trahunt ad iudicis urnam
Infesto fremitu: veluti pastoris in ora
Commotae glomerantur apes, qui dulcia raptu
Mella vehit, pennasque cient et spicula tendunt
Et tenuis saxi per propugnacula cinctae
Rimosam patriam dilectaque pumicis antra
Defendunt pronoque favos examine velant.
    Est locus infaustis quo conciliantur in unum
Cocytos Phlegethonque vadis; inamoenus uterque

Alveus; hic volvit lacrimas, hic igne redundat.
Turris per geminos, flammis vicinior, amnes
Porrigitur solidoque rigens adamante sinistrum
Proluit igne latus; dextro Cocytia findit
Aequora triste gemens et fletu concita plangit.
Huc post emeritam mortalia saecula vitam
Deveniunt. Ibi nulla manent discrimina fati,
Nullus honos vanoque exutum nomine regem
Proturbat plebeius egens. Quaesitor in alto
Conspicuus solio pertemptat crimina Minos
Et iustis dirimit sontes. Quos nolle fateri
Viderit, ad rigidi transmittit verbera fratris.
Nam iuxta Rhadamanthys agit. Cum gesta superni
Curriculi totosque diu perspexerit actus,
Exaequat damnum meritis et muta ferarum
Cogit vincla pati. Truculentos ingerit ursis
Praedonesque lupis; fallaces vulpibus addit.
At qui desidia semper vinoque gravatus,
Indulgens Veneri, voluit torpescere luxu,
Hunc suis inmundi pingues detrudit in artus.
Qui iusto plus esse loquax arcanaque suevit
Prodere, piscosas fertur victurus in undas,
Vt nimiam pensent aeterna silentia vocem.
Quos ubi per varias annis ter mille figuras
Egit, Lethaeo purgatos flumine tandem
Rursus ad humanae revocat primordia formae.
Tum quoque, dum lites Stygiique negotia solvit
Dura fori veteresque reos ex ordine quaerit,
Rufinum procul ecce notat visuque severo
Lustrat et ex imo concussa sede profatur:
'Huc superum labes, huc insatiabilis auri
Proluvies pretioque nihil non ause parato,
Quodque mihi summum scelus est, huc improbe legum
Venditor, Arctoi stimulator perfide Martis!
Cuius ob innumeras strages angustus Averni
Iam sinus et plena lassatur portitor alno.

Quid demens manifesta negas? En pectus inustae
Deformant maculae vitiisque inolevit imago
Nec sese commissa tegunt. Genus omne dolorum
In te ferre libet: dubio tibi pendula rupes
Inmineat lapsu, volucer te torqueat axis,
Te refugi fallant latices atque ore natanti
Arescat decepta sitis, dapibusque relictis
In tua mansurus migret praecordia vultur.
Quamquam omnes alii, quos haec tormenta fatigant,
Pars quota sunt, Rufine, tui! Quid tale vel audax
Fulmine Salmoneus vel lingua Tantalus egit
Aut inconsulto Tityos deliquit amore?
Cunctorum si facta simul iungantur in unum,
Praecedes numero. Cui tanta piacula quisquam
Supplicio conferre valet? quid denique dignum
Omnibus inveniam, vincant cum singula poenas?
Tollite de mediis animarum dedecus umbris.
Adspexisse sat est. Oculis iam parcite nostris
Et Ditis purgate domos. Agitate flagellis
Trans Styga, trans Erebum, vacuo mandate barathro
Infra Titanum tenebras infraque recessus
Tartareos ipsumque Chaos, qua noctis opacae
Fundamenta latent; praeceps ibi mersus anhelet,
Dum rotat astra polus, feriunt dum litora venti.'

---

525 ipsumque] *Birtius;* nostrumque.

DE BELLO GILDONICO

LIBER I.

(XV.)

Redditus imperiis Auster subiectaque rursus
Alterius convexa poli. Rectore sub uno
Conspirat geminus frenis communibus orbis.
Iunximus Europen Libyae. Concordia fratrum
Plena redit. Patriis solum quod defuit armis,
Tertius occubuit nati virtute tyrannus.
Horret adhuc animus manifestaque gaudia differt,
Dum stupet et tanto cunctatur credere voto.
Necdum Cinyphias exercitus attigit oras:
Iam domitus Gildo. Nullis victoria nodis
Haesit, non spatio terrae, non obice ponti.
Congressum profugum captum vox nuntiat una
Rumoremque sui praevenit laurea belli.
Quo, precor, haec effecta deo? Robusta vetusque
Tempore tam parvo potuit dementia vinci:
Quem veniens indixit hiems, ver perculit hostem.
Exitium iam Roma timens et fessa negatis
Frugibus ad rapidi limen tendebat Olympi
Non solito vultu nec qualis iura Britannis
Dividit aut trepidos summittit fascibus Indos.
Vox tenuis tardique gradus oculique iacentes
Interius; fugere genae; ieiuna lacertos
Exedit macies. Vmeris vix sustinet aegris
Squalentem clipeum; laxata casside prodit
Canitiem plenamque trahit rubiginis hastam.
Attigit ut tandem caelum genibusque Tonantis
Procubuit, tales orditur maesta querellas:

'Si mea mansuris meruerunt moenia nasci,
Iuppiter, auguriis, si stant inmota Sibyllae
Carmina, Tarpeias si necdum respuis arces:
Advenio supplex, non ut proculcet Araxen
Consul ovans nostraeve premant pharetrata secures
Susa, nec ut Rubris aquilas figamus harenis.
Haec nobis, haec ante dabas; nunc pabula tantum
Roma precor. Miserere tuae, pater optime, gentis,
Extremam defende famem. Satiavimus iram
Si qua fuit; lugenda Getis et flenda Suebis
Hausimus; ipsa meos horreret Parthia casus.
Quid referam morbive luem tumulosve repletos
Stragibus et crebras corrupto sidere mortes?
Aut fluvium per tecta vagum summisque minatum
Collibus? Ingentes vexi summersa carinas
Remorumque sonos et Pyrrhae saecula sensi.
'Ei mihi, quo Latiae vires urbisque potestas
Decidit! in qualem paulatim fluximus umbram!
Armato quondam populo patrumque vigebam
Conciliis; domui terras urbesque revinxi
Legibus: ad solem victrix utrumque cucurri.
Postquam iura ferox in se communia Caesar
Transtulit et lapsi mores desuetaque priscis
Artibus in gremium pacis servile recessi,
Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,
Vt dominam plebem bellatoremque senatum
Classibus aestivis alerent geminoque vicissim
Litore diversi complerent horrea venti.
Stabat certa salus: Memphis si forte negasset,
Pensabam Pharium Gaetulis messibus annum,
Frugiferas certare rates lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.
Cum subiit par Roma mihi divisaque sumpsit
Aequales Aurora togas, Aegyptia rura
In partem cessere novae. Spes unica nobis
Restabat Libyae, quae vix aegreque fovebat;
Solo ducta Noto, numquam secura futuri,

Semper inops, ventique fidem poscebat et anni.
Hanc quoque nunc Gildo rapuit sub fine cadentis
Autumni. Pavido metimur caerula voto,
Puppis si qua venit, si quid fortasse potenti
Vel pudor extorsit domino vel praeda reliquit.
Pascimur arbitrio Mauri nec debita reddi,
Sed sua concedi iactat gaudetque diurnos
Vt famulae praebere cibos vitamque famemque
Librat barbarico fastu vulgique superbit
Fletibus et tantae suspendit fata ruinae.
Romuleas vendit segetes et possidet arva
Vulneribus quaesita meis. Ideone tot annos
Flebile cum tumida bellum Carthagine gessi?
Idcirco voluit contempta luce reverti
Regulus? hoc damnis, genitor, Cannensibus emi?
Incassum totiens lituis navalibus arsit
Hispanum Siculumque fretum vastataque tellus
Totque duces caesi ruptaque emissus ab Alpe
Poenus et attonitae iam proximus Hannibal urbi?
Scilicet ut domitis frueretur barbarus Afris,
Muro sustinui Martem noctesque cruentas
Collina pro turre tuli? Gildonis ad usum
Carthago ter victa ruit? Hoc mille gementis
Italiae clades impensaque saecula bellis,
Hoc Fabius fortisque mihi Marcellus agebant,
Vt Gildo cumularet opes? Haurire venena
Compulimus dirum Syphacem fractumque Metello
Traximus inmanem Marii sub vincla Iugurtham,
Et Numidae Gildonis erunt? Pro funera tanta,
Pro labor! in Bocchi regnum sudavit uterque
Scipio. Romano vicistis sanguine Mauri.
Ille diu miles populus, qui praefuit orbi,
Qui trabeas et sceptra dabat, quem semper in armis
Horribilem gentes, placidum sensere subactae,
Nunc inhonorus egens perfert miserabile pacis
Supplicium nulloque palam circumdatus hoste
Obsessi discrimen habet. Per singula letum

Impendet momenta mihi dubitandaque pauci
Praescribunt alimenta dies. Heu prospera fata!
Quid mihi septenos montes turbamque dedistis,
Quae parvo non possit ali? Felicior essem
Angustis opibus; mallem tolerare Sabinos
Et Veios; brevior duxi securius aevum.
Ipsa nocet moles. Vtinam remeare liceret
Ad veteres fines et moenia pauperis Anci.
Sufficerent Etrusca mihi Campanaque culta
Et Quincti Curiique seges, patriaeque petenti
Rusticus inferret proprias dictator aristas.
'Nunc quid agam? Libyam Gildo tenet, altera Nilum.
Ast ego, quae terras umeris pontumque subegi,
Deseror: emeritae iam praemia nulla senectae.
Di, quibus iratis crevi, succurrite tandem,
Exorate patrem; tuque o si sponte per altum
Vecta Palatinis mutasti collibus Idam
Praelatoque lavas Phrygios Almone leones,
Maternis precibus natum iam flecte, Cybebe.
Sin prohibent Parcae falsisque elusa vetustas
Auspiciis, alio saltem prosternite casu
Et poenae mutate genus. Porsenna reducat
Tarquinios; renovet ferales Allia pugnas;
Me potius saevi manibus permittite Pyrrhi,
Me Senonum furiis, Brenni me reddite flammis.
Cuncta fame leviora mihi.'
Sic fata refusis
Obticuit lacrimis. Mater Cytherea parensque
Flet Mavors sanctaeque memor Tritonia Vestae,
Nec Cybele sicco nec stabat lumine Iuno.
Maerent indigetes et si quos Roma recepit
Aut dedit ipsa deos. Genitor iam corde remitti
Coeperat et sacrum dextra sedare tumultum,
Cum procul insanis quatiens ululatibus axem

---

120 Cybebe] cybele.

Et contusa genas mediis adparet in astris
Africa: rescissae vestes et spicea passim
Serta iacent; lacero crinales vertice dentes
Et fractum pendebat ebur, talique superbas
Inrupit clamore fores:
'Quid magne moraris
Iuppiter avulso nexu pelagique solutis
Legibus iratum populis inmittere fratrem?
Mergi prima peto; veniant praerupta Pachyno
Aequora, laxatis subsidant Syrtibus urbes.
Si mihi Gildonem nequeunt abducere fata,
Me rape Gildoni. Felicior illa perustae
Pars Libyae, nimio quae se munita calore
Defendit tantique vacat secura tyranni.
Crescat zona rubens; medius flagrantis Olympi
Me quoque limes agat; melius deserta iacebo
Vomeris impatiens. Pulsis dominentur aristis
Dipsades et sitiens attollat glaeba cerastas.
Quid me temperies iuvit? quid mitior aether?
Gildoni fecunda fui. Iam solis habenae
Bis senas torquent hiemes, cervicibus ex quo
Haeret triste iugum. Nostris iam luctibus ille
Consenuit regnumque sibi tot vindicat annos.
Atque utinam regnum! Privato iure tenemur
Exigui specie fundi. Quod Nilus et Atlas
Dissidet, occiduis quod Gadibus arida Barce
Quodque Paraetonio secedit litore Tingi,
Hoc sibi transcripsit proprium. Pars tertia mundi
Vnius praedonis ager.
'Distantibus idem
Inter se vitiis cinctus: quodcumque profunda
Traxit avaritia, luxu peiore refundit.
Instat terribilis vivis, morientibus heres,
Virginibus raptor, thalamis obscaenus adulter.
Nulla quies: oritur praeda cessante libido,

160 Tingi] pinguis; ganges.

Divitibusque dies et nox metuenda maritis.
Quisquis vel locuples pulchra vel coniuge notus,
Crimine pulsatur falso; si crimina desunt,
Accitus conviva perit. Mors nulla refugit
Artificem: varios sucos spumasque requirit
Serpentum virides et adhuc ignota novercis
Gramina. Si quisquam vultu praesentia damnet
Liberiusve gemat, dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricto mucrone minister.
Fixus quisque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas incertaque pocula pallens
Haurit et intentos capiti circumspicit enses.
Splendet Tartareo furialis mensa paratu
Caede madens, atrox gladio, suspecta veneno.
Vt vino calefacta Venus, tum saevior ardet
Luxuries, mixtis redolens unguenta coronis:
Crinitos inter famulos pubemque canoram
Orbatas iubet ire nurus nuperque peremptis
Adridere viris. Phalarim tormentaque flammae
Profuit et Siculi mugitus ferre iuvenci
Quam tales audire choros. Nec damna pudoris
Turpia sufficiunt: Mauris clarissima quaeque
Fastidita datur. Media Carthagine ductae
Barbara Sidoniae subeunt conubia matres;
Aethiopem nobis generum, Nasamona maritum
Ingerit; exterret cunabula discolor infans.
His fretus sociis ipso iam principe maior
Incedit; peditum praecurrunt agmina longe;
Circumdant equitum turmae regesque clientes,
Quos nostris ditat spoliis. Proturbat avita
Quemque domo; veteres detrudit rure colonos.
Exiliis dispersa feror. Numquamne reverti
Fas erit errantesque solo iam reddere cives?'
  Iret adhuc in verba dolor, ni Iuppiter alto
Coepisset solio (voces adamante notabat

---

183 redolens] *scripsi;* redolent.

Atropos et Lachesis iungebat stamina dictis):
'Nec te, Roma, diu nec te patiemur inultam,
Africa. Communem prosternet Honorius hostem.
Pergite securae. Vestrum vis nulla tenorem
Separat et soli famulabitur Africa Romae.'
Dixit et adflavit Romam meliore iuventa.
Continuo redit ille vigor seniique colorem
Mutavere comae. Solidatam crista resurgens
Erexit galeam clipeique recanduit orbis
Et levis excussa micuit rubigine cornus.
Vmentes iam noctis equos Lethaeaque Somnus
Frena regens tacito volvebat sidera curru.
Iam duo divorum proceres, maiorque minorque
Theodosii, pacem laturi gentibus ibant,
Qui Iovis arcanos monitus mandataque ferrent
Fratribus et geminis sancirent foedera regnis:
Sic cum praecipites artem vicere procellae
Adsiduoque gemens undarum verbere nutat
Descensura ratis, caeca sub nocte vocati
Naufraga Ledaei sustentant vela Lacones.
Circulus ut patuit Lunae, secuere meatus
Diversos: Italas senior tendebat in oras;
At pater, intrantem Pontum qua Bosphorus artat,
Arcadii thalamis urbique inlapsus Eoae.
Quem simulac vidit natus (nam clara nitebat
Cynthia), permixto tremuerunt gaudia fletu
Complexuque fovens, quos non speraverat, artus
'O mihi post Alpes nunc primum reddite, dixit,
Vnde tuis optatus ades? da tangere dextram,
Qua gentes cecidere ferae. Quis tale removit
Praesidium terris? Vt te mortalia pridem
Implorant longeque pium fortemque requirunt!'
Cui pater in tales rupit suspiria voces:
'Hoc erat? in fratres medio discordia Mauro
Nascitur et mundus germanaque dissidet aula?
Gildonisne salus tanti sit palma furoris?
Scilicet egregius morum magnoque tuendus

Et cuius meritis pietas in fratre recedat!
Infirmo genitore, vide, civile calebat
Discidium; dubio stabant Romana sub ictu;
Quis procul Armenius vel quis Maeotide ripa
Rex ignotus agit, qui me non iuvit euntem
Auxilio? Fovere Getae, venere Geloni.
Solus at hic non puppe data, non milite misso
Subsedit fluitante fide. Si signa petisset
Obvia, detecto summissius hoste dolerem:
Restitit in speculis fati turbaque reductus
Libravit geminas eventu iudice vires
Ad rerum momenta cliens seseque daturus
Victori; fortuna simul cum mente pependit.
O si non cupidis essem praereptus ab astris,
Exemplum sequerer Tulli laniandaque dumis
Impia diversis aptarem membra quadrigis.
Germani nunc usque tui responsa colebat:
En iterum calcat. Tali te credere monstro
Post patrem fratremque paras? Sed magna rependit
Inque tuam sortem numerosas transtulit urbes!
Ergo fas pretio cedet? mercede placebit
Proditio? Taceo, laesi quod transfuga fratris,
Quod levis ingenio. Quamvis discrimine summo
Proditor adportet suspensa morte salutem:
Numquam gratus erit. Damnamus luce reperta
Perfidiam nec nos patimur committere tali.
Hoc genus emptori cives cum moenibus offert,
Hoc vendit patriam. Plerique in tempus abusi
Mox odere tamen: tenuit sic Graia Philippus
Oppida; Pellaeo libertas concidit auro.
Romani scelerum semper sprevere ministros.
Noxia pollicitum domino miscere venena
Fabricius regi nudata fraude remisit,
Infesto quem Marte petit, bellumque negavit
Per famuli patrare nefas, ductosque Camillus

241 Infirmo] *Birtius;* in primo.

Trans murum pueros obsessae reddidit urbi.
'Traduntur poenis alii, cum proelia tollunt;
Hic manet ut moveat? Quod respuit alter in hostem,
Suscipis in fratrem? Longi pro dedecus aevi!
Cui placet, australes Gildo condonat habenas
Tantaque mutatos sequitur provincia mores.
Quaslibet ad partes animus nutaverit anceps,
Transfundit secum Libyam refluumque malignus
Commodat imperium. Mauri fuit Africa munus.
Tollite Massylas fraudes, removete bilingues
Insidias et verba soli spirantia virus.
Ne consanguineis certetur comminus armis,
Ne, precor. Haec trucibus Thebis, haec digna Mycenis;
In Mauros hoc crimen eat.
'Quid noster iniquum
Molitur Stilicho? quando non ille iubenti
Paruit? An quisquam nobis devinctior extat?
Vt sileam varios mecum quos gesserit actus,
Quae vidi post fata, loquar. Cum divus abirem,
Res incompositas (fateor) tumidasque reliqui.
Stringebat vetitos etiamnum exercitus enses
Alpinis odiis, alternaque iurgia victi
Victoresque dabant. Vix haec amentia nostris
Excubiis, nedum puero rectore quiesset.
Heu quantum timui vobis, quid libera tanti
Militis auderet moles, cum patre remoto
Ferveret iam laeta novis. Dissensus acerbus
Et gravior consensus erat. Tunc ipse paterna
Successit pietate mihi tenerumque rudemque
Fovit et in veros eduxit principis annos,
Rufinumque tibi, quem tu tremuisse fateris,
Depulit. Hunc solum memorem solumque fidelem
Experior. Volui si quid, dum vita maneret,
Aut visus voluisse, gerit; venerabilis illi
Ceu praesens numenque vocor. Si tanta recusas,

299 patre remoto] *scripsi;* carcere moto, ceca remoto.

At soceri reverere faces, at respice fratris
Conubium pignusque meae regale Serenae.
Debueras etiam fraternis obvius ire
Hostibus, ille tuis. Quae gens, quis Rhenus et Hister
Vos opibus iunctos conspirantesque tulisset?
Sed tantum permitte, cadat. Nil poscimus ultra.
Ille licet sese praetentis Syrtibus armet
Oppositoque Atlante tegat, licet arva referta
Anguibus et solis medios obiecerit aestus:
Novi consilium, novi Stilichonis in omnes
Aequalem casus animum: penetrabit harenas,
Inveniet virtute viam.'
Sic divus et inde
Sic natus: 'Iussis, genitor, parebitur ultro.
Amplector praecepta libens, nec carior alter
Cognato Stilichone mihi. Commissa profanus
Ille luat; redeat iam tutior Africa fratri.'
Talia dum longo secum sermone retexunt,
Hesperiam pervenit avus castumque cubile
Ingreditur, Tyrio quo fusus Honorius ostro
Carpebat teneros Maria cum coniuge somnos.
Adsistit capiti; tunc sic per somnia fatur:
'Tantane devictos tenuit fiducia Mauros,
Care nepos? Iterum post me coniurat in arma
Progenies vesana Iubae bellumque resumit
Victoris cum stirpe sui? Firmumne iacentem
Obliti Libyam nostro sudore receptam
Rursus habent? ausus Latio contendere Gildo
Germani nec fata timet? Nunc ire profecto,
Nunc vellem notosque senex ostendere vultus:
Nonne meam fugiet Maurus cum viderit umbram?
Quid dubitas? exurge toris, invade rebellem,
Captivum mihi redde meum. Desiste morari.
Hoc generi fatale tuo: dum sanguis in orbe
Noster erit, semper pallebit regia Bocchi.
Iungantur spoliis Firmi Gildonis opima;
Exornet geminos Maurusia laurea currus;

Vna domus totiens una de gente triumphet.
Di bene, quod tantis interlabentibus annis
Servati Firmusque mihi fraterque nepoti.'
Dixit et adflatus vicino sole refugit.
  At iuuenem stimulis inmanibus aemula virtus
Exacuit; iam puppe vehi, iam stagna secare
Fervet et absentes invadere cuspide Mauros.
Tum iubet acciri socerum dextramque vocato
Conserit et, quae sit potior sententia, quaerit:
  'Per somnos mihi, sancte pater, iam saepe futura
Panduntur multaeque canunt praesagia noctes.
Namque procul Libycos venatu cingere saltus
Et iuga rimari canibus Gaetula videbar.
Maerebat regio saevi vastata leonis
Incursu; pecudum strages passimque iuvenci
Semineces et adhuc infecta mapalia tabo
Sparsaque sanguineis pastorum funera campis.
Adgredior latebras monstri mirumque relatu
Conspicio: dilapsus honos, cervice minaces
Defluxere iubae; fractos inglorius armos
Supposuit servile gemens iniectaque vincla
Vnguibus et subitae collo sonuere catenae.
Nunc etiam paribus secum certare tropaeis
Hortator me cogit avus. Quonam usque remoti
Cunctamur? Decuit pridem complere biremes
Et pelagi superare moras. Transmittere primus
Ipse paro; quaecumque meo gens barbara nutu
Stringitur, adveniat: Germania cuncta feratur
Navibus et socia comitentur classe Sygambri.
Pallida translatum iam sentiat Africa Rhenum.
An patiar tot probra sedens iuvenisque relinquam
Quae tenui rexique puer? Bis noster ad Alpes
Alterius genitor defensum regna cucurrit.
Nos praedae faciles insultandique iacemus?'
  Finierat. Stilicho contra cui talia reddit:
'Adversine tubam princeps dignabere Mauri?
Auferet ignavus clari solacia leti,

Te bellante mori? Decernet Honórius inde,
Hinc Gildo? Prius astra Chaos miscebit Averno.
Vindictam mandasse sat est; plus nominis horror
Quam tuus ensis aget. Minuit praesentia famam.
Qui stetit aequatur campo, collataque nescit
Maiestatem acies. Sed quod magis utile factu
Atque hosti gravius (sensus adverte) docebo.
Est illi patribus, sed non et moribus isdem
Mascezel, fugiens qui dira piacula fratris
Spesque suas vitamque tuo commisit asylo.
Hunc ubi temptatis frustra mactare nequivit
Insidiis, patrias in pignora contulit iras
Et, quos ipse sinu parvos gestaverat, una
Occidit iuvenes inhumataque corpora vulgo
Dispulit et tumulo cognatas arcuit umbras
Naturamque simul fratremque hominemque cruentus
Exuit et tenuem caesis invidit harenam.
Hoc facinus refugo damnavit sole Mycenas
Avertitque diem; sceleri sed reddidit Atreus
Crimen et infandas excusat coniuge mensas.
Hic odium, non poena fuit. Te perdita iura,
Te pater ultorem, te nudi pulvere manes,
Te pietas polluta rogat; si flentibus aram
Et proprium miseris numen statuistis Athenae,
Si Pandionias planctu traxere phalanges
Inachides belloque rogos meruere maritis,
Si maesto squalore comae lacrimisque senatum
In Numidas pulsus solio commovit Adherbal:
Hunc quoque nunc Gildo, tanto quem funere mersit,
Hunc doleat venisse ducem seseque minorem
Supplicibus sciat esse tuis. Quem sede fugavit,
Hunc praeceps fugiat, fregit quem clade, tremiscat
Agnoscatque suum, trahitur dum victima, fratrem.'
    Haec ubi sederunt genero, notissima Marti
Robora, praecipuos electa pube maniplos
Disponit portuque rates instaurat Etrusco.
Herculeam suus Alcides Ioviamque cohortem

Rex ducit superum, premitur nec signifer ullo
Pondere: festinant adeo vexilla moveri.
Nervius insequitur meritusque vocabula Felix
Dictaque ab Augusto legio nomenque probantes
Invicti clipeoque animosi teste Leones.
Dictis ante tamen princeps confirmat ituros
Aggere conspicuus; stat circumfusa iuventus
Nixa hastis pronasque ferox accommodat aures:
'Gildonem domitura manus, promissa minasque
Tempus agi. Si quid pro me doluistis, in armis
Ostentate mihi; iusto magnoque triumpho
Civiles abolete notas; sciat orbis Eous
Sitque palam Gallos causa, non robore vinci.
Nec vos, barbariem quamvis collegerit omnem,
Terreat. An Mauri fremitum raucosque repulsus
Vmbonum et vestros passuri comminus enses?
Non contra clipeis tectos gladiisque micantes
Ibitis: in solis longe fiducia telis.
Exarmatus erit, cum missile torserit, hostis.
Dextra movet iaculum, praetentat pallia laeva;
Cetera nudus eques. Sonipes ignarus habenae;
Virga regit. Non ulla fides, non agminis ordo:
Arma oneri, fuga praesidio. Conubia mille;
Non illis generis nexus, non pignora curae:
Sed numero languet pietas. Haec copia vulgi.
Vmbratus dux ipse rosis et marcidus ibit
Vnguentis crudusque cibo titubansque Lyaeo,
Confectus senio, morbis stuprisque solutus.
Excitet incestos turmalis bucina somnos,
Imploret citharas cantatricesque choreas
Offensus stridore tubae discatque coactus,
Quas vigilat Veneri, castris impendere noctes.
'Nonne mori satius, vitae quam ferre pudorem?
Nam quae iam regio restat, si dedita Mauris
Regibus Illyricis accesserit Africa damnis?
Ius Latium, quod tunc Meroe Rubroque solebat
Oceano cingi, Tyrrhena clauditur unda;

Et cui non Nilus, non intulit India metas,
Romani iam finis erit Trinacria regni.
Ite recepturi, praedo quem sustulit, axem
Ereptumque Notum; caput insuperabile rerum
Aut ruet in vestris aut stabit Roma lacertis.
Tot mihi debetis populos, tot rura, tot urbes
Amissas: uno Libyam defendite bello.
Vestros imperium remos et vestra sequatur
Carbasa; despectas trans aequora ducite leges.
Tertia iam solito cervix mucrone rotetur
Tandem funereis finem positura tyrannis.'
    Omina conveniunt dicto fulvusque Tonantis
Armiger a liquida cunctis spectantibus aethra
Correptum pedibus curvis innexuit hydrum,
Dumque reluctantem morsu partitur obunco,
Haesit in ungue caput; truncatus decidit anguis.
Ilicet auguriis alacres per saxa citati
Torrentesque ruunt; nec mons aut silva retardat:
Pendula ceu parvis moturae bella colonis
Ingenti clangore grues aestiva relinquunt
Thracia, cum tepido permutant Strymona Nilo:
Ordinibus variis per nubila texitur ales
Littera pennarumque notis conscribitur aer.
    Vt fluctus tetigere maris, tunc acrior arsit
Impetus; adripiunt naves ipsique rudentes
Expediunt et vela legunt et cornua summis
Adsociant malis; quatitur Tyrrhena tumultu
Ora nec Alpheae capiunt navalia Pisae:
Sic Agamemnoniam vindex cum Graecia classem
Solveret, innumeris fervebat vocibus Aulis.
Non illos strepitus impendentisque procellae
Signa nec adventus dubii deterruit Austri.
'Vellite' proclamant 'socii, iam uellite funem.
Per vada Gildonem quamvis adversa petamus.
Ad bellum nos trudat hiems per devia ponti.
Quassatis cupio tellurem figere rostris.
Heu nimium segnes, cauta qui mente notatis,

Si revolant mergi, graditur si litore cornix.
Ora licet maculis adsperserit occiduus sol
Lunaque conceptis livescat turgida Cauris
Et contusa vagos iaculentur sidera crines;
Imbribus umescant Haedi nimbosaque Taurum
Ducat Hyas totusque fretis descendat Orion:
Certa fides caeli, sed maior Honorius auctor;
Illius auspiciis inmensa per aequora miles,
Non Plaustris Arctove regor. Contemne Booten,
Navita, turbinibus mediis permitte carinas.
Si mihi tempestas Libyam ventique negabunt,
Augusti Fortuna dabit.'
Iam classis in altum
Provehitur; dextra Ligures, Etruria laeva
Linquitur et caecis vitatur Corsica saxis.
Humanae specie plantae se magna figurat
Insula (Sardiniam veteres dixere coloni),
Dives ager frugum, Poenos Italosve petenti
Opportuna situ: quae pars vicinior Afris,
Plana solo, ratibus clemens; quae respicit Arcton,
Inmitis, scopulosa, procax subitisque sonora
Flatibus; Insanos infamat navita montes.
Hic hominum pecudumque lues, si pestifer aer
Saevit et exclusis regnant Aquilonibus Austri.
Quos ubi luctatis procul effugere carinis,
Per diversa ruunt sinuosae litora terrae.
Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulcos;
Partem litoreo complectitur Olbia muro.
Vrbs Libyam contra Tyrio fundata potenti
Tenditur in longum Caralis tenuemque per undas
Obvia dimittit fracturum flamina collem;
Efficitur portus medium mare, tutaque ventis
Omnibus ingenti mansuescunt stagna recessu.
Hanc omni petiere manu prorisque reductis
Suspensa Zephyros expectant classe faventes.

IN EVTROPIVM

LIBER PRIMVS.

(XVIII.)

Semiferos partus metuendaque pignora matri
Moenibus et mediis auditum nocte luporum
Murmur et attonito pecudes pastore locutas
Et lapidum duras hiemes nimboque minacem
Sanguineo rubuisse Iovem puteosque cruore
Mutatos visasque polo concurrere lunas
Et geminos soles mirari desinat orbis:
Omnia cesserunt eunucho consule monstra.
Heu terrae caelique pudor! trabeata per urbes
Ostentatur anus titulumque effeminat anni.
Pandite pontifices Cumanae carmina vatis,
Fulmineos sollers Etruria consulat ignes
Inmersumque nefas fibris exploret haruspex,
Quae nova portendant superi. Nilusne meatu
Devius et nostri temptat iam transfuga mundi
Se Rubro miscere mari? ruptone Niphate
Rursum barbaricis Oriens vastabitur armis?
An morbi ventura lues? an nulla colono
Responsura seges? Quae tantas expiet iras
Victima? quo diras iugulo placabimus aras?
Consule lustrandi fasces ipsoque litandum
Prodigio; quodcumque parant hoc omine fata,
Eutropius cervice luat.
Sic omnia nobis,
Hoc regni, Fortuna, tenes? Quaenam ista iocandi
Saevitia? humanis quantum bacchabere rebus?
Si tibi servili placuit foedare curules

Crimine, procedat laxata compede consul,
Rupta Quirinales sumant ergastula cinctus;
Da saltem quemcumque virum. Discrimina quaedam
Sunt famulis splendorque suus, maculamque minorem
Condicionis habet, domino qui vixerit uno.
Si pelagi fluctus, Libyae si discis harenas,
Eutropii numerabis eros. Quot iura, quot ille
Mutavit tabulas vel quanta vocabula vertit!
Nudatus quotiens, medicum dum consulit emptor,
Ne qua per occultum lateat iactura dolorem!
Omnes paenituit pretii venumque redibat,
Dum vendi potuit. Postquam deforme cadaver
Mansit et in rugas totus defluxit aniles,
Iam specie doni certatim limine pellunt
Et foedum ignaris properant obtrudere munus.
Tot translata iugis summisit colla, vetustum
Servitium semperque novum, nec destitit umquam,
Saepe tamen coepit.
Cunabula prima cruentis
Debet suppliciis; rapitur castrandus ab ipso
Vbere; suscipiunt matris post viscera poenae.
Advolat Armenius certo mucrone recisos
Edoctus mollire mares damnoque nefandum
Aucturus pretium; fecundum corporis ignem
Sedibus exhaurit geminis unoque sub ictu
Eripit officium patris nomenque mariti.
Ambiguus vitae iacuit, penitusque supremum
In cerebrum secti traxerunt frigora nervi.
Laudemusne manum, quae vires abstulit hosti,
An potius fato causam tribuisse queramur?
Profuerat mansisse virum; felicior extat
Opprobrio; serviret adhuc, si fortior esset.
Inde per Assyriae trahitur commercia ripae,
Hinc fora venalis Galata ductore frequentat
Permutatque domos varias; quis nomina possit
Tanta sequi? Miles stabuli Ptolomaeus in illis
Notior: hic longo lassatus paelicis usu

Donat Arinthaeo; neque enim iam dignus haberi
Nec maturus emi. Cum fastiditus abiret,
Quam gemuit, quanto planxit divortia luctu!
'Haec erat, heu, Ptolomaee, fides? hoc profuit aetas
In gremio consumpta tuo lectusque iugalis
Et ducti totiens inter praesaepia somni?
Libertas promissa perit? Viduumne relinquis
Eutropium tantasque premunt oblivia noctes,
Crudelis? Generis pro sors durissima nostri!
Femina, cum senuit, retinet conubia partu,
Vxorisque decus matris reverentia pensat.
Nos Lucina fugit, nec pignore nitimur ullo.
Cum forma dilapsus amor; defloruit oris
Gratia: qua miseri scapulas tutabimur arte?
Qua placeam ratione senex?'
Sic fatus acutum
Adgreditur lenonis opus, nec segnis ad artem
Mens erat officiique capax omnesque pudoris
Hauserat insidias. Custodia nulla tuendo
Fida toro; nulli poterant excludere vectes:
Ille vel aerata Danaen in turre latentem
Eliceret. Fletus domini fingebat amantis
Indomitasque mora, pretio lenibat avaras
Lascivasque iocis; non blandior ullus euntis
Ancillae tetigisse latus leviterque reductis
Vestibus occulto crimen mandasse susurro
Nec furtis quaesisse locum nec fraude reperta
Cautior elusi fremitus vitare mariti.
Haud aliter iuvenum flammis Ephyreia Lais
E gemino ditata mari; cum serta refudit
Canities, iam turba procax noctisque recedit
Ambitus et raro pulsatur ianua tactu
Seque reformidat speculo damnante senectus;
Stat tamen atque alias succingit lena ministras
Dilectumque diu quamvis longaeva lupanar
Circuit et retinent mores, quod perdidit aetas.
Hinc honor Eutropio; cumque omnibus unica virtus

Esset in eunuchis thalamos servare pudicos,
Solus adulteriis crevit. Nec verbera tergo
Cessavere tamen, quotiens decepta libido
Irati caluisset eri, frustraque rogantem
Iactantemque suos tot iam per lustra labores
Dotalem genero nutritoremque puellae
Tradidit. Eous rector consulque futurus
Pectebat dominae crines et saepe lavanti
Nudus in argento lympham gestabat alumnae.
Et cum se rapido fessam proiecerat aestu,
Patricius roseis pavonum ventilat alis.
Iamque aevo laxata cutis, sulcisque genarum
Corruerat passa facies rugosior uva:
Flava minus presso finduntur vomere rura,
Nec vento sic vela tremunt. Miserabile turpes
Exedere caput tineae; deserta patebant
Intervalla comae: qualis sitientibus arvis
Arida ieiunae seges interlucet aristae
Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris inmoritur trunco brumalis hirundo.
Scilicet ut trabeis iniuria cresceret olim,
Has in fronte notas, hoc dedecus addidit oris
Luxuriae Fortuna suae, cum pallida nudis
Ossibus horrorem dominis praeberet imago
Decolor et macies occursu laederet omnes,
Aut pueris latura metus aut taedia mensis
Aut crimen famulis aut procedentibus omen,
Et nihil exhausto caperent in stipite lucri.
Sternere quippe toros vel caedere ligna culinae
Membra negant; aurum, vestes, arcana tueri
Mens infida vetat; quis enim committere vellet
Lenoni thalamum? Tandem ceu funus acerbum
Infaustamque suis trusere penatibus umbram.
Contemptu iam liber erat: sic pastor obesum
Lacte canem ferroque ligat pascitque revinctum,
Dum validus servare gregem vigilique rapaces
Latratu terrere lupos; cum tardior idem

Iam scabie laceras deiecit sordidus aures,
Solvit et exuto lucratur vincula collo.
   Est ubi despectus nimius iuvat. Vndique pulso
Per cunctas licuit fraudes impune vagari
Et fatis aperire viam. Pro quisquis Olympi
Summa tenes, tanto libuit mortalia risu
Vertere? Qui servi non est admissus in usum,
Suscipitur regnis, et quem privata ministrum
Dedignata domus, moderantem sustinet aula.
Vt primum vetulam texere palatia vulpem,
Quis non ingemuit? quis non inrepere sacris
Obsequiis doluit totiens venale cadaver?
Ipsi quin etiam tali consorte fremebant
Regales famuli, quibus est inlustrior ordo
Servitii, sociumque diu sprevere superbi.
   Cernite, quem Latiis poscant adnectere fastis:
Cuius et eunuchos puduit! Sed vilior ante
Obscurae latuit pars ignotissima turbae,
Donec Abundanti furiis — qui rebus Eois
Exitium primumque sibi produxit — ab imis
Evectus thalamis summos invasit honores.
Quam bene dispositum terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis auctoribus instet.
Sic multos fluvio vates arente per annos
Hospite qui caeso monuit placare Tonantem,
Inventas primus Busiridis imbuit aras
Et cecidit saevi, quod dixerat, hostia sacri.
Sic opifex tauri tormentorumque repertor,
Qui funesta novo fabricaverat aera dolori,
Primus inexpertum Siculo cogente tyranno
Sensit opus docuitque suum mugire iuvencum.
Nullius Eutropius, quam qui se protulit, ante
Direptas possedit opes nullumque priorem
Perculit exilio solumque hoc rite peregit,
Auctorem damnare suum.
                    Postquam obsitus aevo
Semivir excelsam rerum sublatus in arcem,

Quod nec vota pati nec fingere somnia possunt,
Vidit sub pedibus leges subiectaque colla
Nobilium tantumque sibi permittere fata,
Qui nihil optasset plus libertate mereri.
Iamiam dissimulat dominos alteque tumescunt
Serviles animi. Procerum squalore repletus
Carcer et exulibus Meroe campique gemescunt
Aethiopum; poenis hominum plaga personat ardens;
Marmaricus claris violatur caedibus Hammon.
Asperius nihil est humili cum surgit in altum:
Cuncta ferit dum cuncta timet, desaevit in omnes
Vt se posse putent, nec belua taetrior ulla
Quam servi rabies in libera terga furentis;
Agnoscit gemitus et poenae parcere nescit,
Quam subiit, dominique memor, quem verberat, odit.
Adde, quod eunuchus nulla pietate movetur
Nec generi natisve cavet. Clementia cunctis
In similes, animosque ligant consortia damni;
Iste nec eunuchis placidus.
Sed peius in aurum
Aestuat; hoc uno fruitur succisa libido.
Quid nervos secuisse iuvat? Vis nulla cruentam
Castrat avaritiam. Parvis exercita furtis
Quae vastare penum neglectaque sueverat arcae
Claustra remoliri, nunc uberiore rapina
Peccat in orbe manus. Quidquid se Tigris ab Haemo
Dividit, hoc certa proponit merce locandum
Institor imperii, caupo famosus honorum.
Hic Asiam villa pactus regit; ille redemit
Coniugis ornatu Syriam; dolet ille paterna
Bithynos mutasse domo. Subfixa patenti
Vestibulo pretiis distinguit regula gentes:
Tot Galatae, tot Pontus eat, tot Lydia nummis;
Si Lyciam tenuisse velis, tot millia ponas,
Si Phrygas, adde; parum! Propriae solacia sorti
Communes vult esse notas et venditus ipse
Vendere cuncta cupit. Certantum saepe duorum

Diversum suspendit onus; cum pondere iudex
Vergit, et in geminas nutat provincia lances.
Non pudet heu, superi, populos venire sub hasta?
Vendentis certe pudeat. Quo iure sepultum
Mancipium tot regna tenet, tot distrahit urbes?
Pollentem solio Croesum victoria Cyri
Fregit, ut eunucho flueret Pactolus et Hermus?
Attalus heredem voluit te, Roma, relinqui,
Restitit Antiochus praescripto margine Tauri,
Indomitos curru Servilius egit Isauros
Et Pharos Augusto iacuit vel Creta Metello,
Ne non Eutropio quaestus numerosior esset?
In mercem veniunt Cilices, Iudaea, Sophene
Romanusque labor Pompeianique triumphi.
Quo struis hos auri cumulos? quae pignora tantis
Succedent opibus? Nubas ducasve licebit:
Numquam mater eris, numquam pater; hoc tibi ferrum,
Hoc natura negat. Te grandibus India gemmis,
Te foliis Arabes ditent, te vellere Seres:
Nullus inops adeo, nullum sic urget egestas,
Vt velit Eutropii fortunam et membra pacisci.
Iamque oblita sui nec sobria divitiis mens
In miseras leges hominumque negotia ludit.
Iudicat eunuchus; quid iam de consule miror?
Prodigium, quodcumque gerit. Quae pagina lites
Sic actas meminit? quibus umquam saecula terris
Eunuchi videre forum? Sed ne qua vacaret
Pars ignominia neu quid restaret inausum,
Arma etiam violare parat portentaque monstris
Aggerat et secum petulans amentia certat.
Erubuit Mavors aversaque risit Enyo
Dedecus Eoum, quotiens intenta sagittis
Et pharetra fulgens anus exercetur Amazon
Arbiter aut quotiens belli pacisque recurrit
Adloquiturque Getas. Gaudet cum viderit hostis
Et sentit iam deesse viros. Incendia fumant,
Muris nulla fides, squalent populatibus agri

Et medio spes sola mari. Trans Phasin aguntur
Cappadocum matres, stabulisque abducta paternis
Caucasias captiva bibunt armenta pruinas
Et Scythicis mutant Argaei pabula silvis.
Extra Cimmerias, Taurorum claustra, paludes
Flos Syriae servit. Spoliis nec sufficit atrox
Barbarus: in caedem vertunt fastidia praedae.
  Ille tamen (quid enim servum mollemque pudebit?
Aut quid in hoc poterit vultu flagrare ruboris?)
Pro victore redit: peditum vexilla sequuntur
Et turmae similes eunuchorumque manipli,
Hellespontiacis legio dignissima signis.
Obvius ire cliens defensoremque reversum
Complecti. Placet ipse sibi laxasque laborat
Distendisse genas fictumque inflatus anhelat,
Pulvere respersus tineas et solibus ora
Pallidior, verbisque sonat plorabile quiddam
Vltra nequitiam fractis et proelia narrat
Perque suam tremula testatur voce sororem:
Defecisse vagas ad publica commoda vires;
Cedere livori nec sustentare procellas
Invidiae; mergique fretis spumantibus orat.
Exoretque utinam! Dum talia fatur ineptus,
Deterget lacrimas atque inter singula dicta
Flebile suspirat: qualis venit arida socrus
Longinquam visura nurum; vix lassa resedit
Et iam vina petit.
                Quid te, turpissime, bellis
Inseris aut saevi pertemptas Pallada campi?
Tu potes alterius studiis haerere Minervae
Et telas, non tela pati, tu stamina nosse,
Tu segnes operum sollers urgere puellas
Et niveam dominae pensis involvere lanam.
Vel, si sacra placent, habeas pro Marte Cybeben;
Rauca Celaenaeos ad tympana disce furores.
Cymbala ferre licet pectusque inlidere pinu
Inguinis et reliquum Phrygiis abscidere cultris.

Arma relinque viris. Geminam quin dividis aulam
Conarisque pios odiis committere fratres!
Te magis, ah demens, veterem si respicis artem,
Conciliare decet.
                              Gestis pro talibus annum
Flagitet Eutropius, ne quid non polluat unus,
Dux acies, iudex praetoria, tempora consul!
    Nil adeo foedum, quod non exacta vetustas
Ediderit longique labor commiserit aevi.
Oedipodes matrem, natam duxisse Thyestes
Cantatur, peperit fratres Iocasta marito
Et Pelopea sibi. Thebas ac funera Troiae
Tristis Erechthei deplorat scaena theatri.
In volucrem Tereus, Cadmus se vertit in anguem.
Scylla novos mirata canes. Hunc arbore figit,
Elevat hunc pluma, squamis hunc fabula vestit,
Hunc solvit fluvio. Numquam spado consul in orbe
Nec iudex ductorve fuit! Quodcumque virorum
Est decus, eunuchi scelus est. Exempla creantur
Quae socci superent risus luctusque cothurni.
    Quam pulcher conspectus erat, cum tenderet artus
Exangues onerante toga cinctuque gravatus
Indutoque senex obscaenior iret in auro:
Humani qualis simulator simius oris,
Quem puer adridens pretioso stamine Serum
Velavit nudasque nates ac terga reliquit,
Ludibrium mensis; erecto pectore dives
Ambulat et claro sese deformat amictu.
Candida pollutos comitatur curia fasces,
Forsitan et dominus. Praebet miracula lictor
Consule nobilior libertatemque daturus,
Quam necdum meruit. Scandit sublime tribunal
Atque inter proprias laudes Aegyptia iactat
Somnia prostratosque canit se vate tyrannos.
Scilicet in dubio vindex Bellona pependit,

---

281 quin] *scripsi;* quid.

Dum spado Tiresias enervatusque Melampus
Reptat ab extremo referens oracula Nilo.
Obstrepuere avium voces, exhorruit annus
Nomen, et insanum gemino proclamat ab ore
Eunuchumque vetat fastis accedere Ianus.
Sumeret inlicitos etenim si femina fasces,
Esset turpe minus. Medis levibusque Sabaeis
Imperat hic sexus, reginarumque sub armis
Barbariae pars magna iacet: gens nulla probatur,
Eunuchi quae sceptra ferat. Tritonia, Phoebe,
Terra, Ceres, Cybele, Iuno, Latona coluntur:
Eunuchi quae templa dei, quas vidimus aras?
Inde sacerdotes; haec intrat pectora Phoebus;
Inde canunt Delphi; Troianam sola Minervam
Virginitas Vestalis adit flammasque tuetur:
Hi nullas meriti vittas semperque profani.
Nascitur ad fructum mulier prolemque futuram:
Hoc genus inventum est ut serviat. Herculis arcu
Concidit Hippolyte; Danai fugere bipennem,
Penthesilea, tuam; claras Carthaginis arces
Creditur et centum portis Babylona superbam
Femineus struxisse labor. Quid nobile gessit
Eunuchus? quae bella tulit? quas condidit urbes?
Illas praeterea rerum natura creavit,
Hos fecere manus: seu prima Semiramis astu
Assyriis mentita virum, ne vocis acutae
Mollities levesve genae se prodere possent,
Hos sibi coniunxit similes; seu Parthica ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis umbram
Servatoque diu puerili flore coegit
Arte retardatam Veneri servire iuventam.
Fama prius falso similis vanoque videri
Ficta ioco; levior volitare per oppida rumor
Riderique nefas: veluti nigrantibus alis
Audiretur olor, corvo certante ligustris.
Atque aliquis gravior morum: ‘si talibus, inquit,
Creditur et nimiis turgent mendacia monstris,

Iam testudo volat, profert iam cornua vultur;
Prona petunt retro fluvii iuga; Gadibus ortum
Carmani texere diem; iam frugibus aptum
Aequor et adsuetum silvis delphina videbo;
Iam cochleis homines iunctos et quidquid inane
Nutrit Iudaicis quae pingitur India velis'.
    Subicit et mixtis salibus lascivior alter:
'Miraris? nihil est, quod non in pectore magnum
Concipit Eutropius. Semper nova, grandia semper
Diligit et celeri degustat singula sensu.
Nil timet a tergo; vigilantibus undique curis
Nocte dieque patet; lenis facilisque moveri
Supplicibus mediaque tamen mollissimus ira
Nil negat et sese vel non poscentibus offert;
Quod libet ingenio, subigit traditque fruendum;
Quidquid amas, dabit illa manus; communiter omni
Fungitur officio gaudetque potentia flecti.
Hoc quoque conciliis peperit meritoque laborum,
Accipit et trabeas argutae praemia dextrae'.
    Postquam vera fides facinus vulgavit Eoum
Gentibus et Romae iam certius impulit aures,
'Eutropiumne etiam nostra dignabimur ira?
Hic quoque Romani meruit pars esse doloris?'
Sic effata rapit caeli per inania cursum
Diva potens unoque Padum translapsa volatu
Castra sui rectoris adit. Tum forte decorus
Cum Stilichone gener pacem implorantibus ultro
Germanis responsa dabat, legesque Caucis
Arduus et flavis signabat iura Suebis.
His tribuit reges, his obside foedera sancit
Indicto; bellorum alios transcribit in usus,
Militet ut nostris detonsa Sygambria signis.
Laeta subit Romam pietas et gaudia paene
Moverunt lacrimas tantoque exultat alumno:
Sic armenta suo iam defensante iuvenco

354 Carmani] *Heinsius;* Carmenii, Armenii, Germani.

Celsius adsurgunt erectae cornua matri,
Sic iam terribilem stabulis dominumque ferarum
Crescere miratur genetrix Massyla leonem.
Dimovit nebulam iuvenique adparuit ingens.
Tum sic orsa loqui:
'Quantum te principe possim,
Non longinqua docent, domito quod Saxone Tethys
Mitior aut fracto secura Britannia Picto;
Ante pedes humili Franco tristique Suebo
Perfruor et nostrum video, Germanice, Rhenum.
Sed quid agam? Discors Oriens felicibus actis
Invidet atque alio Phoebi de cardine surgunt
Crimina, ne toto conspiret corpore regnum.
Gildonis taceo magna cum laude receptam
Perfidiam et fretos Eoo robore Mauros.
Quae suscepta fames, quantum discriminis urbi,
Ni tua vel soceri numquam non provida virtus
Australem Arctois pensasset frugibus annum.
Invectae Rhodani Tiberina per ostia classes
Cinyphiisque ferax Araris successit aristis.
Teutonicus vomer Pyrenaeique iuvenci
Sudavere mihi; segetes mirantur Hiberas
Horrea; nec Libyae senserunt damna rebellis
Iam transalpina contenti messe Quirites.
Ille quidem solvit meritas (scit Tabraca) poenas,
Vt pereat quicumque tuis conflixerit armis.
'Ecce repens isdem clades a partibus exit
Terrorisque minus, sed plus habitura pudoris
Eutropius consul. Pridem tolerare fatemur
Hoc genus, Arsacio postquam se regia fastu
Sustulit et nostros corrupit Parthia mores.
Praefecti sed adhuc gemmis vestique dabantur
Custodes sacroque adhibere silentia somno;
Militia eunuchi numquam progressa cubili,
Non vita spondente fidem; sed inertia tutum
Mentis pignus erat. Secreta monilia servent,
Ornatus curent Tyrios: a fronte recedant

Imperii. Tenero tractari pectore nescit
Publica maiestas. Numquam vel in aequore puppim
Vidimus eunuchi clavo parere magistri.
Nos adeo sperni faciles? orbisque carina
Vilior? Auroram sane, quae talia ferre
Gaudet, et adsuetas sceptris muliebribus urbes
Possideant; quid belliferam communibus urunt
Italiam maculis nocituraque probra severis
Ammiscent populis? Peregrina piacula forti
Pellantur longe Latio nec transeat Alpes
Dedecus; in solis, quibus extitit, haereat arvis.
Scribat Halys, scribat famae contemptor Orontes:
Per te perque tuos obtestor Roma triumphos,
Nesciat hoc Thybris, numquam poscentibus olim
Qui dare Dentatis annos Fabiisque solebat.
Martius eunuchi repetet suffragia campus?
Aemilios inter servatoresque Camillos
Eutropius? Iam Chrysogonis tua, Brute, potestas
Narcissisque datur? Natos hoc dedere poenae
Profuit et misero civem praeponere patri?
Hoc mihi Ianiculo positis Etruria castris
Quaesiit et tantum fluvio Porsenna remotus?
Hoc meruit vel ponte Cocles vel Mucius igne?
Visceribus frustra castum Lucretia ferrum
Mersit et attonitum tranavit Cloelia Thybrim?
Eutropio fasces adservabantur adempti
Tarquiniis? Quemcumque meae vexere curules,
Laxato veniat socium aversatus Averno.
Impensi sacris Decii prorumpite bustis
Torquatique truces animosaque pauperis umbra
Fabricii tuque o, si forte inferna piorum
Iugera et Elysias scindis, Serrane, novales.
Poeno Scipiadae, Poeno praeclare Lutati,
Sicania Marcelle ferox, gens Claudia surgas
Et Curii veteres; et, qui sub iure negasti

456 surgas] *Birtius;* surgat.

Vivere Caesareo, parvo procede sepulcro
Eutropium passure Cato; remeate tenebris,
Agmina Brutorum Corvinorumque catervae.
Eunuchi vestros habitus, insignia sumunt
Ambigui Romana mares; rapuere tremendas
Hannibali Pyrrhoque togas; flabella perosi
Adspirant trabeis; iam non umbracula gestant
Virginibus, Latias ausi vibrare secures!
'Linquite femineas infelix turba latebras,
Alter quos pepulit sexus nec suscipit alter,
Execti Veneris stimulos et vulnere casti
(Mixta duplex aetas; inter puerumque senemque
Nil medium): falsi complete sedilia patres,
Ite novi proceres infecundoque senatu
Eutropium stipate ducem; celebrate tribunal
Pro thalamis, verso iam discite more curules,
Non matrum pilenta sequi.
'Ne prisca revolvam
Neu numerem, quantis iniuria mille per annos
Sit retro ducibus, quanti foedabitur aevi
Canities, unam subeant quot saecula culpam:
Inter Arinthaei fastos et nomen erile
Servus erit dominoque suos aequalis honores
Inseret! Heu semper Ptolomaei noxia mundo
Mancipia! En alio laedor graviore Pothino
Et patior maius Phario scelus. Ille cruorem
Consulis unius Pellaeis ensibus hausit;
Inquinat hic omnes.
'Si nil privata movebunt,
At tu principibus, vestrae tu prospice causae
Regalesque averte notas. Hunc accipit unum
Aula magistratum: vobis patribusque recurrit
Hic alternus honos. In crimen euntibus annis
Parce, quater consul! Contagia fascibus, oro,
Defendas ignava tuis neu tradita libris
Omina vestitusque meos, quibus omne, quod ambit
Oceanus, domui, tanta caligine mergi

Calcarique sinas. Nam quae iam bella geramus
Mollibus auspiciis? quae iam conubia prolem
Vel frugem latura seges? quid fertile terris,
Quid plenum sterili possit sub consule nasci?
Eunuchi si iura dabunt legesque tenebunt,
Ducant pensa viri mutatoque ordine rerum
Vivat Amazonio confusa licentia ritu.
'Quid trahor ulterius? Stilicho, quid vincere differs,
Dum certare pudet? nescis quod turpior hostis
Laetitia maiore cadit? Piratica Magnum
Erigit, inlustrat servilis laurea Crassum.
Adnuis. Agnosco fremitum, quo palluit Eurus,
Quo Mauri Gildoque ruit. Quid Martia signa
Sollicitas? Non est iaculis hastisve petendus:
Conscia succumbent audito verbere terga,
Vt Scytha post multos rediens exercitus annos,
Cum sibi servilis pro finibus obvia pubes
Iret et arceret dominos tellure reversos,
Armatam ostensis aciem fudere flagellis:
Notus ab inceptis ignobile reppulit horror
Vulgus et addictus sub verbere torpuit ensis'.

IN EVTROPIVM

LIBER SECVNDVS. PRAEFATIO.

(XIX.)

Qui modo sublimes rerum flectebat habenas
  Patricius, rursum verbera nota timet
Et solitos tardae passurus compedis orbes
  In dominos vanas luget abisse minas.
Culmine deiectum vitae Fortuna priori
  Reddidit, insano iam satiata ioco.
Scindere nunc alia meditatur ligna securi
  Fascibus et tandem vapulat ipse suis.

Ille citas consul poenas se consule solvit:
Annus qui trabeas hic dedit exilium.
Infaustum populis in se quoque vertitur omen;
Saevit in auctorem prodigiosus honos.
Abluto penitus respirant nomine fasti
Maturamque luem sanior aula vomit.
Dissimulant socii coniuratique recedunt,
Procumbit pariter cum duce tota cohors;
Non acie victi, non seditione coacti;
Nec pereunt ritu, quo periere, viri.
Concidit exiguae dementia vulnere chartae;
Confecit saevum littera Martis opus.

Mollis feminea detruditur arce tyrannus
Et thalamo pulsus perdidit imperium:
Sic iuvenis nutante fide veterique reducta
Paelice defletam linquit amica domum.
Canitiem raram largo iam pulvere turpat
Et lacrimis rugas implet anile gemens
Suppliciterque pias humilis prostratus ad aras
Mitigat iratas voce tremente nurus.
Innumeri glomerantur eri sibi quisque petentes
Mancipium solis utile suppliciis.
Quamvis foedus enim mentemque obscaenior ore,
Ira facit pretium; poena meretur emi.

Quas, spado, nunc terras aut quem transibis in axem?
Cingeris hinc odiis, inde recessit amor.
Vtraque te gemino sub sidere regiâ damnat:
Hesperius numquam, iam nec Eous eris.
Miror cur, aliis qui pandere fata solebas,
Ad propriam cladem caeca Sibylla taces.
Iam tibi nulla videt fallax insomnia Nilus;
Pervigilant vates iam, miserande, tui.

---

9 Ille citas] *Birtius;* Inlicitas, Illicitas. 32 facit] *scripsi;* dabit, dabat.

Quid soror? audebit tecum conscendere puppim
  Et veniet longum per mare fida comes?
An fortasse toros eunuchi pauperis odit
  Et te nunc inopem dives amare negat?
Eunuchi iugulum primus secuisse fateris.
  Sed tamen exemplo non feriere tuo.
Vive pudor fatis. En quem tremuere tot urbes,
  En cuius populi sustinuere iugum!
Direptas quid plangis opes, quas natus habebit?
  Non aliter poteras principis esse pater.
Improbe, quid pulsas muliebribus astra querellis,
  Quod tibi sub Cypri litore parta quies?
Omnia barbarico per te concussa tumultu.
  Crede mihi, terra tutius aequor erit.

Iam non Armenios iaculis terrebis et arcu,
  Per campos volucrem non agitabis equum;
Dilecto caruit Byzantius ore senatus;
  Curia consiliis aestuat orba tuis:
Emeritam suspende togam, suspende pharetram;
  Ad Veneris partes ingeniumque redi.
Non bene Gradivo lenonia dextera servit.
  Suscipiet famulum te Cytherea libens.
Insula laeta choris, blandorum mater Amorum,
  Nulla pudicitiae cura: placere potest.
Prospectant Paphiae celsa de rupe puellae
  Sollicitae, salvam dum ferat unda ratem.
Sed vereor, teneant ne te Tritones in alto
  Lascivas doctum fallere Nereidas,
Aut idem cupiant pelago te mergere venti,
  Gildonis nuper qui tenuere fugam.
Inclita captivo memoratur Tabraca Mauro,
  Naufragio Cyprus sit memoranda tuo.
Vecturum moriens frustra delphina vocabis;
  Ad terram solos devehit ille viros.
Quisquis adhuc similis eunuchus tendit in actus,
  Respiciens Cyprum desinat esse ferox.

IN EVTROPIVM

LIBER SECVNDVS.

(XX.)

Mygdonii cineres et si quid restat Eoi,
Quod pereat, regni: certe non augure falso
Prodigii patuere minae, frustraque peracto
Vulnere monstriferi praesagia discitis anni.
Cautior ante tamen violentum navita Caurum
Prospicit et tumidae subducit vela procellae.
Quid iuvat errorem mersa iam puppe fateri?
Quid lacrimae delicta levant? Stant omina vestri
Consulis: inmotis haesere piacula fatis.
Tunc decuit sentire nefas, tunc ire recentes
Detersum maculas. Veteri post obruta morbo
Corpora Paeonias nequiquam admoveris herbas.
Vlcera possessis alte suffusa medullis
Non leviore manu, ferro sanantur et igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix.
Ad vivum penetrant flammae, quo funditus umor
Defluat et vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ipse mali; truncatur et artus,
Vt liceat reliquis securum degere membris.
At vos egregie purgatam creditis aulam,
Eutropium si Cyprus habet vindictaque mundi
Semivir exul erit. Qui vos lustrare valebit
Oceanus? tantum facinus quae diluet aetas?
Induerat necdum trabeas: mugitus ab axe
Redditus inferno, rabies arcana cavernas
Vibrat et alterno confligunt culmina lapsu.
Bacchatus per operta tremor Calchedona movit
Pronus et in geminas nutavit Bosphorus urbes.
Concurrere freti fauces, radice revulsa
Vitant instabilem rursum Symplegada nautae.
Scilicet haec Stygiae praemittunt signa sorores
Et sibi iam tradi populos hoc consule gaudent.

Mox oritur diversa lues: hinc Mulciber ignes
Sparserat, hinc victa proruperat obice Nereus;
Haec flagrant, haec tecta natant. Quam, numina, poenam
Servatis sceleri, cuius tot cladibus omen
Constitit? Incumbas utinam, Neptune, tridenti
Pollutumque solum toto cum crimine mergas.
Vnam pro mundo Furiis concedimus urbem.
Vtque semel patuit monstris iter, omnia tempus
Nacta suum properant: nasci tum decolor imber
Infantumque novi vultus et dissona partu
Semina, tum lapidum fletus armentaque vulgo
Ausa loqui mediisque ferae se credere muris;
Tum vates sine more rapi lymphataque passim
Pectora terrifici stimulis ignescere Phoebi.
Fac nullos cecinisse deos: adeone retusi
Quisquam cordis erit, dubitet qui partibus illis
Adfore fatalem castrati consulis annum?
Sed quam caecus inest vitiis amor! Omne futurum
Despicitur suadentque brevem praesentia fructum
Et ruit in vetitum damni secura libido,
Dum mora supplicii lucro serumque quod instat
Creditur. Haud equidem contra tot signa Camillo
Detulerim fasces, nedum (pro sexus!) inerti
Mancipio, cui, cuncta licet responsa iuberent
Hortantesque licet sponderent prospera divi,
Turpe fuit cessisse viros.
Exquirite retro
Crimina continui lectis annalibus aevi,
Prisca recensitis evolvite saecula fastis:
Quid senis infandi Capreae, quid scaena Neronis
Tale ferat? Spado Romuleo succinctus amictu
Sedit in Augustis laribus. Vulgata patebat
Aula salutantum studiis; huc plebe senatus
Permixta trepidique duces omnisque potestas
Confluit. Advolvi genibus, contingere dextram
Ambitus et votum deformibus oscula rugis
Figere. Praesidium legum genitorque vocatur

Principis et famulum dignatur regia patrem.
Posteritas, admitte fidem: monumenta petuntur
Dedecoris multisque gemunt incudibus aera
Formatura nefas. Haec iudicis, illa togati,
Haec nitet armati species; numerosus ubique
Fulget eques: praefert eunuchi curia vultus.
Ac veluti caveant ne quo consistere virtus
Possit pura loco, cunctas hoc ore laborant
Incestare vias. Maneant inmota precamur
Certaque perpetui sint argumenta pudoris.
Subter adulantes tituli nimiaeque leguntur
Vel maribus laudes: claro quod nobilis ortu
(Cum vivant domini!), quod maxima proelia solus
Impleat (et patitur miles!), quod tertius urbis
Conditor (hoc Byzas Constantinusque videbant!).
Inter quae tumidus leno producere cenas
In lucem, foetere mero, dispergere plausum
Empturas in vulgus opes, totosque theatris
Indulgere dies, alieni prodigus auri.
At soror et, si quid portentis creditur, uxor
Mulcebat matres epulis et more pudicae
Coniugis eunuchi celebrabat vota mariti.
Hanc amat, hanc summa de re vel pace vel armis
Consulit, huic curas et clausa palatia mandat
Ceu stabulum vacuamque domum. Sic magna tueri
Regna nihil patiensque iugi deluditur orbis?
    Mitior alternum Zephyri iam bruma teporem
Senserat et primi laxabant germina flores,
Iamque iter in gremio pacis sollemne parabant
Ad muros, Ancyra, tuos, auctore repertum
Eutropio, pelagi ne taedia longa subirent,
Sed vaga lascivis flueret discursibus aestas:
Vnde tamen tanta sublimes mole redibant,
Ceu vinctos traherent Medos Indumque bibissent.
Ecce autem flavis Gradivus ab usque Gelonis
Arva cruentato repetebat Thracia curru:
Subsidunt Pangaea rotis altaeque sonoro

Stridunt axe nives. Ut vertice constitit Haemi
Femineasque togas pressis conspexit habenis,
Subrisit crudele pater cristisque micantem
Quassavit galeam; tunc implacabile numen
Bellonam adloquitur, quae sanguine sordida vestem
Illyricis pingues pectebat stragibus hydros:
'Necdum mollitiae, necdum, germana, mederi
Possumus Eoae? numquam corrupta rigescent
Saecula? Cappadocum tepidis Argaeus acervis
Aestuat; infelix etiamnum pallet Orontes.
Dum pereunt, meminere mali; si corda parumper
Respirare sinas, nullo tot funera sensu
Praetereunt: antiqua levis iactura cruoris!
'Adspicis obscaenum facinus? quid crinibus ora
Protegis? en quales sese diffudit in actus
Parva quies, quantum nocuerunt otia ferri!
Qui caruit bellis, eunucho traditur annus.
Actum de trabeis esset, si partibus una
Mens foret Hesperiis; rueret derisa vetustas
Nullaque calcati starent vestigia iuris,
Ni memor imperii Stilicho morumque priorum
Turpe relegasset defenso Thybride nomen
Intactamque novo servasset crimine Romam.
Ille dedit portum, quo se pulsata referret
Maiestas Latii deformataeque secures;
Ille dedit fastos, ad quos Oriente relicto
Confugeret sparsum maculis servilibus aevum.
'Quam similes haec aula viros! Ad moenia visus
Dirige: num saltem tacita formidine mussant?
Num damnant animo? Plaudentem cerne senatum
Et Byzantinos proceres Graiosque Quirites.
O patribus plebes, o digni consule patres!
Quid? quod et armati cessant et nulla virilis
Inter tot gladios sexum reminiscitur ira?
Hucine nostrorum cinctus abiere nepotum?
Sic Bruti despectus honos?
'Ignosce parenti,

Romule, quod serus temeratis fascibus ultor
Advenio: iamiam largis haec gaudia faxo
Compensent lacrimis. Quid dudum inflare moraris
Tartaream, Bellona, tubam, quid stringere falcem,
Qua populos a stirpe metis? Molire tumultus,
Excute delicias. Thracum Macetumque ruinae
Taedet et in gentes iterum saevire sepultas.
Damna minus consueta move; trans aequora saevas
Verte faces; aliis exordia sume rapinis.
Non tibi Riphaeis hostis quaerendus ab oris,
Non per Caucasias accito turbine valles
Est opus. Ostrogothis colitur mixtisque Gruthungis
Phryx ager: hos parvae poterunt impellere causae
In scelus; ad mores facilis natura reverti.
Sic eat: in nostro quando iam milite robur
Torpuit et molli didicit parere magistro,
Vindicet Arctous violatas advena leges.
Barbara Romano succurrant arma pudori'.
    Sic fatus clipeo, quantum vix ipse deorum
Arbiter infesto cum percutit aegida nimbo,
Intonuit. Responsat Athos Haemusque remugit;
Ingeminat raucum Rhodope concussa fragorem.
Cornua cana gelu mirantibus extulit undis
Hebrus et exanguem glacie timor adligat Histrum.
Tunc adamante gravem nodisque rigentibus hastam,
Telum ingens nullique deo iaculabile, torsit.
Fit late ruptis via nubibus; illa per auras
Tot freta, tot montes uno contenta volatu
Transilit et Phrygiae mediis adfigitur arvis.
Sensit humus; gemuit Nysaeo palmite felix
Hermus et aurata Pactolus inhorruit urna
Totaque summissis fleverunt Dindyma silvis.
    Nec dea praemissae stridorem segnius hastae
Consequitur, centumque vias meditata nocendi
Tandem Tarbigilum (Geticae dux improbus alae

149 move] *scripsi Birtium secutus;* movent.
176 alae] *Rubenus;* aulae.

Hic erat) adgreditur. Viso tum forte redibat
Eutropio vacuus donis, feritasque dolore
Creverat et, teneris etiam quae crimina suadet
Ingeniis, Scythicum pectus flammabat egestas.
Huic sese vultu simulatae coniugis offert
Mentitoque ferox incedit barbara gressu,
Carbaseos induta sinus: post terga reductas
Vberibus propior mordebat fibula vestes
Inque orbem tereti mitra redeunte capillum
Strinxerat et virides flavescere iusserat angues.
Advolat ac niveis reducem complectitur ulnis
Infunditque animo furiale per oscula virus.
Principe quam largo veniat, quas inde reportet
Divitias, astu rabiem motura requirit.
Ille iter ingratum, vanos deflere labores,
Quos super eunuchi fastus, quae probra tulisset.
Continuo secat ungue genas et tempore pandit
Adrepto gemitus:
'I nunc, devotus aratris
Scinde solum positoque tuos mucrone sodales
Ad rastros sudare doce. Bene rura Gruthungus
Excolet et certo disponet sidere vites.
Felices aliae, quas debellata maritis
Oppida, quas magnis quaesitae viribus ornant
Exuviae, quibus Argivae pulchraeque ministrant
Thessalides, famulas et quae meruere Lacaenas.
Me nimium timido, nimium iunxere remisso
Fata viro, totum qui degener exuit Histrum,
Qui refugit patriae ritus, quem detinet aequi
Gloria concessoque cupit vixisse colonus
Quam dominus rapto. Quid pulchra vocabula pigris
Praetentas vitiis? Probitatis inertia nomen,
Iustitiae formido subit. Tolerabis iniquam
Pauperiem, cum tela geras? et flebis inultus,
Cum pateant tantae nullis custodibus urbes?
'Quippe metus poenae. Pridem mos ille vigebat,
Vt meritos colerent impacatisque rebelles

Vrgerent odiis; at nunc, qui foedera rumpit,
Ditatur; qui servat, eget. Vastator Achivae
Gentis et Epirum nuper populatus inultam
Praesidet Illyrico; iam, quos obsedit, amicos
Ingreditur muros illis responsa daturus,
Quorum coniugibus potitur natosque peremit.
Sic hostes punire solent, haec praemia solvunt
Excidiis. Cunctaris adhuc numerumque tuorum
Respicis exiguamque manum? Tu rumpe quietem;
Bella dabunt socios. Nec te tam prona monerem,
Si contra paterere viros: nunc alter in armis
Sexus et eunuchis se defensoribus orbis
Credidit; hos aquilae Romanaque signa sequuntur.
Incipe barbaricae tandem te reddere vitae,
Te quoque iam timeant admirenturque nocentem,
Quem sprevere pium. Spoliis praedaque repletus
Cum libeat Romanus eris'.
Sic fata repente
In diram se vertit avem rostroque recurvo
Turpis et infernis tenebris obscurior alas
Auspicium veteri sedit ferale sepulcro.
Ille, pavor postquam resoluto corde quievit
Et rigidae sedere comae, non distulit atrox
Iussa deae; sociis, quae viderat, ordine pandit
Inritatque sequi. Coniurat barbara pubes
Nacta ducem Latiisque palam descivit ab armis.
Pars Phrygiae, Scythicis quaecumque Trionibus alget
Proxima, Bithynos, solem quae condit, Ionas,
Quae levat, attingit Galatas. Utrimque propinqui
Finibus obliquis Lydi Pisidaeque feroces
Continuant australe latus. Gens una fuere
Tot quondam populi, priscum cognomen et unum
Appellata Phryges; sed (quid non longa valebit
Permutare dies?) dicti post Maeona regem
Maeones. Aegaeos insedit Graecia portus;
Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur;
Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens

Illis ante vagus tandem regionibus haesit
Gaesaque deposuit, Graio iam mitis amictu,
Pro Rheno poturus Halyn. Dat cuncta vetustas
Principium Phrygibus; nec rex Aegyptius ultra
Restitit, humani postquam puer uberis expers
In Phrygiam primum laxavit murmura vocem.
    Hic cecidit Libycis iactata paludibus olim
Tibia, foedatam cum reddidit umbra Minervam,
Hic et Apollinea victus testudine pastor
Suspensa memores inlustrat pelle Celaenas.
Quattuor hinc magnis procedunt fontibus amnes
Auriferi; nec miror aquas radiare metallo,
Quae totiens lavere Midan. Diversus ad Austrum
Cursus et Arctoum fluviis mare. Dindyma fundunt
Sangarium, vitrei puro qui gurgite Galli
Auctus Amazonii defertur ad ostia Ponti.
Icarium pelagus Mycalaeaque litora iuncti
Marsya Maeanderque petunt; sed Marsya velox,
Dum suus est, flexuque carens iam flumine mixtus
Mollitur, Maeandre, tuo contraria passus,
Quam Rhodano stimulatus Arar: quos inter aprica
Planities Cererique favet densisque ligatur
Vitibus et glaucae fructus attollit olivae,
Dives equis, felix pecori pretiosaque picto
Marmore purpureis, caedit quod Synnada, venis.
    Talem tum Phrygiam Geticis populatibus uri
Permisere dei. Securas barbarus urbes
Inrupit facilesque capi. Spes nulla salutis,
Nulla fugae: putribus iam propugnacula saxis
Longo corruerant aevo pacisque senecta.
    Interea gelidae secretis rupibus Idae
Dum sedet et thiasos spectat de more Cybebe
Curetumque alacres ad tympana suscitat enses,
Aurea sanctarum decus inmortale comarum
Defluxit capiti turris summoque volutus
Vertice crinalis violatur pulvere murus.
Obstipuere truces omen Corybantes et uno

Fixa metu tacitas presserunt orgia buxos.
Indoluit genetrix, tum sic commota profatur:
'Hoc mihi iam pridem Lachesis grandaeva canebat
Augurium: Phrygiae casus venisse supremos
Delapsus testatur apex. Heu sanguine qualis
Ibit Sangarius quantasque cadavera lenti
Maeandri passura moras! Inmobilis haeret
Terminus, haec dudum nato placuere Tonanti.
Par et finitimis luctus, frustraque Lyaei
Non defensuros implorat Lydia thyrsos.
Iamque vale Phrygiae tellus perituraque flammis
Moenia, conspicuas quae nunc attollitis arces,
Mox campi nudumque solum! dilecta valete
Flumina! Non vestris ultra bacchabor in antris
Nec iuga sulcabit noster Berecynthia currus'.
Dixit et ad tristes convertit tympana planctus.
Labentem patriam sacris ululatibus Attis
Personat et torvi lacrimis maduere leones.
Eutropius, nequeat quamvis metuenda taceri
Clades et trepidus vulgaverit omnia rumor,
Ignorare tamen fingit regnique ruinas
Dissimulat: parvam latronum errare catervam,
Ad sontes tormenta magis quam tela parari
Nec duce frangendas iactat, sed iudice vires:
Vasta velut Libyae venantum vocibus ales
Cum premitur calidas cursu transmittit harenas
Inque modum veli sinuatis flamine pennis
Pulverulenta volat; si iam vestigia retro
Clara sonent, oblita fugae stat lumine clauso
(Ridendum!) revoluta caput creditque latere,
Quem non ipsa videt. Furtim tamen ardua mittit
Cum donis promissa novis, si forte rogatus
Desinat. Ille semel nota dulcedine praedae
Se famulo servire negat, nec grata timentum
Munera; militiam nullam nec prima superbus
Cingula dignari; nam quis non consule tali
Vilis honos?

Postquam precibus mitescere nullis,
Non auro cessisse videt creberque recurrit
Nuntius incassum nec spes iam foederis extat:
Tandem consilium belli confessus agendi
Ad sua tecta vocat. Iuvenes venere protervi
Lascivique senes, quibus est insignis edendi
Gloria corruptasque dapes variasse decorum,
Qui ventrem invitant pretio traduntque palato
Sidereas Iunonis aves et si qua loquendi
Gnara coloratis viridis defertur ab Indis,
Quaesitos trans regna cibos, quorumque profundam
Ingluviem non Aegaeus, non alta Propontis,
Non freta longinquis Maeotia piscibus explent.
Vestis odoratae studium; laus maxima risum
Per vanos movisse sales minimeque viriles
Munditiae; compti vultus; onerique vel ipsa
Serica. Si Chunus feriat, si Sarmata portas,
Solliciti scaenae; Romam contemnere sueti
Mirarique suas, (quas Bosphorus obruat!), aedes;
Saltandi dociles aurigarumque periti.
Pars humili de plebe duces; pars compede suras
Cruraque signati nigro liventia ferro
Iura regunt, facies quamvis inscripta repugnet
Seque suo prodat titulo. Sed prima potestas
Eutropium praefert Hosio subnixa secundo.
Dulcior hic sane cunctis prudensque movendi
Iuris et admoto qui temperet omnia fumo,
Fervidus, accensam sed qui bene decoquat iram.
Considunt apices gemini dicionis Eoae,
Hic cocus, hic leno, defossi verbere terga,
Servitio, non arte pares, hic saepius emptus,
Alter ad Hispanos nutritus verna penates.
Ergo ubi collecti proceres, qui rebus in artis
Consulerent tantisque darent solacia morbis,
Obliti subito Phrygiae bellisque relictis

340 obruat] *Birtius;* obruit; horruit.

Ad solitos coepere iocos et iurgia circi
Tendere. Nequiquam magna confligitur ira,
Quis melius vibrata puer vertigine molli
Membra rotet, verrat quis marmora crine supino?
Quis magis enodes laterum detorqueat artus,
Quis voci digitos, oculos quis moribus aptet?
Hi tragicos meminere modos; his fabula Tereus,
His necdum commissa choro cantatur Agaue.
Increpat Eutropius: non haec spectacula tempus
Poscere; nunc alias armorum incumbere curas;
Se satis Armenio fessum pro limite cingi
Nec tantis unum subsistere posse periclis;
Ignoscant senio, iuvenes ad proelia mittant —:
Qualis pauperibus nutrix invisa puellis
Adsidet et tela communem quaerere victum
Rauca monet; festis illae lusisse diebus
Orant et positis aequaevas visere pensis,
Irataeque operi iam lasso pollice fila
Turbant et teneros detergent stamine fletus.
  Emicat extemplo cunctis trepidantibus audax
Crassa mole Leo, quem vix Cyclopia solum
Aequatura fames, quem non ieiuna Celaeno
Vinceret; hinc nomen fertur meruisse Leonis.
Acer in absentes linguae iactator, abundans
Corporis exiguusque animi, doctissimus artis
Quondam lanificae, moderator pectinis unci.
Non alius lanam purgatis sordibus aeque
Praebuerit calathis, similis nec pinguia quisquam
Vellera per tenues ferri producere rimas.
Tunc Aiax erat Eutropii lateque fremebat,
Non septem vasto quatiens umbone iuvencos,
Sed, quam perpetuis dapibus pigroque sedili
Inter anus interque colos oneraverat, alvum.
Adsurgit tandem vocemque expromit anhelam:
  'Quis novus hic torpor, socii? quonam usque sedemus
Femineis clausi thalamis patimurque periclum
Gliscere desidia? Graviorum turba malorum

Texitur, ignavis trahimus dum tempora votis.
Me petit hic sudor. Numquam mea dextera segnis
Ad ferrum. Faveat tantum Tritonia coeptis,
Inceptum peragetur opus. Iam cuncta furorem
Qui gravat, efficiam leviorem pondere lanae;
Tarbigilum timidum desertoresque Gruthungos
Vt miseras populabor oves et pace relata
Pristina restituam Phrygias ad stamina matres.'
His dictis iterum sedit; fit plausus et ingens
Concilii clamor, qualis resonantibus olim
Exoritur caveis, quotiens crinitus ephebus
Aut rigidam Nioben aut flentem Troada fingit.
Protinus excitis iter inremeabile signis
Adripit infaustoque iubet bubone moveri
Agmina Mygdonias mox impletura volucres.
Pulcher et urbanae cupiens exercitus umbrae,
Adsiduus ludis, avidus splendere lavacris
Nec soles imbresve pati multumque priori
Dispar, sub clipeo Thracum qui ferre pruinas,
Dum Stilicho regeret, nudoque hiemare sub axe
Sueverat et duris haurire bipennibus Hebrum.
Cum duce mutatae vires. Byzantia robur
Fregit luxuries Ancyranique triumphi.
Non peditem praecedit eques; non commoda castris
Eligitur regio; vicibus custodia nullis
Advigilat vallo; non explorantur eundae
Vitandaeque viae; nullo se cornua flectunt
Ordine: confusi passim per opaca vagantur
Lustra, per ignotas angusto tramite valles.
Sic vacui rectoris equi, sic orba magistro
Fertur in abruptum casu, non sidere puppis;
Sic ruit in rupes amisso pisce sodali
Belua, sulcandas qui praevius edocet undas
Inmensumque pecus parvae moderamine caudae
Temperat et tanto coniungit foedera monstro;
Illa natat rationis inops et caeca profundi;
Iam brevibus deprensa vadis ignara reverti

Palpitat et vanos scopulis inlidit hiatus.
Tarbigilus simulare fugam flatusque Leonis
Spe nutrire leves improvisusque repente,
Dum gravibus marcent epulis hostique catenas
Inter vina crepant, largo sopita Lyaeo
Castra subit. Pereunt alii, dum membra cubili
Tarda levant; alii leto iunxere soporem;
Ast alios vicina palus sine more ruentes
Excipit et cumulis inmanibus aggerat undas.
Ipse Leo damma cervoque fugacior ibat
Sudanti tremebundus equo: qui pondere postquam
Decidit, implicitus limo cunctantia pronus
Per vada reptabat. Caeno subnixa tenaci
Mergitur et pingui suspirat corpore moles
More suis, dapibus quae iam devota futuris
Turpe gemit, quotiens Hosius mucrone corusco
Armatur cingitque sinus secumque volutat,
Quas figat verubus partes, quae frusta calenti
Mandet aquae quantoque cutem distendat echino:
Flagrat opus; crebro pulsatus perstrepit ictu;
Contexit varius penetrans Calchedona nidor.
Ecce levis frondes a tergo concutit aura:
Credit tela Leo; valuit pro vulnere terror
Implevitque vicem iaculi, vitamque nocentem
Integer et sola formidine saucius efflat.
Quis tibi tractandos pro pectine, degener, enses,
Quis solio campum praeponere suasit avito?
Quam bene texentum laudabas carmina tutus
Et matutinis pellebas frigora mensis!
Hic miserande iaces; hic, dum tua vellera vitas,
Tandem fila tibi neverunt ultima Parcae.
Iam vaga pallentem densis terroribus aulam
Fama quatit; stratas acies, deleta canebat
Agmina, Maeonios foedari caedibus agros,
Pamphylos Pisidasque rapi. Metuendus ab omni
Tarbigilus regione tonat; modo tendere cursum
In Galatas, modo Bithynis incumbere fertur.

Sunt qui per Cilicas rupto descendere Tauro,
Sunt qui correptis ratibus terraque marique
Adventare ferant; geminantur vera pavoris
Ingenio: longe spectari puppibus urbes
Accensas, lucere fretum ventoque citatas
Omnibus in pelago velis haerere favillas.
 Hos inter strepitus funestior advolat alter
Nuntius: armatam rursus Babylona minari
Rege novo; resides Parthos ignava perosos
Otia Romanae finem iam quaerere paci.
Rarus apud Medos regum cruor; unaque cuncto
Poena manet generi: quamvis crudelibus aeque
Paretur dominis. Sed quid non audeat annus
Eutropii? socium nobis fidumque Saporem
Perculit et Persas in regia vulnera movit
Rupturasque fidem, leto pars ne qua vacaret,
Eumenidum taedas trans flumina Tigridis egit.
 Tum vero cecidere animi tantisque procellis
Deficiunt. Saepti latrantibus undique bellis
Infensos tandem superos et consulis omen
Agnovere sui, nec iam revocabile damnum
Eventu stolido serum didicere magistro.
Namque ferunt geminos uno de semine fratres
Iapetionidas generis primordia nostri
Dissimili finxisse manu: quoscumque Prometheus
Excoluit multumque innexuit aethera limo,
Hi longe ventura notant dubiisque parati
Casibus occurrunt fabro meliore politi.
Deteriore luto pravus quos edidit auctor,
Quem merito Grai perhibent Epimethea vates,
Et nihil aetherii sparsit per membra vigoris,
Hi pecudum ritu non impendentia vitant
Nec res ante vident, accepta clade queruntur
Et seri transacta gemunt.
 Iam sola renidet

---

489 serum] *Birtius;* rerum.

In Stilichone salus, et cuius semper acerbum
Ingratumque sibi factorum conscius horror
Credidit adventum, quem si procedere tantum
Alpibus audissent, mortem poenasque tremebant,
Iam cuncti venisse volunt, scelerumque priorum
Paenitet; hoc tantis bellorum sidus in undis
Sperant, hoc pariter iusti sontesque precantur:
Ceu pueri, quibus alta pater trans aequora merces
Devehit, intenti ludo studiisque soluti
Latius amoto passim custode vagantur;
Si gravis auxilio vacuas invaserit aedes
Vicinus laribusque suis proturbet inultos,
Tum demum patrem implorant et nomen inani
Voce cient frustraque oculos ad litora tendunt.
   Omnes supplicio dignos letoque fatentur,
Qui se tradiderint famulis Stilichone relicto.
Mutati stupuere diu sensuque reducto
Paulatim proprii mirantur monstra furoris
Avertuntque oculos (proiectis fascibus horret
Lictor et infames labuntur sponte secures):
Quales Aonio Thebas de monte reversae
Maenades infectis Pentheo sanguine thyrsis,
Cum patuit venatus atrox matrique rotatum
Conspexere caput, gressus caligine figunt
Et rabiem desisse dolent. Quin protinus ipsa
Tendit ad Italiam supplex Aurora potentem
Non radiis redimita comam, non flammea vultu
Nec croceum vestita diem; stat livida luctu,
Qualis erat, Phrygio tegeret cum Memnona busto.
Quam simul agnovit Stilicho nec causa latebat,
Restitit; illa manum victricem amplexa moratur
Altaque vix lacrimans inter suspiria fatur:
   'Tantane te nostri ceperunt taedia mundi?
Sic me ludibrium famulis risumque relinquis
Dux quondam rectorque meus? solamque tueris
Hesperiam? domiti nec te post bella tyranni
Cernere iam licuit? Sic te victoria nobis

Eripuit Gallisque dedit? Rufinus origo
Prima mali: geminas inter discordia partes
Hoc auctore fuit. Sed iam maiora moventi
Occurrit iusta rediens exercitus ira,
Fortis adhuc ferrique memor. Brevis inde reluxit
Falsaque libertas; rursum Stilichonis habenis
Sperabam me posse regi. Pro caeca futuri
Gaudia! Fraterno coniungi coeperat orbis
Imperio (quis enim tanto terrore recentis
Exempli paribus sese committeret ausis?),
Cum subito (monstrosa mihi turpisque relatu
Fabula) Rufini castratus prosilit heres,
Et similes iterum luctus Fortuna reduxit,
Vt solum domini sexum mutasse viderer.
'Hic primum thalami claustris delicta tegebat
Clam timideque iubens; erat invidiosa potestas,
Sed tamen eunuchi, necdum sibi publica iura
Sumere nec totas audebat vertere leges.
At postquam pulsisque bonis et faece retenta
Peiores legit socios dignusque satelles
Hinc Hosius stetit, inde Leo, fiducia crevit
Regnandique palam flagravit aperta libido.
Patricius, consul maculat quos vendit honores,
Plus maculat quos ipse gerit. Iam signa tubaeque
Mollescunt, ipsos ignavia fluxit in enses.
Exultant merito gentes facilisque volenti
Praeda sumus. Iam Bistoniis Haemoque nivali
Vastior expulsis Oriens squalescit aratris.
Ei mihi, quas urbes et quanto tempore Martis
Ignaras uno rapuerunt proelia cursu!
Nuper ab extremo veniens equitatus Araxe
Terruit Antiochi muros, ipsumque decorae
Paene caput Syriae flammis hostilibus arsit.
Vtque gravis spoliis nulloque obstante profunda
Laetus caede redit, sequitur mucrone secundo
Continuum vulnus; nec iam mihi Caucasus hostes
Nec mittit gelidus Phasis; nascuntur in ipso

Bella sinu. Legio pridem Romana Gruthungi,
Iura quibus victis dedimus, quibus arva domusque
Praebuimus, Lydos Asiaeque uberrima vastant
Ignibus et si quid tempestas prima reliquit.
Nec vi nec numero freti; sed inertia nutrit
Proditioque ducum, quorum per crimina miles
Captivis dat terga suis, quos teste subegit
Danuvio, partemque timet qui reppulit omnes.
'Aula choris epulisque vacat nec perdita curat,
Dum superest aliquid. Ne quid tamen orbe reciso
Venditor amittat, provincia quaeque superstes
Dividitur geminumque duplex passura tribunal
Cogitur alterius pretium sarcire peremptae.
Sic mihi restituunt populos; hac arte reperta
Rectorum numerum terris pereuntibus augent.
'In te iam spes una mihi. Pro fronde Minervae
Has, Stilicho, tendo lacrimas: succurre ruenti,
Eripe me tandem, servilibus eripe regnis.
Neve adeo cunctos paucorum crimine damnes
Nec nova tot meritis offensa prioribus obstet.
Iamiam flecte animum. Suprema pericula semper
Dant veniam culpae. Quamvis iratus et exul
Pro patriae flammis non distulit arma Camillus.
Nec te subtrahimus Latio; defensor utrique
Sufficis. Armorum liceat splendore tuorum
In commune frui; clipeus nos protegat idem
Vnaque pro gemino desudet cardine virtus.'

---

592 Stilicho, tendo] *Birtius;* tibi protendo.

FESCENNINA
DE NVPTIIS HONORII AVGVSTI.

I. (XI.)

Princeps corusco sidere pulchrior,
Parthis sagittas tendere doctior,
Eques Gelonis imperiosior,
Quae digna mentis laus erit arduae?
Quae digna formae laus erit igneae?
Te Leda mallet quam dare Castorem;
Praefert Achilli te proprio Thetis;
Victum fatetur Delos Apollinem;
Credit minorem Lydia Liberum.
Tu cum per altas impiger ilices
Freno citatum cornipedem reges
Ludentque ventis instabiles comae,
Telis iacebunt sponte tuis ferae
Gaudensque sacris vulneribus leo
Admittet hastam morte superbior.
Venus reversum spernit Adonidem,
Damnat reductum Cynthia Virbium.
Cum post labores sub platani voles
Virentis umbra vel gelido specu
Torrentiorem fallere Sirium
Et membra somno fessa resolveris:
O quantus uret tum Dryadas calor!
Quot aestuantes ancipiti gradu
Furtiva carpent oscula Naides!

---

11 Freno] *Heinsius;* praedo, praeda.

Quis vero acerbis horridior Scythis,
Quis beluarum corde furentior,
Qui, cum micantem te prope viderit,
Non optet ultro servitium pati,
Qui non catenas adripiat libens
Colloque poscat vincula libero?
Tu si nivalis per iuga Caucasi
Saevas petisses pulcher Amazonas,
Peltata pugnas desereret cohors
Sexu recepto; patris et inmemor
Inter frementes Hippolyte tubas
Strictam securim languida poneret
Et seminudo pectore cingulum
Forti negatum solveret Herculi,
Bellumque solus conficeret decor.
Beata, quae te mox faciet virum
Primisque sese iunget amoribus.

II. (XII.)

Age cuncta nuptiali
Redimita vere tellus
Celebra toros eriles;
Omne nemus cum fluviis,
Omne canat profundum.
Ligures favete campi,
Veneti favete montes,
Subitisque se rosetis
Vestiat Alpinus apex
Et rubeant pruinae.
Athesis strepat choreis
Calamisque flexuosus
Leve Mincius susurret
Et Padus electriferis
Admoduletur alnis;
Epulisque iam repleto

Resonet Quirite Thybris
Dominique laeta votis
Aurea septemgeminas
Roma coronet arces.
Procul audiant Hiberi,
Fluit unde semen aulae,
Vbi plena laurearum
Imperio feta domus
Vix numerat triumphos.
Habet hinc patrem maritus,
Habet hinc puella matrem
Geminaque parte ductum
Caesareum flumineo
Stemma recurrit ortu.
Decorent virecta Baetim,
Tagus intumescat auro
Generisque procreator
Sub vitreis Oceanus
Luxurietur antris.
Oriensque regna fratrum
Simul Occidensque plaudat;
Placide iocentur urbes,
Quaeque novo quaeque nitent
Deficiente Phoebo.
Aquiloniae procellae,
Rabidi tacete Cauri,
Taceat sonorus Auster.
Solus ovantem Zephyrus
Perdominetur annum.

III. (XIII.)

Solitas galea fulgere comas,
Stilicho, molli necte corona.
Cessent litui saevumque procul
Martem felix taeda releget.

Tractus ab aula rursus in aulam
Redeat sanguis. Patris officiis
Iunge potenti pignora dextra.
Gener Augusti pridem fueras,
Nunc rursus eris socer Augusti.
Quae iam rabies livoris erit?
Vel quis dabitur color invidiae?
Stilicho socer est, pater est Stilicho.

IV. (XIV.)

Attollens thalamis Idalium iubar
Dilectus Veneri nascitur Hesperus.
Iam nuptae trepidat sollicitus pudor,
Iam produnt lacrimas flammea simplices.
Ne cessa, iuvenis, comminus adgredi,
Impacata licet saeviat unguibus.
Non quisquam fruitur veris odoribus
Hyblaeos latebris nec spoliat favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos;
Armat spina rosas, mella tegunt apes.
Crescunt difficili gaudia iurgio
Accenditque magis, quae refugit, Venus.
Quod flenti tuleris, plus sapit osculum.
Dices 'o!' quotiens, 'hoc mihi dulcius
Quam flavos deciens vincere Sarmatas!'
Adspirate novam pectoribus fidem
Mansuramque facem tradite sensibus.
Tam iunctis manibus nectite vincula,
Quam frondens hedera stringitur aesculus,
Quam lento premitur palmite populus,
Et murmur querula blandius alite
Linguis adsiduo reddite mutuis.
Et labris animum conciliantibus
Alternum rapiat somnus anhelitum.
Amplexu caleat purpura regio

Et vestes Tyrio sanguine fulgidas
Alter virgineus nobilitet cruor.
Tum victor madido prosilias toro
Nocturni referens vulnera proelii.
Ducant pervigiles carmina tibiae
Permissisque iocis turba licentior
Exultet tetricis libera legibus.
Passim cum ducibus ludite milites,
Passim cum pueris ludite virgines.
Haec vox aetheriis insonet axibus,
Haec vox per populos, per mare transeat:
'Formosus Mariam ducit Honorius'.

EPITHALAMIVM
DE NVPTIIS HONORII AVGVSTI.

PRAEFATIO.

(IX.)

Surgeret in thalamum ducto cum Pelion arcu
  Nec caperet tantos hospita terra deos,
Cum socer aequoreus numerosaque turba sororum
  Certarent epulis continuare dies
Praeberetque Iovi communia pocula Chiron,
  Molliter obliqua parte refusus equi,
Peneus gelidos mutaret nectare fontes,
  Oetaeis fluerent spumea vina iugis:
Terpsichore facilem lascivo pollice movit
  Barbiton et molles duxit in antra choros.
Carmina nec superis nec displicuere Tonanti,
  Cum teneris nossent congrua vota modis.
Centauri Faunique negant. Quae flectere Rhoeton,
  Quae rigidum poterant plectra movere Pholum?

Septima lux aderat caelo totiensque renato
  Viderat exactos Hesperus igne choros:
Tum Phoebus, quo saxa domat, quo pertrahit ornos,
  Pectine temptavit nobiliore lyram
Venturumque sacris fidibus iam spondet Achillem,
  Iam Phrygias caedes, iam Simoenta canit.
Frondoso strepuit felix Hymenaeus Olympo;
  Reginam resonant Othrys et Ossa Thetim.

EPITHALAMIVM.

(X.)

Hauserat insolitos promissae virginis ignes
Augustus primoque rudis flagraverat aestu;
Nec novus unde calor nec quid suspiria vellent,
Noverat incipiens et adhuc ignarus amandi.
Non illi venator equus, non spicula curae,
Non iaculum torquere libet; mens omnis aberrat
In vulnus, quod fixit Amor. Quam saepe medullis
Erupit gemitus! quotiens incanduit ore
Confessus secreta rubor nomenque beatum
Iniussae scripsere manus! Iam munera nuptae
Praeparat et pulchros, Mariae sed luce minores
Eligit ornatus, quidquid venerabilis olim
Livia divorumque nurus gessere superbae.
Incusat spes aegra moras longique videntur
Stare dies segnemque rotam non flectere Phoebe.
Scyria sic tenerum virgo flammabat Achillem
Fraudis adhuc expers bellatricesque docebat
Ducere fila manus et, mox quos horruit Ide,
Thessalicos roseo nectebat pollice crines.
Haec etiam queritur secum: 'Quonam usque verendus
Cunctatur mea vota socer? quid iungere differt,
Quam pepigit, castasque preces implere recusat?
Non ego luxuriem regum moremque secutus
Quaesivi vultum thalamis, ut nuntia formae
Lena per innumeros iret pictura penates,
Nec variis dubium thalamis laturus amorem
Ardua commisi falsae conubia cerae.
Non rapio praeceps alienae foedera taedae,
Sed quae sponsa mihi pridem patrisque relicta
Mandatis uno materni sanguinis ortu
Communem partitur avum. Fastidia supplex
Deposui gessique procum; de limine sacro
Oratum misi proceres, qui proxima nobis

Iura tenent. Fateor, Stilicho, non parva poposci,
Sed certe mereor princeps hoc principe natus,
Qui sibi te generum fraterna prole revinxit,
Cui Mariam debes. Faenus mihi solve paternum,
Redde suos aulae. Mater fortasse rogari
Mollior. O patrui germen, cui nominis heres
Successi, sublime decus torrentis Hiberi,
Stirpe soror, pietate parens, tibi creditus infans
Inque tuo crevi gremio, partuque remoto
Tu potius Flaccilla mihi. Quid dividis ergo
Pignora? quid iuveni natam non reddis alumno?
Optatusne dies aderit? dabiturne iugalis
Nox umquam?'
                    Tali solatur vulnera questu.
Risit Amor placidaeque volat trans aequora matri
Nuntius et totas iactantior explicat alas.
   Mons latus Ionium Cypri praeruptus obumbrat,
Invius humano gressu, Phariumque cubile
Proteos et septem despectat cornua Nili.
Hunc venti pulsare timent, hunc laedere nimbi, 53
Hunc neque candentes audent vestire pruinae. 52
Luxuriae Venerique vacat. Pars acrior anni
Exulat; aeterni patet indulgentia veris.
In campum se fundit apex; hunc aurea saepes
Circuit et fulvo defendit prata metallo.
Mulciber, ut perhibent, his oscula coniugis emit
Moenibus et tales uxorius obtulit arces.
Intus rura micant, manibus quae subdita nullis
Perpetuum florent, Zephyro contenta colono,
Vmbrosumque nemus, quo non admittitur ales,
Ni probet ante suos diva sub iudice cantus:
Quae placuit, fruitur ramis; quae victa, recedit.
Vivunt in Venerem frondes omnisque vicissim
Felix arbor amat; nutant ad mutua palmae
Foedera, populeo suspirat populus ictu

---

52 *post* 53 *transposui.*

Et platani platanis alnoque adsibilat alnus.
Labuntur gemini fontes, hic dulcis, amarus
Alter, et infusis corrumpunt mella venenis,
Vnde Cupidineas armari fama sagittas.
Mille pharetrati ludunt in margine fratres,
Ore pares, aevo similes, gens mollis Amorum.
Hos Nymphae pariunt, illum Venus aurea solum
Edidit. Ille deos caelumque et sidera cornu
Temperat et summos dignatur figere reges;
Hi plebem feriunt. Nec cetera numina desunt:
Hic habitat nullo constricta Licentia nodo
Et flecti faciles Irae vinoque madentes
Excubiae Lacrimaeque rudes et gratus amantum
Pallor et in primis titubans Audacia furtis
Iucundique Metus et non secura Voluptas;
Et lasciva volant levibus Periuria ventis.
Quos inter petulans alta cervice Iuventas
Excludit Senium luco.
Procul atria divae
Permutant radios silvaque obstante virescunt.
Lemnius haec etiam gemmis extruxit et auro
Admiscens artem pretio trabibusque smaragdi
Supposuit caesas hyacinthi rupe columnas.
Beryllo paries et iaspide lubrica surgunt
Limina despectusque solo calcatur achates.
In medio glaebis redolentibus area dives
Praebet odoratas messes; hic mitis amomi,
Hic casiae matura seges, Panchaeaque turgent
Cinnama, nec sicco frondescunt vimina costo
Tardaque sudanti prorepunt balsama rivo.
Quo postquam delapsus Amor longasque peregit
Penna vias, alacer passuque superbior intrat.
Caesariem tunc forte Venus subnixa corusco
Fingebat solio. Dextra laevaque sorores
Stabant Idaliae: largos haec nectaris imbres
Inrigat, haec morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat; sed tertia retro

Dat varios nexus et iusto dividit orbes
Ordine, neglectam partem studiosa relinquens:
Plus error decuit. Speculi nec vultus egebat
Iudicio; similis tecto monstratur in omni
Et rapitur, quocumque videt, dum singula cernit,
Seque probat. Nati venientis conspicit umbram
Ambrosioque sinu puerum complexa ferocem
'Quid tantum gavisus?' ait; 'quae proelia sudas
Improbe? quis iacuit telis? Iterumne Tonantem
Inter Sidonias cogis mugire iuvencas?
An Titana domas? an pastoralia Lunam
Rursus in antra vocas? Durum magnumque videris
Debellasse deum'.
Suspensus in oscula matris
Ille refert: 'Laetare, parens; inmane tropaeum
Rettulimus, nostrum iam sensit Honorius arcum.
Scis Mariam patremque ducem, qui cuspide Gallos
Italiamque fovet, nec te praeclara Serenae
Fama latet. Propera; regalibus adnue votis:
Iunge toros.'
Gremio natum Cytherea removit
Et crines festina ligat peplumque fluentem
Adlevat et blando spirantem numine ceston
Cingitur, impulsos pluviis quo mitigat amnes,
Quo mare, quo ventos irataque fulmina solvit.
Vt stetit ad litus, parvos adfatur alumnos:
'Heus! quis erit, pueri, vitreas qui lapsus in undas
Huc rapidum Tritona vocet, quo vecta per altum
Deferar? Haud umquam tanto mihi venerit usu.
Sacri, quos petimus, thalami. Pernicius omnes
Quaerite, seu concha Libycum circumsonat aequor,
Aegaeas seu frangit aquas. Quicumque repertum
Duxerit, aurata donabitur ille pharetra.'
Dixerat et sparsa diversi plebe feruntur

---

135 sparsa diversi] *ex cod. Vat. Livinei;* sparsi diversa, sparsi divisa, pars adversi de.

Exploratores pelagi. Sub fluctibus ibat
Carpathiis Triton obluctantemque petebat
Cymothoen. Timet illa ferum seseque sequenti
Subripit et duris elabitur uda lacertis.
'Heus', inquit speculatus Amor, 'non vestra sub imis
Furta tegi potuere vadis. Accingere nostram
Vecturus dominam: pretium non vile laboris
Cymothoen facilem, quae nunc detrectat, habebis.
Hac mercede veni.'
Prorupit gurgite torvus
Semifer; undosi verrebant brachia crines;
Hispida tendebant bifido vestigia cornu,
Qua pistrix commissa viro. Ter pectora movit;
Iam quarto Paphias tractu sulcabat harenas.
Vmbratura deam retro sinuatur in arcum
Belua; tum vivo squalentia murice terga
Purpureis mollita toris: hoc navigat antro
Fulta Venus; niveae delibant aequora plantae.
Prosequitur volucer late comitatus Amorum
Tranquillumque choris quatitur mare. Serta per omnem
Neptuni dispersa domum Cadmeia ludit
Leucothoe, frenatque rosis delphina Palaemon;
Alternas violis Nereus interserit algas;
Canitiem Glaucus ligat inmortalibus herbis.
Nec non et variis vectae Nereides ibant
Audito rumore feris (hanc pisce voluto
Sublevat Oceani monstrum Tartesia tigris;
Hanc timor Aegaei rupturus fronte carinas
Trux aries; haec caeruleae suspensa leaenae
Innatat; haec viridem trahitur complexa iuvencum)
Certatimque novis onerant conubia donis.
Cingula Cymothoe, rarum Galatea monile
Et gravibus Psamathe bacis diadema ferebat
Intextum, Rubro quas legerat ipsa profundo.
Mergit se subito vellitque corallia Doto:

---

167 Psamathe] *Birtius;* spatale, pigmea.

Vimen erat dum stagna subit; processerat undis:
Gemma fuit.
Nudae Venerem cinxere catervae
Plaudentesque simul tali cum voce sequuntur:
'Hos Mariae cultus, haec munera nostra precamur
Reginae regina feras. Dic talia numquam
Promeruisse Thetim nec cum soror Amphitrite
Nostro nupta Iovi. Devotum sentiat aequor,
Agnoscat famulum virgo Stilichonia pontum.
Victrices nos saepe rates classemque paternam
Veximus, attritis cum tenderet ultor Achivis.'
Iam Ligurum terris spumantia pectora Triton
Adpulerat lassosque fretis extenderat orbes.
Continuo sublime volans ad moenia Gallis
Condita, lanigeri suis ostentantia pellem,
Pervenit. Adventu Veneris pulsata recedunt
Nubila, clarescunt puris Aquilonibus Alpes.
Laetitiae causas ignorat dicere miles
Laetaturque tamen; Mavortia signa rubescunt
Floribus et subitis animantur frondibus hastae.
Illa suum dictis adfatur talibus agmen:
'Gradivum, nostri comites, arcete parumper,
Vt soli vacet aula mihi. Procul igneus horror
Thoracum, gladiosque tegat vagina minaces.
Stent bellatrices aquilae saevique dracones;
Fas sit castra meis hodie succumbere signis.
Tibia pro lituis et pro clangore tubarum
Molle lyrae festumque canant. Epulentur ad ipsas
Excubias; mediis spirent crateres in armis.
Laxet terribiles maiestas regia fastus
Et sociam plebem non indignata potestas
Confundat turbae proceres. Solvantur habenis
Gaudia nec leges pudeat ridere severas.
'Tu festas, Hymenaee, faces, tu, Gratia, flores
Elige, tu geminas, Concordia, necte coronas.
Vos, pennata cohors, quocumque vocaverit usus,
Divisa properate manu, neu marceat ulla

Segnities: alii funalibus ordine ductis
Plurima venturae suspendite lumina nocti;
Hi nostra nitidos postes obducere myrto
Contendant; pars nectareis adspergite tecta
Fontibus et flamma lucos adolete Sabaeos;
Pars infecta croco velamina lutea Serum
Pandite Sidoniasque solo prosternite vestes.
Ast alii thalamum docto componite textu;
Stamine gemmato picturatisque columnis
Aedificetur apex, qualem non Lydia dives
Erexit Pelopi nec quem struxere Lyaeo
Indorum spoliis et opaco palmite Bacchae.
Illic exuvias omnes cumulate parentum:
Quidquid avus senior Mauro vel Saxone victis,
Quidquid ab innumeris socio Stilichone tremendus
Quaesivit genitor bellis, quodcumque Gelonus
Armeniusve dedit; quantum crinita sagittis
Attulit extremo Meroe circumflua Nilo;
Misit Achaemenio quidquid de Tigride Medus,
Cum supplex emeret Romanam Parthia pacem.
Nobilibus gazis opibusque cubilia surgant
Barbaricis; omnes thalamo conferte triumphos.'
    Sic ait et sponsae petit improvisa penates.
Illa autem secura tori taedasque parari
Nescia divinae fruitur sermone parentis
Maternosque bibit mores exemplaque discit
Prisca pudicitiae Latios nec volvere libros
Desinit aut Graios, ipsa genetrice magistra,
Maeonius quaecumque senex aut Thracius Orpheus
Aut Mytilenaeo modulatur pectine Sappho
(Sic Triviam Latona monet; sic mitis in antro
Mnemosyne docili tradit praecepta Thaliae):
Cum procul augeri nitor et iucundior aer
Attonitam lustrare domum fundique comarum
Gratus odor. Mox vera fides numenque refulsit.
Cunctatur stupefacta Venus; nunc ora puellae,
Nunc flavam niveo miratur vertice matrem.

Haec modo crescenti, plenae par altera lunae:
Adsurgit ceu forte minor sub matre virenti
Laurus et ingentes ramos olimque futuras
Promittit iam parva comas; vel flore sub uno
Ceu geminae Paestana rosae per iugera regnant:
Haec largo matura die saturataque vernis
Roribus indulget spatio; latet altera nodo
Nec teneris audet foliis admittere soles.
   Adstitit et blande Mariam Cytherea salutat:
'Salve sidereae proles augusta Serenae,
Magnorum suboles regum parituraque reges.
Te propter Paphias sedes Cyprumque reliqui,
Te propter libuit tantos explere labores
Et tantum transnare maris, ne vilior ultra
Privatos paterere lares neu tempore longo
Dilatos iuvenis nutriret Honorius ignes.
Accipe fortunam generis, diadema resume,
Quod tribuas natis, et in haec penetralia rursus,
Vnde parens progressa, redi. Fac nulla subesse
Vincula cognatae: quamvis aliena fuisses
Principibus, regnum poteras hoc ore mereri.
Quae propior sceptris facies? qui dignior aula
Vultus erit? Non labra rosae, non colla pruinae,
Non crines aequant violae, non lumina flammae.
Quam iuncti leviter sese discrimine confert
Vmbra supercilii! miscet quam iusta pudorem
Temperies nimio nec sanguine candor abundat!
Aurorae vincis digitos umerosque Dianae;
Ipsam iam superas matrem. Si Bacchus amator
Dotali potuit caelum signare corona,
Cur nullis virgo redimitur pulchrior astris?
Iam tibi molitur stellantia serta Bootes
Inque decus Mariae iam sidera parturit aether.
O digno nectenda viro tantique per orbem
Consors imperii! iam te venerabitur Hister;
Nomen adorabunt populi; iam Rhenus et Albis
Serviet; in medios ibis regina Sygambros.

Quid numerem gentes Atlanteosque recessus
Oceani? toto pariter donabere mundo.'
   Dixit et ornatus, dederant quos nuper ovantes
Nereides, collo membrisque micantibus aptat.
Ipsa caput distinguit acu, substringit amictus;
Flammea virgineis accommodat ipsa capillis.
Ante fores iam pompa sonat, pilentaque sacra
Praeradiant ductura nurum. Calet obvius ire
Iam princeps tardumque cupit discedere solem:
Nobilis haud aliter sonipes, quem primus amoris
Sollicitavit odor, tumidus quatiensque decoras
Curvata cervice iubas Pharsalia rura
Pervolat et notos hinnitu flagitat amnes
Naribus accensis; mulcet fecunda magistros
Spes gregis et pulchro gaudent armenta marito.
   Candidus interea positis exercitus armis
Exultat socerum circa; nec signifer ullus
Nec miles pluviae flores dispergere ritu
Cessat purpureoque ducem perfundere nimbo.
Haec quoque velati lauro myrtoque canebant:
   'Dive parens, seu te complectitur axis Olympi,
Seu premis Elysias animarum praemia valles,
En promissa tibi Stilicho iam vota peregit;
Iam gratae rediere vices; cunabula pensat;
Acceptum reddit thalamum natoque reponit,
Quod dederat genitor. Numquam te, sancte, pigebit
Iudicii nec te pietas suprema fefellit.
Dignus cui leges, dignus cui pignora tanti
Principis et rerum commendarentur habenae.
Dicere possemus, quae proelia gesta sub Haemo
Quaeque cruentarint fumantem Strymona pugnae,
Quam notus clipeo, quanta vi fulminet hostem,
Ni prohiberet Hymen. Quae tempestiva relatu,
Nunc canimus. Quis consilio, quis iuris et aequi
Nosse modum melior? Quod semper dissilit, in te
Convenit, ingenio robur, prudentia forti.
Fronte quis aequali? quem sic Romana decerent

Culmina? sufficerent tantis quae pectora curis?
Stes licet in populo, clamet quicumque videbit:
Hic est, hic Stilicho! Sic se testatur et offert
Celsa potestatis species, non voce feroci,
Non alto simulata gradu, non improba gestu.
Adfectant alii quidquid fingique laborant,
Hoc donat natura tibi. Pudor emicat una
Formosusque rigor vultusque auctura verendos
Canities festina venit. Cum sorte remota
Contingat senio gravitas viresque iuventae,
Vtraque te cingit propriis insignibus aetas.
Ornatur Fortuna viro. Non ulla nocendi
Tela nec infecti iugulis civilibus enses.
Non odium terrore moves nec frena resolvit
Gratia; diligimus pariter pariterque timemus.
Ipse metus te noster amat, iustissime legum
Arbiter, egregiae pacis fidissime custos,
Optime ductorum, fortunatissime patrum.
Plus iam, plus domino cuncti debere fatemur,
Quod gener est, invicte, tuus. Vincire corona;
Insere te nostris contempto iure choreis.
Sic puer Eucherius superet virtute parentem;
Aurea sic videat similes Thermantia taedas;
Sic uterus crescat Mariae; sic natus in ostro
Parvus Honoriades genibus considat avitis.’

PANEGYRICVS
DE TERTIO CONSVLATV HONORII AVGVSTI.

PRAEFATIO.

(VI.)

Parvos non aquilis fas est educere fetus
  Ante fidem solis iudiciumque poli.
Nam pater, e scisso saluit cum tegmine proles
  Ovaque maternus rupit hiulca tepor,
Protinus implumes convertit ad aethera nidos
  Et recto flammas imperat ore pati.
Consulit ardentes radios et luce magistra
  Natorum vires ingeniumque probat.
Degenerem refugo torsit qui lumine visum,
  Vnguibus hunc saevis ira paterna ferit.
Exploratores oculis qui pertulit ignes
  Sustinuitque acie nobiliore diem,
Nutritur volucrumque potens et fulminis heres,
  Gesturus summo tela trisulca Iovi.
Me quoque Pieriis temptatum saepius antris
  Audet magna suo mittere Roma deo.
Iam dominas aures, iam regia tecta meremur
  Et chelys Augusto iudice nostra sonat.

---

3 e scisso] *scripsi;* excusso.

PANEGYRICVS.

(VII.)

Tertia Romulei sumant exordia fasces
Terque tuas ducat bellatrix pompa curules;
Festior annus eat cinctusque imitata Gabinos
Dives Hydaspeis augescat purpura gemmis;
Succedant armis trabeae, tentoria lictor
Ambiat et Latiae redeant ad signa secures,
Tuque o qui patrium curis aequalibus orbem
Eoo cum fratre regis, procede secundis
Alitibus Phoebique novos ordire meatus,
Spes votumque poli, quem primo a limine vitae
Nutrix aula fovet, strictis quem fulgida telis
Inter laurigeros aluerunt castra triumphos.
Ardua privatos nescit Fortuna penates
Et regnum cum luce dedit. Cognata potestas
Excepit Tyrio venerabile pignus in ostro
Lustravitque tuos aquilis victricibus ortus
Miles et in mediis cunabula praebuit hastis.
Te nascente ferox toto Germania Rheno
Intremuit movitque suas formidine silvas
Caucasus et positis numen confessa pharetris
Ignavas Meroe traxit de crine sagittas.
Reptasti per scuta puer, regumque recentes
Exuviae tibi ludus erant, primusque solebas
Aspera complecti torvum post proelia patrem,
Signa triumphato quotiens flexisset ab Histro
Arctoa de strage calens, et poscere partem
De spoliis, Scythicos arcus aut rapta Gelonis
Cingula vel iaculum Daci vel frena Suebi.
Ille coruscanti clipeo te saepe volentem
Sustulit adridens et pectore pressit anhelo
Intrepidum ferri galeae nec triste timentem
Fulgur et ad summas tendentem brachia cristas.
Tum sic laetus ait: ‘Rex o stellantis Olympi,

Talis perdomito redeat mihi filius hoste,
Hyrcanas populatus opes aut caede superbus
Assyria, sic ense rubens, sic flamine crebro
Turbidus et grato respersus pulvere belli,
Armaque gaviso referat captiva parenti.'
   Mox ubi firmasti recto vestigia gressu,
Non tibi desidias molles nec marcida luxu
Otia nec somnos genitor permisit inertes,
Sed nova per duros instruxit membra labores
Et cruda teneras exercuit indole vires:
Frigora saeva pati, gravibus non cedere nimbis,
Aestivum tolerare iubar, transnare sonoras
Torrentum furias, ascensu vincere montes,
Planitiem cursu, valles et concava saltu,
Nec non in clipeo vigiles producere noctes,
In galea potare nives, nunc spicula cornu
Tendere, nunc glandes Baleari spargere funda.
Quoque magis nimium pugnae inflammaret amorem,
Facta tui numerabat avi, quem litus adustae
Horrescit Libyae ratibusque impervia Thyle:
Ille leves Mauros nec falso nomine Pictos
Edomuit Scottumque vago mucrone secutus
Fregit Hyperboreas remis audacibus undas
Et geminis fulgens utroque sub axe tropaeis
Tethyos alternae refluas calcavit harenas.
Hos tibi virtutum stimulos, haec semina laudum,
Haec exempla dabat. Non ocius hausit Achilles
Semiferi praecepta senis, seu cuspidis artes
Sive lyrae cantus medicas seu disceret herbas.
   Interea turbata fides. Civilia rursus
Bella tonant dubiumque quatit discordia mundum.
Pro crimen superum, longi pro dedecus aevi:
Barbarus Hesperias exul possederat urbes
Sceptraque deiecto dederat Romana clienti.
Iam princeps molitur iter gentesque remotas
Colligit Aurorae, tumidus quascumque pererrat
Euphrates, quas lustrat Halys, quas ditat Orontes;

Turiferos Arabes saltus, vada Caspia Medi,
Armenii Phasin, Parthi liquere Niphaten.
Quae tibi tum Martis rabies quantusque sequendi
Ardor erat? quanto flagrabant pectora voto
Optatas audire tubas campique cruenta
Tempestate frui truncisque inmergere plantas?
Vt leo, quem fulvae matris spelunca tegebat
Vberibus solitum pasci, cum crescere sensit
Vngue pedes et terga iubis et dentibus ora,
Iam negat imbelles epulas et rupe relicta
Gaetulo comes ire patri stabulisque minari
Aestuat et celsi tabo sordere iuvenci.
Ille vetat rerumque tibi commendat habenas
Et sacro meritos ornat diademate crines.
Tantaque se rudibus pietas ostendit in annis,
Sic aetas animo cessit, quererentur ut omnes
Imperium tibi sero datum.
Victoria velox
Auspiciis effecta tuis. Pugnastis uterque:
Tu fatis genitorque manu.. Te propter et Alpes
Invadi faciles cauto nec profuit hosti
Munitis haesisse locis: spes inrita valli
Concidit et scopulis patuerunt claustra revulsis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit adversas acies revolutaque tela
Vertit in auctores et turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes, cui militat aether
Et coniurati veniunt ad classica venti.
Alpinae rubuere nives, et Frigidus amnis
Mutatis fumavit aquis turbaque cadentum
Staret, ni rapidus iuvisset flumina sanguis.
At ferus inventor scelerum traiecerat altum
Non uno mucrone latus, duplexque tepebat
Ensis, et ultrices in se converterat iras
Tandem iusta manus. Iam libertate reducta,
Quamvis emeritum peteret natura reverti

Numen et auratas astrorum panderet arces
Nutaretque oneris venturi conscius Atlas,
Distulit Augustus cupido se credere caelo,
Dum tibi pacatum praesenti traderet orbem.
Nec mora: Bistoniis alacer consurgis ab oris,
Inter barbaricas ausus transire cohortes
Impavido vultu; linquis Rhodopeia saxa
Orpheis animata modis; iuga deseris Oetes
Herculeo damnata rogo; post Pelion intras
Nereis inlustre toris; te pulcher Enipeus
Celsaque Dodone stupuit rursusque locutae
In te Chaoniae moverunt carmina quercus.
Illyrici legitur plaga litoris; arva teruntur
Dalmatiae; Phrygii numerantur stagna Timavi.
Gaudent Italiae sublimibus oppida muris
Adventu sacrata tuo, summissus adorat
Eridanus blandosque iubet mitescere fluctus
Et Phaethonteas solitae deflere ruinas
Roscida frondosae revocant electra sorores.
Quanti tum iuvenes, quantae sprevere pudorem
Spectandi studio matres, puerisque severi
Certavere senes, cum tu genitoris amico
Exceptus gremio mediam veherere per urbem
Velaretque pios communis laurea currus!
Quis non Luciferum roseo cum Sole videri
Credidit aut iunctum Bromio radiare Tonantem?
Floret cristatis exercitus undique turmis,
Quisque sua te voce canens. Praestringit aena
Lux oculos, nudique seges Mavortia ferri
Ingeminat splendore diem. Pars nobilis arcu,
Pars longe iaculis, pars comminus horrida contis;
Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum
Colla levant, multusque tumet per nubila serpens
Iratus stimulante Noto vivitque receptis
Flatibus et vario mentitur sibila tractu.
Vt ventum ad sedes, cunctos discedere tectis
Dux iubet et generum compellat talibus ultro:

'Bellipotens Stilicho, cuius mihi robur in armis,
Pace probata fides: quid enim per proelia gessi
Te sine? quem merui te non sudante triumphum?
Odrysium pariter Getico foedavimus Hebrum
Sanguine, Sarmaticas pariter prostravimus alas
Riphaeaque simul fessos porreximus artus
In glacie stantemque rota sulcavimus Histrum:
Ergo age, me quoniam caelestis regia poscit,
Tu curis succede meis, tu pignora solus
Nostra fove: geminos dextra tu protege fratres.
Per consanguineos thalamos noctemque beatam,
Per taedas, quas ipsa tuo regina levavit
Coniugio socrusque nurum produxit ab aula,
Indue mente patrem, crescentes dilige fetus
Vt ducis, ut soceri. Iamiam securus ad astra
Te custode ferar; rupta si mole Typhoeus
Prosiliat, vinclis Tityos si membra resolvat,
Si furor Enceladi proiecta mugiat Aetna,
Opposito Stilichone cadent.'
Nec plura locutus,
Sicut erat, liquido signavit tramite nubes
Ingrediturque globum Lunae limenque relinquit
Arcados et Veneris clementes advolat auras.
Hinc Phoebi permensus iter flammamque nocentem
Gradivi placidumque Iovem; stetit arce suprema,
Algenti qua zona riget Saturnia tractu.
Machina laxatur caeli rutilaeque patescunt
Sponte fores. Arctoa parat convexa Bootes,
Australes reserat portas succinctus Orion
Invitantque novum sidus pendentque vicissim,
Quas partes velit ipse sequi, quibus esse sodalis
Dignetur stellis aut qua regione morari.
O decus aetherium, terrarum gloria quondam,
Te tuus Oceanus natali gurgite lassum
Excipit et notis Hispania proluit undis.

156 socrusque] *scripsi;* sociaque.

Fortunate parens, primos cum detegis ortus,
Adspicis Arcadium; cum te proclivior urges,
Occiduum visus remoratur Honorius ignem;
Et quocumque vagos flectas sub cardine cursus,
Natorum per regna venis, qui mente serena
Maturoque regunt iunctas moderamine gentes,
Saecula qui rursus formant meliore metallo.
Luget Avarities Stygiis innexa catenis
Cumque suo demens expellitur Ambitus auro.
Non dominantur opes nec corrumpentia sensus
Dona valent: emitur sola virtute potestas.
Vnanimi fratres, quorum mare terraque fatis
Debetur, quodcumque manus evasit avitas,
Quod superest patri: vobis iam Mulciber arma
Praeparat et Sicula Cyclops incude laborat,
Brontes innumeris exasperat aegida signis,
Altum fulminea crispare in casside conum
Festinat Steropes, nectit thoraca Pyragmon
Ignifluisque gemit Lipare fumosa cavernis.
Vobis Ionia virides Neptunus in alga
Nutrit equos, qui summa freti per caerula possint
Ferre viam segetemque levi percurrere motu,
Nesciat ut spumas nec proterat ungula culmos.
Iam video Babylona rapi Parthumque coactum
Non ficta trepidare fuga, iam Bactra teneri
Legibus et famulis Gangen pallescere ripis
Gemmatosque humilem dispergere Persida cultus.
Ite per extremum Tanaim pigrosque Triones,
Ite per ardentem Libyam, superate vapores
Solis et arcanos Nili deprendite fontes,
Herculeum finem, Bacchi transcurrite metas:
Vestri iuris erit, quidquid complectitur axis.
Vobis Rubra dabunt pretiosas aequora conchas,
Indus ebur, ramos Panchaia, vellera Seres.

PANEGYRICVS
DE QVARTO CONSVLATV HONORII AVGVSTI.

(VIII.)

Auspiciis iterum sese regalibus annus
Induit et nota fruitur iactantior aula,
Limina nec passi circum privata morari
Exultant reduces Augusto consule fasces.
Cernis ut armorum proceres legumque potentes
Patricios sumunt habitus et more Gabino
Discolor incedit legio positisque parumper
Bellorum signis sequitur vexilla Quirini?
Lictori cedunt aquilae ridetque togatus
Miles et in mediis effulget curia castris.
Ipsa Palatino circumvallata senatu
Iam trabeam Bellona gerit parmamque removit
Et galeam sacras umeris vectura curules.
Nec te laurigeras pudeat, Gradive, secures
Pacata gestare manu Latiaque micantem
Loricam mutare toga, dum ferreus haeret
Currus et Eridani ludunt per prata iugales.
Haud indigna coli nec nuper cognita Marti
Vlpia progenies et quae diademata mundo
Sparsit Hibera domus. Nec tantam vilior unda
Promeruit gentis seriem: cunabula fovit
Oceanus; terrae dominos pelagique futuros
Inmenso decuit rerum de principe nasci.
Hinc processit avus, cui post Arctoa frementi
Classica Massylas adnexuit Africa laurus,
Ille, Caledoniis posuit qui castra pruinis,
Qui medios Libyae sub casside pertulit aestus,

Terribilis Mauro debellatorque Britanni
Litoris ac pariter Boreae vastator et Austri.
Quid rigor aeternus, caeli quid frigora prosunt
Ignotumque fretum? maduerunt Saxone fuso
Orcades; incaluit Pictorum sanguine Thyle;
Scottorum cumulos flevit glacialis Hiverne.
Quid calor obsistit forti? per vasta cucurrit
Aethiopum cinxitque novis Atlanta maniplis,
Virgineum Tritona bibit sparsosque venenis
Gorgoneos vidit thalamos et vile virentes
Hesperidum risit, quos ditat fabula, ramos.
Arx incensa Iubae, rabies Maurusia ferro
Cessit et antiqui penetralia diruta Bocchi.
Sed laudes genitor longe transgressus avitas
Subdidit Oceanum sceptris et margine caeli
Clausit opes, quantum distant a Tigride Gades,
Inter se Tanais quantum Nilusque relinquunt:
Haec tamen, innumeris per se quaesita tropaeis,
Non generis dono, non ambitione potitus.
Digna legi virtus. Ultro se purpura supplex
Obtulit et solus meruit regnare rogatus.
Nam cum barbaries penitus commota gementem
Inrueret Rhodopen et mixto turbine gentes
Iam deserta suas in nos transfunderet Arctos,
Danuvii totae vomerent cum proelia ripae,
Cum Geticis ingens premeretur Mysia plaustris
Flavaque Bistonios operirent agmina campos,
Omnibus adflictis et vel labentibus ictu
Vel prope casuris: unus tot funera contra
Restitit extinxitque faces agrisque colonos
Reddidit et leti rapuit de faucibus urbes.
Nulla relicta foret Romani nominis umbra,
Ni pater ille tuus iamiam ruitura subisset
Pondera turbatamque ratem certaque levasset
Naufragium commune manu: velut ordine rupto
Cum procul insanae traherent Phaethonta quadrigae
Saeviretque dies terramque et stagna propinqui

Haurirent radii, solito cum murmure torvis
Sol occurrit equis; qui postquam rursus eriles
Agnovere sonos, rediit meliore magistro
Machina concentusque poli, currusque recepit
Imperium flammaeque modum.
Sic traditus illi
Servatusque Oriens. At non pars altera rerum
Tradita: bis possessa manu, bis parta periclis.
Per varium gemini scelus erupere tyranni
Tractibus occiduis: hunc saeva Britannia fudit;
Hunc sibi Germanus famulum delegerat exul:
Ausus uterque nefas, domini respersus uterque
Insontis iugulo. Novitas audere priori
Suadebat cautumque dabant exempla sequentem.
Hic nova moliri praeceps, hic quaerere tuta
Providus; hic fusis, collectis viribus ille;
Hic vagus excurrens, hic intra claustra reductus.
Dissimiles, sed morte pares. Evadere neutri
Dedecus aut mixtis licuit procumbere telis.
Amissa specie, raptis insignibus ambo
In vultus rediere suos manibusque revinctis
Oblati gladiis summittunt colla paratis
Et vitam veniamque rogant. Pro damna pudoris!
Qui modo tam densas nutu movere cohortes,
In quos iam dubius sese libraverat orbis,
Non hostes victore cadunt, sed iudice sontes;
Damnat voce reos, petiit quos Marte tyrannos.
Amborum periere duces: hic sponte carina
Decidit in fluctus, illum suus abstulit ensis;
Hunc Alpes, hunc pontus habet. Solacia caesis
Fratribus haec ultor tribuit: necis auctor uterque
Labitur; Augustas par victima mitigat umbras.
Has dedit inferias tumulis, iuvenumque duorum
Purpureos merito placavit sanguine manes.
Illi iustitiam confirmavere triumphi,
Praesentes docuere deos. Hinc saecula discant
Indomitum nihil esse pio tutumve nocenti:

Nuntius ipse sui longas incognitus egit
Praevento rumore vias, inopinus utrumque
Perculit et clausos montes, ut plana, reliquit.
Extruite inmanes scopulos, attollite turres,
Cingite vos fluviis, vastas opponite silvas,
Garganum Alpinis Appenninumque nivalem
Permixtis sociate iugis et rupibus Haemum
Addite Caucasiis, involvite Pelion Ossae:
Non dabitis murum sceleri. Qui vindicet, ibit.
Omnia subsident meliori pervia causae.
Nec tamen oblitus civem cedentibus atrox
Partibus infremuit; non insultare iacenti
Malebat: mitis precibus, pietatis abundans,
Poenae parcus erat; paci non intulit iram;
Post acies odiis idem qui terminus armis.
Profuit hoc vincente capi, multosque subactos
Aspera laturae commendavere catenae.
Magnarum largitor opum, largitor honorum
Pronus et in melius gaudens convertere fata.
Hinc amor, hinc validum devoto milite robur.
Hinc natis mansura fides.
Hoc nobilis ortu
Nasceris aequaeva cum maiestate creatus
Nullaque privatae passus contagia sortis.
Omnibus acceptis ultro te regia solum
Protulit et patrio felix adolescis in ostro,
Membraque vestitu numquam violata profano
In sacros cecidere sinus. Hispania patrem
Auriferis eduxit aquis, te gaudet alumno
Bosphorus. Hesperio de limine surgit origo,
Sed nutrix Aurora tibi; pro pignore tanto
Certatur, geminus civem te vindicat axis.
Herculis et Bromii sustentat gloria Thebas,
Haesit Apollineo Delos Latonia partu
Cretaque se iactat tenero reptata Tonanti;
Sed melior Delo, Dictaeis clarior oris
Quae dedit hoc numen regio; non litora nostro

Sufficerent angusta deo. Nec inhospita Cynthi
Saxa tuos artus duro laesere cubili:
Adclinis genetrix auro, circumflua gemmis
In Tyrios enixa toros; ululata verendis
Aula puerperiis. Quae tunc documenta futuri?
Quae voces avium? quanti per inane volatus?
Qui vatum discursus erat? Tibi corniger Hammon
Et dudum taciti rupere silentia Delphi,
Te Persae cecinere magi, te sensit Etruscus
Augur et inspectis Babylonius horruit astris,
Chaldaei stupuere senes Cumanaque rursus
Intonuit rupes, rabidae delubra Sibyllae.
Nec te progenitum Cybeleius aere sonoro
Lustravit Corybas: exercitus undique fulgens
Adstitit; ambitur signis augustior infans,
Sentit adorantes galeas, redditque ferocem
Vagitum lituus.
Vitam tibi contulit idem
Imperiumque dies; inter cunabula consul
Proveheris, signas posito modo nomine fastos
Donaturque tibi, qui te produxerat, annus.
Ipsa Quirinali parvum te cinxit amictu
Mater et ad primas docuit reptare curules.
Vberibus sanctis inmortalique dearum
Crescis adoratus gremio: tibi saepe Diana
Maenalios arcus venatricesque pharetras
Suspendit, puerile decus; tu saepe Minervae
Lusisti clipeo fulvamque impune pererrans
Aegida tractasti blandos interritus angues;
Saepe tuas etiam iam tum gaudente marito
Velavit regina comas festinaque voti
Praesumptum diadema dedit, tum lenibus ulnis
Sustulit et magno porrexit ad oscula patri.
Nec dilatus honos: mutatur principe Caesar;
Protinus aequaris fratri.
Non certius umquam
Hortati superi, nullis praesentior aether

Adfuit ominibus. Tenebris involverat atra
Lumen hiems densosque Notus collegerat imbres.
Sed mox, cum solita miles te voce levasset,
Nubila dissolvit Phoebus pariterque dabantur
Sceptra tibi mundoque dies: caligine liber
Bosphorus adversam patitur Calchedona cerni.
Nec tantum vicina nitent, sed tota repulsis
Nubibus exuitur Thrace, Pangaea renident
Insuetosque palus radios Maeotia vibrat.
Nec Boreas nimbos aut sol ardentior egit:
Imperii lux illa fuit; praesagus obibat
Cuncta nitor risitque tuo natura sereno.
Visa etiam medio populis mirantibus audax
Stella die, dubitanda nihil nec crine retuso
Languida, sed quantus numeratur nocte Bootes,
Emicuitque plagis alieni temporis hospes
Ignis et agnosci potuit, cum luna lateret:
Sive parens Augusta fuit, seu forte reluxit
Divi sidus avi, seu te properantibus Arctis
Cernere sol patiens caelum commune remisit.
Adparet quid signa ferant. Ventura potestas
Claruit Ascanio, subita cum luce comarum
Innocuus flagraret apex Phrygioque volutus
Vertice fatalis redimiret tempora candor.
At tua caelestes inlustrant omina flammae.
Talis ab Idaeis primaevus Iuppiter antris
Possessi stetit arce poli famulosque recepit
Natura tradente deos; lanugine nondum
Vernabant vultus nec adhuc per colla fluebant
Moturae convexa comae; tum scindere nubes
Discebat fulmenque rudi torquere lacerto.

Laetior augurio genitor natisque superbus
Iam paribus duplici fultus consorte redibat
Splendebatque pio complexus pignora curru.
Haud aliter summo gemini cum patre Lacones,

190 Arctis] *ego;* astris.

Progenies Ledaea, sedent: in utroque relucet
Frater, utroque soror; simili chlamys effluit auro;
Stellati pariter crines. Iuvat ipse Tonantem
Error et ambiguae placet ignorantia matri;
Eurotas proprios discernere nescit alumnos.
Vt domus excepit reduces, ibi talia tecum
Pro rerum stabili fertur dicione locutus:
'Si tibi Parthorum solium Fortuna dedisset,
Care puer, terrisque procul venerandus Eois
Barbarus Arsacio consurgeret ore tiaras:
Sufficeret sublime genus luxuque fluentem
Deside nobilitas posset te sola tueri.
Altera Romanae longe rectoribus aulae
Condicio. Virtute decet, non sanguine niti.
Maior et utilior fato coniuncta potenti,
Vile latens virtus. Quid enim? submersa tenebris
Proderit obscuro veluti sine remige puppis
Vel lyra quae reticet vel qui non tenditur arcus.
'Hanc tamen haud quisquam, qui non agnoverit ante
Semet et incertos animi placaverit aestus,
Inveniet; longis illuc ambagibus itur.
Disce orbi, quod quisque sibi:
'Cum conderet artus
Nostros, aetheriis miscens terrena, Prometheus,
Sinceram patri mentem furatus Olympo
Continuit claustris indignantemque revinxit
Et, cum non aliter possent mortalia fingi,
Adiunxit geminas. Illae cum corpore lapsae
Intereunt, haec sola manet bustoque superstes
Evolat. Hanc alta capitis fundavit in arce
Mandatricem operum prospecturamque labori;
Illas inferius collo praeceptaque summae
Passuras dominae digna statione locavit.
Quippe opifex veritus confundere sacra profanis
Distribuit partes animae sedesque removit.
Iram sanguinei regio sub pectore cordis
Protegit imbutam flammis avidamque nocendi

Praecipitemque sui. Rabie succensa tumescit,
Contrahitur tepefacta metu. Cumque omnia secum
Duceret et requiem membris vesana negaret,
Invenit pulmonis opem madidumque furenti
Praebuit, ut tumidae ruerent in mollia fibrae.
At sibi cuncta petens, nil conlatura cupido
In iecur et tractus imos compulsa recessit,
Quae, velut inmanis reserat dum belua rictus,
Expleri pascique nequit: nunc verbere curas
Torquet avaritiae, stimulis nunc flagrat amorum,
Nunc gaudet, nunc maesta dolet satiataque rursus
Exoritur caesaque redit pollentius hydra.
'Hos igitur potuit si quis sedare tumultus,
Inconcussa dabit purae sacraria menti.
Tu licet extremos late dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
Si metuis, si prava cupis, si duceris ira,
Servitii patiere iugum; tolerabis iniquas
Interius leges. Tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris rex esse tui. Proclivior usus
In peiora datur suadetque licentia luxum
Inlecebrisque effrena favet. Tum vivere caste
Asperius, cum prompta Venus; tum durius irae
Consulitur, cum poena patet. Sed comprime motus
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
Occurrat, mentemque domet respectus honesti.
'Hoc te praeterea crebro sermone monebo,
Vt te totius medio telluris in ore
Vivere cognoscas, cunctis tua gentibus esse
Facta palam nec posse dari regalibus usquam
Secretum vitiis; nam lux altissima fati
Occultum nihil esse sinit, latebrasque per omnes
Intrat et abstrusos explorat fama recessus.
'Sis pius in primis; nam cum vincamur in omni
Munere, sola deos aequat clementia nobis.
Neu dubie suspectus agas neu falsus amicis
Rumorumve avidus: qui talia curat, inanes

Horrebit strepitus nulla non anxius hora.
Non sic excubiae, non circumstantia pila
Quam tutatur amor. Non extorquebis amari;
Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat.
Nonne vides, operum quod se pulcherrimus ipse
Mundus amore liget, nec vi conexa per aevum
Conspirent elementa sibi? quod limite Phoebus
Contentus medio, contentus litore pontus
Et, qui perpetuo terras ambitque vehitque,
Nec premat incumbens oneri nec cesserit aer?
Qui terret, plus ipse timet; sors ista tyrannis
Convenit; invideant claris fortesque trucident,
Muniti gladiis vivant saeptique venenis,
Ancipites habeant arces trepidique minentur:
Tu civem patremque geras, tu consule cunctis,
Non tibi, nec tua te moveant, sed publica vota.
'In commune iubes si quid censesque tenendum,
Primus iussa subi: tunc observantior aequi
Fit populus nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent quam vita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.
'His tamen effectis neu fastidire minores
Neu pete praescriptos homini transcendere fines.
Inquinat egregios adiuncta superbia mores.
Non tibi tradidimus dociles servire Sabaeos,
Armeniae dominum non te praefecimus orae,
Nec damus Assyriam, tenuit quam femina, gentem.
Romani, qui cuncta diu rexere, regendi,
Qui nec Tarquinii fastus nec iura tulere
Caesaris. Annales veterum delicta loquuntur:
Haerebunt maculae. Quis non per saecula damnat
Caesareae portenta domus? quem dira Neronis
Funera, quem rupes Caprearum taetra latebit
Incesto possessa seni? Victura feretur
Gloria Traiani, non tam quod Tigride victo

Nostra triumphati fuerint provincia Parthi,
Alta quod invectus fractis Capitolia Dacis,
Quam patriae quod mitis erat. Ne desine tales,
Nate, sequi.
'Si bella canant, prius agmina duris
Exerce studiis et saevo praestrue Marti.
Non brumae requies, non hibernacula segnes
Enervent torpore manus. Ponenda salubri
Castra loco; praebenda vigil custodia vallo.
Disce, ubi denseri cuneos, ubi cornua tendi
Aequius aut iterum flecti; quae montibus aptae,
Quae campis acies, quae fraudi commoda vallis,
Quae via difficilis. Fidit si moenibus hostis,
Tum tibi murali libretur machina pulsu;
Saxa rota; praeceps aries protectaque portas
Testudo feriat; ruat emersura iuventus
Effossi per operta soli. Si longa moretur
Obsidio, tum vota cave secura remittas
Inclusumve putes; multis damnosa fuere
Gaudia; dispersi pereunt somnove soluti;
Saepius incautae nocuit victoria turbae.
Neu tibi regificis tentoria larga redundent
Deliciis, neve imbelles ad signa ministros
Luxuries armata trahat. Neu flantibus Austris
Neu pluviis cedas, neu defensura calorem
Aurea summoveant rapidos umbracula soles.
Inventis utere cibis. Solabere partes
Aequali sudore tuas: si collis iniquus,
Primus ini; silvam si caedere provocat usus,
Sumpta ne pudeat quercum stravisse bipenni.
Calcatur si pigra palus, tuus ante profundum
Pertemptet sonipes. Fluvios tu protere cursu
Haerentes glacie, liquidos tu scinde natatu.
Nunc eques in medias equitum te consere turmas;
Nunc pedes adsistas pediti. Tum promptius ibunt
Te socio, tum conspicuus gratusque geretur
Sub te teste labor.'

Dicturum plura parentem
Voce subis: ‘Equidem, faveant modo numina coeptis,
Haec effecta dabo, nec me fratrique tibique
Dissimilem populi commissaque regna videbunt.
Sed cur non potius, verbis quae disseris, usu
Experior? Gelidas certe nunc tendis in Alpes.
Duc tecum comitem; figant, sine, nostra tyrannum
Spicula; pallescat nostro, sine, barbarus arcu.
Italiamne feram furiis praedonis acerbi
Subiectam? patiar Romam servire clienti?
Vsque adeone puer? nec me polluta potestas
Nec pia cognati tanget vindicta cruoris?
Per strages equitare libet. Da protinus arma.
Cur annos obicis? pugnae cur arguor impar?
Aequalis mihi Pyrrhus erat, cum Pergama solus
Verteret et patri non degeneraret Achilli.
Denique si princeps castris haerere nequibo,
Vel miles veniam.’
Delibat dulcia nati
Oscula miratusque refert: ‘Laudanda petisti;
Sed festinus amor. Veniet robustior aetas;
Ne propera. Necdum decimas emensus aristas
Adgrederis metuenda viris: vestigia magnae
Indolis agnosco. Fertur Pellaeus, Eoum
Qui domuit Porum, cum prospera saepe Philippi
Audiret, laetos inter flevisse sodales
Nil sibi vincendum patris virtute relinqui.
Hos video motus. Fas sit promittere patri:
Tantus eris. Nostro nec debes regna favori,
Quae tibi iam natura dedit. Sic mollibus olim
Stridula ducturum pratis examina regem
Nascentem venerantur apes et publica mellis
Iura petunt traduntque favos; sic pascua parvus
Vindicat et necdum firmatis cornibus audax
Iam regit armentum vitulus. Sed proelia differ
In iuvenem patiensque meum cum fratre tuere
Me bellante locum. Vos impacatus Araxes,

Vos celer Euphrates timeat, sit Nilus ubique
Vester et emisso quidquid sol imbuit ortu.
Si pateant Alpes, habeat si causa secundos
Iustior eventus, aderis partesque receptas
Suscipies, animosa tuas ut Gallia leges
Audiat et nostros aequus modereris Hiberos.
Tunc ego securus fati laetusque laborum
Discedam, vobis utrumque regentibus axem.
'Interea Musis animus, dum mollior, instet
Et quae mox imitere legat; nec desinat umquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas.
Antiquos evolve duces, adsuesce futurae
Militiae, Latium retro te confer in aevum.
Libertas quaesita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Metti satiabere poenis.
Triste rigor nimius? Torquati despice mores.
Mors impensa bonum? Decios venerare ruentes.
Vel solus quid fortis agat, te ponte soluto
Oppositus Cocles, Muci te flamma docebit;
Quid mora perfringat, Fabius; quid rebus in artis
Dux gerat, ostendet Gallorum strage Camillus.
Discitur hinc nullos meritis obsistere casus:
Prorogat aeternam feritas tibi Punica famam,
Regule; successus superant adversa Catonis.
Discitur hinc quantum paupertas sobria possit:
Pauper erat Curius, reges cum vinceret armis,
Pauper Fabricius, Pyrrhi cum sperneret aurum;
Sordida dictator flexit Serranus aratra:
Lustratae lictore casae fascesque salignis
Postibus adfixi; collectae consule messes
Et sulcata diu trabeato rura colono.'
Haec genitor praecepta dabat: velut ille carinae
Longaevus rector, variis quem saepe procellis
Exploravit hiems, ponto iam fessus et annis
Aequoreas alni nato commendat habenas
Et casus artesque docet: quo dextra regatur
Sidere; quo fluctus possit moderamine falli;

Quae nota nimborum; quae fraus infida sereni;
Quid sol occiduus prodat; quo saucia vento
Decolor iratos attollat Cynthia vultus.
Adspice nunc, quacumque micas, seu circulus Austri,
Magne parens, gelidi seu te meruere Triones,
Adspice: completur votum. Iam natus adaequat
Te meritis et, quod magis est optabile, vincit
Subnixus Stilichone tuo, quem fratribus ipse
Discedens clipeum defensoremque dedisti.
Pro nobis nihil ille pati nullumque recusat
Discrimen temptare sui, non dura viarum,
Non incerta maris, Libyae squalentis harenas
Audebit superare pedes madidaque cadente
Pleiade Gaetulas intrabit navita Syrtes.
Hunc tamen in primis populos lenire feroces
Et Rhenum pacare iubes. Volat ille citatis
Vectus equis nullaque latus stipante caterva,
Aspera nubiferas qua Raetia porrigit Alpes,
Pergit et hostiles (tanta est fiducia) ripas
Incomitatus adit. Totum properare per amnem
Attonitos reges humili cervice videres.
Ante ducem nostrum flavam sparsere Sygambri
Caesariem pavidoque orantes murmure Franci
Procubuere solo: iuratur Honorius absens
Imploratque tuum supplex Alamannia nomen.
Bastarnae venere truces, venit accola silvae
Bructerus Hercyniae latisque paludibus exit
Cimber et ingentes Albim liquere Cherusci.
Accipit ille preces varias tardeque rogatus
Adnuit et magno pacem pro munere donat.
Nobilitant veteres Germanica foedera Drusos,
Marte sed ancipiti, sed multis cladibus empta.
Quis victum meminit sola formidine Rhenum?
Quod longis alii bellis potuere mereri,
Hoc tibi dat Stilichonis iter.
Post otia Galli
Limitis hortaris Graias fulcire ruinas.

Ionium tegitur velis ventique laborant
Tot curvare sinus servaturasque Corinthum
Prosequitur facili Neptunus gurgite classes,
Et puer, Isthmiaci iam pridem litoris exul,
Secura repetit portus cum matre Palaemon.
Plaustra cruore natant: metitur pellita iuventus:
Pars morbo, pars ense perit. Non lustra Lycaei,
Non Erymantheae iam copia sufficit umbrae
Innumeris exusta rogis, nudataque ferro
Sic flagrasse suas laetantur Maenala silvas.
Gens, qua non Scythicos diffusior ulla Triones
Incoluit, cui parvus Athos angustaque Thrace,
Cum transiret, erat, per te viresque tuorum
Fracta ducum lugetque sibi iam rara superstes,
Et, quorum turbae spatium vix praebuit orbis,
Vno colle latent. Sitiens inclusaque vallo
Ereptas quaesivit aquas, quas hostibus ante
Contiguas alio Stilicho deflexerat arcu
Mirantemque novas ignota per avia valles
Iusserat averso fluvium migrare meatu.
Excutiat cineres Ephyre, Spartanus et Arcas
Tutior exanguis pedibus proculcet acervos
Fessaque pensatis respiret Graecia poenis!
    Obvia quid mirum vinci, cum barbarus ultro
Iam cupiat servire tibi? Tua Sarmata discors
Sacramenta petit; proiecta pelle Gelonus
Militat; in Latios ritus transistis Alani.
Vt fortes in Marte viros animisque paratos,
Sic iustos in pace legis longumque tueris
Electos crebris nec succedentibus urges.
Iudicibus notis regimur, fruimurque quietis
Militiaeque bonis, ceu bellatore Quirino,
Ceu placido moderante Numa. Non inminet ensis,
Nullae nobilium caedes; non crimina vulgo
Texuntur; patria maestus non truditur exul;

471—473 *post* 483 *transposui auctore B.*

Impia continui cessant augmenta tributi;
Non infelices tabulae; non hasta refixas
Vendit opes; avida sector non voce citatur,
Nec tua privatis crescunt aeraria damnis.
Munificus largi, sed non et prodigus, auri.
Perdurat non empta fides nec pectora merces
Adligat; ipsa suo pro pignore castra laborant;
Te miles nutritor amat.
Quae denique Romae
Cura tibi? quam fixa manet reverentia patrum?
Firmatur senium iuris priscamque resumunt
Canitiem leges emendanturque vetustae
Acceduntque novae. Talem sensere Solonem
Res Pandioniae; sic armipotens Lacedaemon
Despexit muros rigido munita Lycurgo.
Quae sub te vel causa brevis vel iudicis error
Neglegitur? dubiis quis litibus addere finem
Iustior et mersum latebris educere verum?
Quae pietas quantusque rigor tranquillaque magni
Vis animi nulloque levis terrore moveri
Nec nova mirari facilis! quam docta facultas
Ingenii linguaeque modus! Responsa verentur
Legati, gravibusque latet sub moribus aetas.
Quantus in ore pater radiat! quam torva voluptas
Frontis et augusti maiestas grata pudoris!
Iam patrias imples galeas; iam cornus avita
Temptatur vibranda tibi; promittitur ingens
Dextra rudimentis Romanaque vota moratur.
Quis decor, incedis quotiens clipeatus et auro
Squameus et rutilus cristis et casside maior!
Sic, cum Threicia primum sudaret in hasta,
Flumina laverunt puerum Rhodopeia Martem.
Quae vires iaculis vel, cum Gortynia tendis
Spicula, quam felix arcus certique petitor
Vulneris et iussum mentiri nescius ictum!
Scis, quo more Cydon, qua dirigat arte sagittas
Armenius, refugo quae sit fiducia Partho:

Sic Amphioniae pulcher sudore palaestrae
Alcides pharetras Dircaeaque tela solebat
Praetemptare feris olim domitura Gigantes
Et pacem latura polo, semperque cruentus
Ibat et Alcmenae praedam referebat ovanti;
Caeruleus tali prostratus Apolline Python
Implicuit fractis moritura volumina silvis.
Cum vectaris equo simulacraque Martia ludis,
Quis mollis sinuare fugas, quis tendere contum
Acrior aut subitos melior flexisse recursus?
Non te Massagetae, non gens exercita campo
Thessala, non ipsi poterunt aequare bimembres;
Vix comites alae, vix te suspensa sequuntur
Agmina ferventesque tument post terga dracones.
Vtque tuis primum sonipes calcaribus arsit,
Ignescunt patulae nares, non sentit harenas
Vngula discussaeque iubae sparguntur in armos;
Turbantur phalerae, spumosis morsibus aurum
Fumat, anhelantes exundant sanguine gemmae.
Ipse labor pulvisque decet confusaque motu
Caesaries; vestis radiato murice solem
Combibit, ingesto crispatur purpura vento.
Si dominus legeretur equis, tua posceret ultro
Verbera Nereidum stabulis nutritus Arion
Serviretque tuis contempto Castore frenis
Cyllarus et flavum Xanthus sprevisset Achillem.
Ipse tibi famulas praeberet Pegasus alas
Portaretque libens melioraque pondera passus
Bellerophonteas indignaretur habenas.
Quin etiam velox Aurorae nuntius Aethon,
Qui fugat hinnitu stellas roseoque domatur
Lucifero, quotiens equitem te cernit ab astris,
Invidet inque tuis mavult spumare lupatis.
Nunc quoque quos habitus, quantae miracula pompae
Vidimus, Ausonio cum iam succinctus amictu
Per Ligurum populos solito conspectior ires
Atque inter niveas alte veherere cohortes,

Obnixisque simul pubes electa lacertis
Sidereum gestaret onus. Sic numina Memphis
In vulgus proferre solet; penetralibus exit
Effigies, brevis illa quidem: sed plurimus infra
Liniger imposito suspirat vecte sacerdos
Testatus sudore deum; Nilotica sistris
Ripa sonat Phariosque modos Aegyptia ducit
Tibia; summissis admugit cornibus Apis.
Omnis nobilitas, omnis tua sacra frequentat
Thybridis et Latii suboles; convenit in unum
Quidquid in orbe fuit procerum, quibus auctor honoris
Vel tu vel genitor. Numeroso consule consul
Cingeris et socios gaudes admittere patres.
Inlustri te prole Tagus, te Gallia doctis
Civibus et toto stipavit Roma senatu.
Portatur iuvenum cervicibus aurea sedes
Ornatuque novo gravior deus. Asperat Indus
Velamenta lapis pretiosaque fila smaragdis
Ducta virent; amethystus inest et fulgor Hiberus
Temperat arcanis hyacinthi caerula flammis.
Nec rudis in tali suffecit gratia textu;
Auget acus meritum picturatumque metallis
Vivit opus: multa remorantur iaspide vultus
Et variis spirat Nereia baca figuris.
Quae tantum potuit digitis mollire rigorem
Ambitiosa colus? vel cuius pectinis arte
Traxerunt solidae gemmarum stamina telae?
Invia quis calidi scrutatus stagna profundi
Tethyos invasit gremium? quis divitis algae
Germina flagrantes inter quaesivit harenas?
Quis iunxit lapides ostro? quis miscuit ignes
Sidonii Rubrique maris? Tribuere colorem
Phoenices, Seres subtegmina, pondus Hydaspes.
Hoc si Maeonias cinctu graderere per urbes,
In te pampineos transferret Lydia thyrsos,
In te Nysa choros; dubitassent orgia Bacchi,
Cui furerent; irent blandae sub vincula tigres.

Talis Erythraeis intextus nebrida gemmis
Liber agit currus et Caspia flectit eburnis
Colla iugis: Satyri circum crinemque solutae
Maenades adstringunt hederis victricibus Indos;
Ebrius hostili velatur palmite Ganges.
Auspice mox laetum sonuit clamore tribunal
Te fastos ineunte quater. Sollemnia ludit
Omina libertas; deductum Vindice morem
Lex celebrat, famulusque iugo laxatus erili
Ducitur et grato remeat securior ictu.
Tristis condicio pulsata fronte recedit;
In civem rubuere genae, tergoque removit
Verbera permissi felix iniuria voti.
Prospera Romuleis sperantur tempora rebus
In nomen ventura tuum. Praemissa futuris
Dant exempla fidem: quotiens te cursibus aevi
Praefecit, totiens accessit laurea patri.
Ausi Danuvium quondam transnare Gruthungi
In lyntres fregere nemus; ter mille ruebant
Per fluvium plenae cuneis inmanibus alni.
Dux Odothaeus erat. Tantae conamina classis
Incipiens aetas et primus contudit annus:
Summersae sedere rates; fluitantia numquam
Largius Arctoos pavere cadavera pisces;
Corporibus premitur Peuce; per quinque recurrens
Ostia barbaricos vix egerit unda cruores,
Confessusque parens Odothaei regis opima
Rettulit exuviasque tibi. Civile secundis
Conficis auspiciis bellum. Tibi debeat orbis
Fata Gruthungorum debellatumque tyrannum:
Hister sanguineos egit te consule fluctus;
Alpinos genitor rupit te consule montes.
Sed patriis olim fueras successibus auctor,
Nunc eris ipse tuis. Semper venere triumphi
Cum trabeis sequiturque tuos victoria fasces.
Sis, precor, adsiduus consul Mariique relinquas
Et senis Augusti numerum. Quae gaudia mundo,

Per tua lanugo cum serpere coeperit ora,
Cum tibi protulerit festas nox pronuba taedas!
Quae tali devota toro, quae murice fulgens
Ibit in amplexus tanti regina mariti?
Quaenam tot divis veniet nurus, omnibus arvis
Et toto donanda mari? quantusque feretur
Idem per Zephyri metas Hymenaeus et Euri!
O mihi si liceat thalamis intendere carmen
Conubiale tuis, si te iam dicere patrem!
Tempus erit, cum tu trans Rheni cornua victor,
Arcadius captae spoliis Babylonis onustus
Communem maiore toga signabitis annum;
Crinitusque tuo sudabit fasce Suebus,
Vltima fraternas horrebunt Bactra secures.

PANEGYRICVS
DICTVS MANLIO THEODORO CONSVLI.

PRAEFATIO.

(XVI.)

Audebisne, precor, tantae subiecta catervae,
  Inter tot proceres, nostra Thalia, loqui?
Nec te fama vetat, vero quam celsius auctam
  Vel servasse labor vel minuisse pudor?
An tibi continuis crevit fiducia castris
  Totaque iam vatis pectora miles habet?

Culmina Romani maiestatemque senatus
  Et, quibus exultat Gallia, cerne viros.
Omnibus audimur terris mundique per aures
  Ibimus. Ah nimius consulis urget amor!

Iuppiter, ut perhibent, spatium cum discere vellet
  Naturae regni nescius ipse sui,
Armigeros utrimque duos aequalibus alis
  Misit ab Eois Occiduisque plagis.
Parnasus geminos fertur iunxisse volatus;
  Contulit alternas Pythius axis aves.

Princeps non aquilis terras cognoscere curat;
  Certius in vobis aestimat imperium.
Hoc ego concilio collectum metior orbem;
  Hoc video coetu quidquid ubique micat.

PANEGYRICVS.

(XVII.)

Ipsa quidem Virtus pretium sibi, solaque late
Fortunae secura nitet nec fascibus ullis
Erigitur plausuve petit clarescere vulgi.
Nil opis externae cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis inmotaque cunctis
Casibus ex alta mortalia despicit arce.
Attamen invitam blande vestigat et ultro
Ambit Honor: docuit totiens ad rura profectus
Lictor et in mediis consul quaesitus aratris.
Te quoque naturae sacris mundique vacantem,
Emeritum pridem desudatisque remotum
Iudiciis eadem rursum complexa potestas
Evehit et reducem notis imponit habenis.
Accedunt trabeae: nil iam, Theodore, relictum,
Quo virtus animo crescat vel splendor honori.
Culmen utrumque tenes.
Talem te protinus anni
Formavere rudes, et dignum vita curuli
Struxit iter primaeque senes cessere iuventae.
Iam tum canities animi, iam dulce loquendi
Pondus et attonitas sermo qui duceret aures.
Mox undare foro victrix opulentia linguae
Tutarique reos. Ipsa haec amplissima sedes
Orantem stupuit, bis laudatura regentem.
Hinc te pars Libyae moderantem iura probavit,
Quae nunc tota probat; longi sed pignus amoris
Exiguae peperere morae populumque clientem
Publica mansuris testantur vocibus aera.
Inde tibi Macetum tellus et credita Pellae
Moenia, quae famulus quondam ditavit Hydaspes;
Tantaque commissae revocasti gaudia genti

8 ad rura] a rure. 15 honori] *Birtius;* honore.
18 Struxit] *ego;* traxit.

Mitibus arbitriis, quantum bellante Philippo
Floruit aut nigri cecidit cum regia Pori.
    Sed non ulterius te praebuit urbibus aula:
Maluit esse suum; terris edicta daturus,
Supplicibus responsa venis. Oracula regis
Eloquio crevere tuo, nec dignius umquam
Maiestas meminit sese Romana locutam.
Hinc sacrae mandantur opes orbisque tributa
Possessi, quidquid fluviis evolvitur auri,
Quidquid luce procul venas rimata sequaces
Abdita pallentis fodit sollertia Bessi.
    Ac velut exertus lentandis navita tonsis
Praeficitur lateri custos; hinc ardua prorae
Temperat et fluctus tempestatesque futuras
Edocet; adsiduo cum Dorida vicerit usu,
Iam clavum totamque subit torquere carinam:
Sic cum clara diu mentis documenta dedisses,
Non te parte sui, sed in omni corpore sumpsit
Imperium cunctaque dedit tellure regendos
Rectores. Hispana tibi Germanaque Tethys
Paruit et nostro diducta Britannia mundo,
Diversoque tuas coluerunt gurgite voces
Lentus Arar Rhodanusque ferox et dives Hiberus.
O quotiens doluit Rhenus, qua barbarus ibat,
Quod te non geminis frueretur iudice ripis!
Vnius fit cura viri, quodcumque rubescit
Occasu, quodcumque dies devexior ambit.
    Tam celer adsiduos explevit cursus honores;
Vna potestatum spatiis interfuit aetas
Totque gradus fati iuvenilibus intulit annis.
Postquam parta quies et summum nacta cacumen
Iam secura petit privatum gloria portum,
Ingenii redeunt fructus aliique labores,
Et vitae pars nulla perit: quodcumque recedit
Litibus, incumbit studiis, animusque vicissim
Aut curam imponit populis aut otia Musis.
Omnia Cecropiae relegis secreta senectae

Discutiens, quid quisque novum mandaverit aevo
Quantaque diversae producant agmina sectae.
Namque aliis princeps rerum disponitur aer;
Hic confidit aquis; hic procreat omnia flammis.
Alter in Aetnaeas casurus sponte favillas
Dispergit revocatque deum rursusque receptis
Nectit amicitiis quidquid discordia solvit.
Corporis hic damnat sensus verumque videri
Pernegat. Hic semper lapsurae pondera terrae
Conatur rapido caeli fulcire rotatu
Accenditque diem praerupti turbine saxi.
Ille ferox unoque tegi non passus Olympo
Inmensum per inane volat finemque perosus
Parturit innumeros angusto pectore mundos.
Hi vaga collidunt caecis primordia plagis.
Numina constituunt alii casusque relegant.
Graiorum obscuras Romanis floribus artes
Inradias, vicibus gratis formare loquentes
Suetus et alterno verum contexere nodo.
Quidquid Socratico manavit ab ordine, quidquid
Docta Cleantheae sonuerunt atria turbae,
Inventum quodcumque tuo, Chrysippe, recessu,
Quidquid Democritus risit dixitque tacendo
Pythagoras, uno se pectore cuncta vetustas
Condidit et maior collectis viribus exit.
Ornantur veteres et nobiliore magistro
In Latium spretis Academia migrat Athenis,
Vt tandem propius discat, quo fine beatum
Dirigitur, quae norma boni, qui limes honesti;
Quaenam membra sui virtus divisa domandis
Obiectet vitiis; quae pars iniusta recidat,
Quae vincat ratione metus, quae frenet amores;
Aut quotiens elementa doces semperque fluentis
Materiae causas: quae vis animaverit astra
Impuleritque choros; quo vivat machina motu;
Sidera cur septem retro nitantur in ortus
Obluctata polo; variisne meatibus idem

Arbiter an geminae convertant aethera mentes;
Sitne color proprius rerum, lucisne repulsu
Eludant aciem; tumidos quae luna recursus
Nutriat Oceani; quo fracta tonitrua vento,
Quis trahat imbriferas nubes, quo saxa creentur
Grandinis; unde rigor nivibus; quae flamma per auras
Excutiat rutilos tractus aut fulmina velox
Torqueat aut tristem figat crinita cometem.
Iam tibi compositam fundaverat ancora puppim,
Telluris iam certus eras; fecunda placebant
Otia; nascentes ibant in saecula libri:
Cum subito liquida cessantem vidit ab aethra
Iustitia et tanto viduatas iudice leges.
Continuo frontem limbo velata pudicam
Deserit Autumni portas, qua vergit in Austrum
Signifer et noctis reparant dispendia Chelae.
Pax avibus, quacumque volat, rabiemque frementes
Deposuere ferae; laetatur terra reverso
Numine, quod prisci post tempora perdidit auri.
Illa per occultum Ligurum se moenibus infert
Et castos levibus plantis ingressa penates
Invenit aetherios signantem pulvere cursus,
Quos pia sollicito deprendit pollice Memphis:
Quae moveant momenta polum, quam certus in astris
Error, quis tenebras solis causisque meantem
Defectum indicat numerus, quae linea Phoeben
Damnet et excluso pallentem fratre relinquat.
Vt procul adspexit fulgentia Virginis ora
Cognovitque deam, vultus veneratus amicos
Occurrit scriptaeque notas confundit harenae.
Tum sic diva prior: 'Manli, sincera bonorum
Congeries, in quo veteris vestigia recti
Et ductos video mores meliore metallo:
Iam satis indultum studiis, Musaeque tot annos
Eripuere mihi. Pridem te iura reposcunt:
Adgredere et nostro rursum te redde labori
Nec tibi sufficiat transmissae gloria vitae.

Humanum curare genus quis terminus umquam
Praescripsit? nullas recipit prudentia metas.
Adde quod haec multis potuit contingere sedes,
Sed meriti tantum redeunt actusque priores
Commendat repetitus honos virtusque reducit,
Quos fortuna regit. Melius magnoque petendum
Credis in abstrusa rerum ratione morari?
Scilicet illa tui patriam praecepta Platonis
Erexere magis, quam qui responsa secutus
Obruit Eoas classes urbemque carinis
Vexit et arsuras Medo subduxit Athenas?
Spartanis potuit robur praestare Lycurgus
Matribus et sexum leges vicere severae
Civibus et vetitis ignavo credere muro
Tutius obiecit nudam Lacedaemona bellis:
At non Pythagorae monitus annique silentes
Famosum Oebalii luxum pressere Tarenti.
'Quis vero insignem tanto sub principe curam
Respuat? aut quando meritis maiora patebunt
Praemia? Quis demens adeo qui iungere sensus
Cum Stilichone neget? Similem quae protulit aetas
Consilio vel Marte virum? Nunc Brutus amaret
Vivere sub regno, tali succumberet aulae
Fabricius, cuperent ipsi servire Catones.
Nonne vides, ut nostra soror Clementia tristes
Obtundat gladios fratresque amplexa serenos
Adsurgat Pietas, fractis ut lugeat armis
Perfidia et laceris morientes crinibus hydri
Lambant invalido Furiarum vincla veneno?
Exultat cum Pace Fides. Iam sidera cunctae
Liquimus et placidas inter discurrimus urbes.
Nobiscum, Theodore, redi.'
Subit ille loquentem
Talibus: 'Agrestem dudum me, diva, reverti
Cogis et infectum longe rubigine ruris
Ad tua signa vocas. Nam quae mihi cura tot annis
Altera quam duras sulcis mollire novales,

Nosse soli vires, nemori quae commoda rupes,
Quis felix oleae tractus, quae glaeba faveret
Frugibus et quales tegeret vindemia colles?
Terribiles rursum lituos veteranus adibo
Et desueta vetus temptabo caerula vector?
Collectamque diu et certis utcumque locatam
Sedibus in dubium patiar deponere famam?
Nec me, quid valeat natura fortior usus,
Praeterit aut quantum neglectae defluat arti.
Desidis aurigae non audit verbera currus,
Nec manus agnoscit quem non exercuit arcum.
Esse sed iniustum fateor quodcumque negatur
Iustitiae. Tu prima hominem silvestribus antris
Elicis et foedo deterges saecula victu.
Te propter colimus leges animosque ferarum
Exuimus. Nitidis quisquis te sensibus hausit,
Inruet intrepidus flammis, hiberna secabit
Aequora, confertos hostes superabit inermis.
Ille vel Aethiopum pluviis solabitur aestus;
Illum trans Scythiam vernus comitabitur aer'.
Sic fatus tradente dea suscepit habenas
Quattuor ingenti iuris temone refusas.
Prima Padum Thybrimque ligat crebrisque micantem
Vrbibus Italiam; Libyas Poenosque secunda
Temperat; Illyrico se tertia porrigit orbi;
Vltima Sardiniam, Cyrnum trifidamque retentat
Sicaniam et quidquid Tyrrhena tunditur unda
Vel gemit Ionia. Nec te tot lumina rerum
Aut tantum turbavit onus; sed ut altus Olympi
Vertex, qui spatio ventos hiemesque relinquit,
Perpetuum nulla temeratus nube serenum
Celsior exurgit pluviis auditque ruentes
Sub pedibus nimbos et rauca tonitrua calcat:
Sic patiens animus per tanta negotia liber
Emergit similisque sui, iustique tenorem

201 Libyas] *Scaliger;* lidos, lydos.

Flectere non odium cogit, non gratia suadet.
Nam spretas quis opes intactaque pectora lucro
Commemoret? Fuerint aliis haec forte decori:
Nulla potest laus esse tibi, quae crimina purget.
Servat inoffensam divina modestia vocem:
Temperiem servant oculi; nec lumina fervor
Asperat aut rabidas suffundit sanguine venas
Nullaque mutati tempestas proditur oris.
Quin etiam sontes expulsa corrigis ira
Et placidus delicta domas; nec dentibus umquam
Instrepis horrendum, fremitu nec verbera poscis.
    Qui fruitur poena, ferus est legumque videtur
Vindictam praestare sibi; cum viscera felle
Canduerint, ardet stimulis ferturque nocendi
Prodigus, ignarus causae: dis proximus ille,
Quem ratio, non ira movet, qui facta rependens
Consilio punire potest. Mucrone cruento
Se iactent alii, studeant feritate timeri
Addictoque hominum cumulent aeraria censu.
Lene fluit Nilus, sed cunctis amnibus extat
Vtilior nullo confessus murmure vires;
Acrior ac rapidus tacitas praetermeat ingens
Danuvius ripas; eadem clementia sani
Gurgitis inmensum deducit in ostia Gangen.
Torrentes inmane fremant lassisque minentur
Pontibus et volvant spumoso vertice silvas:
Pax maiora decet; peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit, mandataque fortius urget
Imperiosa quies.
                    Idem praedurus iniquas
Accepisse preces, rursus, quae digna petitu,
Largior et facilis; nec quae comitatur honores,
Ausa tuam leviter temptare superbia mentem.
Frons privata manet nec se meruisse fatetur,
Quae crevisse putat; rigidi sed plena pudoris

238 et volvant] *Birtius;* et volvat, involvant.

Elucet gravitas fastu iucunda remoto.
Quae non seditio, quae non insania vulgi
Te viso lenita cadat? quae dissona ritu
Barbaries, medii quam non reverentia frangat?
Vel quis non sitiens sermonis mella politi
Deserat Orpheos blanda testudine cantus?
Qualem te legimus teneri primordia mundi
Scribentem aut partes animae, per singula talem
Cernimus et similes agnoscit pagina mores.
    Nec dilata tuis Augusto iudice merces
Officiis, illumque habitum, quo iungitur aulae
Curia, qui socio proceres cum principe nectit,
Quem quater ipse gerit, perfecto detulit anno
Deposuitque suas te succedente curules.
Crescant virtutes fecundaque floreat aetas.
Ingeniis patuit campus certusque merenti
Stat favor: ornatur propriis industria donis.
Surgite sopitae, quas obruit ambitus, artes.
Nil licet invidiae, Stilicho dum prospicit orbi
Sidereusque gener. Non hic violata curulis,
Turpia non Latios incestant nomina fastos;
Fortibus haec concessa viris solisque gerenda
Patribus et Romae numquam latura pudorem.
    Nuntia votorum celeri iam Fama volatu
Moverat Aonios audito consule lucos.
Concinuit felix Helicon fluxitque Aganippe
Largior et docti riserunt floribus amnes.
Vranie redimita comas, qua saepe magistra
Manlius igniferos radio descripserat axes,
Sic alias hortata deas:
                                    'Patimurne, sorores,
Optato procul esse die nec limina nostri
Consulis et semper dilectas visimus aedes?
[Notior est Stilichone domus. Gestare curules]
En fasces subiisse libet. Miracula plebi
Colligite et claris nomen celebrate theatris.
    'Tu Iovis aequorei summersam fluctibus aulam

Oratum volucres, Erato, iam perge quadrigas,
A quibus haud umquam palmam rapturus Arion.
Inlustret circum sonipes, quicumque superbo
Perstrepit hinnitu Baetin, qui splendida potat
Stagna Tagi madidoque iubas adspergitur auro.
'Calliope, liquidas Alciden posce palaestras:
Cuncta Palaemoniis manus explorata coronis
Adsit et Eleo pubes laudata Tonanti.
'Tu iuga Taygeti frondosaque Maenala, Clio,
I Triviae supplex; non aspernata rogantem
Amphitheatrali faveat Latonia pompae.
Audaces legat ipsa viros, qui colla ferarum
Arte ligent certoque premant venabula nisu.
Ipsa truces fetus captivaque ducat ab antris
Prodigia et caedis sitientem differat arcum.
Conveniant ursi, magna quos mole ruentes
Torva Lycaoniis Helice miretur ab astris,
Perfossique rudant populo pallente leones,
Quales Mygdonio curru frenare Cybebe
Optet et Herculei mallent fregisse lacerti.
Obvia fulminei properent ad vulnera pardi
Semine permixto geniti, cum forte leaenae
Nobiliorem uterum viridis corrupit adulter;
Hi maculis patres referunt et robore matres.
Quidquid monstriferis nutrit Gaetulia campis,
Alpina quidquid tegitur nive, Gallica siquid
Silva tenet, iaceat; largo ditescat harena
Sanguine; consumant totos spectacula montes.
'Nec molles egeant nostra dulcedine ludi:
Qui laetis risum salibus movisse facetus,
Qui nutu manibusque loquax, cui tibia flatu,
Cui plectro pulsanda chelys, qui pulpita socco
Personat aut alte graditur maiore cothurno,
Et qui magna levi detrudens murmura tactu
Innumeras voces segetis moderatus aenae

300 rudant] *Birtius;* ruant.

Intonet erranti digito penitusque trabali
Vecte laborantes in carmina concitet undas,
Vel qui more avium sese iaculentur in auras
Corporaque aedificent celeri crescentia nexu,
Quorum compositam puer amentatus in arcem
Emicet et vinctu plantae vel cruribus haerens
Pendula librato figat vestigia saltu.
Mobile ponderibus descendat pegma reductis
Inque chori speciem spargentes ardua flammas
Scaena rotet uarios et fingat Mulciber orbis
Per tabulas impune vagus pictaeque citato
Ludant igne trabes et non permissa morari
Fida per innocuas errent incendia turres.
Lascivi subito confligant aequore lembi
Stagnaque remigibus spument inmissa canoris.
'Consul per populos idemque gravissimus auctor
Eloquii, duplici vita subnixus in aevum
Procedat pariter libris fastisque legendus.
Accipiat patris exemplum tribuatque nepoti
Filius et coeptis ne desit fascibus heres.
Decurrat trabeata domus tradatque secures
Mutua posteritas servatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur consule proles'.

DE CONSVLATV STILICHONIS

LIBER PRIMVS.

(XXI.)

Continuant superi pleno Romana favore
Gaudia successusque novis successibus augent:
Conubii necdum festivos regia cantus
Sopierat, cecinit fuso Gildone triumphos,
Et calidis thalami successit laurea sertis,
Sumeret ut pariter princeps nomenque mariti
Victorisque decus; Libyae post proelia crimen
Concidit Eoum, rursusque Oriente subacto
Consule defensae surgunt Stilichone secures.
Ordine vota meant. Equidem si carmen in unum
Tantarum sperem cumulos advolvere rerum,
Promptius imponam glaciali Pelion Ossae.
Si partem tacuisse velim, quodcumque relinquam,
Maius erit. Veteres actus primamque iuventam
Prosequar? ad sese mentem praesentia ducunt.
Narrem iustitiam? plus splendet gloria Martis.
Armati referam vires? plus egit inermis.
Quod floret Latium, Latio quod reddita servit
Africa, vicinum quod nescit Hiberia Maurum,
Tuta quod imbellem miratur Gallia Rhenum,
Aut gelidam Thracen decertatosque labores
Hebro teste canam? Magnum mihi panditur aequor,
Ipsaque Pierios lassant proclivia currus
Laudibus innumeris.
Etenim mortalibus ex quo
Tellus coepta coli, numquam sincera bonorum

Sors ulli concessa viro. Quem vultus honestat,
Dedecorant mores; animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit. Bellis insignior ille,
Sed pacem foedat vitiis. Hic publica felix,
Sed privata minus. Partitum; singula quemque
Nobilitant: hunc forma decens, hunc robur in armis,
Hunc rigor, hunc pietas, illum sollertia iuris,
Hunc suboles castique tori. Sparguntur in omnes,
In te mixta fluunt; et quae divisa beatos
Efficiunt, collecta tenes.
                                        Ne facta revolvam
Militiamque patris, cuius producere famam,
Si nihil egisset clarum nec fida Valenti
Dextera duxisset rutilantes crinibus alas,
Sufficeret natus Stilicho: mens ardua semper
A puero, tenerisque etiam fulgebat in annis
Fortunae maioris honos. Erectus et acer
Nil breve moliri, nullis haerere potentum
Liminibus fatisque loqui iam digna futuris.
Iam tum conspicuus, iam tum venerabilis ibas
Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris
Membrorumque modus, qualem nec carmina fingunt
Semideis. Quacumque alte gradereris in urbe,
Cedentes spatiis adsurgentesque videbas
Quamvis miles adhuc. Taciti suffragia vulgi
Iam tibi detulerant, quidquid mox debuit aula.
    Vix primaevus eras, pacis cum mitteris auctor
Assyriae; tanta foedus cum gente ferire
Commissum iuveni. Tigrim transgressus et altum
Euphraten Babylona petis. Stupuere severi
Parthorum proceres, et plebs pharetrata videndi
Flagravit studio, defixaeque hospite pulchro
Persides arcanum suspiravere calorem.
Turis odoratae cumulis et messe Sabaea
Pacem conciliant arae; penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis rituque iuvencos
Chaldaeo stravere magi. Rex ipse micantem

Inclinat dextra pateram secretaque Beli
Et vaga testatur volventem sidera Mithram.
Si quando sociis tecum venatibus ibant,
Quis Stilichone prior ferro penetrare leones
Comminus aut longe virgatas figere tigres?
Flectenti faciles cessit tibi Medus habenas;
Torquebas refugum Parthis mirantibus arcum.
    Nubilis interea maturae virginis aetas
Vrgebat patrias suspenso principe curas,
Quem simul imperioque ducem nataeque maritum
Prospiceret; dubius toto quaerebat ab axe
Dignum coniugio generum thalamisque Serenae.
Iudicium virtutis erat; per castra, per urbes,
Per populos animi cunctantis libra cucurrit.
Tu legeris tantosque viros, quos obtulit orbis,
Intra consilium vincis sensumque legentis,
Et gener Augustis olim socer ipse futurus
Accedis. Radiis auri Tyriaque superbit
Maiestate torus; comitata parentibus exit
Purpureis virgo. Stabat pater inde tropaeis
Inclitus; inde pium matris regina gerebat
Obsequium gravibus subnectens flammea gemmis.
Tunc et Solis equos, tunc exultasse choreis
Astra ferunt mellisque lacus et flumina lactis
Erupisse solo, cum floribus aequora vernis
Bosphorus indueret roseisque evincta coronis
Certantes Asiae taedas Europa levaret.
    Felix arbitrii princeps, qui congrua mundo
Iudicat et primus censet, quod cernimus omnes.
Talem quippe virum natis adiunxit et aulae,
Cui neque luxuries bello nec blanda periclis
Otia nec lucis fructus pretiosior umquam
Laude fuit. Quis enim Visos in plaustra feroces
Reppulit aut saeva Promoti caede tumentes
Basternas una potuit delere ruina?

---

62 Beli] *Scaliger;* belli.

Pallantis iugulum Turno moriente piavit
Aeneas, tractusque rotis ultricibus Hector
Irato vindicta fuit vel quaestus Achilli:
Tu neque vesano raptas venalia curru
Funera nec vanam corpus meditaris in unum
Saevitiam; turmas equitum peditumque catervas
Hostilesque globos tumulo prosternis amici;
Inferiis gens tota datur. Nec Mulciber auctor
Mendacis clipei fabricataque vatibus arma
Conatus iuvere tuos: tot barbara solus
Milia iam pridem miseram vastantia Thracen
Finibus exiguae vallis conclusa tenebas.
Nec te terrisonus stridor venientis Alani
Nec vaga Chunorum feritas, non falce Gelonus,
Non arcu pepulere Getae, non Sarmata conto.
Extinctique forent penitus, ni more maligno
Falleret Augustas occultus proditor aures
Obstrueretque moras strictumque retunderet ensem,
Solveret obsessos, praeberet foedera captis.
Adsiduus castris aderat, rarissimus urbi,
Si quando trepida princeps pietate vocaret;
Vixque salutatis Laribus, vix coniuge visa,
Deterso necdum repetebat sanguine campum
Nec stetit Eucherii dum carperet oscula saltem
Per galeam. Patris stimulos ignisque mariti
Vicit cura ducis. Quotiens sub pellibus egit
Edonas hiemes et tardi flabra Bootae
Sub divo Riphaea tulit! cumque igne propinquo
Frigora vix ferrent alii, tunc iste rigentem
Danuvium calcabat eques nivibusque profundum
Scandebat cristatus Athon lateque corusco
Curvatas glacie silvas umbone ruebat.
Nunc prope Cimmerii tendebat litora Ponti,
Nunc dabat hibernum Rhodope nimbosa cubile.
Vos Haemi gelidae valles, quas saepe cruentis
Stragibus aequavit Stilicho, vos Thracia testor
Flumina, quae largo mutastis sanguine fluctus;

Dicite, Bisaltae vel qui Pangaea iuvencis
Scinditis, offenso quantae sub vomere putres
Dissiliant glaebis galeae vel qualia rastris
Ossa peremptorum resonent inmania regum.
Singula complecti cuperem; sed densior instat
Gestorum series laudumque sequentibus undis
Obruimur. Genitor caesi post bella tyranni
Iam tibi commissis conscenderat aethera terris.
Ancipites rerum ruituro culmine lapsus
Aequali cervice subis: sic Hercule quondam
Sustentante polum melius librata pependit
Machina nec dubiis titubavit Signifer astris
Perpetuaque senex subductus mole parumper
Obstupuit proprii spectator ponderis Atlas.
Nulli barbariae motus; nil turbida rupto
Ordine temptavit novitas, tantoque remoto
Principe mutatas orbis non sensit habenas.
Nil inter geminas acies, ceu libera frenis,
Ausa manus. Certe nec tantis dissona linguis
Turba nec armorum cultu diversior umquam
Confluxit populus: totam pater undique secum
Moverat Auroram; mixtis hic Colchus Hiberis,
Hic mitra velatus Arabs, hic crine decorus
Armenius; hic picta Saces fucataque Medus,
Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus;
Hic Rhodani procera cohors, hic miles alumnus
Oceani. Ductor Stilicho tot gentibus unus,
Quot vel progrediens vel conspicit occiduus sol.
In quo tam vario vocum generumque tumultu
Tanta quies iurisque metus servator honesti
Te moderante fuit, nullis ut vinea furtis
Vel seges erepta fraudaret messe colonum,
Vt nihil aut saevum rabies aut turpe libido
Suaderet, placidi servirent legibus enses.
Scilicet in vulgus manant exempla regentum,
Vtque ducum lituos, sic mores castra sequuntur.
Denique felices aquilas quocumque moveres,

Arebant tantis epoti milibus amnes.
Illyricum peteres: campi montesque latebant.
Vexillum navale dares: sub puppibus ibat
Ionium. Nullum succincta Ceraunia nimbis
Nec iuga Leucatae feriens spumantia fluctu
Deterrebat hiems. Tu si glaciale iuberes
Vestigare fretum, securo milite ducti
Stagna reluctantes quaterent Saturnia remi;
Si deserta Noti, fontem si quaerere Nili,
Aethiopum medios penetrassent vela vapores.
Te memor Eurotas, te rustica Musa Lycaei,
Te pastorali modulantur Maenala cantu
Partheniumque nemus, quod te pugnante resurgens
Aegra caput mediis erexit Graecia flammis.
Plurima Parrhasius tunc inter corpora Ladon
Haesit et Alpheus Geticis angustus acervis
Tardior ad Siculos etiamnunc pergit amores.
Miramur rapidis hostem succumbere bellis,
Cum solo terrore ruant? Non classica Francis
Intulimus: iacuere tamen. Non Marte Suebos
Contudimus, quis iura damus. Quis credere possit?
Ante tubam nobis audax Germania servit.
Cedant, Druse, tui, cedant, Traiane, labores:
Vestra manus dubio quidquid discrimine gessit,
Transcurrens egit Stilicho totidemque diebus
Edomuit Rhenum, quot vos potuistis in annis;
Quem ferro: adloquiis; quem vos cum milite: solus.
Impiger a primo descendens fluminis ortu
Ad bifidos tractus et iuncta paludibus ora
Fulmineum perstrinxit iter; ducis impetus undas
Vincebat celeres, et pax a fonte profecta
Cum Rheni crescebat aquis. Ingentia quondam
Nomina, crinigero flaventes vertice reges,
Qui nec principibus donis precibusque vocati
Paruerant, iussi properant segnique verentur
Offendisse mora; transvecti lyntribus amnem
Occursant ubicumque velit. Nec fama fefellit

Iustitiae: videre pium, videre fidelem.
Quem veniens timuit, rediens Germanus amavit.
Illi terribiles, quibus otia vendere semper
Mos erat et foeda requiem mercede pacisci,
Natis obsidibus pacem tam supplice vultu
Captivoque rogant, quam si post terga revincti
Tarpeias pressis subeant cervicibus arces.
Omne, quod Oceanum fontesque interiacet Histri,
Unius incursu tremuit; sine caede subactus
Servitio Boreas exarmatique Triones.
Tempore tam parvo tot proelia sanguine nullo
Perficis et luna nuper nascente profectus
Ante redis, quam tota fuit, Rhenumque minacem
Cornibus infractis adeo mitescere cogis,
Vt Salius iam rura colat flexosque Sygambrus
In falcem curvet gladios, geminasque viator
Cum videat ripas, quae sit Romana, requirat;
Vt iam trans fluvium non indignante Chauco
Pascat Belga pecus, mediumque ingressa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent;
Vt procul Hercyniae per vasta silentia silvae
Venari tuto liceat, lucosque vetusta
Religione truces et robur numinis instar
Barbarici nostrae feriant impune bipennes.
Vltro quin etiam devota mente tuentur
Victorique favent. Quotiens sociare catervas
Oravit iungique tuis Alamannia signis!
Nec doluit contempta tamen, spretoque recessit
Auxilio laudata fides. Provincia missos
Expellet citius fasces quam Francia reges,
Quos dederis. Acie nec iam pulsare rebelles,
Sed vinclis punire licet; sub iudice nostro
Regia Romanus disquirit crimina carcer:
Marcomeres Sunnoque docet; quorum alter Etruscum
Pertulit exilium; cum se promitteret alter
Exulis ultorem, iacuit mucrone suorum:
Res avidi concire novas odioque furentes

Pacis et ingenio scelerumque cupidine fratres.
Post domitas Arctos alio prorupit ab axe
Tempestas et, ne qua tuis intacta tropaeis
Pars foret, Australis sonuit tuba. Moverat omnes
Maurorum Gildo populos, quibus inminet Atlas
Et quos interior nimio plaga sole relegat:
Quos vagus umectat Cinyps et proximus hortis
Hesperidum Triton et Gir notissimus amnis
Aethiopum, simili mentitus gurgite Nilum;
Venerat et parvis redimitus Nuba sagittis
Et velox Garamas, nec quamvis tristibus Hammon
Responsis alacrem potuit Nasamona morari.
Stipantur Numidae campi, stant pulvere Syrtes
Gaetulae, Poenus iaculis obtexitur aer.
Hi virga moderantur equos; his fulva leones
Velamenta dabant ignotarumque ferarum
Exuviae, vastis Meroe quas nutrit harenis;
Serpentum patulos gestant pro casside rictus;
Pendent vipereae squamosa pelle pharetrae.
Non sic intremuit Simois, cum montibus Idae
Nigra coloratus produceret agmina Memnon,
Non Ganges, cum tela procul vibrantibus Indis
Inmanis medium vectaret belua Porum.
Porus Alexandro, Memnon prostratus Achilli,
Gildo nempe tibi.
Nec solum fervidus Austrum,
Sed partes etiam Mavors agitabat Eoas.
Quamvis obstreperet pietas, his ille regendae
Transtulerat nomen Libyae scelerique profano
Fallax legitimam regni praetenderat umbram.
Surgebat geminum varia formidine bellum,
Hoc armis, hoc triste dolis. Hoc Africa saevis
Cinxerat auxiliis, hoc coniuratus alebat
Insidiis Oriens. Illinc edicta meabant
Corruptura duces; hinc frugibus atra negatis
Vrgebat trepidamque fames obsederat urbem.
Exitiale palam Libycum; civile pudoris

Obtentu tacitum.
Tales utrimque procellae
Cum fremerent lacerumque alternis ictibus anceps
Imperium pulsaret hiems, nil fessa remisit
Officii virtus contraque minantia fata
Pervigil eventusque sibi latura secundos
Maior in adversis micuit: velut arbiter alni,
Nubilus Aegaeo quam turbine vexat Orion,
Exiguo clavi flexu declinat aquarum
Verbera, nunc recta, nunc obliquante carina
Callidus, et pelagi caelique obnititur irae.
Quid primum, Stilicho, mirer? quod cautus ad omnes
Restiteris fraudes, ut te nec noxia furto
Littera nec pretio manus inflammata lateret?
Quod nihil in tanto circum terrore locutus
Indignum Latio? responsa quod ardua semper
Eois dederis, quae mox effecta probasti
Securus, quamvis et opes et rura tenerent
Insignesque domos? Levis haec iactura; nec umquam
Publica privatae cesserunt commoda causae.
Dividis ingentes curas teque omnibus unum
Obicis, inveniens animo quae mente gerenda,
Efficiens patranda manu, dictare paratus
Quae scriptis peragenda forent. Quae brachia centum,
Quis Briareus aliis numero crescente lacertis
Tot simul obiectis posset confligere rebus:
Evitare dolos; veteres firmare cohortes,
Explorare novas; duplices disponere classes,
Quae fruges aut bella ferant; aulaeque tumultum
Et Romae lenire famem? Quot nube soporis
Inmunes oculi per tot discurrere partes,
Tot loca sufficerent et tam longinqua tueri?
Argum fama canit centeno lumine cinctum
Corporis excubiis unam servasse iuvencam!
Vnde tot adlatae segetes? quae silva carinas
Texuit? Vnde rudis tanto tirone iuventus
Emicuit senioque iterum vernante resumpsit

Gallia bis fractas Alpino vulnere vires?
Non ego dilectu, Tyrii sed vomere Cadmi
Tam subitas acies concepto dente draconis
Exiluisse reor: Dircaeis qualis in arvis
Messis cum proprio mox bellatura colono
Cognatos strinxit gladios, cum semine iacto
Terrigenae galea matrem nascente ferirent
Armifer et viridi floreret milite sulcus.
Hoc quoque non parva fas est cum laude relinqui,
Quod non ante fretis exercitus adstitit ultor,
Ordine quam prisco censeret bella senatus.
Neglectum Stilicho per tot iam saecula morem
Rettulit, ut ducibus mandarent proelia patres
Decretoque togae felix legionibus iret
Tessera. Romuleas leges rediisse fatemur,
Cum procerum iussis famulantia cernimus arma.
    Tyrrhenum poteras cunctis transmittere signis
Et ratibus Syrtes, Libyam complere maniplis;
Consilio stetit ira minor, ne territus ille
Te duce suspecto Martis graviore paratu
Aut in harenosos aestus zonamque rubentem
Tenderet aut solis fugiens transiret in ortus
Missurusve sibi certae solacia mortis
Oppida dirueret flammis. Res mira relatu:
Ne timeare times et, quem vindicta manebat,
Desperare vetas. Quantum fiducia nobis
Profuit! hostilis salvae Carthaginis arces;
Inlaesis Tyrii gaudent cultoribus agri,
Quos potuit vastare fuga. Spe captus inani
Nec se subripuit poenae nostrisque pepercit
Demens: qui numero tantum, non robore mensus
Romanos rapidis ibat ceu protinus omnes
Calcaturus equis et, quod iactare solebat,
Solibus effetos mersurus pulvere Gallos.
Sed didicit non Aethiopum geminata venenis
Vulnera, non fusum crebris hastilibus imbrem,
Non equitum nimbos Latiis obsistere pilis.

Sternitur ignavus Nasamon, nec spicula supplex
Iam torquet Garamas; repetunt deserta fugaces
Autololes; pavidus proiecit missile Mazax.
Cornipedem Maurus nequiquam hortatur anhelum;
Praedonem lembo profugum ventisque repulsum
Suscepit merito fatalis Tabraca portu
Expertum, quod nulla tuis elementa paterent
Hostibus, et laetae passurum iurgia plebis
Fracturumque reos humili sub iudice vultus.
Nil tribuat Fortuna sibi. Sit prospera semper
Illa quidem; sed non uni certamina pugnae
Credidimus totis nec constitit alea castris
Nutatura semel; si quid licuisset iniquis
Casibus, instabant aliae post terga biremes;
Venturus dux maior erat.
Victoria nulla
Clarior aut hominum votis optatior umquam
Contigit. An quisquam Tigranen armaque Ponti
Vel Pyrrhum Antiochique fugam vel vincla Iugurthae
Conferat aut Persen debellatumque Philippum?
Hi propagandi ruerant pro limite regni;
Hic stabat Romana salus. Ibi tempora tuto
Traxerunt dilata moras; hic vincere tarde
Vinci paene fuit. Discrimine Roma supremo
Inter supplicium populi deforme pependit;
Et tantum Libyam fructu maiore recepit
Quam peperit, quantum graviorem amissa dolorem
Quam necdum quaesita movent. Quis Punica gesta,
Quis vos, Scipiadae, quis te iam, Regule, nosset,
Quis lentum caneret Fabium, si iure perempto
Insultaret atrox famula Carthagine Maurus?
Haec omnis veterum revocavit adorea laurus.
Restituit Stilicho cunctos tibi, Roma, triumphos.

---

384 laurus] *scripsi;* lauros.

DE CONSVLATV STILICHONIS.

LIBER SECVNDVS.

(XXII.)

Hactenus armatae laudes: nunc qualibus orbem
Moribus et quanto frenet metuendus amore,
Quo tandem flexus trabeas auctore rogantes
Induerit fastisque suum concesserit annum,
Mitior incipiat fidibus iam Musa remissis.
Principio magni custos Clementia mundi,
Quae Iovis incoluit zonam, quae temperat aethram
Frigoris et flammae medio; quae maxima natu
Caelicolum. Nam prima chaos Clementia solvit
Congeriem miserata rudem vultuque sereno
Discussis tenebris in lucem saecula fudit.
Haec dea pro templis et ture calentibus aris
Te fruitur posuitque suas hoc pectore sedes.
Haec docet ut poenis hominum vel sanguine pasci
Turpe ferumque putes; ut ferrum, Marte cruentum,
Siccum pace feras; ut non infensus alendis
Materiem praestes odiis; ut sontibus ultro
Ignovisse velis, deponas ocius iram
Quam moveas, precibus numquam implacabilis obstes,
Obvia prosternas prostrataque more leonum
Despicias, alacres ardent qui frangere tauros,
Transiliunt praedas humiles. Hac ipse magistra
Das veniam victis, hac exorante calores
Horrificos et quae, numquam nocitura, timentur
Iurgia contentus solo terrore coerces
Aetherii patris exemplo, qui cuncta sonoro
Concutiens tonitru Cyclopum spicula differt
In scopulos et monstra maris nostrique cruoris
Parcus in Oetaeis exercet fulmina silvis.
Huic divae germana Fides eademque sorori
Corde tuo delubra tenens sese omnibus actis

Inserit. Haec docuit nullo livescere fuco,
Numquam falsa loqui, numquam promissa morari;
Invisos odisse palam, non virus in alto
Condere, non laetam speciem praemittere fraudi,
Sed certum mentique parem componere vultum;
Occulto saevire vetat, prodesse remittit.
Haec et amicitias longo plus tempore firmat
Mansuroque adamante ligat; nec mobile mutat
Ingenium: parvae strepitu nec vincula noxae
Dissolvi patitur nec fastidire priorem
Inlicitur veniente novo. Benefacta tenere,
Respuere offensas facilis, pariterque minoris
Officii magnique memor superare laborat
Vtque hostes armis, meritis sic vincit amicos.
Haec fovet absentes, haec longe sola remotis
Consulit, haec nullis avidam rumoribus aurem
Pandit, ut ignarum numquam laesura clientem
Insidiosa tuos alienent murmura sensus.
    Nec vivis adnexus amor meminisse sepultos
Desinit; in prolem transcurrit gratia patrum.
Hac tu Theodosium, tenuit dum sceptra, colebas,
Hac etiam post fata colis; nec pignora curas
Plus tua quam natos, dederat quos ille monendos
Tutandosque tibi. Iustos nimiumque fideles
Fama putat, qui, cum possint commissa negare,
Maluerint nullo violati reddere quaestu.
At Stilicho non divitias aurique relictum
Pondus, sed geminos axes tantumque reservat
Depositum teneris, quantum sol igneus ambit.
Quid non intrepidus credas, cui regia tuto
Creditur?
            Hoc clipeo munitus Honorius altum
Non gemuit patrem vitaeque et lucis in ipso
Limine, contemptus numquam, dat iura subactis
Gentibus et secum sentit crevisse triumphos.
Quem tu sic placida formas, sic mente severa,
Vt neque desidiae tradas, dum pronus ad omne

Quod libet obsequeris, nec contra nixus ovantem
Confringas animum; secreto consona regno
Ceu iuvenem doceas, moles quid publica poscat:
Ceu sanctum venerere senem patriisque gubernes
Imperium monitis; dominum summissus adores,
Obsequiis moderere ducem, pietate parentem.
Hinc fuit ut primos in coniuge disceret ignes
Ordirique virum non luxuriante iuventa,
Sed cum lege tori, casto cum foedere vellet.
Principe tu felix genero: felicior ille
Te socero.
Fratrem levior nec cura tuetur
Arcadium; nec, si quid iners atque impia turba
Praetendens proprio nomen regale furori
Audeat, adscribis iuveni. Discordia quippe
Cum fremeret, numquam Stilicho sic canduit ira,
Saepe lacessitus probris gladiisque petitus,
Vt bello Furias ultum, quas pertulit, iret
Inlicito causamque daret civilibus armis:
Cuius fulta fide mediis dissensibus aulae
Intemeratorum stabat reverentia fratrum.
Quin et Sidonias chlamydes et cingula bacis
Aspera gemmatasque togas viridesque smaragdo
Loricas galeasque redundantes hyacinthis
Gestatosque patri capulis radiantibus enses
Et vario lapidum distinctas igne coronas
Dividis ex aequo: ne non augusta supellex
Ornatusque pares geminis heredibus essent.
Mittitur et miles, quamvis certamine partes
Iam tumeant. Hostem muniri robore mavis
Quam peccare fidem: permittis iusta petenti
Idque negas solum, cuius mox ipse repulsa
Gaudeat et quidquid fuerat deforme mereri.
Omnes praeterea, puro quae crimina pellunt
Ore, deae iunxere choros unoque receptae
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Iustitia utilibus rectum praeponere suadet

Communesque sequi leges iniustaque numquam
Largiri sociis. Durum Patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori;
Temperies, ut casta petas; Prudentia, ne quid
Inconsultus agas; Constantia, futtile ne quid
Infirmumque geras. Procul importuna fugantur
Numina, monstriferis quae Tartarus edidit antris:
Ac primam scelerum matrem, quae semper habendo
Plus sitiens patulis rimatur faucibus aurum,
Trudis Avaritiam; cuius foedissima nutrix
Ambitio, quae vestibulis foribusque potentum
Excubat et pretiis commercia pascit honorum,
Pulsa simul. Nec te gurges corruptior aevi
Traxit ad exemplum, qui iam firmaverat annis
Crimen et in legem rapiendi verterat usum.
Denique non dives sub te pro rure paterno
Vel laribus pallet; non insidiator oberrat
Facturus quemcumque reum; non obruta virtus
Paupertate latet. Lectos ex omnibus oris
Evehis et meritum, non quae cunabula, quaeris
Et qualis, non unde satus. Sub teste benigno
Vivitur; egregios invitant praemia mores.
Hinc priscae redeunt artes; felicibus inde
Ingeniis aperitur iter despectaque Musae
Colla levant opibusque fluens et pauper eodem
Nititur ad fructum studio, cum cernat uterque
Quod nec inops iaceat probitas nec inertia surgat
Divitiis.
Nec te iucunda fronte fefellit
Luxuries, praedulce malum, quae dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensus
Membraque Circaeis effeminat acrius herbis,
Blanda quidem vultus, sed qua non taetrior ulla
Interius: fucata genas et amicta dolosis
Inlecebris torvos auro circumlinit hydros.
Illa voluptatum multos innexuit hamis:
Te numquam conata capit. Non prava libido

Stupris advigilat; non tempora somnus agendi
Frustratur; nullo citharae convivia cantu,
Non pueri lasciva sonant. Quis cernere curis
Te vacuum potuit? quis tota mente remissum
Aut indulgentem dapibus, ni causa iuberet
Laetitiae? Non indecores aeraria lassant
Expensae; parvo non improba littera libro
Absentum condonat opes. A milite parcus
Diligeris; neque enim neglectas pace cohortes
Tunc ditas, cum bella fremunt. Scis nulla placere
Munera, quae metuens illis, quos spreverat, offert
Serus et incassum servati prodigus auri.
Antevenis tempus non expectantibus ultro
Munificus mensaeque adhibes et nomine quemque
Compellas clari, sub te quod gesserat olim,
Admonitum facti figendaque sensibus addis
Verba, quibus magni geminatur gratia nodi.
Nec, si quid tribuas, iactatum saepius idem
Exprobrare soles nec, quos promoveris, alto
Turgidus adloqueris fastu nec prospera flatus
Attollunt nimios. Quin ipsa Superbia longe
Discessit, vitium rebus sollemne secundis
Virtutumque ingrata comes. Contingere passim
Adfarique licet. Non inter pocula sermo
Captatur, pura sed libertate loquendi
Seria quisque iocis nulla formidine miscet.
Quem videt Augusti socerum regnique parentem,
Miratur conviva parem, cum tanta potestas
Civem lenis agat. Te doctus prisca loquentem,
Te matura senex audit, te fortia miles
Adspersis salibus, quibus haud Amphiona quisquam
Praeferat Aonios meditantem carmine muros
Nec velit Orpheo migrantes pectine silvas.
Hinc amor, hinc veris et non fallacibus omnes
Pro te solliciti votis; hinc nomen ubique
Plausibus, auratis celebrant hinc ora figuris.
Quae non incudes streperent, quae flamma vacaret

Fabrilis, quantis fluerent fornacibus aera
Effigies ductura tuas, quis devius esset
Angulus aut regio quae non pro numine vultus
Dilectos coleret, talem ni semper honorem
Respueres? Decus hoc rapiat, quem falsa timentum
Munera decipiunt, qui se diffidit amari.
Hoc solus sprevisse potest, qui iure meretur.
Vndique legati properant generique sub ore
In tua centenas optant praeconia voces.
Grates Gallus agit, quod limite tutus inermi
Et metuens hostile nihil nova culmina totis
Aedificat ripis et saevum gentibus amnem
Thybridis in morem domibus praevelat amoenis.
Hinc Poeni cumulant laudes, quod rura tyranno
Libera possideant; hinc obsidione solutus
Pannonius potorque Savi, quod clausa tot annis
Oppida laxatis ausus iam pandere portis
Rursum cote novat nigras rubigine falces
Exesosque situ cogit splendere ligones
Agnoscitque casas et collibus oscula notis
Figit et impresso glaebis non credit aratro,
Exsectisque, inculta dabant quas saecula, silvis
Restituit terras et opacum vitibus Histrum
Conserit et patrium vectigal solvere gaudet,
Inmunis qui clade fuit. Te sospite fas est
Vexatum laceri corpus iuvenescere regni.
Sub tot principibus quaecumque amisimus olim,
Tu reddis. Solo poterit Stilichone medente
Crescere Romanum vulnus tectura cicatrix;
Inque suos tandem fines redeunte colono
Illyricis iterum ditabitur aula tributis.
Nec tamen humano cedit caeleste favori
Iudicium: cingunt superi concordibus unum
Praesidiis hostesque tuos aut litore produnt
Aut totum oppositi claudunt fugientibus aequor

198 Exsectisque] *Birtius;* exsectis.

Aut in se vertunt furiis aut militis ense
Bacchati laniant Pentheo corpora ritu;
Insidias retegunt et in ipsa cubilia fraudum
Ducunt ceu tenera venantem nare Molossi.
Ominibus ventura notant aut alite monstrant
Aut monitos certa dignantur imagine somnos.
Pro quibus innumerae trabearum insignia terrae
Certatim petiere tibi. Poscentibus ipse
Restiteras et mens, aliorum prona favori,
Iudex dura sui, facibus succensa pudoris
Tarda verecundis excusat praemia causis.
Ergo avidae tantosque novi spe consulis annos
Elusae dominae pergunt ad limina Romae,
Si minus adnuerit precibus, vel cogere certae
Cunctantem votoque moras auferre paratae.
Conveniunt ad tecta deae, quae candida lucent
Monte Palatino. Glaucis tum prima Minervae
Nexa comam foliis fulvaque intexta micantem
Veste Tagum tales profert Hispania voces:
'Cuncta mihi semper Stilicho, quaecumque poposci,
Concessit tantumque suos invidit honores.
Augusti potuit soceri contemnere fasces:
Iam negat et genero. Si non ut ductor ab orbe
Quem regit, accipiat saltem cognatus ab aula.
Exiguumne putat, quod sic amplexus Hiberam
Progeniem nostros inmoto iure nepotes
Sustinet, ut patrium commendet purpura Baetim?
Quod pulchro Mariae fecundat germine regnum?
Quod dominis speratur avus?'
Tum flava repexo
Gallia crine ferox evinctaque torque decoro
Binaque gaesa tenens animoso pectore fatur:
'Qui mihi Germanos solus Francosque subegit,
Cur nondum legitur fastis? cur pagina tantum
Nescit adhuc nomen, quod iam numerare decebat?

---

239 fecundat] *Birtius;* fecundet.

Vsque adeone levis pacati gloria Rheni?'
Inde Caledonio velata Britannia monstro,
Ferro picta genas, cuius vestigia verrit
Caerulus Oceanique aestum mentitur amictus:
'Me quoque vicinis pereuntem gentibus' inquit
'Munivit Stilicho, totam cum Scottus Hivernen
Movit et infesto spumavit remige Tethys.
Illius effectum curis, ne tela timerem
Scottica, ne Pictum tremerem, ne litore toto
Prospicerem dubiis venturum Saxona ventis'.
Tum spicis et dente comas inlustris eburno
Et calido rubicunda die sic Africa fatur:
'Sperabam nullas trabeis Gildone perempto
Nasci posse moras. Etiam nunc ille repugnat
Et tanto dubitat fasces praebere triumpho,
Qui mihi Maurorum penitus lacrimabile nomen
Ignorare dedit?'
Post has Oenotria lentis
Vitibus intorquens hederas et palmite largo
Vina fluens: 'Si vos adeo Stilichone curules
Augeri flagratis' ait 'quas sola iuvare
Fama potest, quanto me dignius incitat ardor,
Vt praesente fruar conscendentemque tribunal
Prosequar atque anni pandentem claustra salutem?'
Talibus alternant studiis Romamque precantes,
Pro cunctis, hortantur, eat. Nec segnius illa
Paruit officio, raptis sed protinus armis
Ocior excusso per nubila sidere tendit,
Transvehitur Tuscos Appenninusque volatu
Stringitur. Eridanus clipei iam fulgurat umbra;
Constitit ante ducem tetrica nec Pallade vultum
Deterior nec Marte minor. Tremit orbe corusco
Iam domus et summae tangunt laquearia cristae,
Tum prior attonitum gratis adfata querellis:
'Servatas, Stilicho, per te, venerande, curules,
Ornatas necdum fateor. Quid profuit anni
Servilem pepulisse notam? Defendis honorem,

Quem fugis, et spernis, tota quem mole tueris?
Respuis oblatum, pro quo labente resistis?
Quae iam causa morae? quo me cunctabere rursus
Ingenio? Nullus Boreae metus, omnis et Austri
Ora silet: cecidit Maurus, Germania cessit
Et Ianum pax alta ligat. Te consule necdum
Digna feror? Titulumne levem parvique nitoris
Credimus, Augusti quo se decorare fatentur,
Sub iuga quo gentes captivis regibus egi?
　'Non, si prodigiis casus natura futuros
Signat, polluimur macula. Quod reris, Eois
Omen erat. Quamquam nullis mihi cognita rebus
Fabula; vix tanto risit de crimine rumor.
Opprobrii stat nulla fides nec littera venit
Vulgatura nefas: in quo vel maxima virtus
Est tua quod, nostros qui consulis omnia patres,
De monstris taceas. Pellendi denique nulla
Dedecoris sanctum violant oracula coetum
Nec mea funestum versavit curia nomen.
Pars sceleris dubitasse fuit: quaecumque profana
Pagina de primo venisset limine Phoebi,
Ante fretum deleta mihi, ne turpia castis
Auribus Italiae fractorum exempla nocerent.
Publicus ille furor, quantum tua cura peregit,
Secretum meruit. Laetetur quisquis Eoos
Scribere desierit fastos: portenta Gabinos
Ista latent; propriam labem texisse laborent.
Cur ego, quem numquam didici sensive creatum,
Gratuler exemptum? Delicti paenitet illos:
Nos nec credidimus.
　　　　'Fuerit tamen omnibus unum
Crimen et ad nostras manaverit usque secures:
Plus ideo sumenda tibi fastigia vitas,
Ne pereat tam priscus honos, qui portus honorum
Semper erat. Nullo sarciri consule damnum

---

304 fractorum] *scripsi;* factorum, fatorum.

Excepto Stilichone potest. Bene praescia tempus
Mens tua distulerat; titulo tunc crescere posses,
Nunc per te titulus. Consul succurre gravatis
Consulibus, quicumque fuit, quicumque futurus;
Annum redde tuum, quem iam secura sequatur
Posteritas nec iam doleat defensa vetustas.
Sic trabeis ultor Stilicho Brutusque repertor.
Libertas populi primo tunc consule Bruto
Reddita per fasces; hic fascibus expulit ipsis
Servitium. Instituit sublimem Brutus honorem;
Adseruit Stilicho. Plus est servasse repertum,
Quam quaesisse novum. Quid tardius ore rubenti
Adnuis et solitus frontem circumfluit ignis?
Tandem vince tuum, vincis qui cuncta, pudorem.
'Hos etiam, quamvis corrumpi munere nullo
Posse queas, mirare libens ac suscipe cinctus,
Quos tibi divino mecum Tritonia duxit
Pectine: tincta simul repetito murice fila
Contulimus pensis et eodem nevimus auro,
Aurea quo Lachesis sub te mihi saecula texit.
Hic ego promissam subolem sperataque mundo
Pignora praelusi. Veram mox ipse probabis
Me vatem nostraeque fidem venientia telae
Fata dabunt.'
Dixit gremioque rigentia profert
Dona, graves auro trabeas. Insigne Minervae
Spirat opus. Rutilis hic pingitur aula columnis
Et sacri Mariae partus; Lucina dolores
Solatur; residet fulgente puerpera lecto;
Sollicitae iuxta pallescunt gaudia matris.
Susceptum puerum redimitae tempora Nymphae
Auri fonte lavant: teneros de stamine risus
Vagitusque audire putes. Iam creverat infans
Ore ferens patrem: Stilicho maturior aevi
Martia recturo tradit praecepta nepoti.
Parte alia spumis fucantem Serica frena
Sanguineis primae signatus flore iuventae

Eucherius flectebat equum iaculisque vel arcu
Aurea purpureos tollentes cornua cervos
Aureus ipse ferit. Venus hic invecta columbis
Tertia regali iungit conubia nexu,
Pennatique nurum circumstipantur Amores
Progenitam Augustis Augustorumque sororem.
Eucherius trepido iam flammea sublevat ore
Virginis; adridet retro Thermantia fratri.
Iam domus haec utroque petit diademata sexu
Reginasque parit reginarumque maritos.
Talibus invitat donis dextraque gerendum
Diva simul porrexit ebur; sollemnibus urnam
Commovet auspiciis avibusque incepta secundat.
Tunc habiles armis umeros iam vestibus ambit
Romuleis; Latii sederunt pectore cultus
Loricaeque locum decuit toga. Talis ab Histro
Vel Scythico victor rediens Gradivus ab axe
Deposito mitis clipeo candentibus urbem
Ingreditur trabeatus equis; spatiosa Quirinus
Frena regit currumque patris Bellona cruentum
Ditibus exuviis tendens ad sidera quercum
Praecedit, lictorque Metus cum fratre Pavore
Barbara ferratis innectunt colla catenis
Velati galeas lauro, propiusque iugales
Formido ingentem vibrat succincta securim.
Vidit ut optato se consule Roma potitam:
'Nunc' ait 'Elysii lucos inrumpere campi,
Nunc libet, ut tanti Curiis miracula voti
Fabriciisque feram, famae qui vulnere nuper
Calcatam flevere togam: iam prata choreis
Pulsent nec rigidos pudeat lusisse Catones.
Audiat hoc senior Brutus Poenisque tremendi
Scipiadae, geminis tandem quod libera damnis
Vnius auxilio fasces Libyamque recepi.
Quod superest unum precibus, fortissime consul,
Adde meis, urbique tuum largire parumper,
Quem rogat, adventum: quam tu belloque fameque

Depulsa terris iterum regnare dedisti.
Splendida suscipiant alium te rostra Camillum,
Vltorem videant servatoremque Quirites
Et populus quem ductor ames: quibus Africa per te
Nec prius auditas Rhodanus iam donat aristas,
Vt mihi vel Massyla Ceres vel Gallica prosit
Fertilitas messesque vehat nunc umidus Auster,
Nunc Aquilo, cunctis ditescant horrea ventis.
'Quae tunc Flaminiam stipabunt milia vulgi!
Fallax o quotiens pulvis deludet amorem
Suspensum, veniens omni dum crederis hora!
Spectabunt cupidae matres, spargentur et omnes
Flore viae, superet cum Pincia culmina consul
Arduus, antiqui species Romana senatus.
Pompeiana dabunt quantos proscaenia plausus!
Ad caelum quotiens vallis tibi Murcia ducet
Nomen Aventino Pallanteoque recussum!
Nunc te conspiciam castris, permitte, relictis
Mox et cum genero trabeis visura secundis.'
Haec dum Roma refert, iam Fama loquacibus alis
Pervolat Oceanum, linguis et mille citatos
Festinare iubet proceres, nullique senectus,
Non iter hibernis obstant nec flatibus Alpes:
Vincit amor. Meriti pridem clarique vetustis
Fascibus ad socii properant et vindicis annum.
Sic ubi fecunda reparavit morte iuventam
Et patrios idem cineres collectaque portat
Vnguibus ossa piis Nilique ad litora tendens
Vnicus extremo Phoenix procedit ab Euro:
Conveniunt aquilae cunctaeque ex orbe volucres,
Vt Solis mirentur avem; procul ignea lucet
Ales, odorati redolent et cinnama busti.
Nec minor in caelo chorus est; exultat uterque
Theodosius divique tui; Sol ipse quadrigis
Vere coronatis dignum tibi praeparat annum.
Est ignota procul nostraeque impervia genti,

424 genti] *Koenigius;* menti.

Vix adeunda deis, annorum squalida mater,
Inmensi spelunca aevi, quae tempora vasto
Suppeditat revocatque sinu. Complectitur antrum,
Omnia qui placido consumit numine, serpens
Perpetuumque viret squamis caudamque reductam
Ore vorat tacito relegens exordia lapsu.
Vestibuli custos vultu longaeva decoro
Ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
Dependent membris animae. Mansura verendus
Scribit iura senex, numeros qui dividit astris
Et cursus stabilesque moras, quibus omnia vivunt
Ac pereunt fixis cum legibus. Ille recenset,
Incertum quid Martis iter certumque Tonantis
Prospiciat mundo; quid velox semita Lunae
Pigraque Saturni; quantum Cytherea sereno
Curriculo Phoebique comes Cyllenius erret.
Illius ut magno Sol limine constitit antri,
Occurrit Natura potens seniorque superbis
Canitiem inclinat radiis. Tum sponte reclusus
Laxavit postes adamas, penetrale profundum
Panditur et sedes aevique arcana patescunt.
Hic habitant vario facies distincta metallo
Saecula certa locis: illic glomerantur aena,
Hic ferrata rigent, illic argentea candent.
Eximia regione domus, contingere terris
Difficilis, rutili stabat grex aureus anni:
Quorum praecipuum pretioso corpore Titan
Signandum Stilichone legit; tunc imperat omnes
Pone sequi dictisque simul compellat euntes:
'En, cui distulimus melioris saecla metalli,
Consul adest. Ite optati mortalibus anni,
Ducite virtutes; hominum florescite rursus
Ingeniis hilares Baccho frugumque feraces.
Non inter geminos Anguis glaciale Triones
Sibilet, inmodico nec frigore saeviat Vrsa.
Non toto fremat ore Leo, nec brachia Cancri
Vrat atrox aestas, madidae nec prodigus urnae

Semina praerupto dissolvat Aquarius imbre.
Phrixeus roseo producat fertile cornu
Ver Aries, pingues nec grandine tundat olivas
Scorpius; autumni maturet germina Virgo,
Lenior et gravidis adlatret Sirius uvis.'
    Sic fatus croceis rorantes ignibus ortus
Ingreditur vallemque suam, quam flammeus ambit
Rivus et inriguis largum iubar ingerit herbis,
Quas Solis pascuntur equi; flagrantibus inde
Caesariem sertis et lutea lora iubasque
Subligat alipedum. Gelidas hinc Lucifer ornat,
Hinc Aurora comas iuxtaque adludit habenis
Aureus et nomen praetendit consulis Annus:
Inque novos iterum revoluto cardine cursus
Scribunt aetheriis Stilichonem sidera fastis.

DE CONSVLATV STILICHONIS.

LIBER TERTIVS. PRAEFATIO.

(XXIII.)

Maior Scipiades, Italis qui solus ab oris
  In proprium vertit Punica bella caput,
Non sine Pieriis exercuit artibus arma:
  Semper erat vatum maxima cura duci.
Gaudet enim virtus testes sibi iungere Musas;
  Carmen amat quisquis carmine digna gerit.
Ergo seu patriis primaevus manibus ultor
  Subderet Hispanum legibus Oceanum,
Seu Tyrias certa fracturus cuspide vires
  Inferret Libyco signa tremenda mari:
Haerebat doctus lateri castrisque solebat
  Omnibus in medias Ennius ire tubas.

Illi post lituos pedites favere canenti
  Laudavitque nova caede cruentus eques.
Cumque triumpharet gemina Carthagine victa
  (Hanc vindex patri vicerat, hanc patriae),
Cum longi Libyam tandem post funera belli
  Ante suas maestam cogeret ire rotas:
Advexit reduces secum Victoria Musas
  Et sertum vati Martia laurus erat.

Noster Scipiades Stilicho, quo concidit alter
  Hannibal antiquo saevior Hannibale,
Te mihi post quintos annorum, Roma, recursus
  Reddidit et votis iussit adesse suis.

LIBER TERTIVS.

(XXIV.)

Quem populi plausu, procerum quem voce petebas,
Adspice, Roma, virum. Iam tempora desine longae
Dinumerare viae visoque adsurgere semper
Pulvere: non dubiis ultra torquebere votis.
Totus adest oculis, aderat qui mentibus olim,
Spe maior, fama melior. Venerare curulem,
Quae tibi restituit fasces; complectere dextram,
Sub iuga quae Poenos iterum Romana redegit.
Excipe magnanimum pectus, quo frena reguntur
Imperii, cuius libratur sensibus orbis.
Os sacrum, quod in aere colis, miraris in auro,
Cerne libens: hic est felix bellator ubique,
Defensor Libyae, Rheni pacator et Histri.
  Ostentare suos prisco si more labores
Et gentes cuperet vulgo monstrare subactas,
Certassent utroque pares a cardine laurus:
Haec Alamannorum spoliis, Australibus illa
Ditior exuviis; illinc flavente Sygambri
Caesarie, nigris hinc Mauri crinibus irent.

Ipse albis veheretur equis currumque secutus
Laurigerum festo fremuisset carmine miles.
Hi famulos traherent reges; hi facta metallo
Oppida vel montes captivaque flumina ferrent.
Hinc Libyci fractis lugerent cornibus amnes;
Inde catenato gemeret Germania Rheno.
Sed non inmodicus proprii iactator honoris
Consul, Roma, tuus. Non illum praemia tantum
Quam labor ipse iuvat; strepitus fastidit inanes
Inque animis hominum pompa meliore triumphat.
Non alium certe Romanae clarius arces
Suscepere ducem, nec cum cedente rediret
Fabricius Pyrrho nec cum Capitolia curru
Pellaeae domitor Paullus conscenderet aulae.
Nec similis Latias patefecit gloria portas
Post Numidas Mario, post classica Martis Eoi
Pompeio. Nulli pars aemula defuit umquam,
Quae gravis obstreperet laudi, stimulisque malignis
Facta sequebatur quamvis ingentia livor:
Solus hic invidiae fines virtute reliquit
Humanumque modum. Quis enim livescere possit,
Quod numquam pereant stellae? quod Iuppiter olim
Possideat caelum? quod noverit omnia Phoebus?
Est aliquod meriti spatium, quod nulla furentis
Invidiae mensura capit. Ductoribus illis
Praeterea diversus erat favor: aequior ille
Patribus invisus plebi; popularibus illi
Munito studiis languebat gratia patrum.
Omnis in hoc uno variis discordia cessit
Ordinibus; laetatur eques plauditque senator
Votaque patricio certant plebeia favori.
O felix servata vocat quem Roma parentem!
O mundi communis amor, cui militat omnis
Gallia, quem regum thalamis Hispania nectit
Cuius et adventum crebris petiere Quirites
Vocibus et genero meruit praestante senatus!
Non sic virginibus flores, non frugibus imbres,

Prospera non fessis optantur flamina nautis,
Vt tuus adspectus populo. Quae numine tanto
Litora fatidicas attollunt Delia laurus,
Venturi quotiens adfulsit Apollinis arcus?
Quae sic aurifero Pactoli fonte tumescit
Lydia, cum domitis adparuit Euhius Indis?
Nonne vides et plebe vias et tecta latere
Matribus? His, Stilicho, cunctis inopina reluxit
Te victore salus! Septem circumspice montes,
Qui solis radios auri fulgore lacessunt,
Indutosque arcus spoliis aequataque templa
Nubibus et quidquid tanti struxere triumphi.
Quantum profueris, quantam servaveris urbem,
Attonitis metire oculis. Haec fabula certe
Cuncta forent, si Poenus adhuc incumberet Austro.
Mos erat in veterum castris, ut tempora quercu
Velaret, validis fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere civem.
At tibi quae poterit pro tantis civica reddi
Moenibus? aut quantae pensabunt facta coronae?
Nec solam populi vitam debere fatetur
Armis Roma tuis; sed, quo iucundior esset
Lucis honoratae fructus, venerabile famae
Pondus et amissas vires et regna recepit.
Iam non praetumidi supplex Orientis ademptam
Legatis poscit Libyam famulosve precatur
(Dictu turpe) suos: sed robore freta Gabino
Te duce Romana tandem se vindicat ira.
Ipsa iubet signis bellaturoque togatus
Imperat et spectant aquilae decreta senatus.
Ipsa tibi trabeas ultro dedit, ipsa curulem
Obtulit ultori fastosque ornare coegit.
Nil perdit decoris prisci nec libera quaerit
Saecula, cum donet fasces, cum proelia mandet;
Seque etiam crevisse videt. Quis Gallica rura,
Quis meminit Latio Senonum servisse ligones?
Aut quibus exemplis fecunda Thybris ab Arcto

Vexit Lingonico sudatas vomere messes?
Illa seges non auxilium modo praebuit urbi,
Sed fuit indicio, quantum tibi, Roma, liceret:
Admonuit dominae gentes instarque tropaei
Rettulit ignotum gelidis vectigal ab oris.
   Hoc quoque maiestas augescit plena Quirini,
Rectores Libyae populo quod iudice pallent
Et post emeritas moderator quisque secures
Discrimen letale subit: quid Poenus arator
Intulerit, madidus quantum transmiserit Auster.
Ardua qui late terris responsa dedere,
Hic trepidant humiles; tremuit quos Africa nuper,
Cernunt rostra reos. Cani virtutibus aevi
Materiam pandit Stilicho populumque vetusti
Culminis inmemorem dominandi rursus in usum
Excitat, ut magnos calcet metuendus honores,
Pendat iustitia crimen, pietate remittat
Errorem purosque probet damnetque nocentes
Et patrias iterum clemens exerceat artes.
   Fallitur egregio quisquis sub principe credit
Servitium. Numquam libertas gratior extat
Quam sub rege pio. Quos praeficit ipse regendis
Rebus, ad arbitrium plebis patrumque reducit
Conceditque libens, meritis seu praemia poscant
Seu punire velint. Posito iam purpura fastu
De se iudicium non indignatur haberi.
Sic docuit regnare socer, sic cauta iuventae
Frena dedit, teneros sic moribus induit annos
Verior Augusti genitor, fiducia belli,
Pacis consilium: per quem squalore remoto
Pristina Romuleis infloruit artibus aetas,
Per quem fracta diu translataque paene potestas
Non oblita sui servilibus exulat arvis,
In proprium sed ducta larem victricia reddit
Fata solo fruiturque iterum, quibus haeserat olim,
Auspiciis capitique errantia membra reponit.
   Proxime dis consul, tantae qui prospicis urbi,

Qua nihil in terris complectitur altius aether,
Cuius nec spatium visus nec corda decorem
Nec laudem vox ulla capit; quae luce metalli
Aemula vicinis fastigia conserit astris;
Quae septem scopulis zonas imitatur Olympi;
Armorum legumque parens quae fundit in omnes
Imperium primique dedit cunabula iuris.
Haec est exiguis quae finibus orta tetendit
In geminos axes parvaque a sede profecta
Dispersit cum sole manus. Haec obvia fatis
Innumeras uno gereret cum tempore pugnas,
Hispanas caperet, Siculas obsideret urbes
Et Gallum terris prosterneret, aequore Poenum,
Numquam succubuit damnis et territa nullo
Vulnere post Cannas maior Trebiamque fremebat
Et, cum iam premerent flammae murumque feriret
Hostis, in extremos aciem mittebat Hiberos
Nec stetit Oceano remisque ingressa profundum
Vincendos alio quaesivit in orbe Britannos.
Haec est in gremium victos quae sola recepit
Humanumque genus communi nomine fovit
Matris, non dominae ritu, civesque vocavit
Quos domuit nexuque pio longinqua revinxit.
Huius pacificis debemus moribus omnes,
Quod veluti patriis regionibus utitur hospes;
Quod sedem mutare licet; quod cernere Thylen
Lusus et horrendos quondam penetrare recessus;
Quod bibimus passim Rhodanum, potamus Orontem;
Quod cuncti gens una sumus. Nec terminus umquam
Romanae dicionis erit. Nam cetera regna
Luxuries vitiis odiisque superbia vertit:
Sic male sublimis fregit Spartanus Athenas
Atque idem Thebis cecidit; sic Medus ademit
Assyrio Medoque tulit moderamina Perses;
Subiecit Persen Macedo, cessurus et ipse
Romanis. Haec auguriis firmata Sibyllae,
Haec sacris animata Numae. Hinc fulmina vibrat

Iuppiter; hanc tota Tritonia Gorgone velat.
Arcanas huc Vesta faces, huc orgia secum
Transtulit et Phrygios genetrix turrita leones;
Huc depulsurus morbos Epidaurius hospes
Reptavit placido tractu, vectumque per undas
Insula Paeonium texit Tiberina draconem.
  Hanc tu cum superis, Stilicho praeclare, tueris,
Protegis hanc clipeo patriam regumque ducumque
Praecipueque tuam. Dedit haec exordia lucis
Eucherio puerumque ferens hic regia mater
Augusto monstravit avo; laetatus at ille
Sustulit in Tyria reptantem veste nepotem,
Romaque venturi gaudebat praescia fati,
Quod te iam tanto meruisset pignore civem.
  Nec tamen ingratum nec, qui benefacta referre
Nesciat, hunc credas populum. Si volvere priscos
Annales libeat: quotiens hic proelia sumpsit
Pro sociis! quotiens dono concessit amicis
Regibus Ausonio quaesitas sanguine terras!
Publica sed numquam tanto se gratia fudit
Adsensu: quis enim princeps non omnibus egit
Obsequiis dominum sese patremque vocari,
Quod tibi continuis resonant convexa diebus?
Macte novis consul titulis! Mavortia plebes
Te dominum Bruto non indignante fatetur
Et, quod adhuc nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori
Detulit. Exultant avidi, quocumque decorus
Conspiciare loco, nomenque ad sidera tollunt
Nec vaga dilecto satiantur lumina vultu:
Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres,
Seu celebres ludos, solio seu fultus eburno
Cingas iure forum, denso seu turbine vulgi
Circumfusa tuae conscendant rostra secures.
  Quae vero procerum voces, quam certa fuere
Gaudia, cum totis exurgens ardua pennis
Ipsa duci sacras Victoria panderet aedes!

O palma viridi gaudens et amica tropaeis
Custos imperii virgo, quae sola mederis
Vulneribus nullumque doces sentire laborem:
Seu tibi Dictaeae placuerunt astra Coronae
Seu magis aestivo sedes vicina Leoni,
Seu sceptrum sublime Iovis seu Palladis ambis
Aegida, seu fessi mulces suspiria Martis:
Adsis perpetuum Latio votisque senatus
Adnue, diva, tui. Stilicho tua saepius ornet
Limina teque simul rediens in castra reducat.
Hunc bellis comitare favens, hunc redde togatum
Consiliis. Semper placidis te moribus egit
Servavitque piam victis nec polluit umquam
Laurum saevitia. Cives nec fronte superba
Despicit aut trepidam vexat legionibus urbem;
Sed verus patriae consul cessantibus armis
Contentus lictore venit nec inutile quaerit
Ferri praesidium solo munitus amore.
    Magnarum nec parcus opum geminare profundas
Distulit impensas, sed post miracula castris
Edita vel genero Romae maiora reservat.
Auratos Rhodiis imbres nascente Minerva
Indulsisse Iovem perhibent, Bacchoque paternum
Iam pulsante femur mutatus palluit Hermus
In pretium, votique famem passurus avari
Ditabat rutilo quidquid Mida tangeret auro
(Fabula seu verum canitur): tua copia vicit
Fontem Hermi tactumque Midae pluviamque Tonantis.
Obscurat veteres obscurabitque futuros
Par donis armisque manus: si solveret ignis
Quot dedit inmanes vili pro pondere massas
Argenti, potuere lacus et flumina fundi.
    Nec tibi, quae pariter silvis dominaris et astris,
Exiguam Stilicho movit, Latonia, curam:
Tu quoque nobilibus spectacula nostra laboras
Inlustrare feris summoque in vertice rupis
Alpinae socias arcu cessante pudicas

Et pharetratarum comitum inviolabile cogis
Concilium. Veniunt umeros et brachia nudae
Armataeque manus iaculis et terga sagittis,
Incomptae pulchraeque tamen; sudoribus ora
Pulverulenta rubent, sexum nec cruda fatetur
Virginitas; sine lege comae; duo cingula vestem
Crure tenus pendere vetant. Praecedit amicas
Flava Leontodame, sequitur nutrita Lycaeo
Nebrophone telisque domat quae Maenala Thero.
Ignea Cretaea properat Britomartis ab Ida
Et cursu Zephyris numquam cessura Lycaste.
Iungunt se geminae metuenda feris Hecaerge
Et soror, optatum numen venantibus, Opis
Progenitae Scythia: divas nemorumque potentes
Fecit Hyperboreis Delos praelata pruinis.
Hae septem venere duces; exercitus alter
Nympharum incedunt, acies formosa Dianae,
Centum Taygeti, centum de vertice Cynthi
Et totidem casto genuit quas flumine Ladon.
Has ubi collectas vidit, sic Delia coepit:
'O sociae, mecum thalami quae iura perosae
Virgineo gelidos percurritis agmine montes,
Cernitis ut Latio superi communibus ornent
Hunc annum studiis? quantos Neptunus equorum
Donet ab orbe greges? laudi quod nulla canendae
Fratris plectra vacent? Nostram quoque sentiat idem
Quam meritis debemus opem. Non spicula poscit
Iste labor; maneant clausis nunc sicca pharetris,
Omnis et a solitis noster venatibus arcus
Temperet; in solam cruor hic servetur harenam.
Retibus et clatris dilata morte tenendae
Ducendaeque ferae. Cupidas arcete sagittas;
Consulis in plausum casuris parcite monstris.
Acceleret divisa manus: mihi cursus anhelas
Tenditur ad Syrtes, mecum Dictynna Lycaste
Et comes Opis eat; steriles iuvat ire per aestus:
Namque feras aliis tellus Maurusia donum

Praebuit, huic soli debet sed victa tributum.
Dum nos horribiles Libyae scrutamur alumnos,
Europae vos interea perquirite saltus
Et scopulos. Posita ludat formidine pastor
Securisque canat Stilichonem fistula silvis.
Pacet muneribus montes qui legibus urbes.'
Dixit et extemplo frondosa fertur ab Alpe
Trans pelagus; cervi currum subiere iugales,
Quos decus esse deae primi sub limine caeli
Roscida fecundis concepit Luna cavernis:
Par nitor intactis nivibus; frons discolor auro
Germinat et spatio summas aequantia fagos
Cornua ramoso surgunt procera metallo.
Opis frena tenet, fert retia rara Lycaste
Auratasque plagas, inmortalesque Molossi
Latrantes mediis circum iuga nubibus ibant.
Quinque aliae paribus (Phoebe sic iusserat) armis
Diversa regione ruunt ducitque cohortem
Quaeque suam. Variae formis et gente sequuntur
Ingenioque canes. Illae gravioribus aptae
Morsibus, hae pedibus celeres, hae nare sagaces,
Hirsutaeque fremunt Cressae tenuesque Lacaenae
Magnaque taurorum fracturae colla Britannae.
Dalmatiae lucos abruptaque brachia Pindi
Sparsa comam Britomartis agit. Tu Gallica cingis
Lustra, Leontodame, Germanorumque paludes
Eruis et si quis defensus harundine Rheni
Vastus aper nimio dentes curvaverat aevo.
Nubiferas Alpes Appenninique recessus
Garganique nives Hecaerge prompta fatigat.
Speluncas canibus Thero rimatur Hiberas
Informesque cavis ursos detrudit ab antris,
Quorum saepe Tagus manantes sanguine rictus
Non satiavit aquis et quos iam frigore segnes
Pyrenaea tegit latebrosis frondibus ilex.
Cyrnaeis Siculisque iugis venata virago
Nebrophone cervos aliasque in vincula cogit

Non saevas pecudes, sed luxuriantis harenae
Delicias, pompam nemorum.
Quodcumque tremendum
Dentibus aut insigne iubis aut nobile cornu
Aut rigidum saetis, capitur decus omne timorque
Silvarum. Non cauta latent, non mole resistunt
Fortia, non volucri fugiunt pernicia cursu.
Haec laqueis innexa gemunt; haec clausa feruntur
Ilignis domibus. Fabri nec tigna polire
Sufficiunt; rudibus fagis texuntur et ornis
Frondentes caveae. Ratibus pars ibat onustis
Per freta vel fluvios: exanguis dextera torpet
Remigis et propriam metuebat navita mercem.
Per terram pars ducta rotis, longoque morantur
Ordine plaustra vias montanis plena triumphis
Et fera sollicitis vehitur captiva iuvencis,
Explebat quibus ante famem, quotiensque reflexi
Conspexere boves, pavidi temone recedunt.
Iamque pererratis Libyae flagrantibus oris
Legerat eximios Phoebi germana leones,
Hesperidas qui saepe fugant ventoque citatis
Terrificant Atlanta iubis armentaque longe
Vastant Aethiopum quorumque impune fragosa
Murmura pastorum numquam venere per aures.
Non illos taedae ardentes, non strata superne
Lapsuro virgulta solo, non vocibus haedi
Pendentis stimulata fames, non fossa fefellit;
Vltro se voluere capi gaudentque videri
Tantae praeda deae. Respirant pascua tandem;
Agricolae reserant iam tuta mapalia Mauri.
Tum virides pardos et cetera colligit Austri
Prodigia inmanesque simul Latonia dentes,
Qui secti ferro in tabulas auroque micantes
Inscripti rutilum caelato consule nomen
Per proceres et vulgus eant. Stupor omnibus Indis
Plurimus ereptis elephas inglorius errat
Dentibus: insedit nigra cervice gementum

Et fixum dea quassat ebur penitusque cruentis
Stirpibus avulsis patulos exarmat hiatus.
Ipsos quin etiam nobis miracula vellet
Ducere: sed pigra cunctari mole veretur.
Tyrrhenas fetus Libycos amplexa per undas
Classis torva sonat, caudamque in puppe retorquens
Ad proram iacet usque leo: vix sublevat unum
Tarda ratis! Fremitus stagnis auditur in imis
Cunctaque prosiliunt cete terrenaque Nereus
Confert monstra suis et non aequare fatetur.
Aequora sic victor quotiens per rubra Lyaeus
Navigat, intorquet clavum Silenus et acres
Adsudant tonsis Satyri taurinaque pulsu
Baccharum Bromios invitant tympana remos:
Transtra ligant hèderae, malum circumflua vestit
Pampinus, antennis inlabitur ebria serpens,
Perque mero madidos currunt saliuntque rudentes
Lynces et insolitae mirantur carbasa tigres.

357 torva] *Birtius;* turba.

PANEGYRICVS
DE SEXTO CONSVLATV HONORII AVGVSTI.

PRAEFATIO.

(XXVII.)

Omnia, quae sensu volvuntur vota diurno,
  Pectore sopito reddit amica quies.
Venator defessa toro cum membra reponit,
  Mens tamen ad silvas et sua lustra redit.
Iudicibus lites, aurigae somnia currus
  Vanaque nocturnis meta cavetur equis.
Furto gaudet amans, permutat navita merces
  Et vigil elapsas quaerit avarus opes,
Blandaque largitur frustra sitientibus aegris
  Inriguus gelido pocula fonte sopor.

Me quoque Musarum studium sub nocte silenti
  Artibus adsuetis sollicitare solet.
Namque poli media stellantis in arce videbar
  Ante pedes summi carmina ferre Iovis;
Vtque favet somnus, plaudebant numina dictis
  Et circumfusi sacra corona chori.
Enceladus mihi carmen erat victusque Typhoeus:
  Hic subit Inarimen, hunc gravis Aetna domat.
Quam laetum post bella Iovem susceperat aether
  Phlegraeae referens praemia militiae!

Additur ecce fides nec me mea lusit imago,
  Inrita nec falsum somnia misit ebur.

En princeps, en orbis apex aequatus Olympo!
  En quales memini, turba verenda, deos!
Fingere nil maius potuit sopor, altaque vati
  Conventum caelo praebuit aula parem.

PANEGYRICVS.

(XXVIII.)

Aurea Fortunae Reduci si templa priores
Ob reditum vovere ducum, non dignius umquam
Haec dea pro meritis amplas sibi posceret aedes,
Quam sua cum pariter trabeis reparatur et urbi
Maiestas: neque enim campus sollemnis et urna
Luditur in morem, species nec dissona coetu
Aut peregrina nitet simulati iuris imago.
Indigenas habitus nativa palatia sumunt,
Et, patriis plebem castris sociante Quirino,
Mars Augusta sui renovat suffragia campi.
Qualis erit terris, quem mons Euandrius offert
Romanis avibus, quem Thybris inaugurat, annus?
  Quamquam omnes, quicumque tui cognominis, anni
Semper inoffensum dederint successibus omen
Sintque tropaea tuas semper comitata secures,
Hic tamen ante omnes miro promittitur ortu,
Vrbis et Augusti geminato numine felix.
Namque velut stellas Babylonia cura salubres
Optima tunc spondet mortalibus edere fata,
Caelicolae cum celsa tenent summoque feruntur
Cardine nec radios humili statione recondunt:
Haud aliter Latiae sublimis Signifer aulae,
Imperii sidus propria cum sede locavit,
Auget spes Italas; et certius omina surgunt
Victrici concepta solo.
                                        Cum pulcher Apollo
Lustrat Hyperboreas Delphis cessantibus aras,

Nil tum Castaliae rivis communibus undae
Dissimiles, vili nec discrepat arbore laurus,
Antraque maesta silent inconsultique recessus.
At si Phoebus adest et frenis grypha iugalem
Riphaeo tripodas repetens detorsit ab axe,
Tunc silvae, tunc antra loqui, tunc vivere fontes,
Tunc sacer horror aquis adytisque effunditur Echo
Clarior et doctae spirant praesagia rupes.
Ecce Palatino crevit reverentia monti
Exultatque habitante deo potioraque Delphis
Supplicibus late populis oracula pandit
Atque suas ad signa iubet revirescere laurus.
Non alium certe decuit rectoribus orbis
Esse larem, nulloque magis se colle potestas
Aestimat et summi sentit fastigia iuris.
Attollens apicem subiectis regia rostris
Tot circum delubra videt tantisque deorum
Cingitur excubiis! Iuvat infra tecta Tonantis
Cernere Tarpeia pendentes rupe Gigantas
Caelatasque fores mediisque volantia signa
Nubibus et densum stipantibus aethera templis
Arvaque vestitis numerosa puppe columnis
Consita subnixasque iugis inmanibus aedes,
Naturam cumulante manu, spoliisque micantes
Innumeros arcus. Acies stupet igne metalli
Et circumfuso trepidans obtunditur auro.
Agnoscisne tuos, princeps venerande, penates?
Haec sunt, quae primis olim miratus in annis
Patre pio monstrante puer. Nil optimus ille
Divorum toto meruit felicius aevo,
Quam quod Romuleis victor sub moenibus egit
Te consorte dies, cum se melioribus addens
Exemplis civem gereret terrore remoto,
Alternos cum plebe iocos dilectaque passus
Iurgia patriciasque domos privataque passim

---

48 Arvaque] *ego;* Aeraque.

Visere deposito dignatus limina fastu.
Publicus hinc ardescit amor, cum moribus aequis
Inclinat populo regale modestia culmen.
Teque rudem vitae, quamvis diademate necdum
Cingebare comas, socium sumebat honorum
Purpureo fotum gremio, parvumque triumphis
Imbuit et magnis docuit praeludere fatis.
Te linguis variae gentes missique rogatum
Foedera Persarum proceres cum patre sedentem
Hac quondam videre domo positoque tiaram
Summisere genu. Tecum praelarga vocavit
Ditandas ad dona tribus; fulgentia tecum
Collecti trabeatus adit delubra senatus
Romano puerum gaudens offerre favori,
Vt novus imperio iam tunc adsuesceret heres.
　Hinc tibi concreta radice tenacius haesit
Et penitus totis inolevit Roma medullis,
Dilectaeque urbis tenero conceptus ab ungue
Tecum crevit amor. Nec te mutare reversum
Evaluit propria nutritor Bosphorus arce.
Et quotiens optare tibi quae moenia malles
Adludens genitor regni pro parte dedisset,
Divitis Aurorae solium sortemque paratam
Sponte remittebas fratri: 'regat ille volentes
Assyrios; habeat Pharium cum Tigride Nilum;
Contingat mea Roma mihi.' Nec vota fefellit
Eventus. Fortuna novum molita tyrannum
Iam tibi quaerebat Latium belloque secundo
Protinus Eoa velox accitus ab aula
Suscipis Hesperiam patrio bis Marte receptam.
Ipsa per Illyricas urbes Oriente relicto
Ire Serena comes nullo deterrita casu,
Materna te mente fovens Latioque futurum
Rectorem generumque sibi seniore supernas
Iam repetente plagas. Illo sub cardine rerum
Sedula servatum per tot discrimina pignus
Restituit sceptris patrui castrisque mariti.

Certavit pietate domus, fidaeque reductum
Coniugis officio Stilichonis cura recepit.
Felix ille parens, qui te securus Olympum
Succedente petit! quam laetus ab aethere cernit
Se factis crevisse tuis! Duo namque fuere
Europae Libyaeque hostes: Maurusius Atlas
Gildonis Furias, Alaricum barbara Peuce
Nutrierat, qui saepe tuum sprevere profana
Mente patrem. Thracum venientem finibus alter
Hebri clausit aquis; alter praecepta vocantis
Respuit auxiliisque ad proxima bella negatis
Abiurata palam Libyae possederat arva:
Quorum nunc meritam repetens non inmemor iram
Suppliciis fruitur natoque ultore triumphat.
Ense Thyestiadae poenas exegit Orestes,
Sed mixtum pietate nefas dubitandaque caedis
Gloria, materno laudem cum crimine pensat;
Pavit Iuleos inviso sanguine manes
Augustus, sed falsa pii praeconia sumpsit
In luctum patriae civili strage parentans:
At tibi causa patris rerum coniuncta saluti
Bellorum duplicat laurus, isdemque tropaeis
Reddita libertas orbi, vindicta parenti.
Sed mihi iam pridem captum Parnasia Maurum
Pieriis egit fidibus chelys; arma Getarum
Nuper apud socerum plectro celebrata recenti.
Adventus nunc sacra tui libet edere Musis
Grataque patratis exordia sumere bellis.
Iam Pollentini tenuatus funere campi
Concessaque sibi (rerum sic admonet usus)
Luce, tot amissis sociis atque omnibus una
Direptis opibus, Latio discedere iussus
Hostis et inmensi revolutus culmine fati
Turpe retexit iter. Qualis piratica puppis,
Quae cunctis infensa fretis scelerumque referta
Divitiis multasque diu populata carinas
Incidit in magnam bellatricemque triremim,

Dum praedam de more putat; viduataque caesis
Remigibus, scissis velorum debilis alis,
Orba gubernaclis, antennis saucia fractis
Ludibrium pelagi vento iactatur et unda,
Vastato tandem poenas luitura profundo:
Talis ab urbe minas retro flectebat inanes
Italiam fugiens, et quae venientibus ante
Prona fuit, iam difficilis, iam dura reversis.
Clausa putat sibi cuncta pavor, retroque relictos
Quos modo temnebat, rediens exhorruit amnes.
Vndosa tum forte domo vitreisque sub antris
Rerum ignarus adhuc ingentes pectore curas
Volvebat pater Eridanus: quis bella maneret
Exitus? imperiumne Iovi legesque placerent
Et vitae Romana quies, an iura perosus
Ad priscos pecudum damnaret saecnla ritus?
Talia dum secum movet anxius, advolat una
Naiadum resoluta comam, complexaque patrem:
'En Alaricus' ait 'non qualem nuper ovantem
Vidimus; exangues, genitor, mirabere vultus.
Percensere manum tantaque ex gente iuvabit
Relliquias numerasse breves. Iam desine maesta
Fronte queri Nymphasque choris iam redde sorores'.
Dixerat; ille caput placidis sublime fluentis
Extulit, et totis lucem spargentia ripis
Aurea roranti micuerunt cornua vultu.
Non illi madidum vulgaris harundine crinem
Velat honos; rami caput umbravere virentes
Heliadum totisque fluunt electra capillis.
Palla tegit latos umeros, curruque paterno
Intextus Phaethon glaucos incendit amictus.
Fultaque sub gremio caelatis nobilis astris
Aetherium probat urna decus. Namque omnia luctus
Argumenta sui Titan signavit Olympo:
Mutatumque senem plumis et fronde sorores
Et fluvium, nati qui vulnera lavit anheli;
Stat gelidis Auriga plagis; vestigia fratris

Germanae servant Hyades, Cygnique sodalis
Lacteus extentas adspergit circulus alas;
Stelliger Eridanus sinuatis flexibus errans
Clara Noti convexa rigat gladioque tremendum
Gurgite sidereo subterluit Oriona.
   Hoc deus effulgens habitu prospexit euntes
Deiecta cervice Getas; tunc talia fatur:
'Sicine mutatis properas, Alarice, reverti
Consiliis? Italae sic te iam paenitet orae?
Nec iam cornipedem Thybrino gramine pascis,
Vt rebare, tuum? Tuscis nec figis aratrum
Collibus? O cunctis Erebi dignissime poenis,
Tune Giganteis urbem temptare deorum
Adgressus furiis? nec te meus, improbe, saltem
Terruit exemplo Phaethon, qui fulmina praeceps
In nostris efflavit aquis, dum flammea caeli
Flectere terrenis meditatur frena lacertis
Mortalique diem sperat diffundere vultu?
Crede mihi, simili bacchatur crimine, quisquis
Adspirat Romae spoliis aut Solis habenis'.
   Sic fatus Ligures Venetosque erectior amnes
Magna voce ciet. Frondentibus umida ripis
Colla levant: pulcher Ticinus et Addua visu
Caerulus et velox Athesis tardusque meatu
Mincius inque novem consurgens ora Timavus.
Insultant omnes profugo pacataque laetum
Invitant ad prata pecus; iam Pana Lycaeum,
Iam Dryadas revocant et rustica numina Faunos.
   Tu quoque non parvum Getico, Verona, triumpho
Adiungis cumulum, nec plus Pollentia rebus
Contulit Ausoniis aut moenia vindicis Hastae.
Hic, rursus dum pacta movet damnisque coactus
Extremo mutare parat praesentia casu,
Nil sibi periurum sensit prodesse furorem
Converti nec fata loco, multisque suorum
Diras pavit aves, inimicaque corpora volvens
Ionios Athesis mutavit sanguine fluctus.

Oblatum Stilicho violato foedere Martem
Omnibus adripuit votis, ubi Roma periclo
Iam procul et belli medio Padus arbiter ibat.
Iamque opportunam motu strepuisse rebelli
Gaudet perfidiam praebensque exempla labori
Sustinet accensos aestivo pulvere soles.
Ipse manu metuendus adest inopinaque cunctis
Instruit arma locis et, qua vocat usus, ab omni
Parte venit. Fesso si deficit agmine miles,
Vtitur auxiliis damni securus, et astu
Debilitat saevum cognatis viribus Histrum
Et duplici lucro committens proelia vertit
In se barbariem nobis utrimque cadentem.
Ipsum te caperet letoque, Alarice, dedisset,
Ni calor incauti male festinatus Alani
Dispositum turbasset opus; prope captus anhelum
Verbere cogis equum, nec te vitasse dolemus.
I potius genti reliquus tantisque superstes
Danuvii populis, i, nostrum vive tropaeum.
Non tamen ingenium tantis se cladibus atrox
Deicit: occulto temptabat tramite montes,
Si qua per scopulos subitas exquirere posset
In Raetos Gallosque vias. Sed fortior obstat
Cura ducis. Quis enim divinum fallere pectus
Possit et excubiis vigilantia lumina regni?
Cuius consilium non umquam repperit hostis
Nec potuit texisse suum. Secreta Getarum
Nosse prior celerique dolis occurrere sensu.
Omnibus exclusus coeptis consedit in uno
Colle tremens; frondesque licet depastus amaras
Arboreo figat sonipes in cortice morsus
Et taetris collecta cibis annique vapore
Saeviat aucta lues et miles probra superbus
Ingerat obsesso captivaque pignora monstret:
Non tamen aut morbi tabes aut omne periclum
Docta subire fames aut praedae luctus ademptae
Aut pudor aut dictis movere procacibus irae,

Vt male temptato totiens se credere campo
Comminus auderet. Nulla est victoria maior,
Quam quae confessos animo quoque subiugat hostes.
Iamque frequens rarum decerpere transfuga robur
Coeperat inque dies numerus decrescere castris,
Nec iam deditio paucis occulta parari,
Sed cunei totaeque palam discedere turmae.
Consequitur vanoque fremens clamore retentat
Cumque suis iam bella gerit; mox nomina supplex
Cum fletu precibusque ciet veterumque laborum
Admonet et frustra iugulum parcentibus offert,
Defixoque malis animo sua membra suasque
Cernit abire manus: qualis Cybeleia quassans
Hyblaeus procul aera senex revocare fugaces
Tinnitu conatur apes, quae sponte relictis
Descivere favis, sonituque exhaustus inani
Raptas mellis opes solitaeque oblita latebrae
Perfida deplorat vacuis examina ceris.
　　Ergo ubi praeclusae voci laxata remisit
Frena dolor, notas oculis umentibus Alpes
Adspicit et nimium diversi stamine fati
Praesentes reditus fortunatosque revolvit
Ingressus: solo peragens tum murmure bellum
Protento leviter frangebat moenia conto
Inridens scopulos; nunc desolatus et expes
Debita pulsato reddit spectacula monti.
Tunc sic Ausonium respectans aethera fatur:
　　'Heu regio funesta Getis, heu terra sinistris
Auguriis calcata mihi, satiare nocentum
Cladibus et tandem nostris inflectere poenis!
En ego, qui toto sublimior orbe ferebar
Ante tuum felix aditum, ceu legibus exul
Addictusque reus flatu propiore sequentum
Terga premor. Quae prima miser, quae funera dictis
Posteriora querar? Non me Pollentia tantum
Nec captae cruciastis opes; hoc aspera fati
Sors tulerit Martisque vices. Non funditus armis

Concideram; stipatus adhuc equitumque catervis
Integer ad montes reliquo cum robore cessi,
Quos Appenninum perhibent. Hunc esse ferebat
Incola, qui Siculum porrectus ad usque Pelorum
Finibus ab Ligurum populos complectitur omnes
Italiae geminumque latus stringentia longe
Vtraque perpetuo discriminat aequora tractu.
Haec ego continuum si per iuga tendere cursum,
Vt prior iratae fuerat sententia menti,
Iam desperata voluissem luce, quid ultra?
Omnibus oppeterem fama maiore perustis!
Et certe moriens propius te, Roma, viderem,
Ipsaque per cultas segetes mors nostra secuto
Victori damnosa foret. — Sed pignora nobis
Romanus carasque nurus praedamque tenebat. —
Hoc magis exertum raperem succinctior agmen.
'Heu, quibus insidiis, qua me circumdedit arte
Fatalis semper Stilicho! Dum parcere fingit,
Rettulit hostiles animos bellumque remenso
Evaluit transferre Pado. Pro foedera saevo
Deteriora iugo! tunc vis extincta Getarum;
Tunc mihi, tunc letum pepigi. Violentior armis
Omnibus expugnat nostram clementia gentem,
Mars gravior sub pace latet, capiorque vicissim
Fraudibus ipse meis. Quis iam solacia fesso
Consiliumve dabit? Socius suspectior hoste.
'Atque utinam cunctos licuisset perdere bello!
Nam quisquis duro cecidit certamine, numquam
Desinit esse meus. Melius mucrone perirent,
Auferretque mihi luctu leviore sodales
Victa manus quam laesa fides. Nullusne clientum
Permanet? offensi comites, odere propinqui.
Quid moror invisam lucem? qua sede recondam
Naufragii fragmenta mei? quaeve arva requiram,
In quibus haud umquam Stilicho nimiumque potentis
Italiae nomen nostras circumsonet aures?'
Haec memorans instante fugam Stilichone tetendit

Expertas horrens aquilas; comitatur euntem
Pallor et atra Fames et saucia lividus ora
Luctus et inferno stridentes agmine Morbi.
Lustralem tum rite facem, cui lumen odorum
Sulphure caeruleo nigroque bitumine fumat,
Circum membra rotat doctus purganda sacerdos
Rore pio spargens, et dira fugantibus herbis
Numina purificumque Iovem Triviamque precatus
Trans caput aversis manibus iaculatur in Austrum
Secum rapturas cantata piacula taedas.
    Acrior interea visendi principis ardor
Accendit cum plebe patres et saepe negatum
Flagitat adventum; nec tali publica vota
Consensu tradunt atavi caluisse per urbem,
Dacica bellipotens cum fregerat Vlpius arma
Atque indignantes in iura redegerat Arctos,
Cum fasces cinxere Hypanin mirataque leges
Romanum stupuit Maeotia terra tribunal.
Nec tantis patriae studiis ad templa vocatus,
Clemens Marce, redis, cum gentibus undique cinctam
Exuit Hesperiam paribus Fortuna periclis.
Laus ibi nulla ducum; nam flammeus imber in hostem
Decidit; hunc dorso trepidum fumante ferebat
Ambustus sonipes; hic tabescente solutus
Subsedit galea liquefactaque fulgure cuspis
Canduit et subitis fluxere vaporibus enses.
Tum contenta polo mortalis nescia teli
Pugna fuit: Chaldaea mago seu carmina ritu
Armavere deos, seu, quod reor, omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri.
Nunc quoque praesidium Latio non deesset Olympi,
Deficeret si nostra manus; sed providus aether
Noluit humano titulos auferre labori,
Ne tibi iam, princeps, soceri sudore paratam,
Quam meruit virtus, ambirent fulmina laurum.
    Iam totiens missi proceres responsa morandi
Rettulerant, donec differri longius urbis

Communes non passa preces penetralibus altis
Prosiluit vultusque palam confessa coruscos
Impulit ipsa suis cunctantem Roma querellis:
'Dissimulata diu tristes in amore repulsas
Vestra parens, Auguste, queror. Quonam usque tenebit
Praelatus mea vota Ligus? vetitumque propinqua
Luce frui, spatiis discernens gaudia parvis,
Torquebit Rubicon vicino numine Thybrim?
Nonne semel sprevisse satis, cum reddita bellis
Africa venturi lusit spe principis urbem
Nec duras tantis precibus permovimus aures?
Ast ego frenabam geminos, quibus altior ires,
Electi candoris equos et nominis arcum
Iam molita tui, per quem radiante decorus
Ingrederere toga, pugnae monumenta dicabam
Defensam titulo Libyam testata perenni.
Iamque parabantur pompae simulacra futurae
Tarpeio spectanda Iovi: caelata metallo
Classis ut auratum sulcaret remige fluctum,
Vt Massyla tuos anteirent oppida currus
Palladiaque comas innexus harundine Triton
Edomitis veheretur aquis et in aere trementem
Succinctae famulum ferrent Atlanta cohortes.
Ipse Iugurthinam subiturus carcere poenam
Praeberet fera colla iugo, vi captus et armis,
Non Bocchi Syllaeque dolis.
'Sed prima remitto.
Num praesens etiam Getici me laurea belli
Declinare potest? sedesve capacior ulla
Tantae laudis erit? Tua te benefacta morantem
Conveniunt, meritisque suis obnoxia virtus
Quod servavit amat. Iam flavescentia centum
Messibus aestivae detondent Gargara falces,
Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
Circumflexa rapit centenus saecula consul:

365 numine] *Gesnerus;* nomine.

His annis, qui lustra mihi bis dena recensent,
Nostra ter Augustos intra pomeria vidi,
Temporibus variis; eadem sed causa tropaei
Civilis dissensus erat. Venere superbi,
Scilicet ut Latio respersos sanguine currus
Adspicerem! Quisquamne piae laetanda parenti
Natorum lamenta putet? periere tyranni,
Sed nobis periere tamen. Cum Gallica vulgo
Proelia iactaret, tacuit Pharsalica Caesar.
Namque inter socias acies cognataque signa
Vt vinci miserum, numquam vicisse decorum.
Restituat priscum per te iam gloria morem
Verior, et fructum sincerae laudis ab hoste
Desuetum iam redde mihi iustisque furoris
Externi spoliis sontes absolve triumphos.
 'Quem, precor, ad finem laribus seiuncta potestas
Exulat imperiumque suis a sedibus errat?
Cur mea quae cunctis tribuere palatia nomen
Neglecto squalent senio? nec creditur orbis
Illinc posse regi? Medium non deserit umquam
Caeli Phoebus iter, radiis tamen omnia lustrat.
Segnius an veteres Histrum Rhenumque tenebant,
Qui nostram coluere domum? leviusve timebant
Tigris et Euphrates, cum foedera Medus et Indus
Hinc peteret pacemque mea speraret ab arce?
Hic illi mansere viri, quos mutua virtus
Legit et in nomen Romanis rebus adoptans
Iudicio pulchram seriem, non sanguine duxit;
Hic proles atavum deducens Aelia Nervam
Tranquillique Pii bellatoresque Severi.
Hunc civis dignare chorum conspectaque dudum
Ora refer, pompam recolens ut mente priorem,
Quem tenero patris comitem susceperat aevo,
Nunc duce cum socero iuvenem te Thybris adoret.'
 Orantem medio princeps sermone refovit:
'Numquam aliquid frustra per me voluisse dolebis,
O dea, nec legum fas est occurrere matri.

Sed nec post Libyam (falsis ne perge querellis
Incusare tuos) patriae mandata vocantis
Sprevimus: advectae misso Stilichone curules,
Vt nostras tibi, Roma, vices pro principe consul
Impleret generoque socer. Vidistis in illo
Me quoque; sic credit pietas non sanguine solo,
Sed claris potius factis experta parentem.
Cuncta quidem centum nequeam perstringere linguis,
Quae pro me mundoque gerit; sed ab omnibus unum,
Si fama necdum patuit, te, Roma, docebo
Subiectum nostris oculis et cuius agendi
Spectator vel causa fui.
'Populator Achivae
Bistoniaeque plagae, crebris successibus amens
Et ruptas animis spirans inmanibus Alpes
Iam Ligurum trepidis admoverat agmina muris
Tutior auxilio brumae (quo gentibus illis
Sidere consueti favet inclementia caeli)
Meque minabatur calcato obsidere vallo
Spem vano terrore fovens, si forte, remotis
Praesidiis, urgente metu, qua vellet obirem
Condicione fidem; nec me timor impulit ullus
Et duce venturo fretum memoremque tuorum,
Roma, ducum, quibus haud umquam vel morte parata
Foedus lucis amor pepigit dispendia famae.
Nox erat et late stellarum more videbam
Barbaricos ardere focos; iam classica primos
Excierant vigiles, gelida cum pulcher ab Arcto
Adventat Stilicho. Medius sed clauserat hostis
Inter me socerumque viam pontemque tenebat,
Addua quo scissas spumosior incitat undas.
Quid faceret? differret iter? Discrimina nullas
Nostra dabant adeunda moras. Perrumperet agmen?
Sed paucis comitatus erat; nam plurima retro,
Dum nobis properat succurrere, liquerat arma
Extera vel nostras acies. Hoc ille locatus
Ancipiti, longum socias tardumque putavit

Expectasse manus et nostra pericula tendit
Posthabitis pulsare suis mediumque per hostem
Flammatus virtute pia propriaeque salutis
Inmemor et stricto prosternens obvia ferro
Barbara fulmineo secuit tentoria cursu.
'Nunc tibi Tydiden attollant carmina vatum,
Quod iuncto fidens Ithaco patefacta Dolonis
Indicio dapibusque simul religataque somno
Thracia sopiti penetraverit agmina Rhesi
Graiaque rettulerit captos ad castra iugales,
Quorum, si qua fides augentibus omnia Musis,
Impetus excessit Zephyros candorque pruinas.
Ecce virum, taciti nulla qui fraude soporis
Ense palam sibi pandit iter remeatque cruentus
Et Diomedeis tantum praeclarior ausis,
Quantum lux tenebris manifestaque proelia furtis!
Adde quod et ripis steterat munitior hostis
Et cui nec vigilem fas est componere Rhesum:
Thrax erat, hic Thracum domitor. Non tela retardant,
Obice non haesit fluvii. Sic ille minacem
Tyrrhenam labente manum pro ponte repellens
Traiecit clipeo Thybrim, quo texerat urbem,
Tarquinio mirante Cocles mediisque superbus
Porsennam respexit aquis. Celer Addua nostro
Sulcatus socero: sed, cum transnaret, Etruscis
Ille dabat tergum, Geticis hic pectora bellis.
'Exere nunc doctos tantae certamine laudis,
Roma, choros et, quanta tuis facundia pollet
Ingeniis, nostrum digno sonet ore parentem.'
Dixit et antiquae muros egressa Ravennae
Signa movet; iamque ora Padi portusque relinquit
Flumineos, certis ubi legibus advena Nereus
Aestuat et pronas puppes nunc amne retuso,
Nunc redeunte vehit nudataque litora fluctu
Deserit, Oceani lunaribus aemula damnis.
Laetior hinc Fano recipit Fortuna vetusto,
Despiciturque vagus praerupta valle Metaurus,

Qua mons arte patens vivo se perforat arcu
Admisitque viam sectae per viscera rupis,
Exuperans delubra Iovis saxoque minantes
Appenninigenis cultas pastoribus aras.
Quin et Clitumni sacras victoribus undas,
Candida quae Latiis praebent armenta triumphis,
Visere cura fuit; nec te miracula fontis
Praetereunt, tacito passu quem si quis adiret,
Lentus erat; si voce gradum maiore citasset,
Commixtis fervebat aquis; cumque omnibus una
Sit natura vadis, similes ut corporis undas
Ostendant, haec sola novam iactantia sortem
Humanos properant imitari flumina mores.
Celsa dehinc patulum prospectans Narnia campum
Regali calcatur equo, rarique coloris
Non procul amnis abest, urbi qui nominis auctor:
Ilice sub densa silvis artatus opacis
Inter utrumque iugum tortis anfractibus albet.
Inde salutato libatis Thybride lymphis
Excipiunt arcus operosaque semita vastis
Molibus et quidquid tantae praemittitur urbi.
  Ac velut officiis trepidantibus ora puellae
Spe propiore tori mater sollertior ornat
Adveniente proco vestesque et cingula comit
Saepe manu viridique angustat iaspide pectus
Substringitque comam gemmis et colla monili
Circuit et bacis onerat candentibus aures:
Sic oculis placitura tuis insignior auctis
Collibus et nota maior se Roma videndam
Obtulit. Addebant pulchrum nova moenia vultum
Audito perfecta recens rumore Getarum,
Profecitque opifex decori timor, et vice mira,
Quam pax intulerat, bello discussa senectus
Erexit subitas turres cunctosque coegit
Septem continuo colles iuvenescere muro.
Ipse favens votis solitoque decentior aer,
Quamvis adsiduo noctem foedaverat imbre,

Principis et solis radiis detersa removit
Nubila; namque ideo pluviis turbaverat omnes
Ante dies lunamque rudem madefecerat Auster,
Vt tibi servatum scirent convexa serenum.
Omne Palatino quod pons a colle recedit
Mulvius et quantum licuit consurgere tectis,
Vna replet turbae facies: undare videres
Ima viris, altas effulgere matribus aedes.
Exultant iuvenes aequaevi principis annis;
Temnunt prisca senes et in hunc sibi prospera fati
Gratantur durasse diem moderataque laudant
Tempora, quod clemens aditu, quod pectore solus
Romanos vetuit currum praecedere patres:
Cum tamen Eucherius, cui regius undique sanguis,
Atque Augusta soror fratri praeberet ovanti
Militis obsequium; sic illum dura parentis
Instituit pietas in se vel pignora parci
Quique neget nato, procerum quod praestat honori.
Haec sibi curva senum maturaque comprobat aetas
Idque inter veteris speciem praesentis et aulae
Iudicat: hunc civem, dominos venisse priores.
Conspicuas tum flore genas, diademate crinem
Membraque gemmato trabeae viridantia cinctu
Et fortes umeros et certatura Lyaeo
Inter Erythraeas surgentia colla smaragdos
Mirari sine fine nurus; ignaraque virgo,
Cui simplex calet ore pudor, per singula cernens
Nutricem consultat anum: quid fixa draconum
Ora velint? ventis fluitent an vera minentur
Sibila suspensum rapturi faucibus hostem?
Vt chalybe indutos equites et in aere latentes
Vidit cornipedes: 'quanam de gente' rogabat
'Ferrati venere viri? quae terra metallo
Nascentes informat equos? num Lemnius auctor
Indidit hinnitum ferro simulacraque belli

557 curva] *Birtius;* cura.

Viva dedit?' Gaudet metuens et pollice monstrat,
Quod picturatas galeae Iunonia cristas
Ornet avis vel quod rigidos vibrata per armos
Rubra sub aurato crispentur serica dorso.
Tunc tibi magnorum mercem Fortuna laborum
Persolvit, Stilicho, curru cum vectus eodem
Vrbe triumphantem generum florente iuventa
Conspiceres illumque diem sub corde referres,
Quo tibi confusa dubiis formidine rebus
Infantem genitor moriens commisit alendum.
Virtutes variae fructus sensere receptos;
Depositum servasse, fides; constantia, parvum
Praefecisse orbi; pietas, fovisse propinquum.
Hic est ille puer, qui nunc ad rostra Quirites
Evocat et solio fultus genitoris eburno
Gestarum patribus causas ex ordine rerum
Eventusque refert veterumque exempla secutus
Digerit imperii sub iudice facta senatu.
Nil cumulat verbis quae nil fiducia celat;
Fucati sermonis opem mens conscia laudis
Abnuit. Agnoscunt proceres; habituque Gabino
Principis et ducibus circumstipata togatis
Iure paludatae iam curia militat aulae.
Adfuit ipsa suis ales Victoria templis
Romanae tutela togae: quae divite penna
Patricii reverenda fovet sacraria coetus
Castrorumque eadem comes indefessa tuorum
Nunc tandem fruitur votis atque omne futurum
Te Romae seseque tibi promittit in aevum.
Hinc te iam patriis laribus via nomine vero
Sacra refert. Flagrat studiis concordia vulgi,
Quam non inlecebris dispersi colligis auri;
Nec tibi venales captant aeraria plausus
Corruptura fidem: meritis offertur inemptus
Pura mente favor. Nam munere carior omni
Obstringit sua quemque salus. Procul ambitus erret!
Non quaerit pretium, vitam qui debet amori.

O quantum populo secreti numinis addit
Imperii praesens genius! quantamque rependit
Maiestas alterna vicem, cum regia circi
Conexum gradibus veneratur purpura vulgus,
Adsensuque cavae sublatus in aethera vallis
Plebis adoratae reboat fragor, unaque totis
Intonat Augustum septenis arcibus Echo!
Nec solis hic cursus equis: adsueta quadrigis
Cingunt arva trabes, subitaeque adspectus harenae
Diffundit Libycos aliena valle cruores.
Haec et belligeros exercuit area lusus,
Armatos haec saepe choros, certaque vagandi
Textas lege fugas inconfusosque recursus
Et pulchras errorum artes iucundaque Martis
Cernimus. Insonuit cum verbere signa magister,
Mutatos edunt pariter tot pectora motus
In latus adlisis clipeis aut rursus in altum
Vibratis; grave parma sonat, mucronis acutum
Murmur, et umbonum pulsu modulante resultans
Ferreus alterno concentus clauditur ense.
Vna omnis summissa phalanx tantaeque salutant
Te, princeps, galeae. Partitis inde catervis
In varios docto discurritur ordine gyros,
Quos neque semiviri Gortynia tecta iuvenci
Flumina nec crebro vincant Maeandria flexu.
Discreto revoluta gradu torquentur in orbes
Agmina, perpetuisque inmoto cardine claustris
Ianus bella premens laeta sub imagine pugnae
Armorum innocuos paci largitur honores.
Iamque novum fastis aperit felicibus annum
Ore coronatus gemino; iam Thybris in uno
Et Bruti cernit trabeas et sceptra Quirini.
Consule laetatur post plurima saecula viso
Pallanteus apex; agnoscunt rostra curules
Auditas quondam proavis, desuetaque cingit

622 haec] *Birtius;* hic.

Regius auratis fora fascibus Vlpia lictor,
Et sextas Getica praevelans fronde secures
Colla triumphati proculcat Honorius Histri.
Exeat in populos cunctis inlustrior annus,
Natus fonte suo, quem non aliena per arva
Induit hospes honos, cuius cunabula fovit
Curia, quem primi tandem videre Quirites,
Quem domitis auspex peperit Victoria bellis!
Hunc et privati titulis famulantibus anni
Et, quos armipotens genitor retroque priores
Diversis gessere locis, ceu numen adorent;
Hunc et quinque tui vel, quos habiturus in urbe
Post alios, Auguste, colant. Licet unus in omnes
Consul eas, magno sextus tamen iste superbit
Nomine: praeteritis melior, venientibus auctor.

DE BELLO GOTHICO.

PRAEFATIO.

(XXV.)

Post resides annos longo velut excita somno
  Romanis fruitur nostra Thalia choris.
Optatos renovant eadem mihi culmina coetus,
  Personat et noto Pythia vate domus:
Consulis hic fasces cecini Libyamque receptam,
  Hic mihi prostratis bella canenda Getis.

Sed prior effigiem tribuit successus aenam,
  Oraque patricius nostra dicavit honos;
Adnuit hic princeps titulum poscente senatu.
  Respice iudicium quam grave, Musa, subis!
Ingenio minuit merces properata favorem.
  Carminibus veniam praemia tanta negant;
Et magis intento studium censore laborat,
  Quod legimur medio conspicimurque foro.

Materies tamen ipsa iuvat solitumque timorem
  Dicturo magna sedula parte levat.
Nam mihi conciliat gratas impensius aures
  Vel meritum belli vel Stilichonis amor.

(XXVI.)

Intacti cum claustra freti, coeuntibus aequor
Armatum scopulis, audax inrumperet Argo

Aeetam Colchosque petens, propiore periclo
Omnibus attonitis, solus post numina Tiphys
Incolumem tenui damno servasse carinam
Fertur et ancipitem montis vitasse ruinam
Deceptoque vagae concursu rupis in altum
Victricem duxisse ratem; stupuere superbae
Arte viri domitae Symplegades et nova passae
Iura soli cunctis faciles iam puppibus haerent,
Vt vinci didicere semel. Quodsi ardua Tiphyn
Navis ob innocuae meritum sic gloria vexit,
Quae tibi pro tanti pulso discrimine regni
Sufficient laudes, Stilicho? Licet omnia vates
In maius celebrata ferant ipsamque secandis
Argois trabibus iactent sudasse Minervam
Nec nemoris muti iunxisse carentia sensu
Robora, sed caeso Tomari Iovis augure luco
Arbore praesaga tabulas animasse loquaces.
Plurima sed quamvis variis miracula monstris
Ingeminent, teneras victuri carmine mentes,
Harpyiasque truces insopitisque refusum
Tractibus aurati custodem velleris anguem
Et iuga taurorum rapidis ambusta favillis
Et virides galeis sulcos fetasque novales
Martis et in segetem crescentis semina belli:
Nil veris aequale dabunt. Prohibere rapaces
Scilicet Harpyias unaque excludere mensa
Nobilior titulus, quam tot potuisse paratas
In Latii praedam Geticas avertere fauces?
Anne ego terrigenas potius mirabor in ipsis
Procubuisse satis, vitae quibus attulit idem
Principium finemque dies, quam caesa Getarum
Agmina, quos tantis aluit Bellona tropaeis
Totaque sub galeis Mavortia canuit aetas?
Per te namque unum mediis exuta tenebris
Imperio sua forma redit, claustrisque solutae
Tristibus exangues audent procedere leges.
Iamque potestates priscus discriminat ordo

Iustitiae, quas ante pares effecerat una
Nube timor. Tua nos urgenti dextera leto
Eripuit, tectisque suis redduntur et agris
Damnati fato populi, virtute renati.
Iam non in pecorum morem formidine clausi
Prospicimus saevos campis ardentibus ignes
Alta nec incertis metimur flumina votis
Excidio latura moram nec poscimus amnes
Vndosam servare fidem nubesve fugaces
Aut coniuratum querimur splendere serenum.
   Ipsa quoque internis furiis exercita plebis
Securas iam Roma leva tranquillior arces;
Surge, precor, veneranda parens, et certa secundis
Fide deis, humilemque metum depone senectae.
Vrbs aequaeva polo, tum demum ferrea sumet
Ius in te Lachesis, cum sic mutaverit axem
Foederibus natura novis, ut flumine verso
Inriget Aegyptum Tanais, Maeotida Nilus,
Eurus ab occasu, Zephyrus se promat ab Indis
Caucasiisque iugis calido nigrantibus Austro
Gaetulas Aquilo glacie constringat harenas.
   Fatales hucusque manus, crebrisque notatae
Prodigiis abiere minae. Nec sidera pacem
Semper habent, ipsumque Iovem turbante Typhoeo,
Si fas est, tremuisse ferunt, cum brachia centum
Montibus armaret totidem spiramque retorquens
Lamberet attonitas erectis anguibus Arctos.
Quid mirum, si regna labor mortalia vexat,
Cum gemini fratres, genuit quos asper Aloeus,
Martem subdiderint vinclis et in astra negatas
Temptarint munire vias steteritque revulsis
Paene tribus scopulis caelesti machina bello?
Sed caret eventu nimius furor; improba numquam
Spes laetata diu, nec pervenere iuventae
Robur Aloidae: dum vellere Pelion Otus
Nititur, occubuit Phoebo, moriensque Ephialtes
In latus obliquam proiecit languidus Ossam.

Adspice, Roma, tuum iam vertice celsior hostem,
Adspice, quam rarum referens inglorius agmen
Italia detrusus eat quantumque priori
Dissimilis, qui cuncta sibi cessura ruenti
Pollicitus patrii numen iuraverat Histri
Non nisi calcatis loricam ponere rostris.
O rerum fatique vices! Qui foeda parabat
Romanas ad stupra nurus, sua pignora vidit
Coniugibus permixta trahi; qui mente profundas
Hauserat urbis opes, ultro victoribus ipse
Praeda fuit; nostri quondam qui militis auro
Adgressus temptare fidem, desertus ab omni
Gente sua manibusque redit truncatus et armis.
Hoc quoque, quod veniam leti valuere mereri,
Si positis pendas odiis, ignoscere pulchrum
Iam misero poenaeque genus vidisse precantem.
Quae vindicta prior quam cum formido superbos
Flectit et adsuetum spoliis adfligit egestas?
Sed magis ex aliis fluxit clementia causis,
Consulitur dum, Roma, tibi. Tua cura coegit
Inclusis aperire fugam, ne peior in arto
Saeviret rabies venturae conscia mortis;
Nec tanti nomen stirpemque abolere Getarum,
Vt propius peterere, fuit. Procul arceat altus
Iuppiter, ut delubra Numae sedesque Quirini
Barbaries oculis saltem temerare profanis
Possit et arcanum tanti deprendere regni.
Quamquam, si veterum certamina rite recordor,
Tunc etiam, pulchra cum libertate vigerent
Et proprio late florerent milite patres,
Semper ab his famae petiere insignia bellis,
Quae diversa procul tuto trans aequora vires
Exercere dabant: currus regumque catenae
Inter abundantis fati ludibria ductae.
At vero Italiam quotiens circumstetit atrox
Tempestas ipsumque caput laesura pependit,
Non illis vani ratio ventosa furoris,

Sed graviter spectata salus ductorque placebat,
Non qui praecipiti traheret semel omnia casu,
Sed qui maturo vel laeta vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar
Nec pro successu nimius, spatiumque morandi
Vincendique modum mutatis nosset habenis.
Cautius ingentes morbos et proxima cordi
Vlcera Paeoniae tractat sollertia curae
Parcendoque secat, ferro ne largius acto
Inrevocandus eat sectis vitalibus error.
Sublimi certe Curium canit ore vetustas,
Aeaciden Italo pepulit qui litore Pyrrhum,
Nec magis insignis Pauli Mariique triumphus,
Qui captos niveis reges egere quadrigis;
Plus fuga laudatur Pyrrhi quam vincla Iugurthae;
Et, quamvis gemina fessum iam clade fugavit,
Post Decii lituos et nulli pervia culpae
Pectora Fabricii, donis invicta vel armis,
Plena datur Curio pulsi victoria Pyrrhi.
Quanto maius opus solo Stilichone peractum
Cernimus! Hic validam gentem, quam dura nivosis
Educat Vrsa plagis, non Chaonas atque Molossos,
Quos Epirus alit, nec Dodonaea subegit
Agmina fatidicam frustra iactantia quercum.
Primus fulmineum lento luctamine Poenum
Compressit Fabius, campo post ausus aperto
Marcellus vinci docuit, sed tertia virtus
Scipiadae Latiis tandem deterruit oris.
Vnus in hoc Stilicho diversis artibus hoste
Tris potuit complere duces fregitque furentem
Cunctando vicitque manu victumque relegat.
Atque haec tanta brevi. Miscentem incendia Pyrrhum
Sustinuit toto maerens Oenotria lustro,
Et prope ter senas Itali per graminis herbas
Massylus Poeno sonipes vastante cucurrit
Hannibalemque senem vix ad sua reppulit arva
Vindex sera patrum post bellum nata iuventus.

Hic celer effecit, bruma ne longior una
Esset hiems rerum, primis sed mensibus aestas
Temperiem caelo pariter belloque referret.
Sed quid ego Hannibalem contra Pyrrhumque tot annis
Certatum memorem, vilis cum Spartacus omne
Per latus Italiae ferro bacchatus et igni
Consulibusque palam totiens congressus inertes
Exuerit castris dominos et strage pudenda
Fuderit imbelles aquilas servilibus armis.
Nos terrorum expers et lusu mollior aetas
Deficimus queruli, si bos abductus aratro,
Si libata seges. Non hanc ergastula nobis
Inmisere manum nec coniurantis harenae
Turba fuit; qualem Stilicho deiecerit hostem,
Thraces et Haemonii poterunt Moesique fateri.
Frigida ter decies nudatum frondibus Haemum
Tendit hiems vestire gelu totiensque solutis
Ver nivibus viridem monti reparavit amictum,
Ex quo iam patrios gens haec oblita Triones
Atque Histrum transvecta semel vestigia fixit
Threicio funesta solo: seu fata vocabant
Seu gravis ira deum, seriem meditata ruinis.
Ex illo, quocumque vagos impegit Erinys,
Grandinis aut morbi ritu per devia rura,
Praecipites per clausa ruunt, nec contigit ullis
Amnibus aut scopulis proprias defendere terras.
Nil Rhodope, nil vastus Athos, nil profuit Hebrus
Odrysiis; facili contemptum Strymona saltu
Et frustra rapidum damnant Haliacmona Bessi.
Nubibus intactum Macedo miratur Olympum
More pererratum campi; gemit inrita Tempe
Thessalus et domitis inrisam cautibus Oeten.
Sperchiusque et virginibus dilectus Enipeus

---

174 rura] *ego;* rerum.

Barbaricas lavere comas. Non obice Pindi
Servati Dryopes nec nubifer Actia texit
Litora Leucates; ipsae, quae durius olim
Restiterant Medis, primo conamine ruptae
Thermopylae; vallata mari Scironia rupes
Et duo continuo conectens aequora muro
Isthmos et angusti patuerunt claustra Lechaei:
Nec tibi Parrhasios licuit munire colonos
Frondosis, Erymanthe, iugis, equitataque summi
Culmina Taygeti trepidae vidistis Amyclae.
Tandem supplicium cunctis pro montibus Alpes
Exegere Getas; tandem tot flumina victor
Vindicat Eridanus. Docuit nunc exitus alte
Fatorum secreta tegi. Quisquamne reclusis
Alpibus ulterius Latii fore credidit umbram?
Nonne velut capta rumor miserabilis urbe
Trans freta, trans Gallos Pyrenaeumque cucurrit?
Famaque nigrantes succincta pavoribus alas
Secum cuncta trahens a Gadibus usque Britannum
Terruit Oceanum et nostro procul axe remotam
Insolito belli tremefecit murmure Thylen?
Mandemusne Noti flabris quoscumque timores
Pertulimus, festae doleant ne tristibus aures?
An potius meminisse iuvat semperque vicissim
Gaudia praemissi cumulant inopina dolores?
Vtque sub occidua iactatis Pleiade nautis
Commendat placidum maris inclementia portum,
Sic mihi tunc maior Stilicho, cum laeta periclis
Metior atque illi redeunt in corda tumultus.
Nonne videbantur, quamvis adamante rigentes,
Turribus invalidis fragiles procumbere muri
Ferrataeque Getis ultro se pandere portae?
Nec vallum densaeque sudes arcere volantes
Cornipedum saltus? Iamiam conscendere puppes
Sardoniosque habitare sinus et inhospita Cyrni
Saxa parant vitamque freto spumante tueri.
Ipsa etiam diffisa brevi Trinacria ponto,

Si rerum natura sinat, discedere longe
Optat et Ionium refugo laxare Peloro,
Fultaque despiciens auro laquearia dives
Tutior Aeoliis mallet vixisse cavernis;
Iamque oneri creduntur opes tandemque libido
Haesit avaritiae gravioribus obruta curis.
Vtque est ingenioque loquax et plurima fingi
Permittens credique timor, tunc somnia vulgo
Narrari, tunc monstra deum monitusque sinistri:
Quid meditentur aves, quid cum mortalibus aether
Fulmineo velit igne loqui, quid carmine poscat
Fatidico custos Romani carbasus aevi.
Territat adsiduus lunae labor atraque Phoebe
Noctibus aerisonas crebris ululata per urbes.
Nec credunt vetito fraudatam Sole sororem
Telluris subeunte globo, sed castra secutas
Barbara Thessalidas patriis lunare venenis
Incestare iubar. Tunc anni signa prioris
Et si quod fortasse quies neglexerat omen,
Addit cura novis: lapidosos grandinis ictus
Molitasque examen apes passimque crematas
Perbacchata domos nullis incendia causis
Et numquam caelo spectatum impune cometem,
Qui primum roseo Phoebi prolatus ab ortu,
Qua micat astrigera senior cum coniuge Cepheus,
Inde Lycaoniam paulatim expulsus ad Arcton
Crine vago Getici foedavit sidera Plaustri,
Donec in exiguum moriens vanesceret ignem.
Sed gravius mentes caesorum ostenta luporum
Horrificant. Duo quippe lupi sub principis ora,
Dum campis exercet equos, violenter adorti
Agmen et excepti telis inmane relatu
Prodigium miramque notam duxere futuri.
Nam simul humano geminas de corpore palmas
Vtraque perfossis emisit belua costis:
Illo laeva tremens, hoc dextera ventre latebat
Intentis ambae digitis et sanguine vivo.

Scrutari si vera velis, fera nuntia Martis
Ora sub Augusti casurum prodidit hostem,
Vtque manus utero virides patuere retecto,
Romula post ruptas virtus sic emicat Alpes.
Sed malus interpres rerum metus omne trahebat
Augurium peiore via: truncataque membra
Nutricemque lupam Romae regnoque minari.
Tunc reputant annos interceptoque volatu
Vulturis incidunt properatis saecula metis.
    Solus erat Stilicho, qui desperantibus augur
Sponderet meliora manu, dubiaeque salutis
Dux idem vatesque fuit. 'Durate parumper'
Inquit 'et excussis muliebribus ore querellis
Fatorum toleremus onus. Nil nautica prosunt
Turbatae lamenta rati nec segnibus undae
Planctibus aut vanis mitescunt flamina votis.
Nunc instare manu, toto nunc robore niti
Communi pro luce decet: succurrere velis,
Exhaurire fretum, varios aptare rudentes
Omnibus et docti iussis parere magistri.
Non, si perfidia nacti penetrabile tempus
Inrupere Getae, nostras dum Raetia vires
Occupat atque alio desudant Marte cohortes,
Idcirco spes omnis abit. Mirabile posset
Esse mihi, si fraude nova vel calle reperto
Barbarus ignotas invaderet inscius Alpes;
Nunc vero geminis clades repetita tyrannis
Famosum vulgavit iter nec nota fefellit
Semita praestructum bellis civilibus hostem.
Per solitas venere vias, aditusque sequendos
Barbarico Romana dedit discordia bello.
    'Sed nec praeteritis haec res incognita saeclis:
Saepe lacessitam, sed non impune, fatemur
Ausoniam. Haec Senonum restinxit sanguine flammas,
Haec et Teutonico quondam patefacta furori
Colla catenati vidit squalentia Cimbri.
Vile decus, quod non erexit praevius horror;

Ingentes generant discrimina magna triumphos.
'Quid turpes iam mente fugas, quid Gallica rura
Respicitis Latioque libet post terga relicto
Longinquum profugis Ararim praecingere castris?
Scilicet Arctois concessa gentibus urbe
Considet regnum Rhodano capitique superstes
Truncus erit? Vestros stimulant si pignora sensus,
Me quoque non impar naturae cura remordet,
Nec ferro sic corda rigent, ut nosse recusem,
Quam sanctum soceri nomen, quam dulce mariti,
Quantus prolis amor. Sed numquam oblita decoris
Obscaenam latebram pietas ignava requiret.
Nec vobis fortis monitor, mihi cautior uni:
Hic coniunx, hic progenies, hic carior omni
Luce gener; pars nulla mei subducta procellae.
Accipe tu nostrae, tellus Oenotria, mentis
Vincula communes tecum subeuntia casus,
Exiguamque moram muris impende tuendis,
Dum redeo lectum referens in classica robur.'
His dictis pavidi firmavit inertia vulgi
Pectora migrantisque fugam compescuit aulae;
Ausaque tum primum tenebris emergere pulsis
Hesperia, ut secum iunxisse pericula vidit
Augustum, tantoque sui stetit obside fati.
Protinus, umbrosa vestit qua litus oliva
Larius et dulci mentitur Nerea fluctu,
Parva puppe lacum praetervolat; ocius inde
Scandit inaccessos brumali sidere montes
Nil hiemis caelive memor. Sic ille relinquens
Ieiunos antro catulos inmanior exit
Hiberna sub nocte leo tacitusque per altas
Incedit furiale nives; stant colla pruinis
Aspera; flaventes adstringit stiria saetas;
Nec meminit leti nimbosve aut frigora curat,
Dum natis alimenta parat.
Sublimis in Arcton
Prominet Hercyniae confinis Raetia silvae,

Quae se Danuvii iactat Rhenique parentem
Vtraque Romuleo praetendens flumina regno:
Primo fonte breves, alto mox gurgite regnant
Et fluvios cogunt unda coeunte minores
In nomen transire suum. Te Cimbrica Tethys
Divisum bifido consumit, Rhene, meatu;
Thracia quinque vadis Histrum vorat Amphitrite:
Ambo habiles remis, ambo glacialia secti
Terga rotis, ambo Boreae Martique sodales.
Sed latus, Hesperiae quo Raetia iungitur orae,
Praeruptis ferit astra iugis panditque tremendam
Vix aestate viam. Multi ceu Gorgone visa
Obriguere gelu; multos hausere profundae
Vasta mole nives, cumque ipsis saepe iuvencis
Naufraga candenti merguntur plaustra barathro.
Interdum subitam glacie labente ruinam
Mons dedit et tepidis fundamina subruit astris
Pendenti male fida solo.
Per talia tendit
Frigoribus mediis Stilicho loca. Nulla Lyaei
Pocula; rara Ceres; raptos contentus in armis
Delibasse cibos madidoque oneratus amictu
Algentem pulsabat equum. Nec mollia fesso
Strata dedere torum; tenebris si caeca repressit
Nox iter, aut spelaea subit metuenda ferarum
Aut pastorali iacuit sub culmine fultus
Cervicem clipeo. Stat pallidus hospite magno
Pastor et ignoto praeclarum nomine vultum
Rustica sordenti genetrix ostendit alumno.
Illa sub horrendis praedura cubilia silvis,
Illi sub nivibus somni curaeque laborque
Pervigil hanc requiem terris, haec otia rebus
Insperata dabant; illae tibi, Roma, salutem
Alpinae peperere casae.
Iam foedera gentes
Exuerant Latiique audita clade feroces
Vindelicos saltus et Norica rura tenebant.

Ac veluti famuli, mendax quos mortis erilis
Nuntius in luxum falso rumore resolvit,
Dum marcent epulis atque inter vina chorosque
Persultat vacuis effrena licentia tectis,
Si reducem dominum sors improvisa revexit,
Haerent attoniti libertatemque perosus
Conscia servilis praecordia concutit horror:
Sic ducis adspectu cuncti stupuere rebelles,
Inque uno princeps Latiumque et tota refulsit
Roma viro. Frons laeta parum, non tristior aequo,
Non deiecta malis, mixta sed nobilis ira:
Qualis in Herculeo, quotiens infanda iubebat
Eurystheus, fuit ore dolor vel qualis in atram
Sollicitus nubem maesto Iove cogitur aether.
    'Tantane vos' inquit 'Getici fiducia belli
Erigit? hinc animo frustra tumuistis inani?
Non ita Romanum fati violentia nomen
Opprimit, ut vestros nequeat punire tumultus
Parte sui. Ne vos longe sermone petito
Demorer, exemplum veteris cognoscite facti:
Cum ferus Ausonias perfringeret Hannibal arces
Et Trebiam saevo geminassent funere Cannae,
Nequiquam Emathium pepulit spes vana Philippum,
Vt velut adflictos ferro temptaret inerti.
Romanos commovit atrox iniuria patres,
Vrgerent maiora licet, graviterque tulere,
Vrbibus inter se claris de culmine rerum
Congressis, aliquid gentes audere minores.
Nec poenam differre placet, sed bella gerenti
Punica Laevino regis quoque proelia mandant.
Paruit imperiis consul, fususque Philippus,
Vilia dum gravibus populis interserit arma,
Praetereunte manu didicit non esse potentum
Temptandas, mediis quamvis in luctibus, iras.'
    Hoc monitu pariter nascentia bella repressit
Et bello quaesivit opes legitque precantes
Auxilio mensus numerum, qui congruus esset

Nec gravis Italiae formidandusve regenti.
Nec minus accepto nostrae rumore cohortes
(Sic ducis urget amor) properantibus undique signis
Conveniunt, visoque animi Stilichone recepti
Singultus varios lacrimosaque gaudia miscent:
Sic armenta boum, vastis quae turbida silvis
Sparsit hiems, cantus ac sibila nota magistri
Certatim repetunt et avitae pascua vallis
Inque vicem se voce regunt gaudentque fideles
Reddere mugitus et, qua sonus attigit aurem,
Rara per obscuras adparent cornua frondes.
Adcurrit vicina manus, quam Raetia nuper
Vandalicis auctam spoliis defensa probavit;
Venit et extremis legio praetenta Britannis,
Quae Scotto dat frena truci ferroque notatas
Perlegit exanimes Picto moriente figuras;
Agmina quin etiam flavis obiecta Sygambris
Quaeque domant Chattos inmansuetosque Cheruscos,
Huc omnes vertere minas tutumque remotis
Excubiis Rhenum solo terrore relinquunt.
Vllane posteritas credet? Germania quondam
Illa ferox populis, quae vix instantibus olim
Principibus tota poterat cum mole teneri,
Iam sese placidam praebet Stilichonis habenis,
Vt nec praesidiis nudato limite temptet
Expositum calcare solum nec transeat amnem,
Incustoditam metuens attingere ripam.
Celsior o cunctis unique aequande Camillo!
Vestris namque armis Alarici fracta quievit
Ac Brenni rabies; confusis rebus uterque
Divinam tribuistis opem, sed tardior ille
Iam captae vindex patriae, tu sospitis ultor.
O quantum mutata tuo fortuna regressu!
Vt sese pariter diffudit in omnia regni
Membra vigor vivusque redit color urbibus aegris!
Creditur Herculeis lucem renovasse lacertis
Femina dilecti fatis impensa mariti.

Et iuvenem spretae laniatum fraude novercae
Non sine Circaeis Latonia reddidit herbis.
Cretaque, si verax narratur fabula, vidit
Minoum rupto puerum prodire sepulchro,
Quem senior vates avium clangore repertum
Gramine restituit; mirae nam munere sortis
Dulcia mella necem, vitam dedit horridus anguis.
At tuus adventus non unum corpus ab umbris,
Sed tot communi populos sub morte iacentes
Totaque Tartareis e faucibus oppida traxit.
Ipso Roma die (nec adhuc ostenditur auctor)
Personuit venisse ducem, laetisque Quirites
Vocibus auspicium certi plausere triumphi,
Muniti Stilichone suo. Quis gaudia vero
Principis, amplexus alacris quis disserat aulae?
Pulveris ambiguam nubem speculamur ab altis
Turribus incerti, socios adportet an hostes
Ille globus. Mentem suspensa silentia librant:
Donec pulvereo sub turbine sideris instar
Emicuit Stilichonis apex et cognita fulsit
Canities. Gavisa repens per moenia clamor
Tollitur 'ipse venit'. Portas secura per omnes
Turba salutatis effunditur obvia signis.
Non iam dilectus miseri nec falce per agros
Deposita iaculum vibrans ignobile messor
Nec temptans clipeum proiectis sumere rastris
Bellona ridente Ceres humilisque novorum
Seditio clamosa ducum: sed vera iuventus,
Verus ductor adest et vivida Martis imago.
Prospera sed quantum nostrae spes addita menti,
Tantum exempta Getis. Qui vertice proximus astris
Post Alpes iam cuncta sibi promisit apertas
Nil superesse ratus, postquam tot lumina pubis,
Tot subitos pedites, equitum tot conspicit alas
Cinctaque fluminibus crebris ac moenibus arva

465 temptans] *Birtius;* temptat.

Seque velut clausum laqueis: sub pectore furtim
Aestuat et nimium prono fervore petitae
Iam piget Italiae, sperataque Roma teneri
Visa procul. Magni subeunt iam taedia coepti.
Occultat tamen ore metum primosque suorum
Consultare iubet bellis annisque verendos.
Crinigeri sedere patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix
Et tremulos regit hasta gradus et nititur altis
Pro baculo contis non exarmata senectus.
Hic aliquis gravior natu, cui plurima dictis
Consiliisque fides, defixus lumina terrae
Concutiensque comam capuloque adclinis eburno:
    'Si numero non fallor' ait 'tricesima currit
Bruma fere, rapidum postquam transnavimus Histrum,
Romanamque manum tantis eludimus annis.
Sed numquam Mavors adeo constrinxit in artum
Res, Alarice, tuas. Per tot certamina docto
Crede seni, qui te tenero vice patris ab aevo
Gestatum parva solitus donare pharetra
Atque aptare breves umeris puerilibus arcus:
Saepe quidem frustra monui, servator ut icti
Foederis Emathia tutus tellure maneres;
Sed quoniam calidae rapuit te flamma iuventae,
Nunc saltem, si cura tibi manet ulla tuorum,
His claustris evade; precor, dumque agmina longe,
Dum licet, Hesperiis praeceps elabere terris,
Ne nova praedari cupiens et parta reponas
Pastorique lupus scelerum delicta priorum
Intra saepta luas. Quid palmitis uber Etrusci,
Quid mihi nescioquam proprio cum Thybride Romam
Semper in ore geris? Referunt si vera parentes,
Hanc urbem insano nullus qui Marte petivit
Laetatus violasse redit; nec numina sedem
Destituunt: iactata procul dicuntur in hostem
Fulmina divinique volant pro moenibus ignes,
Seu caelum seu Roma tonat. Si temnis Olympum,

A magno Stilichone cave, qui semper iniquos
Fortuna famulante premit. Scis ipse, per oras
Arcadiae quam densa rogis cumulaverit ossa,
Sanguine quam largo Graios calefecerit amnes;
Extinctusque fores, ni te sub nomine legum
Proditio regnique favor texisset Eoi.'
Talia grandaevum flammata fronte loquentem
Obliquisque tuens oculis non pertulit ultra,
Sed rupit rabidas accensa superbia voces:
'Si non mentis inops fraudataque sensibus aetas
Praeberet veniam, numquam haec opprobria linguae
Turpia Danuvius me sospite ferret inultus.
Anne, tot Augustos Hebro qui teste fugavi,
Te patiar suadente fugam, cum cesserit omnis
Obsequiis natura meis? Subsidere nostris
Sub pedibus montes, arescere vidimus amnes.
Non ita di Getici faxint manesque parentum,
Vt mea converso relegam vestigia cursu.
Hanc ego vel victor regno vel morte tenebo
Victus humum. Per tot populos urbesque cucurri,
Fregi Alpes galeisque Padum victricibus hausi:
Quid restat nisi Roma mihi? Gens robore nostra
Tum quoque pollebat, nullis cum fideret armis.
At nunc Illyrici postquam mihi tradita iura
Meque suum fecere ducem: tot tela, tot enses,
Tot galeas multo Thracum sudore paravi
Inque meos usus vectigal vertere ferri
Oppida legitimo iussu Romana coegi.
Sic me fata fovent; ipsi, quos omnibus annis
Vastabam, servire dati: nocitura gementes
Arma dabant flammisque diu mollitus et arte
In sua damna chalybs fabro lugente rubebat.
Hortantes his adde deos. Non somnia nobis
Nec volucres, sed clara palam vox edita luco:
»Rumpe omnes, Alarice, moras; hoc impiger annO«
»Alpibus Italiae ruptis penetrabis ad urbeM.«
Huc iter usque datur. Quis iam post talia segnis

Ambigat aut caelo dubitet parere vocanti?'
Sic ait hortatusque suos belloque viaeque
Instruit. Attollunt vanos oracula fastus.
O semper tacita sortes ambage malignae
Eventuque patens et nescia vatibus ipsis
Veri sera fides! Ligurum regione suprema
Pervenit ad fluvium miri cognominis 'Vrbem',
Atque illic domitus vix tandem interprete casu
Agnovit dubiis inlusa vocabula fatis.
Nec non et Stilicho pugnam poscentia movit
Pleno castra gradu dictisque instigat euntes:
'Nunc nunc, o socii, temeratae sumite tandem
Italiae poenas, obsessi principis armis
Excusate nefas deploratumque Timavo
Vulnus et Alpinum gladiis abolete pudorem.
Hic est, quem totiens campis fudistis Achivis,
Quem discors odiisque anceps civilibus orbis,
Non sua vis tutata diu, dum foedera fallax
Ludit et alternae periuria venditat aulae.
Credite nunc omnes, quas dira Britannia gentes,
Quas Hister, quas Rhenus alit, pendere paratas
In speculis: uno tot proelia vincite bello.
Romanum reparate decus molemque labantis
Imperii fulcite umeris; hic omnia campus
Vindicat, haec mundo pacem victoria sancit.
Non in Threiciis Haemi decernimus oris
Nec super Alpheas umbrantia Maenala ripas
Constitimus; non hic Tegean Argosque tuemur:
Visceribus mediis ipsoque in corde videtis
Bella geri. Patrem clipeis defendite Thybrim.'
Talia nunc pediti, turmae nunc mixtus equestri
Dicta dabat.
Simul externis praecepta ferebat
Auxiliis. Ibat patiens dicionis Alanus,
Qua nostrae iussere tubae, mortemque petendam

553 nescia] *Gronovius;* noxia.

Pro Latio docuit gentis praefectus Alanae,
Cui natura breves animis ingentibus artus
Finxerat inmanique oculos infecerat ira;
Vulneribus pars nulla vacat rescissaque contis
Gloria foedati splendet iactantior oris.
Ille tamen mandante procul Stilichone citatis
Acceleravit equis Italamque momordit harenam.
Felix Elysiisque plagis et carmine dignus,
Qui male suspectam nobis impensius arsit
Vel leto purgare fidem; qui iudice ferro
Diluit inmeritum laudato sanguine crimen!
Morte viri turbatus eques flectebat habenas
Totaque praeciso nutassent agmina cornu,
Ni celer instructa Stilicho legione secutus
Subsidiis peditum pugnam instaurasset equestrem.
Quis Musis ipsoque licet Paeane recepto
Enarrare queat, quantum Gradivus in illa
Luce suae dederit fundator originis urbi?
Altius haud umquam toto descendimus ense
In iugulum Scythiae, tanta nec clade superbum
Contudimus Tanain vel cornua fregimus Histri.
Invisum miles sitiens haurire cruorem
Per varias vestes oneratque plaustra metallo
Transit et argenti cumulos et caedis avarus
Contemptas proculcat opes; pretiosior auro
Sanguis erat; passim neglecti prodiga lucri
Turba furens strictis odium mucronibus explet.
Purpureos cultus absumptique igne Valentis
Exuvias miserisque graves crateras ab Argis
Raptaque flagranti spirantia signa Corintho
Callidus ante pedes venientibus obicit hostis
Incassum; neque enim feralis praeda moratur,
Sed iustos praebent stimulos monumenta doloris.
Adseritur ferro captivum vulgus, et omnes
Diversae vocis populi, quos traxerat hostis
Servitio, tandem dominorum strage redempti
Blanda cruentatis adfigunt oscula dextris

Desertosque lares et pignora laeta revisunt.
Miratur sua quemque domus cladesque renarrant
Ordine; tum grati referunt miracula belli.
    Quis tibi tunc, Alarice, dolor, cum Marte perirent
Divitiae spoliisque diu quaesita supellex
Pulsaretque tuas ululatus coniugis aures,
Coniugis, invicto dudum quae freta marito
Demens Ausonidum gemmata monilia matrum
Romanasque alta famulas cervice petebat;
Scilicet Argolicas Ephyreiadasque puellas
Coeperat et pulchras iam fastidire Lacaenas.
Sed dea quae nimiis obstat Rhamnusia votis
Ingemuit flexitque rotam: domat aspera victos
Pauperies, unoque die Romana rependit
Quidquid ter denis acies amisit in annis.
    O celebranda mihi cunctis Pollentia saeclis!
O meritum nomen! felicibus apta triumphis!
Virtutis fatale solum, memorabile bustum
Barbariae! Nam saepe locis ac finibus illis
Plena lacessito rediit vindicta Quirino.
Illic Oceani stagnis excita supremis
Cimbrica tempestas alias emissa per Alpes
Isdem procubuit campis. Iam protinus aetas
Adveniens geminae gentis permisceat ossa
Et duplices signet titulos commune tropaeum:
'Hic Cimbros fortesque Getas, Stilichone peremptos
Et Mario claris ducibus, tegit Itala tellus.
Discite vesanae Romam non temnere gentes.'

---

634 amisit in] *scripsi;* amisimus.

CARMINVM MINORVM ET PRIVATORVM CORPVSCVLVM MAIORIBVS NONNVLLIS CARMINIBVS DISTINCTVM.

I. (XIII.)

AD STILICHONEM.

Solitas galea fulgere comas,
Stilicho, molli necte corona.
Cessent litui saevumque procul
Martem felix taeda releget.
Tractus ab aula rursus in aulam
Redeat sanguis. Patris officiis
Iunge potenti pignora dextra.
Gener Augusti pridem fueras,
Nunc rursus eris socer Augusti.
Quae iam rabies livoris erit?
Vel quis dabitur color invidiae?
Stilicho socer est, pater est Stilicho.

II. (LXXXV.)

DESCRIPTIO PORTVS SMYRNENSIS.

Vrbs in conspectu montana cacumina velat
Tranquillo praetenta mari. Ducentia portum
Cornua pacatas removent Aquilonibus undas.
Hic exarmatum terris cingentibus aequor
Clauditur et placidam discit servare quietem.

III. (LXXXI.)

AD AETERNALEM.

Quidquid Castalio de gurgite Phoebus anhelat,
Quidquid fatidico mugit cortina recessu,
Carmina sunt; sed verba negant communia Musae.
Carmina sola loquor: sic me meus implet Apollo.

IV. (LIV.)

DESCRIPTIO ARMENTI.

Non tales quondam species tulit armentorum
  Tellus tergemino subdita Geryoni.
Non tales, Clitumne, lavas in gurgite tauros,
  Tarpeio referunt quos pia vota Iovi.
Non talis Tyrias sparsisse iuvencus harenas
  Dicitur, optatum quando revexit onus.
Non Cretaeus ager nec amati conscia tauri
  Gnosos nec similes paverit Ida feros.
Ipse et dispariles monstro commissus in artus
  Qui crimen matris condidit ore novo
Cres puer haud talem potuisset reddere formam,
  Portassent totum si fera membra patrem.

V. (LXXXVI.)

EST IN CONSPECTV LONGE LOCVS.

Est procul ingenti regio summota recessu,
Insula qua resides fluctus mitescere cogit
In longum producta latus, fractasque per undas
Ardua tranquillo curvantur brachia portu.

VI. (LXXVIII.)

RIMANTI TELVM IRA FACIT.

In iaculum, quodcumque gerit, dementia mutat.
Omnibus armatur rabies. Pro cuspide ferri

Cuncta volant, dum dextra ferox in vulnera saevit.
Pro telo geritur quidquid suggesserit ira.

VII. (LXXXVII.)

DE QVADRIGA MARMOREA.

1.

Quis dedit innumeros uno de marmore vultus?
Surgit in aurigam currus, paribusque lupatis
Vnanimi frenantur equi: quos forma diremit,
Materies cognata tenet discrimine nullo.

2.

Vir redit in currum; ducuntur ab axe iugales;
Ex alio se quisque facit. Quae tanta potestas?
Vna silex tot membra ligat ductusque per artem
Mons patiens ferri varios mutatur in artus.

VIII. (LXIX.)

DE POLYCASTE ET PERDICCA.

Quid non saevus Amor flammarum numine cogat?
  Sanguinis en fetum mater amare timet.
Pectore dum niveo miserum tenet anxia nutrix,
  Inlicitos ignes iam fovet ipsa parens.
Vltrices pharetras tandem depone, Cupido.
  Consule iam Venerem: forsan et ipsa dolet.

IX. (XLV.)

DE HYSTRICE.

Audieram memorande tuas Stymphale volucres
Spicula vulnifico quondam sparsisse volatu,
Nec mihi credibilis ferratae fabula pinnae

VIII 2 en fetum] *Birtius;* effetum, affectum.

Visa diu. Datur ecce fides et cognitus hystrix
Herculeas adfirmat aves.
Os longius illi
Adsimulat porcum. Mentitae cornua saetae
Summa fronte rigent. Oculis rubet igneus ardor.
Parva sub hirsuto catuli vestigia dorso.
Hanc tamen exiguam miro natura tueri
Praesidio dignata feram: stat corpore toto
Silva minax, iaculisque rigens in proelia crescit
Picturata seges; quorum cute fixa tenaci
Alba subit radix, alternantesque colorum
Tincta vices, spatiis internigrantibus, exit
In solidae speciem pinnae, tenuataque furtim
Levis in extremum sese producit acumen.
Sed non haec acies ritu silvestris echini
Fixa manet. Crebris propugnat iactibus ultro
Et longe sua membra tegit, tortumque per auras
Evolat excusso nativum missile tergo.
Interdum fugiens Parthorum more sequentem
Vulnerat; interdum positis velut ordine castris
Terrificum densa mucronum verberat unda
Et consanguineis hastilibus asperat armos:
Militat omne ferae corpus vibrataque rauco
Terga fragore sonant. Stimulis accensa tubarum
Agmina conlatis credas confligere signis:
Tantus in angusto strepitus furit. Additur armis
Calliditas parcusque sui tumor iraque numquam
Prodiga telorum, caute contenta minari
Nec nisi servandae iactus impendere vitae.
Error abest: certum sollertia destinat ictum
Nil spatio fallente modum, servatque tenorem
Mota cutis doctique regit conamina nisus.
Quid labor humanus tantum ratione sagaci
Proficit? Eripiunt trucibus Gortynia capris

---

13 Alba subit radix] *Barthius;* Albasubitraxit, alba sub attraxit, altera subtraxit.

Cornua; subiectis eadem lentescere cogunt
Ignibus; intendunt taurino viscere nervos;
Instruitur pinnis ferroque armatur harundo.
Ecce brevis propriis munitur bestia telis
Externam nec quaerit opem; fert omnia secum:
Se pharetra, sese iaculo, sese utitur arcu.
Unum animal cunctas bellorum possidet artes.
   Quodsi omnis nostrae paulatim industria vitae
Fluxit ab exemplis, quidquid procul appetit hostem,
Hinc reor inventum, morem hinc traxisse Cydonas
Bellandi Parthosque retro didicisse ferire
Prima sagittiferae pecudis documenta secutos.

X. (XCII.)

DE BIRRO CASTOREO.

Nominis umbra manet veteris; nam dicere birrum,
   Si Castor iuret, castoreum nequeo.
Sex emptus solidis! Quid sit, iam scire potestis:
   Si mihi nulla fides, credite vel pretio.

XI. (XCI.)

IN SEPVLCHRVM SPECIOSAE.

Pulchris stare diu Parcarum lege negatur.
   Magna repente ruunt; summa cadunt subito.
Hic formosa iacet: Veneris sortita figuram
   Egregiumque decus invidiam meruit.

XII. (LXXXIV.)

DE BALNEIS QVINTIANIS QVAE IN VIA POSITA ERANT.

Fontibus in liquidis paulum requiesce, viator,
   Atque tuum rursus carpe refectus iter.
Lympharum dominum nimium miraberis, hospes,
   Inter dura viae balnea qui posuit.

XIII. (LXXIX.)

IN PODAGRVM QVI CARMINA SVA NON STARE DICEBAT.

Quae tibi cum pedibus ratio? Quid carmina culpas?
Scandere qui nescis, versiculos laceras?
'Claudicat hic versus; haec' inquit 'syllaba nutat'
Atque nihil prorsus stare putat podager.

XIV. (LXXXII.)

AD MAXIMVM QVI EI MEL MISIT.

Dulcia dona mihi semper tu, Maxime, mittis,
Et, quidquid mittis, mella putare decet.

XV. (LXXXIX.)

DE PAVPERE AMANTE.

Paupertas me saeva domat dirusque Cupido:
Sed toleranda fames, non tolerandus amor.

XVI. (XC.)

DE EODEM.

Esuriens pauper telis incendor amoris.
Inter utrumque malum deligo pauperiem.

XVII. (L.)

DE PIIS FRATRIBVS ET DE STATVIS EORVM QVAE SVNT APVD CATINAM.

Adspice sudantes venerando pondere fratres,
Divino meritos semper honore coli,
Iusta quibus rapidae cessit reverentia flammae
Et mirata vagas reppulit Aetna faces.

Complexi manibus fultos cervice parentes
Attollunt vultus accelerantque gradus.

Grandaevi gemina sublimes prole feruntur
Et cara natos implicuere mora.
Nonne vides, ut saeva senex incendia monstret?
Vt trepido genetrix invocet ore deos?
Erexit formido comam, perque omne metallum
Fusus in attonito palluit aere tremor.
In iuvenum membris animosus cernitur horror
Atque oneri metuens impavidusque sui.
Reiectae vento chlamydes. Dextram exerit ille
Contentus laeva sustinuisse patrem;
Ast illi duplices in nodum colligit ulnas
Cautior in sexu debiliore labor.
Hoc quoque praeteriens oculis ne forte relinquas,
Artificis tacitae quod meruere manus:
Nam consanguineos eadem cum forma figuret,
Hic propior matri fit tamen, ille patri.
Dissimiles annos sollertia temperat artis:
Alter in alterius redditur ore parens,
Et nova germanis paribus discrimina praebens
Divisit vultus cum pietate faber.

O bene naturae memores, documenta supernae
Iustitiae, iuvenum numina, vota senum:
Qui spretis opibus medios properastis in ignes
Nil praeter sanctam tollere canitiem.
Haud equidem inmerito tanta virtute repressas
Enceladi fauces obriguisse reor.
Ipse redundantem frenavit Mulciber Aetnam,
Laederet exempli ne monumenta pii.
Senserunt elementa fidem. Patri adfuit aether
Terraque maternum sedula iuvit onus.
Quodsi notus amor provexit in astra Laconas,
Aenean Phrygio raptus ab igne pater,
Si vetus Argolicos inlustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo:
Cur non Amphinomo, cur non tibi, fortis Anapi,
Aeternum Siculus templa dicavit honos?

Plura licet summae dederit Trinacria laudi,
  Noverit hoc maius se genuisse nihil.
Nec doleat damnis, quae devius intulit ardor,
  Nec gemat exustas igne furente domos:
Non potuit pietas flamma cessante probari.
  Emptum est ingenti clade perenne decus.

XVIII. (LI.)

DE MVLABVS GALLICIS.

Adspice morigeras Rhodani torrentis alumnas
  Imperio nexas imperioque vagas,
Dissona quam varios flectant ad murmura cursus
  Et certas adeant voce regente vias.
Quamvis quaeque sibi nullis discurrat habenis
  Et pateant duro libera colla iugo,
Ceu constricta tamen servit patiensque laborum
  Barbaricos docili concipit aure sonos.
Absentis longinqua valent praecepta magistri,
  Frenorumque vicem lingua virilis agit.
Haec procul angustat sparsas spargitque coactas:
  Haec sistit rapidas, haec properare facit.
Laeva iubet: laevo deducunt limite gressum.
  Mutavit strepitum: dexteriora petunt.
Nec vinclis famulae nec libertate feroces,
  Exutae laqueis, sub dicione tamen
Consensuque pares et fulvis pellibus hirtae
  Esseda concordes multisonora trahunt.
Miraris, si voce feras pacaverit Orpheus,
  Cum pronas pecudes Gallica verba regant?

XIX. (XLIII.)

EPISTVLA AD GENNADIVM EXPROCONSVLE.

Italiae commune decus, Rubiconis amoeni
  Accola, Romani fama secunda fori,

XIX 2 accola] *Barthius*; incola.

Graiorum populis et nostro cognite Nilo
  (Vtraque gens fasces horret amatque tuos):
Carmina ieiunas poscis solantia fauces?
  Testor amicitiam nulla fuisse domi.
Nam mihi mox nidum pennis confisa relinquunt
  Et lare contempto non reditura volant.

XX. (LII.)

DE SENE VERONENSI QVI SVBVRBIVM NVMQVAM EGRESSVS EST.

Felix, qui propriis aevum transegit in arvis,
  Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem,
Qui baculo nitens in qua reptavit harena
  Vnius numerat saecula longa casae.
Illum non vario traxit fortuna tumultu,
  Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas.
Non freta mercator tremuit, non classica miles,
  Non rauci lites pertulit ille fori.
Indocilis rerum, vicinae nescius urbis
  Adspectu fruitur liberiore poli.
Frugibus alternis, non consule computat annum:
  Autumnum pomis, ver sibi flore notat.
Idem condit ager soles idemque reducit,
  Metiturque suo rusticus orbe diem,
Ingentem meminit parvo qui germine quercum
  Aequaevumque videt consenuisse nemus,
Proxima cui nigris Verona remotior Indis
  Benacumque putat litora Rubra lacum.
Sed tamen indomitae vires firmisque lacertis
  Aetas robustum tertia cernit avum.
Erret et extremos alter scrutetur Hiberos:
  Plus habet hic vitae, plus habet ille viae.

XXI. (LXXX.)

DE THEODORO ET HADRIANO.

Manlius indulget somno noctesque diesque;
  Insomnis Pharius sacra profana rapit.
Omnibus hoc, Italae gentes, exposcite votis,
  Manlius ut vigilet, dormiat ut Pharius.

XXII. (XXXIX.)

DEPRECATIO AD HADRIANVM.

Vsque adeone tuae producitur impetus irae?
Nullus erit finis lacrimis? subitisque favorem
Permutas odiis? Quo mens ignara nocendi,
Quo sensus abiere pii? Tantumne licebit
Invidiae? tantum strepitus valuere maligni?
Me dolor incautus, me lubrica duxerit aetas,
Me tumor impulerit, me devius egerit ardor:
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis.
Humanae superos numquam tetigere querellae
Nec vaga securum penetrant convicia caelum.
Excessit iam poena modum. Concede iacenti.
En adsum; veniam confessus crimina posco.
Manibus Hectoreis atrox ignovit Achilles.
Vltrices Furias matris placavit Orestes.
Reddidit Alcides Priamo, quas ceperat, arces.
Pellaeum iuvenem regum flexere ruinae:
Darium famulis manibus doluisse peremptum
Fertur et ingenti solatus fata sepulchro;
Tradita captivo spatiosior India Poro.
Conditor hic patriae; sic hostibus ille pepercit;
Hunc virtus tua digna sequi. Quemcumque deorum
Laesimus, insultet iugulo pascatque furorem.
Gratia defluxit, sequitur feralis egestas;
Desolata domus, caris spoliamur amicis:
Hunc tormenta necant, hic undique truditur exul.
Quid superest damnis? quae saeva pericula restant?

Emollit rabiem praedae mortisque facultas.
Praetereunt subiecta ferae, torvique leones,
Quae stravisse calent, eadem prostrata relinquunt
Nec nisi bellantis gaudent cervice iuvenci
Nobiliore fame. Secuit nascentia vota
Livor et ingesto turbavit gaudia luctu:
Iamiam suppliciis fessos humilesque serenus
Respice. Quid tanta dignaris mole clientem?
In brevibus numquam sese probat Aeolus undis,
Nec capit angustus Boreae certamina collis:
Alpes ille quatit, Rhodopeia culmina lassat.
Incubuit numquam caelestis flamma salictis
Nec parvi frutices iram meruere Tonantis:
Ingentes quercus, annosas fulminat ornos.
Hoc pro supplicibus ramis, pro fronde Minervae,
Hoc carmen pro ture damus. Miserere tuorum.
Me, precor, heu, me redde mihi gravibusque medere
Vulneribus vitamque iube famamque reverti.
Quae per te cecidit, per te fortuna resurgat.
Sanus Achilleis remeavit Telephus herbis,
Cuius pertulerat vires, et sensit in uno
Letalem placidamque manum; medicina per hostem
Contigit, et pepulit quos fecerat ipse dolores.
Quodsi nec precibus fletu nec flecteris ullo,
Eripe calcatis non prospera cingula Musis,
Eripe militiam, comitem me pelle sodali.
Scilicet insignis de paupere vate triumphus.
Scilicet egregiis ornabere victor opimis.
Inruat in miseros cognata potentia cives;
Audiat haec commune solum longeque carinis
Nota Pharos, flentemque attollens gurgite vultum
Nostra gemat Nilus numerosis funera ripis.

XXIII. (LXXIV.)

DEPRECATIO IN ALETHIVM QVAESTOREM.

Sic non Aethiopum campos aestate pererrem
Nec Scythico brumam sub Iove nudus agam,

Sic non imbriferam noctem ducentibus Haedis
  Ionio credam turgida vela mari,
Sic non Tartareo Furiarum verbere pulsus
  Irati relegam carmina grammatici:
Nulla meos traxit petulans audacia sensus,
  Liberior iusto nec mihi lingua fuit.
Versiculos, fateor, non cauta voce notavi,
  Heu miser! ignorans, quam grave crimen erat.
Orpheos alii libros impune lacessunt
  Nec tua securum te, Maro, fama vehit;
Ipse parens vatum, princeps Heliconis, Homerus
  Iudicis excepit tela severa notae.
Sed non Vergilius, sed non accusat Homerus:
  Neuter enim quaestor, pauper uterque fuit.
En moveo plausus! en pallidus omnia laudo
  Et clarum repeto terque quaterque 'sophos'!
Ignoscat placidus tandem flatusque remittat
  Et tuto recitet quod libet ore: placet.

XXIV. (LXXXIII.)

DE LVCVSTA.

Horret apex capitis; medio fera lumina surgunt
Vertice; cognatus dorso durescit amictus.
Armavit natura cutem dumique rubentes
Cuspidibus parvis multos acuere rubores.

XXV. (XXX. XXXI.)

EPITHALAMIVM DICTVM PALLADIO V. C. TRIBVNO ET NOTARIO ET CELERINAE.

PRAEFATIO.

Carmina per thalamum quamvis festina negare
  Nec volui genero nec potui socero.
Hic socius, dux ille mihi nostrique per aulam
  Ordinis hic consors emicat, ille prior.

Hunc mihi coniungit studiis communibus aetas;
Hunc mihi praeponit vel senium vel honos.
Carmen amor generi, soceri reverentia poscit
Officio vatis, militis obsequio.

Forte Venus blando quaesitum frigore somnum
Vitibus intexti gremio successerat antri
Densaque sidereos per gramina fuderat artus
Adclinis florum cumulo; crispatur opaca
Pampinus et musto sudantem ventilat uvam.
Ora decet neglecta sopor; fastidit amictum
Aestus et exuto translucent pectore frondes.
Idaliae iuxta famulae triplexque vicissim
Nexa sub ingenti requiescit Gratia quercu.
Pennati passim pueri quo quemque vocavit
Vmbra iacent; fluitant arcus ramisque propinquis
Pendentes placido suspirant igne pharetrae.
Pars vigiles ludunt aut per virgulta vagantes
Scrutantur nidos avium vel roscida laeti
Mala legunt donum Veneri flexusque sequuntur
Palmitis et summas pennis librantur in ulmos;
Defendunt alii lucum Dryadasque procaces
Spectandi cupidas et rustica numina pellunt
Silvestresque deos longeque tuentibus antrum
Flammea lascivis intendunt spicula Faunis:
Cum subito varius vicina clamor ab urbe
Et fausti iuvenum plausus mixtaeque choreis
Auditae per rura lyrae. Celerina per omnes
Italiae canitur montes omnisque maritum
Palladium resonabat ager.
Pervenit ad aures
Vox iucunda deae strepituque excita resedit
Et reliquum nitido detersit pollice somnum
Vtque fuit, turbata comas, intecta papillas,

13 vagantes] *Heinsius;* vagantur.

Mollibus exurgit stratis interque suorum
Agmen et innumeros Hymenaeum quaerit Amores
(Hunc Musa genitum legit Cytherea ducemque
Praefecit thalamis; nullum iunxisse cubile
Hoc sine nec primas fas est attollere taedas).
Conspicitur tandem. Platano namque ille sub alta
Fusus inaequales cera texebat avenas
Maenaliosque modos et pastoralia labris
Murmura temptabat relegens orisque recursu
Dissimilem tenui variabat harundine ventum.
Restitit ut vidit Venerem, digitisque remissis
Ad terram tacito defluxit fistula flatu.
Dulce micant oculi; niveas infecerat igni
Solque pudorque genas; dubiam lanuginis umbram
Caesaries intonsa tegit. Prior ipsa silentem
Compellat:
'Numquamne, puer, dilecta relinques
Carmina? maternis numquam satiabere donis
Dedite Musarum studio nimiumque parentis
Aemule? Quid medio tecum modularis in aestu?
Iamne tibi sordent citharae? iam lustra Lycaei
Atque pecus cordi redituraque rupibus Echo?
Huc ades et tantae nobis edissere causas
Laetitiae, cui pompa toro tam clara resultet,
Quae nova dotetur virgo: patriamque genusque
Pande, quibus terris orti, quo semine ducti.
Haud ignarus enim, nec te conubia fallunt
Vlla; tuo primae librantur foedere noctes.'
Ille refert: 'Equidem dudum te, diva, morantem
Mirabar, quod adhuc tanti secura maneres
Coniugii. Non parva tibi mandatur origo.
Fascibus insignes et legum culmine fultae
Convenere domus et qui lectissimus orbi
Sanguis erat. Rubris quae fluctibus insula latrat,
Qui locus Aethiopum, quae sic impervia famae
Secessit regio, quo non rumore secundo
Palladii penetravit amor mentisque benigna

Temperies doctique sales et grata senectus?
Per cunctos iit ille gradus aulaeque labores
Emensus tenuit summae fastigia sedis
Eoum stabili moderatus iure senatum.
Hic splendor iuveni. Cunabula prima puellae
Danuvius veteresque Tomi. Mavortia matris
Nobilitas spoliis armisque exultat avitis
Inmensamque trahit Celerini robore lucem,
Qui quondam Meroen iussus Nilumque tueri,
Cum sibi post obitus et Parthica fulmina caro
Sceptra daret miles rebusque imponere vellet,
Despexit fremitus et praetulit otia regno;
Respuit ingestum, quod vi, quod poscere ferro
Posthabita pietate solent. Tum purpura primum
Inferior virtute fuit meruitque repulsam
Obvia maiestas. Doluit Fortuna minorem
Se confessa viro. Magnum delata potestas,
Maiorem contempta probat.
'Cognomina sumpsit
Plena ducum genitor. Paulatim vectus ad altum
Princeps militiae, qua non inlustrior extat
Altera, cunctorum tabulas adsignat honorum,
Rectorum tractat numeros, constringit in unum
Sparsas imperii vires cuneosque recenset
Dispositos: quae Sarmaticis custodia ripis,
Quae saevis obiecta Getis, quae Saxona frenat
Vel Scottum legio, quantae cinxere cohortes
Oceanum, quanto pacatur milite Rhenus.
Casta domus, sincera fides, industria sollers.
Elegit Stilicho; nihil ultra laudibus addi
Iudiciove potest. Tali nubente puella
Nonne tibi cessare nefas? Duc protinus omnes,
Duc age. Marcentes cupio quassare coronas
Et vibrare faces et noctem ducere ludo.
Haec quoque non vilem iam fistula commodat usum
Responsura choris.'
Vix haec Hymenaeus; at illa

Fontibus abluitur gelidis legemque capillo
Reddit et ornatum formae prelisque solutae
Mira Dioneae sumit velamina telae.
Floribus extruitur currus; iuga floribus halant;
Florea purpureas adnectunt frena columbas.
Vndique concurrunt volucres, quaecumque frementem
Permulcent Athesin cantu, quas Larius audit,
Quas Benacus alit, quas excipit amne quieto
Mincius: ereptis obmutuit unda querellis.
Eridani ripas et raucae stagna Padusae
Diffugiens nudavit olor. Laetantur Amores
Frenatisque truces avibus per nubila vecti
Ostentant se quisque deae magnoque tumultu
Confligunt pronique manus in verbera tendunt
Atque impune cadunt: lapsus meliore volatu
Consequitur vincitque suos auriga iugales.
    Vt thalami tetigere fores, tum vere rubentes
Desuper invertunt calathos largosque rosarum
Imbres et violas plenis sparsere pharetris
Collectas Veneris prato, quibus ipse pepercit
Sirius et teneras clementi sidere fovit.
Gemmatis alii per totum balsama tectum
Effudere cadis, duro quae saucius ungue
Niliacus pingui desudat vulnere cortex.
Adgreditur Cytherea nurum flentemque pudico
Detraxit matris gremio. Matura tumescit
Virginitas superatque nives ac lilia candor
Et patrium flavis testatur crinibus Histrum.
Tum dextram complexa viri dextramque puellae
Tradit et his ultro sancit conubia dictis:
    'Vivite concordes et nostrum discite munus.
Oscula mille sonent; livescant brachia nexu;
Labra ligent animas. Neu tu virtute proterva
Confidas, iuvenis; non est terrore domanda,
Sed precibus placanda tibi. Concede marito
Tu quoque neu Scythicas infensis unguibus iras
Exercere velis: vinci patiare, rogamus.

Sic uxor, sic mater eris. Quid lumina tinguis,
Virgo? crede mihi: quem nunc horrescis, amabis.'
Dixit et aligera geminos arcuque manuque
Praestantes e plebe vocat. Puer ilicet Aethon
Et Pyrois rutilas respersi murice plumas
Prosiliunt puroque imbutis melle sagittis
Hic nuptam petit, ille virum. Sonuere reducta
Cornua; certa notos pariter sulcavit harundo
Et pariter fixis haeserunt tela medullis.

XXVI. (XLIX.)

APONVS.

Fons, Antenoreae vitam qui porrigis urbi
Fataque vicinis noxia pellis aquis,
Cum tua vel mutis tribuant miracula vocem,
Cum tibi plebeius carmina dictet honos
Et sit nulla manus, cuius non pollice ductae
Testentur memores prospera vota notae:
Nonne reus Musis pariter Nymphisque tenebor,
Si tacitus soli praetereare mihi?
Ludibrium quid enim fas est a vate relinqui
Hunc qui tot populis pervolat ora locum?

Alto colle minor, planis erectior arvis
Conspicuo clivus molliter orbe tumet
Ardentis fecundus aquae; quacumque cavernas
Perforat, offenso truditur igne latex.
Spirat putre solum, conclusaque subter anhelo
Pumice rimosas perfodit unda vias.
Vmida flammarum regio Vulcania; terrae
Vbera sulphureae fervida regna plagae.
Quis sterilem non credat humum? Fumantia vernant
Pascua; luxuriat gramine cocta silex

---

16 perfodit] *ego*; perforat.

Et, cum sic rigidae cautes fervore liquescant,
Contemptis audax ignibus herba viret.

Praeterea grandes effosso marmore sulci
Saucia longinquo limite saxa secant.
Herculei (sic fama refert) monstratur aratri
Semita, vel casus vomeris egit opus.
In medio pelagi late flagrantis imago
Caerulus inmenso panditur ore lacus
Ingenti fusus spatio; sed maior in altum
Intrat et arcanae rupis inane subit:
Densus nube sua tactuque inmitis et haustu,
Sed vitreis idem lucidus usque vadis.
Consuluit natura sibi, ne tota lateret,
Admisitque oculos, quo vetat ire calor:
Turbidus impulsu venti cum spargitur aer
Glaucaque fumiferae terga serenat aquae,
Tunc omnem liquidi vallem mirabere fundi,
Tunc veteres hastae, regia dona, micant
(Quas inter, nigrae tenebris obscurus harenae,
Discolor abruptum flumen hiatus agit;
Adparent infra latebrae, quas gurges opacus
Implet et abstrusos ducit in antra sinus);
Tunc montis secreta patent, qui flexus in arcum
Aequora pendenti margine summa ligat.

Viva coronatos adstringit scaena vapores,
Et levis exili cortice terra natat
Calcantumque oneri numquam cessura virorum
Sustentat trepidum, fida ruina, pedem.
Facta manu credas: sic levis circuit oras
Ambitus et tenuis perpetuusque riget.
Haerent stagna lacu plenas aequantia ripas
Praescriptumque timent transiluisse modum;
Quod superat, fluvius devexa rupe volutus
Egerit et campi dorsa recurva petit.
Devehit exceptum nativo spina meatu.
In patulas plumbi labitur inde vias;

Nullo cum strepitu madidis infecta favillis
  Despumat niveum fistula cana salem.
Multifidas dispergit opes artemque secutus,
  Qua iussere manus, mobile torquet iter
Et iunctos rapido pontes subtermeat aestu
  Adflatasque vago temperat igne tholos.
Acrior interius, rauci cum murmure saxi,
  Spumeus eliso pellitur amne vapor. —
Hinc pigras repetunt fessi sudore lacunas,
  Frigora quis longae blanda dedere morae.

Salve Paeoniae largitor nobilis undae,
  Dardanii salve gloria magna soli,
Publica morborum requies, commune medentum
  Auxilium, praesens numen, inempta salus.
Seu ruptis inferna ruunt incendia ripis
  Et nostro Phlegethon devius orbe calet,
Sulphuris in venas gelidus seu decidit amnis
  Accensusque fluit (quod manifestat odor),
Sive pares flammas undarum lance rependens
  Arbiter in foedus mons elementa vocat,
Ne cedant superata sibi, sed legibus aequis
  Alterius vires possit utrumque pati:
Quidquid erit causae, quocumque emitteris ortu,
  Non sine consilio currere certa fides.
Quis casum meritis adscribere talibus audet?
  Quis negat auctores haec statuisse deos?
Ille pater rerum, qui saecula dividit astris,
  Inter prima poli te quoque sacra dedit
Et fragilem nostri miseratus corporis usum
  Telluri medicas fundere iussit aquas,
Parcarumque colos exoratura severas
  Flumina laxatis emicuere iugis.

Felices, proprium qui te meruere, coloni,
  Fas quibus est Aponon iuris habere sui.
Non illis terrena lues corrupta nec Austri
  Flamína nec saevo Sirius igne nocet,

Sed quamvis Lachesis letali stamine damnet,
  In te fata sibi prosperiora petunt.
Quodsi forte malus membris exuberat umor
  Languida vel nimio viscera felle rubent,
Non venas reserant nec vulnere vulnera sanant
  Pocula nec tristi gramine mixta bibunt:
Amissum lymphis reparant impune vigorem,
  Pacaturque aegro luxuriante dolor.

XXVII. (XLIV.)

PHOENIX.

Oceani summo circumfluus aequore lucus
Trans Indos Eurumque viret, qui primus anhelis
Sollicitatur equis vicinaque verbera sentit,
Vmida roranti resonant cum limina curru,
Vnde rubet ventura dies longeque coruscis
Nox adflata rotis refugo pallescit amictu:
Haec fortunatus nimium Titanius ales
Regna colit solusque plaga defensus iniqua
Possidet intactas aegris animalibus oras
Saeva nec humani patitur contagia mundi.
Par volucer superis, stellas qui vividus aequat
Durando membrisque terit redeuntibus aevum,
Non epulis saturare famem, non fontibus ullis
Adsuetus prohibere sitim; sed purior illum
Solis fervor alit ventosaque pabula potat
Tethyos, innocui carpens alimenta vaporis.
Arcanum radiant oculi iubar. Igneus ora
Cingit honos. Rutilo cognatum vertice sidus
Attollit cristatus apex tenebrasque serena
Luce secat. Tyrio pinguntur crura veneno.
Antevolant Zephyros pinnae, quas caerulus ambit
Flore color sparsoque super ditescit in auro.
  Hic neque concepto fetu nec semine surgit,
Sed pater est prolesque sui nulloque creante
Emeritos artus fecunda morte reformat

Et petit alternam totidem per funera vitam.
Namque ubi mille vias longinqua retorserit aestas,
Tot ruerint hiemes, totiens ver cursibus actum,
Quas tulit autumnus, dederit cultoribus umbras:
Tum multis gravior tandem subiungitur annis
Lustrorum numero victus: ceu lassa procellis
Ardua Caucasio nutat de culmine pinus
Seram ponderibus pronis tractura ruinam;
Pars cadit adsiduo flatu, pars imbre peresa
Rumpitur, abripuit partem vitiosa vetustas.
   Iam breve decrescit lumen languetque senili
Segnis stella gelu, qualis cum forte tenetur
Nubibus et dubio vanescit Cynthia cornu.
Iam solitae medios alae transcurrere nimbos
Vix ima tolluntur humo. Tum conscius aevi
Defuncti reducisque parans exordia formae
Arentes tepidis de collibus eligit herbas
Et tumulum texens pretiosa fronde Sabaeum
Componit, bustumque sibi partumque futurum.
   Hic sedet et Solem blando clangore salutat
Debilior miscetque preces ac supplice cantu
Praestatura novas vires incendia poscit.
Quem procul adductis vidit cum Phoebus habenis,
Stat subito dictisque pium solatur alumnum:
'O senium positure rogo falsisque sepulcris
Natales habiture vices, qui saepe renasci
Exitio proprioque soles pubescere leto,
Accipe principium rursus corpusque coactum
Desere. Mutata melior procede figura.'
   Haec fatus propere flavis e crinibus unum
Concussa cervice iacit missoque volentem
Vitali fulgore ferit. Iam sponte crematur
Vt redeat gaudetque mori festinus in ortum.
Fervet odoratus telis caelestibus agger
Consumitque senem. Nitidos stupefacta iuvencos
Luna premit pigrosque polus non concitat axes
Parturiente rogo: curis Natura laborat,

Aeternam ne perdat avem, flammasque fideles
Admonet, ut rerum decus inmortale remittant.
Continuo dispersa vigor per membra volutus
Aestuat et venas recidivus sanguis inundat.
Victuri cineres nullo cogente moveri
Incipiunt plumaque rudem vestire favillam.
Qui fuerat genitor, natus nunc prosilit idem
Succeditque novus: geminae confinia vitae
Exiguo medius discrimine separat ignis.
Protinus ad Nilum manes sacrare paternos
Auctoremque globum Phariae telluris ad oras
Ferre iuvat. Velox alienum pergit in orbem
Portans gramineo clausum velamine funus.
Innumerae comitantur aves stipatque volantem
Alituum suspensa cohors. Exercitus ingens
Obnubit vario late convexa meatu.
Nec quisquam tantis e milibus obvius audet
Ire duci, sed regis iter fragrantis adorant.
Non ferus accipiter, non armiger ipse Tonantis
Bella movet: commune facit reverentia foedus.
Talis barbaricas flavo de Tigride turmas
Ductor Parthus agit: gemmis et divite cultu
Luxurians sertis apicem regalibus ornat;
Auro frenat equum, perfusam murice vestem
Assyria signatur acu tumidusque regendo
Celsa per famulas acies dicione superbit.
Clara per Aegyptum placidis notissima sacris
Vrbs Titana colit, centumque adcline columnis
Invehitur templum Thebano monte revulsis.
Illic, ut perhibent, patriam de more reponit
Congeriem vultumque dei veneratus erilem
Iam flammae commendat onus, iam destinat aris
Semina relliquiasque sui: mirata relucent
Limina; divino spirant altaria fumo,
Et Pelusiacas productus ad usque paludes
Indus odor penetrat nares completque salubri
Tempestate viros et nectare dulcior aura

Ostia nigrantis Nili septena vaporat.
O felix heresque tui! Quo solvimur omnes,
Hoc tibi suppeditat vires; praebetur origo
Per cinerem, moritur te non pereunte senectus.
Vidisti quodcumque fuit; te saecula teste
Cuncta revolvuntur; nosti quo tempore pontus
Fuderit elatas scopulis stagnantibus undas,
Quis Phaethonteis erroribus arserit annus,
Et clades te nulla rapit solusque superstes
Edomita tellure manes: non stamina Parcae
In te dira legunt nec ius habuere nocendi.

XXVIII. (XLVII.)

NILVS.

Felix, qui Pharias proscindit vomere terras:
Nubila non sperat tenebris condentia caelum
Nec graviter flantes pluviali frigore Cauros
Invocat aut arcum variata luce rubentem.
Aegyptus sine nube ferax imbresque serenos
Sola tenet; secura poli, non indiga venti
Gaudet aquis, quas ipsa vehit, Niloque redundat:
Qui rapido tractu mediis elatus ab Austris,
Flammiferae patiens zonae cancrique calentis,
Fluctibus ignotis nostrum procurrit in orbem
Secreto de fonte cadens, qui semper inani
Quaerendus ratione latet, nec contigit ulli
Hoc vidisse caput: fertur sine teste creatus
Flumina profundens alieni conscia caeli.
Inde vago lapsu Libyam dispersus in omnem
Aethiopum per mille ruit nigrantia regna
Et loca continuo solis damnata vapore
Inrorat populisque salus sitientibus errat
Per Meroen Blemyasque feros atramque Syenem.
Hunc bibit infrenis Garamas domitorque ferarum
Gyrraeus, qui vasta colit sub rupibus antra,
Qui ramos ebeni, dentes qui vellit eburnos,

Et gens compositis crinem velata sagittis.
Nec vero similes causas crescentibus undis
Aut tempus meruit. Glacie non ille soluta
Nec circumfuso scopulis exuberat imbre.
Nam cum tristis hiems alias produxerit undas,
Tunc Nilum retinent ripae; cum languida cessant
Flumina, tunc Nilus mutato iure tumescit.
Quippe quod ex omni fluvio spoliaverit aestas,
Hoc Nilo natura refert, totumque per orbem
Collectae partes unum revocantur in amnem;
Quoque die Titana canis flagrantior armat
Et rapit umores madidos venasque calore
Compescit radiisque potentibus aestuat axis,
Nilo bruma venit, contraria tempora mundo:
Defectis solitum referens cultoribus aequor
Effluit Aegaeo stagnantior, acrior alto
Ionio seseque patentibus explicat arvis:
Fluctuat omnis ager; remis sonuere novales;
Saepius, aestivo iaceat cum forte sopore,
Cernit cum stabulis armenta natantia pastor.

XXIX. (XLVIII.)

MAGNES.

Quisquis sollicita mundum ratione secutus
Semina rimatur rerum, quo luna laborat
Defectu, quae causa iubet pallescere solem,
Vnde rubescentes ferali crine cometae,
Vnde fluant venti, trepidae quis viscera terrae
Concutiat motus, quis fulgura ducat hiatus,
Vnde tonent nubes, quo lumine floreat arcus:
Hoc mihi quaerenti, si quid deprendere veri
Mens valet, expediat.
Lapis est cognomine magnes
Decolor obscurus vilis. Non ille repexam
Caesariem regum, non candida virginis ornat
Colla nec insigni splendet per cingula morsu;

Sed nova si nigri videas miracula saxi,
Tunc pulchros superat cultus et quidquid Eois
Indus litoribus Rubra scrutatur in alga.
Nam ferro meruit vitam ferrique rigore
Vescitur; hoc dulces epulas, hoc pabula novit;
Hinc proprias renovat vires; hinc fusa per artus
Aspera secretum servant alimenta vigorem;
Hoc absente perit: tristi morientia torpent
Membra fame, venasque sitis consumit apertas.
Mavors, sanguinea qui cuspide verberat urbes,
Et Venus, humanas quae laxat in otia curas,
Aurati delubra tenent communia templi.
Effigies non una deis: sed ferrea Martis
Forma nitet, Venerem magnetica gemma figurat.
Illis conubium celebrat de more sacerdos.
Ducit flamma choros; festa frondentia myrto
Limina cinguntur, roseisque cubilia surgunt
Floribus, et thalamum dotalis purpura velat.
Hic mirum consurgit opus: Cytherea maritum
Sponte rapit caelique toros imitata priores
Pectora lascivo flatu Mavortia nectit
Et tantum suspendit onus galeaeque lacertos
Implicat et vivis totum complexibus ambit.
Ille lacessitus longo spiraminis actu
Arcanis trahitur gemma de coniuge nodis.
Pronuba fit Natura deis ferrumque maritat
Aura tenax: subitis sociantur numina furtis.
Quis calor infudit geminis alterna metallis
Foedera? quae duras iungit concordia mentes?
Flagrat anhela silex et amicam saucia sentit
Materiem placidosque chalybs cognoscit amores.
Sic Venus horrificum belli compescere regem
Et vultum mollire solet, cum sanguine praeceps
Aestuat et strictis mucronibus asperat iras.
Sola feris occurrit equis solvitque tumorem
Pectoris et blando praecordia temperat igni.
Pax animo tranquilla datur, pugnasque calentes

Deserit et rutilas declinat in oscula cristas.
Quae tibi, saeve puer, non est permissa potestas?
Tu magnum superas fulmen caeloque relicto
Fluctibus in mediis cogis mugire Tonantem.
Iam gelidas rupes vivoque carentia sensu
Membra feris, iam saxa tuis obnoxia telis,
Et lapides suus ardor agit, ferrumque tenetur
Inlecebris; rigido regnant in marmore flammae.

XXX. (XXIX)

LAVS SERENAE.

Dic, mea Calliope, tanto cur tempore differs
Pierio meritam serto redimire Serenam?
Vile putas donum, solitam consurgere gemmis
Et Rubro radiare mari si floribus ornes
Reginae regina comam? sed floribus illis,
Quos neque frigoribus Boreas nec Sirius urit
Aestibus, aeterno sed veris honore rubentes
Fons Aganippea Permessius educat unda:
Vnde piae pascuntur apes et prata legentes
Transmittunt saeclis Heliconia mella futuris.
Dignius an vates alios exercuit unum
Femineae virtutis opus? Quod sponte redempto
Casta maritali successit Thessala fato
Inque suos migrare virum non abnuit annos,
Hoc Grai memorant. Latiis movet ora Camenis
Praescia fatorum Tanaquil rediensque per undas
Cloelia Thybrinas et eodem flumine ducens
Claudia virgineo cunctantem crine Cybeben.
Anne aliud toto molitur carminis actu
Maeonii mens alta senis? Quod stagna Charybdis
Armavit, quod Scylla canes, quod pocula Circe,
Antiphatae vitata fames surdoque carina
Remige Sirenum cantus transvecta tenaces,
Lumine fraudatus Cyclops, contempta Calypso:
Penelopae decus est atque uni tanta paratur

Scaena pudicitiae. Terrae pelagique labores
Et saevi totidem bellis quot fluctibus anni
Coniugii docuere fidem. Sit Claudia felix
Teste dea castosque probet sub numine mores
Absolvens puppisque moras crimenque pudoris:
Penelope trahat arte procos fallatque furentes
Stamina nocturnae relegens Laertia telae:
Non tamen audebunt titulis certare Serenae.
    Quodsi nobilitas cunctis exordia pandit
Laudibus atque omnes redeunt in semina causae,
Quis venerabilior sanguis, quae maior origo
Quam regalis erit? non hoc privata dedere
Limina nec tantum poterat contingere nomen
Angustis laribus; patruo te principe celsam
Bellipotens inlustrat avus, qui signa Britanno
Intulit Oceano Gaetulaque reppulit arma.
Claram Scipiadum taceat Cornelia gentem
Seque minus iactet Libycis dotata trophaeis;
Cardine tu gemino laurus praetendis avitas:
Inde Caledoniis, Australibus inde parentum
Cingeris exuviis. Necdum moderamina mundi
Sumpserat illa domus, cum te Lucina beatis
Adderet astrorum radiis, o maxima rerum
Gloria: post genitam didicit regnare Serenam.
    Quid dignum memorare tuis, Hispania, terris
Vox humana valet? Primo lavat aequore solem
India: tu fessos exacta luce iugales
Proluis inque tuo respirant sidera fluctu.
Dives equis, frugum facilis, pretiosa metallis;
Principibus fecunda piis: tibi saecula debent
Traianum; series his fontibus Aelia fluxit.
Hinc senior, pater, hinc iuvenum diademata fratrum.
Namque aliae gentes, quas foedere Roma recepit
Aut armis domuit, varios aptantur in usus
Imperii; Phariae segetes et Punica messis
Castrorum devota cibo; dat Gallia robur
Militis; Illyricis sudant equitatibus alae:

Sola novum Latiis vectigal Hiberia rebus
Contulit Augustos. Fruges, aeraria, miles
Vndique conveniunt totoque ex orbe leguntur:
Haec generat qui cuncta regant. Nec laude virorum
Censeri contenta fuit, nisi matribus aeque
Vinceret et gemino certatim splendida sexu
Flaccillam Mariamque daret pulchramque Serenam.
 Te nascente ferunt per pinguia culta tumentem
Divitiis undasse Tagum; Callaecia risit
Floribus et roseis formosus Turia ripis
Vellere purpureo passim mutavit ovile.
Cantaber Oceanus vicino litore gemmas
Expuit; effossis nec pallidus Astur oberrat
Montibus: oblatum sacris natalibus aurum
Vulgo vena vomit, Pyrenaeisque sub antris
Ignea flumineae legere ceraunia Nymphae;
Quaeque relabentes undas aestumque secutae
In refluos venere palam Nereides amnes
Confessae plausu dominam cecinere futuris
Auspicium thalamis. Alio tum parvus in axe
Crescebat Stilicho votique ignarus agebat,
Debita cui longe coniunx, penitusque remoto
Orbe parabatur tanti concordia fati.
 Nec tua mortalis meruit cunabula nutrix.
Vbera prima dabant gremio redolente Napaeae
Ternaque te nudis innectens Gratia membris
Adflavit docuitque loqui. Quacumque per herbam
Reptares, fulgere rosae, candentia nasci
Lilia; si placido cessissent lumina somno,
Purpura surgebat violae, factura cubile
Gramineum, vernatque tori regalis imago.
Omina non audet genetrix tam magna fateri
Successusque suos arcani conscia voti
Spe trepidante tegit.
 Gestabat Honorius arto

---

72 Turia] *Stoeckerus;* Duria. 90 fulgere] *Burmannus;* fluxere.

Te pater amplexu. Quotiens ad limina princeps
Theodosius privatus adhuc fraterna veniret,
Oscula libabat teque ad sua tecta ferebat
Laetior; in matrem teneris conversa querellis:
'Quid me de propriis auferre penatibus?' inquis:
'Imperat hic semper!' Praesagia luserat error
Et dedit augurium regnis infantia linguae.
Defuncto genitore tuo sublimis adoptat
Te patruus magnique animo solacia luctus
Restituens propius quam si genuisset amavit
Defuncti fratris subolem; nec carior olim
Mutua Ledaeos devinxit cura Lacones:
Addidit et proprio germana vocabula nato
Quaque datur fratris speciem sibi reddit adempti.
Denique cum rerum summas electus habenas
Susciperet, non ante suis intendit amorem
Pignoribus quam te pariter fidamque sororem
Litus ad Eoum terris acciret Hiberis.
Deseritur iam ripa Tagi Zephyrique relictis
Sedibus Aurorae famulas properatur ad urbes.
  Incedunt geminae proles fraterna puellae:
Inde Serena minor, prior hinc Thermantia natu,
Expertes thalami, quarum Cythereia necdum
Sub iuga cervices niveas Hymenaeus adegit.
Vtraque luminibus timidum micat, utraque pulchro
Excitat ore faces. Qualis Latonia virgo
Et solo Iove nata soror cum forte revisunt
Aequorei sortem patrui (spumantia cedunt
Aequora castarum gressus venerata dearum;
Non ludit Galatea procax, non improbus audet
Tangere Cymothoen Triton totoque severos
Indicit mores pelago pudor ipsaque Proteus
Arcet ab amplexu turpi Neptunia monstra):
Tales sceptriferi visurae tecta parentis
Limen Honoriades penetrant regale sorores.
Ambas ille quidem patrio complexus amore,
Sed merito pietas in te proclivior ibat;

Et quotiens, rerum moles ut publica cogit,
Tristior aut ira tumidus flagrante redibat,
Cum patrem nati fugerent atque ipsa timeret
Commotum Flaccilla virum, tu sola frementem
Frangere, tu blando poteras sermone mederi;
Adloquiis haerere tuis, secreta fateri.
Prisca puellares reverentia transilit annos.
Non talem Triviae confert laudator Homerus
Alcinoo genitam, quae dum per litora vestes
Explicat et famulas exercet laeta choreis,
Auratam iaculata pilam post naufraga somni
Otia progressum foliis expavit Vlixen.
   Pierius labor et veterum tibi carmina vatum
Ludus erat: quos Smyrna dedit, quos Mantua libros
Percurrens damnas Helenam nec parcis Elissae.
Nobiliora tenent animos exempla pudicos:
Laodamia sequens remeantem rursus ad umbras
Phylaciden et prona ruens Capaneia coniunx
Communes ardente viro mixtura favillas
Et gravis incumbens casto Lucretia ferro,
Vulnere quae proprio facinus testata tyranni
Armavit patriae iustos in bella dolores
Exule Tarquinio memorandaque concidit uno
Vlta pudicitiam libertatemque cruore.
Talia facta libens non tu virtute minore,
Sed fato meliore legis.
                                        Iam nubilis aetas
Principe sollicito votis erexerat aulam
Incertis, quem tanta tori fortuna maneret.
Antiquos loquitur Musarum pagina reges,
Quod dura sub lege procos certare iuberent,
Empturos thalamum dubii discrimine leti,
Et sua crudeles gauderent pignora mortis
Ambitione peti. Curru Pisaea marino
Fugit praeda Pelops; nam perfidus obice regis

139 fateri] *Birtius;* fideli.

Prodidit Oenomai deceptus Myrtilus axem.
Hippomenes trepidus cursu ferroque secutam
Aurato volucrem flexit Schoeneida pomo.
Herculeas vidit Fluvio luctante palaestras
Moenibus ex altis Calydon pretiumque labori
Deianira fuit, cum pectore victor anhelo
Alcides fremeret retroque Acheloius iret
Decolor: attonitae stringebant vulnera Nymphae;
Saucia truncato pallebant flumina cornu.
Te non Hesperidum pomis, non amne subacto,
Non socerum fallente rota, sed iudice dignus
Augusto variis Stilicho spectatus in armis
Accipit et regni dotes virtute paravit.
Saepe duces meritis bello tribuere coronas:
Hunc cingit muralis honos; hunc civica quercus
Nexuit; hunc domitis ambit rostrata carinis.
Solus, militiae mira mercede, iugalem
Promeruit Stilicho socero referente coronam.
Agnovit patrui similem Thermantia curam;
Nupsit et illa duci; sed longe fata sororis
Inferiora tuis. Alio tibi numine taedas
Accendit Romana Salus magnisque coronis
Coniugium fit causa tuum. Dilectus equorum,
Quos Phrygiae matres Argaeaque gramina pastae
Semine Cappadocum sacris praesaepibus edunt,
Primus honor. Gemino mox inde e germine duxit
Agmina commissosque labor sic gessit honores,
Vt semper merito princeps cum magna dedisset,
Deberet maiora tamen. Si bellica nubes
Ingrueret, quamvis annis et iure minori
Cedere grandaevos equitum peditumque magistros
Adspiceres totumque palam permittere Martem,
Nec gradus aetatisque pudor senioribus obstat,
Ne iuveni parere velint. Ceu flamine molli
Tranquillisque fretis clavum sibi quisque regendum
Vindicat; incumbat si turbidus Auster et unda
Pulset utrumque latus, posito certamine nautae

Contenti meliore manu seseque ratemque
Unius imperiis tradunt, artemque pavore
Confessae finem studiis fecere procellae:
Haud aliter Stilicho, fremuit cum Thracia belli
Tempestas, cunctis pariter cedentibus unus
Eligitur ductor; suffragia quippe peregit
Iudex vera timor; victus ratione salutis
Ambitus et pulsus iacuit formidine livor.
    Quis tibi tunc per membra tremor quantaeque cadebant
Vbertim lacrimae, cum saeva vocantibus arma
Iam lituis madido respectans lumine vultus
Optares reducem galeaeque inserta minaci
Oscula cristati raperes festina mariti!
Gaudia quae rursus, cum post victricia tandem
Classica sidereas ferratum pectus in ulnas
Exciperes, castae tuto per dulcia noctis
Otia pugnarum seriem narrare iuberes!
Non illo nitidos umquam bellante capillos
Comere, non solitos gemmarum sumere cultus:
Numinibus votisque vacas et supplice crine
Verris humum: teritur neglectae gratia formae
Cum proprio reditura viro.
                                        Nec deside cura
Segnis marcet amor: laudem prudentia belli
Feminea pro parte subit. Dum gentibus ille
Confligit, vigili tu prospicis omnia sensu,
Ne quid in absentem virtutibus obvia semper
Audeat invidiae rabies neu fervor iniquus,
Ne qua procul positis furto subsederit armis
Calliditas nocitura domi. Tu sedula quondam
Rufino meditante nefas, cum quaereret artes
In ducis exitium coniuratosque foveret
Contra pila Getas, motus rimata latentes
Mandatis tremebunda virum scriptisque monebas.

205ª ratemque] *Livineius;* patremque. 214 lumine vultus] *scripsi;* lumina vultu.

XXXI. (XL.)

EPISTVLA AD SERENAM.

Orphea cum primae sociarent numina taedae
  Ruraque compleret Thracia festus Hymen,
Certavere ferae picturataeque volucres,
  Dona suo vati quae potiora darent,
Quippe antri memores, cautes ubi saepe sonorae
  Praebuerant dulci mira theatra lyrae.
Caucasio crystalla ferunt de vertice lynces,
  Grypes Hyperborei pondera fulva soli.
Furatae Veneris prato per inane columbae
  Florea conexis serta tulere rosis,
Fractaque nobilium ramis electra sororum
  Cycnus oloriferi vexit ab amne Padi,
Et Nilo Pygmaea grues post bella remenso
  Ore legunt Rubri germina cara maris.
Venit et extremo Phoenix longaevus ab Euro
  Adportans unco cinnama rara pede.
Nulla avium pecudumque fuit, quae ferre negaret
  Vectigal meritae conubiale lyrae.

Tunc opibus totoque Heliconis sedula regno
  Ornabat propriam Calliopea nurum.
Ipsam praeterea dominam stellantis Olympi
  Ad nati thalamos ausa rogare parens.
Nec sprevit regina deum vel matris honore
  Vel iusto vatis ducta favore pii,
Qui sibi carminibus totiens lustraverat aras
  Iunonis blanda numina voce canens
Proeliaque altisoni referens Phlegraea mariti,
  Titanum fractas Enceladique minas.
Ilicet adventu noctem dignata iugalem
  Addidit augendis munera sacra toris,
Munera mortales non admittentia cultus,
  Munera, quae solos fas habuisse deos.

Sed quod Threicio Iuno placabilis Orphei,
Hoc poteris votis esse, Serena, meis.
Illius expectent famulantia sidera nutum;
Sub pedibus regitur terra fretumque tuis.
Non ego, cum peterem, sollemni more procorum
Promisi gregibus pascua plena meis
Nec, quod mille mihi lateant sub palmite colles
Fluctuet et glauca pinguis oliva coma,
Nec, quod nostra Ceres numerosa falce laboret
Aurataeque ferant culmina celsa trabes.
Suffecit mandasse deam: tua littera nobis
Et pecus et segetes et domus ampla fuit.
Inflexit soceros et maiestate petendi
Texit pauperiem nominis umbra tui.
Quid non perficeret scribentis voce Serenae
Vel genius regni vel pietatis amor?

Atque utinam sub luce tui contingeret oris
Coniugis et castris et solio generi
Optatum celebrare diem! me iungeret auspex
Purpura, me sancto cingeret aula choro!
Et mihi quam scriptis desponderat ante puellam,
Coniugiis eadem pronuba dextra daret!
Nunc medium quoniam votis maioribus aequor
Invidet et Libycae dissidet ora plagae,
Saltem absens, regina, fave reditusque secundos
Adnue sidereo laeta supercilio.
Terrarum tu pande vias, tu mitibus Euris
Aequora pacari prosperiora iube,
Vt tibi Pierides doctumque fluens Aganippe
Debita servato vota cliente canant.

XXXII. (XCV.)

DE SALVATORE.

Christe potens rerum, redeuntis conditor aevi,
Vox summi sensusque dei, quem fudit ab alta

Mente pater tantique dedit consortia regni,
Impia tu nostrae domuisti crimina vitae
Passus corporea numen vestire figura
Adfarique palam populos hominemque fateri.
[Quem verbo infusum Mariae mox numine viso]
Virginei tumuere sinus, innuptaque mater
Arcano stupuit compleri viscera partu
Auctorem paritura suum: mortalia corda
Artificem texere poli, mundique repertor
Pars fuit humani generis, latuitque sub uno
Pectore, qui totum late complectitur orbem,
Et qui non spatiis terrae, non aequoris unda
Nec capitur caelo, parvos confluxit in artus.
Quin et supplicii nomen nexusque subisti,
Vt nos subriperes leto mortemque fugares
Morte tua, mox aetherias evectus in auras
Purgata repetens laetum tellure parentem.
  Augustum foveas; festis ut saepe diebus
Annua sinceri celebret ieiunia sacri.

XXXIII—XXXIX.

DE CRYSTALLO CVI AQVA INERAT.

XXXIII. (LVI.)

Possedit glacies naturae signa prioris
  Et fit parte lapis, frigora parte negat.
Sollers lusit hiems, imperfectoque rigore
  Nobilior vivis gemma tumescit aquis.

XXXIV. (LVII.)

Lymphae, quae tegitis cognato carcere lymphas,
  Et, quae nunc estis quaeque fuistis, aquae,
Quod vos ingenium iunxit? qua frigoris arte
  Torpuit et maduit prodigiosa silex?

XXXII, 5 numen] *scripsi;* mundum.

Quis tepor inclusus securas vindicat undas?
  Interior glacies quo liquefacta Noto?
Gemma quibus causis arcano mobilis aestu
  Vel concreta fuit vel resoluta gelu?

XXXV. (LVIII.)

Solibus indomitum glacies Alpina rigorem
  Sumebat nimio iam pretiosa gelu
Nec potuit toto mentiri corpore gemmam,
  Sed medio mansit proditor orbe latex.
Auctus honor; liquidi crescunt miracula saxi,
  Et conservatae plus meruistis aquae.

XXXVI. (LIX.)

Adspice porrectam splendenti fragmine venam,
  Qua trahitur limes lucidiore gelu.
Hic nullum Borean nec brumam sentit opacus
  Vmor, sed varias itque reditque vias.
Non illum constrinxit hiems, non Sirius auxit,
  Aetatis spatium non tenuavit edax.

XXXVII. (LX.)

Clauditur inmunis convexo tegmine rivus,
  Duratisque vagus fons operitur aquis.
Nonne vides, propriis ut spumet gemma lacunis
  Et refluos ducant pocula viva sinus
Vdaque pingatur radiis obstantibus Iris,
  Secretas hiemes sollicitante die?
Mira silex mirusque latex. Et flumina vincit
  Et lapides merito, quod fluit et lapis est.

XXXVIII. (LXI.)

Dum crystalla puer contingere lubrica gaudet
  Et gelidum tenero pollice versat onus,

XXXIV 7 causis] *idem;* claustris. XXXVI 5 auxit] *idem;* axis, ardens.

Vidit perspicuo deprensas marmore lymphas,
Dura quibus solis parcere novit hiems,
Et siccum relegens labris sitientibus orbem
Inrita quaesitis oscula fixit aquis.

XXXIX. (LXII.)

Marmoreum ne sperne globum: spectacula transit
Regia nec Rubro vilior iste mari.
Informis glacies, saxum rude, nulla figurae
Gratia: sed raras inter habetur opes.

XL. (XLI.)

EPISTVLA AD OLYBRIVM.

Quid rear, adfatus quod non mihi dirigis ullos
Nec redit alterno pollice ducta salus?
Scribendine labor? Sed quae tam prona facultas,
Carmina seu fundis seu Cicerone tonas?
Cedere divitiis animi fortuna fatetur
Et tantas oris copia vincit opes.

An rarus qui scripta ferat? Quin tempore nullo
Cessant Flaminiae pulverulenta viae.
Cum fluat ingenium, cum sit qui dicta reportet,
Quae, nisi contemnor, causa relicta tibi?
Despicis ergo tuum, si fas est credere, vatem
Perfidus, et spatio debilitatur amor.

Excidimusne tibi? Lucem iam condet Hydaspes,
Et Tartesiaco, Sol, oriere vado,
Candescet Geticis Meroe conversa pruinis
Claraque se vetito proluet Vrsa mari,
Et, si iam nostros fastidit Olybrius ignes,
Constat Oresteam nil valuisse fidem.

Quin age rumpe moras solaturusque sodalem
Absens eloquio fertiliore doce,

Crebraque facundo festinet littera cursu
  Libris atque animis insinuanda meis.
Dignatus tenui Caesar scripsisse Maroni,
  Nec tibi dedecori Musa futura. Vale.

XLI. (XLII.)

AD PROBINVM.

Quem, precor, inter nos habitura silentia finem?
  Quando dabit caras littera grata vices?
Me timidum vel te potius dixisse superbum
  Convenit: alterius crimen utrumque tenet.
Transfluxere dies et, dum scripsisse priorem
  Paenitet, aeternas itur in usque moras.
Sed quid agam? Coepisse vetat reverentia vestri;
  Hinc amor hortatur scribere. Vincat amor.
'Fors iuvat audentes' prisci sententia vatis.
  Hac duce non dubitem te reticente loqui;
Audax aut si quid penitus peccasse videbor,
  Arguar, ingrati non subiturus onus.
Romanos bibimus primum te consule fontes
  Et Latiae accessit Graia Thalia togae,
Incipiensque tuis a fascibus omina cepi
  Fataque debebo posteriora tibi.
Ergo lacessitus tandem rescribe roganti
  Et patria florens sorte, Probine, vale.

XLII. (LIII.)

DE APRO ET LEONE.

Torvus aper fulvusque leo coiere superbis
  Viribus, hic saeta saevior, ille iuba;
Hunc Mars, hunc laudat Cybele. Dominatur uterque
  Montibus; Herculeus sudor uterque fuit.

XLIII. (LXXV.)

IN CVRETIVM.

Fallaces vitreo stellas componere mundo
Et vaga Saturni sidera saepe queri
Venturumque Iovem paucis promittere nummis
Cureti genitor noverat Vranius.
In prolem dilata ruunt periuria patris
Et poenam merito filius ore luit.
Nam spurcos avidae lambit meretricis hiatus
Consumens luxu flagitiisque domum
Et, quas fallacis collegit lingua parentis,
Has eadem nati lingua refundit opes.

XLIV. (LXXVI.)

IN EVNDEM CVRETIVM.

Si tua, Cureti, penitus cognoscere quaeris
Sidera, patre tuo certius ipse loquar.
Quod furis, adversi dedit inclementia Martis;
Quod procul a Musis, debilis Arcas erat;
Quod turpem pateris iam cano podice morbum,
Femineis signis Luna Venusque fuit;
Attrivit Saturnus opes. Hoc prorsus in uno
Haereo: quae cunnum lambere causa facit?

XLV. (LV.)

DE CONCHA.

Transferat huc liquidos fontes Heliconia Nais
Et patulo conchae divitis orbe fluat.
Namque latex doctae qui laverit ora Serenae,
Vltra Pegaseas numen habebit aquas.

XLVI. (LXXII.)

DE CHLAMYDE ET FRENIS.

Non semper clipei metuendum gentibus orbem
Dilecto studiosa parens fabricabat Achilli,
Lemnia nec semper supplex ardentis adibat
Antra dei nato galeam factura comantem,
Sed placidos etiam cinctus et mitia pacis
Ornamenta dabat, bello quibus ille peracto
Conspicuus reges inter fulgeret Achivos.
Ipsa manu chlamydes ostro texebat et auro,
Frenaque, quae volucrem Xanthum Baliumque decerent,
Aequore quaesitis onerabat sedula gemmis.
At tibi diversis, princeps altissime, certant
Obsequiis soceri. Stilicho Mavortia confert
Munera: barbaricas strages Rhenique triumphos.
Reginae contenta modum servare Serena
In tua sollicitas urget velamina telas.

XLVII. (LXXIII.)

DE EQVO DONO DATO.

O felix sonipes, tanti cui frena mereri
Numinis et sacris licuit servire lupatis,
Seu tua per campos vento iuba lusit Hiberos,
Seu te Cappadocum gelida sub valle natantem
Argaeae lavere nives, seu laeta solebas
Thessaliae rapido perstringere pascua cursu:
Accipe regales cultus et crine superbus
Erecto virides spumis perfunde smaragdos.
Luxurient tumido gemmata monilia collo,
Nobilis auratos iam purpura vestiat armos,
Et medium te zona liget variata colorum
Floribus et castae manibus sudata Serenae,
Persarum gentile decus. Sic quippe laborat
Maternis studiis nec dedignatur equestres
Moliri phaleras genero latura decorem.

XLVIII. (LXX.)

DE ZONA EQVI REGII MISSA HONORIO AVGVSTO A SERENA.

Accipe parva tuae, princeps venerande, sororis
  Munera, quae manibus texuit ipsa suis,
Dumque auro phalerae, gemmis dum frena renident,
  Hac uterum zona cinge frementis equi,
Sive illum Armeniis aluerunt gramina campis
  Turbidus Argaea seu nive lavit Halys,
Sanguineo virides morsu versare smaragdos
  Et Tyrio dignum terga rubere toro.
O quantum formae sibi conscius erigit armos
  Spargit et excussis colla superba iubis!
Augescit brevitas doni pietate Serenae,
  Quae volucres etiam fratribus ornat equos.

XLIX. (XLVI.)

DE TORPEDINE.

  Quis non indomitam dirae torpedinis artem
Audiit et merito signatas nomine vires?
  Illa quidem mollis segnique obnixa natatu
Reptat et attritis vix languida serpit harenis.
Sed latus armavit gelido natura veneno,
Et frigus, quo cuncta rigent armata, medullis
Miscuit et proprias hiemes per viscera duxit.
Naturam iuvat ipsa dolis et conscia sortis
Vtitur ingenio longeque extenta per algas
Attactu confisa subit. Inmobilis haeret:
Qui tetigere iacent. Successu laeta resurgit
Et vivos impune ferox depascitur artus.
  Si quando vestita cibis incautior aera
Hauserit et curvis frenari senserit hamis,
Non fugit aut vano conatur vellere morsu,

10 subit] *Birtius;* suo.

Sed propius nigrae iungit se callida saetae
Et meminit captiva sui longeque per undas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per saetam vis alta meat fluctusque relinquit
Absentem victura virum: metuendus ab imis
Emicat horror aquis et pendula fila secutus
Transit harundineos arcano frigore nodos
Victricemque ligat concreto sanguine dextram.
Damnosum piscator onus praedamque rebellem
Iactat et amissa redit exarmatus avena.

L. (LXXVII.)

IN IACOBVM MAGISTRVM EQVITVM.

Per cineres Pauli, per cani limina Petri,
  Ne laceres versus, dux Iacobe, meos.
Sic ope sanctorum non barbarus inruat Alpes, 5
  Sic tibi det vires sancta Susanna suas; 6
Sic tua pro clipeo defendat pectora Thomas 3
  Et comes ad bellum Bartholomaeus eat; 4
Sic quicumque ferox gelidum transnaverit Histrum, 7
  Mergatur volucres ceu Pharaonis equi;
Sic Geticas ultrix feriat romphaea catervas
  Romanasque regat prospera Thecla manus; 10
Sic tibi det magnum moriens conviva triumphum
  Atque tuam vincant dolia fusa sitim;
Sic numquam hostili maculetur sanguine dextra:
  Ne laceres versus, dux Iacobe, meos.

LI. (LXVIII.)

IN SPHAERAM ARCHIMEDIS.

Iuppiter in parvo cum cerneret aethera vitro,
  Risit et ad superos talia dicta dedit:

---

v. 5, 6 *transposui.*

'Hucine mortalis progressa potentia curae?
Iam meus in fragili luditur orbe labor?
Iura poli rerumque fidem legesque deorum
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus variis famulatur spiritus astris
Et vivum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus Signifer annum,
Et simulata novo Cynthia mense redit,
Iamque suum volvens audax industria mundum
Gaudet et humana sidera mente regit.
Quid falso insontem tonitru Salmonea miror?
Aemula naturae parva reperta manus.'

LII. (LXXXVIII.)

DE LANARIO.

Sordidus ex umeris nodo dependet amictus;
Exercentur equis et colla comantia pectunt.

LIII. (XXXVII.)

GIGANTOMACHIA.

Terra parens quondam caelestibus invida regnis
Titanumque simul crebros miserata dolores
Omnia monstrifero complebat Tartara fetu
Invisum genitura nefas Phlegramque retexit
Tanta prole tumens et in aethera protulit hostes.
Fit sonus: erumpunt crebri necdumque creati
Iam dextras in bella parant superosque lacessunt
Stridula volventes gemino vestigia lapsu.
Pallescunt subito stellae flectitque rubentes
Phoebus equos docuitque timor revocare meatus.
Oceanum petit Arctos inocciduique Triones
Occasum didicere pati. Tum fervida natos
Talibus hortatur genetrix in proelia dictis:

'O pubes domitura deos, quodcumque videtis,
Pugnando dabitur; praestat victoria mundum.
Sentiet ille meas tandem Saturnius iras,
Cognoscet, quid Terra potest, si viribus ullis
Vincor, si Cybele nobis meliora creavit!
Cur nullus Telluris honos? cur semper acerbis
Me damnis urgere solet? Quae forma nocendi
Defuit? Hinc volucrem vivo sub pectore pascit
Infelix Scythica fixus convalle Prometheus;
Hinc Atlantis apex flammantia pondera fulcit
Et per canitiem glacies asperrima durat.
Quid dicam Tityon, cuius sub vulture saevo
Viscera nascuntur gravibus certantia poenis?
Sed vos, o tandem veniens exercitus ultor,
Solvite Titanas vinclis, defendite matrem.
Sunt freta, sunt montes: nostris ne parcite membris;
In Iovis exitium telum non esse recuso.
Ite, precor, miscete polum, rescindite turres
Sidereas. Rapiat fulmen sceptrumque Typhoeus;
Enceladi iussis mare serviat; alter habenas
Aurorae pro Sole regat: te Delphica laurus
Stringet, Porphyrion, Cirrhaeaque templa tenebis.'
His ubi consiliis animos elusit inanes,
Iam credunt vicisse deos mediisque revinctum
Neptunum traxisse fretis; hic sternere Martem
Cogitat, hic Phoebi laceros divellere crines;
Hic sibi promittit Venerem speratque Dianae
Coniugium castamque cupit violare Minervam.
Interea superos praenuntia convocat Iris.
Qui fluvios, qui stagna colunt, cinguntur et ipsi
Auxilio Manes; nec te, Proserpina, longe
Vmbrosae tenuere fores; rex ipse silentum
Lethaeo vehitur curru lucemque timentes
Insolitam mirantur equi trepidoque volatu
Spissas caeruleis tenebras e naribus efflant.
Ac velut hostilis cum machina terruit urbem,
Vndique concurrunt arcem defendere cives:

Haud secus omnigenis coeuntia numina turmis
Ad patris venere domos. Tum Iuppiter infit:
'O numquam peritura cohors, o debita semper
Caelo progenies, nullis obnoxia fatis:
Cernitis ut Tellus nostrum coniuret in orbem
Prole nova dederitque alios interrita partus?
Ergo quot dederit natos, tot funera matri
Reddamus. Longo maneat per saecula luctu
Tanto pro numero paribus damnata sepulcris.'
Iam tuba nimborum sonuit, iam signa ruendi
His Aether, his Terra dedit confusaque rursus
Pro domino Natura timet. Discrimina rerum
Miscet turba pótens: nunc insula deserit aequor,
Nunc scopuli latuere mari. Quot litora restant
Nuda! quot antiquas mutarunt flumina ripas!
Hic rotat Haemonium praeduris viribus Oeten;
Hic iuga conixus manibus Pangaea coruscat;
Hunc armat glacialis Athos; hoc Ossa movente
Tollitur; hic Rhodopen Hebri cum fonte revellit
Et socias truncavit aquas summaque levatus
Rupe Giganteos umeros inrorat Enipeus:
Subsedit patulis Tellus sine culmine campis
In natos divisa suos.
Horrendus ubique
It fragor et pugnae spatium discriminat aer.
Primus terrificum Mavors non segnis in agmen
Odrysios impellit equos, quibus ille Gelonos
Sive Getas turbare solet: splendentior igni
Aureus árdescit clipeus, galeamque nitentes
Adrexere iubae. Tum concitus ense Pelorum
Transigit adverso, femorum qua fine volutus
Duplex semifero conectitur ilibus anguis,
Atque uno ternas animas interficit ictu.
Tum super insultans avidus languentia curru
Membra terit multumque rotae sparsere cruorem.
Occurrit pro fratre Mimas Lemnumque calentem
Cum lare Vulcani spumantibus eruit undis

Et prope torsisset, si non Mavortia cuspis
Ante revelato cerebrum fudisset ab ore.
Ille, viro toto moriens, serpentibus imis
Vivit adhuc stridore ferox et parte rebelli
Victorem post fata petit.
                                        Tritonia virgo
Prosilit ostendens rutila cum Gorgone pectus;
Adspectu contenta suo non utitur hasta
(Nam satis est vidisse semel) primumque furentem
Longius in faciem saxi Pallanta reformat.
Ille procul subitis fixus sine vulnere nodis
Vt se letifero sensit durescere visu
(Et steterat iam paene lapis) 'Quo vertimur?' inquit,
'Quae serpit per membra silex? qui torpor inertem
Marmorea me peste ligat?' Vix pauca locutus,
Quod timuit, iam totus erat; saevusque Damastor,
Ad depellendos iaculum cum quaereret hostes,
Germani rigidum misit pro rupe cadaver.
    Hic vero interitum fratris miratus Echion
Inscius, auctorem dum vult temptare nocendo,
Te, Dea, respexit, solam quam cernere nulli
Bis licuit. Meruit sublata audacia poenas
Et didicit cum morte deam. Sed turbidus ira
Palleneus, oculis aversa tuentibus atrox,
Ingreditur caecasque manus in Pallada tendit.
Hunc mucrone ferit dea comminus; ac simul angues
Gorgoneo riguere gelu corpusque per unum
Pars moritur ferro, partes periere videndo.
    Ecce autem medium spiris delapsus in aequor
Porphyrion trepidam conatur rumpere Delon,
Scilicet ad superos ut torqueat improbus axes.
Horruit Aegaeus; stagnantibus exilit antris
Longaevo cum patre Thetis desertaque mansit
Regia Neptuni famulis veneranda profundis.
Exclamant placidae Cynthi de vertice Nymphae,
Nymphae, quae rudibus Phoebum docuere sagittis
Errantes agitare feras primumque gementi

Latonae struxere torum, cum lumina caeli
Parturiens geminis ornaret fetibus orbem.
Implorat Paeana suum conterrita Delos
Auxiliumque rogat: 'Si te gratissima fudit
In nostros Latona sinus, succurre precanti.
En iterum convulsa feror.'

CLAVDII CLAVDIANI
DE RAPTV PROSERPINAE.

PRAEFATIO.

(XXXII.)

Inventa secuit primus qui nave profundum
  Et rudibus remis sollicitavit aquas,
Qui dubiis ausus committere flatibus alnum
  Quas natura negat praebuit arte vias:
Tranquillis primum trepidus se credidit undis
  Litora securo tramite summa legens;
Mox longos temptare sinus et linquere terras
  Et leni coepit pandere vela Noto.
Ast ubi paulatim praeceps audacia crevit
  Cordaque languentem dedidicere metum,
Iam vagus inrumpit pelagus caelumque secutus
  Aegaeas hiemes Ioniumque domat.

LIBER PRIMVS.

(XXXIII.)

  Inferni raptoris equos adflataque curru
Sidera Taenario caligantesque profundae
Iunonis thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet. Gressus removete profani.
Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit et totum spirant praecordia Phoebum;
Iam mihi cernuntur trepidis delubra moveri
Sedibus et claram dispergere limina lucem
Adventum testata dei; iam magnus ab imis

Auditur fremitus terris templumque remugit
Cecropium sanctasque faces extollit Eleusis.
Angues Triptolemi strident et squamea curvis
Colla levant attrita iugis lapsuque sereno
Erecti roseas tendunt ad carmina cristas.
Ecce procul ternis Hecate variata figuris
Exoritur, levisque simul procedit Iacchus
Crinali florens hedera, quem Parthica velat
Tigris et auratos in nodum colligit ungues:
Ebria Maeonius firmat vestigia thyrsus.
Di, quibus innumerum vacui famulatur Averni
Vulgus iners, opibus quorum donatur avaris
Quidquid in orbe perit, quos Styx liventibus ambit
Interfusa vadis et quos fumantia torquens
Aequora gurgitibus Phlegethon perlustrat anhelis —
Vos mihi sacrarum penetralia pandite rerum
Et vestri secreta poli: qua lampade Ditem
Flexit Amor; quo ducta ferox Proserpina raptu
Possedit dotale Chaos quantasque per oras
Sollicito genetrix erraverit anxia cursu;
Vnde datae populis fruges et glande relicta
Cesserit inventis Dodonia quercus aristis.
Dux Erebi quondam tumidas exarsit in iras
Proelia moturus superis, quod solus egeret
Conubiis sterilesque diu consumeret annos
Impatiens nescire torum nullasque mariti
Inlecebras nec dulce patris cognoscere nomen.
Iam quaecumque latent ferali monstra barathro
In turmas aciemque ruunt contraque Tonantem
Coniurant Furiae, crinitaque sontibus hydris
Tesiphone quatiens infausto lumine pinum
Armatos ad castra vocat pallentia Manes.
Paene reluctatis iterum pugnantia rebus
Rupissent elementa fidem penitusque revulso
Carcere laxatis pubes Titania vinclis
Vidisset caeleste iubar rursusque cruentus
Aegaeon positis aucto de corpore nodis

Obvia centeno vexasset fulmina motu.
Sed Parcae vetuere minas orbique timentes
Ante pedes soliumque ducis fudere severam
Canitiem genibusque suas cum supplice fletu
Admovere manus: quarum sub iure tenentur
Omnia, quae seriem fatorum pollice ducunt
Longaque ferratis evolvunt saecula fusis.
Prima fero Lachesis clamabat talia regi
Incultas dispersa comas:
'O maxime noctis
Arbiter umbrarumque potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis et semina praebes
Nascendique vices alterna morte rependis,
Qui vitam letumque regis (nam quidquid ubique
Gignit materies, hoc te donante creatur
Debeturque tibi certisque ambagibus aevi
Rursus corporeos animae mittuntur in artus):
Ne pete firmatas pacis dissolvere leges,
Quas dedimus nevitque colus, neu foedera fratrum
Civili converte tuba. Cur impia tollis
Signa? quid incestis aperis Titanibus auras?
Posce Iovem; dabitur coniunx.'
Vix ille pepercit
Erubuitque preces, animusque relanguit atrox
Quamvis indocilis flecti: ceu turbine rauco
Cum gravis armatur Boreas glacieque nivali
Hispidus et Getica concretus grandine pennas
Disrumpit, pelagus, silvas camposque sonoro
Flamine rapturus; si forte adversus aenos
Aeolus obiecit postes, vanescit inanis
Impetus et fractae redeunt in claustra procellae.
Tunc Maia genitum, qui fervida dicta reportet,
Imperat acciri. Cyllenius adstitit ales
Somniferam quatiens virgam tectusque galero.
Ipse rudi fultus solio nigraque verendus
Maiestate sedet: squalent inmania foedo
Sceptra situ; sublime caput maestissima nubes

Asperat et dirae riget inclementia formae;
Terrorem dolor augebat. Tunc talia celso
Ore tonat (tremefacta silent dicente tyranno
Atria: latratum triplicem compescuit ingens
Ianitor et presso lacrimarum fonte resedit
Cocytos tacitisque Acheron obmutuit undis
Et Phlegethonteae requierunt murmura ripae):
    'Atlantis Tegeaee nepos, commune profundis
Et superis numen, qui fas per limen utrumque
Solus habes geminoque facis commercia mundo,
I celer et proscinde Notos et iussa superbo
Redde Iovi: »Tantumne tibi, saevissime frater,
In me iuris erit? sic nobis noxia vires
Cum caelo Fortuna tulit? num robur et arma
Perdidimus, si rapta dies? An forte iacentes
Ignavosque putas, quod non Cyclopia tela
Stringimus aut vanas tonitru deludimus auras?
Nonne satis visum, grati quod luminis expers
Tertia supremae patior dispendia sortis
Informesque plagas, cum te laetissimus ornet
Signifer et vario cingant splendore Triones;
Sed thalamis etiam prohibes? Nereia glauco
Neptunum gremio complectitur Amphitrite;
Te consanguineo recipit post fulmina fessum
Iuno sinu. Quid enim narrem Latonia furta,
Quid Cererem magnamque Themin? Tibi tanta creandi
Copia; te felix natorum turba coronat.
Ast ego deserta maerens inglorius aula
Implacidas nullo solabor pignore curas?
Non adeo toleranda quies. Primordia testor
Noctis et horrendae stagna intemerata paludis:
Si dicto parere negas, patefacta ciebo
Tartara, Saturni veteres laxabo catenas,
Obducam tenebris solem, compage soluta
Lucidus umbroso miscebitur axis Averno.«'
    Vix ea fatus erat, iam nuntius astra tenebat.
Audierat mandata Pater secumque volutat

Diversos ducens animos, quae tale sequatur
Coniugium Stygiosque velit pro sole recessus.
Certa requirenti tandem sententia sedit.
Hennaeae Cereri proles optata virebat
Vnica, nec tribuit subolem Lucina secundam
Fessaque post primos haeserunt viscera partus;
Infecunda quidem, sed cunctis altior extat
Matribus et numeri damnum Proserpina pensat.
Hanc fovet, hanc sequitur: vitulam non blandius ambit
Torva parens, pedibus quae nondum proterit arva
Nec nova lunatae curvavit germina frontis.
Iam matura toro plenis adoleverat annis
Virginitas, tenerum iam pronuba flamma pudorem
Sollicitat mixtaque tremit formidine votum.
Personat aula procis: pariter pro virgine certant
Mars clipeo melior, Phoebus praestantior arcu;
Mars donat Rhodopen, Phoebus largitur Amyclas
Et Delon Clariosque lares; hinc aemula Iuno,
Hinc poscit Latona nurum. Despexit utrumque
Flava Ceres raptusque timens (heu caeca futuri!)
Commendat Siculis furtim sua gaudia terris
[Infidis Laribus natam commisit alendam,
Aethera deseruit Siculasque relegat in oras]
Ingenio confisa loci.
Trinacria quondam
Italiae pars iuncta fuit; sed pontus et aetus
Mutavere situm. Rupit confinia Nereus
Victor et abscissos interluit aequore montes,
Parvaque cognatas prohibent discrimina terras.
Nunc illam socia ruptam tellure trisulcam
Opposuit Natura mari: caput inde Pachyni
Respuit Ionias praetentis rupibus iras;
Hinc latrat Gaetula Thetis Lilybaeaque pulsat
Brachia consurgens; hinc indignata teneri
Concutit obiectum rabies Tyrrhena Pelorum.

---

143 iuncta] *Birtius;* una, magna.

In medio scopulis se porrigit Aetna perustis,
Aetna Giganteos numquam tacitura triumphos,
Enceladi bustum, qui saucia terga revinctus
Spirat inexhaustum flagranti vulnere sulphur
Et, quotiens detractat onus cervice rebelli
In laevum dextrumque latus, tunc insula fundo
Vellitur et dubiae nutant cum moenibus urbes.
Aetnaeos apices solo cognoscere visu,
Non aditu temptare licet. Pars cetera frondet
Arboribus; teritur nullo cultore cacumen.
Nunc movet indigenas nimbos piceaque gravatum
Foedat nube diem, nunc motibus astra lacessit
Terrificis damnisque suis incendia nutrit.
Sed quamvis nimio fervens exuberet aestu,
Scit nivibus servare fidem pariterque favillis
Durescit glacies tanti secura vaporis,
Arcano defensa gelu, fumoque fideli
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas.
Quae scopulos tormenta rotant? quae tanta cavernas
Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius amnis?
Sive quod obicibus discurrens ventus opertis
Offenso rimosa furit per saxa meatu,
Dum scrutatur iter, libertatemque reposcens
Putria multivagis populatur flatibus antra;
Seu mare sulphurei ductum per viscera montis
Oppressis ignescit aquis et pondera librat.
Hic ubi servandum mater fidissima pignus
Abdidit, ad Phrygios tendit secura penates
Turrigeramque petit Cybelen sinuosa draconum
Membra regens, volucri qui pervia nubila tractu
Signant et placidis umectant frena venenis:
Frontem crista tegit; pingunt maculosa virentes
Terga notae; rutilum squamis intermicat aurum.
Nunc spiris Zephyros tranant; nunc arva volatu
Inferiore secant. Cano rota pulvere labens
Sulcatam fecundat humum: flavescit aristis
Orbita; surgentes condunt vestigia fruges;

Vestit iter comitata seges.
Iam linquitur Aetna
Totaque decrescit refugo Trinacria visu.
Heu quotiens praesaga mali violavit oborto
Rore genas! quotiens oculos ad tecta retorsit
Talia voce movens: 'Salve, gratissima tellus,
Quam nos praetulimus caelo, tibi gaudia nostri
Sanguinis et caros uteri commendo labores.
Praemia digna manent: nullos patiere ligones
Et nullo rigidi versabere vomeris ictu.
Sponte tuus florebit ager; cessante iuvenco
Ditior oblatas mirabitur incola messes.'
Sic ait et fulvis tetigit serpentibus Idam.
Hic sedes augusta deae templique colendi
Relligiosa silex, densis quam pinus obumbrat
Frondibus et nulla lucos agitante procella
Stridula coniferis modulatur carmina ramis.
Terribiles intus thiasi vesanaque mixto
Concentu delubra gemunt; ululatibus Ide
Bacchatur; tumidas inclinant Gargara silvas.
Postquam visa Ceres, mugitum tympana frenant;
Conticuere chori; Corybas non impulit ensem;
Non buxus, non aera sonant blandasque leones
Summisere iubas. Adytis gavisa Cybebe
Exilit et pronas intendit ad oscula turres.
Viderat haec dudum summa speculatus ab arce
Iuppiter ac Veneri mentis penetralia pandit:
'Curarum, Cytherea, tibi secreta fatebor.
Candida Tartareo nuptum Proserpina regi
Iam pridem decreta dari: sic Atropos urget;
Sic cecinit longaeva Themis. Nunc matre remota
Rem peragi tempus. Fines invade Sicanos
Et Cereris prolem patulis inludere campis,
Crastina puniceos cum lux detexerit ortus,
Coge tuis armata dolis, quibus urere cuncta,

---

212 Cybebe] cybele.

Me quoque saepe soles. Cur ultima regna quiescunt?
Nulla sit inmunis regio nullumque sub umbris
Pectus inaccensum Veneri. Iam tristis Erinys
Sentiat ardores; Acheron Ditisque severi
Ferrea lascivis mollescant corda sagittis.'
Accelerat praecepta Venus; iussuque parentis
Pallas et inflexo quae terret Maenala cornu
Addunt se comites. Divino semita gressu
Claruit, augurium qualis laturus iniquum
Praepes sanguineo dilabitur igne cometes
Prodigiale rubens: non illum navita tuto,
Non impune vident populi, sed crine minaci
Nuntiat aut ratibus ventos aut urbibus hostes.
Devenere locum, Cereris quo tecta nitebant
Cyclopum firmata manu: stant ardua ferro
Moenia, ferrati postes, inmensaque nectit
Claustra chalybs. Nullum tanto sudore Pyragmon
Nec Steropes construxit opus: non talibus umquam
Spiravere Notis animae nec flumine tanto
Incoctum maduit lassa cervice metallum.
Atria cingit ebur; trabibus solidatur aenis
Culmen et in celsas surgunt electra columnas.
Ipsa domum tenero mulcens Proserpina cantu
Inrita texebat rediturae munera matri.
Hic elementorum seriem sedesque paternas
Insignibat acu, veterem qua lege tumultum
Discrevit Natura parens et semina iustis
Discessere locis: quidquid leve, fertur in altum;
In medium graviora cadunt; incanduit aer;
Legit flamma polum; fluxit mare; terra pependit.
Nec color unus erat: stellas accendit in auro,
Ostro fundit aquas. Attollit litora gemmis
Filaque mentitos iamiam caelantia fluctus
Arte tument: credas inlidi cautibus algam
Et raucum bibulis inserpere murmur harenis.
Addit quinque plagas: mediam subtegmine rubro
Obsessam fervore notat; squalebat inustus

Limes et adsiduo sitiebant stamina sole.
Vitales utrimque duas, quas mitis oberrat
Temperies habitanda viris; in fine supremo
Torpentes traxit geminas brumaque perenni
Foedat et aeterno contristat frigore telas.
Nec non et patrui pingit sacraria Ditis
Fatalesque sibi Manes; nec defuit omen:
Praescia nam subitis maduerunt fletibus ora.
    Coeperat et vitreis summo iam margine texti
Oceanum sinùare vadis; sed cardine verso
Cernit adesse deas imperfectumque laborem
Deserit et niveos infecit purpura vultus
Per liquidas succensa genas castaeque pudoris
Inluxere faces: non sic decus ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod femina tinxerit ostro.
    Merserat unda diem; sparso nox umida somno
Languida caeruleis invexerat otia bigis,
Iamque viam Pluto superas molitur ad auras
Germani monitu. Torvos invisa iugales
Allecto temone ligat, qui pascua mandunt
Cocyti pratisque Erebi nigrantibus errant
Stagnaque tranquillae potantes marcida Lethes
Aegra soporatis spumant oblivia linguis:
Orphnaeus crudele micans Aethonque sagitta
Ocior et Stygii sublimis gloria Nycteus
Armenti Ditisque nota signatus Alastor.
Stabant ante fores iuncti saevumque fremebant
Crastina venturae spectantes gaudia praedae.

PRAEFATIO LIBRI SECVNDI.

(XXXIV.)

Otia sopitis ageret cum cantibus Orpheus
    Neglectumque diu deposuisset opus,

284 Orphnaeus] *ed. vet.;* Oreneus, Orineus, Orneus. — Aethonque] *ed. vet.;* ethonusque.

Lugebant erepta sibi solacia Nymphae,
  Quaerebant dulces flumina maesta modos.
Saeva feris natura redit metuensque leonem
  Implorat citharae vacca tacentis opem.
Illius et duri flevere silentia montes
  Silvaque Bistoniam saepe secuta chelyn.

Sed postquam Inachiis Alcides missus ab Argis
  Thracia pacifero contigit arva pede
Diraque sanguinei vertit praesaepia regis
  Et Diomedeos gramine pavit equos,
Tunc patriae festo laetatus tempore vates
  Desuetae repetit fila canora lyrae
Et resides levi modulatus pectine nervos
  Pollice festivo nobile duxit ebur.
Vix auditus erat: venti frenantur et undae,
  Pigrior adstrictis torpuit Hebrus aquis,
Porrexit Rhodope sitientes carmina rupes,
  Excussit gelidas pronior Ossa nives;
Ardua nudato descendit populus Haemo
  Et comitem quercum pinus amica trahit,
Cirrhaeasque dei quamvis despexerit artes,
  Orpheis laurus vocibus acta venit.
Securum blandi leporem fovere molossi
  Vicinumque lupo praebuit agna latus.
Concordes varia ludunt cum tigride dammae;
  Massylam cervi non timuere iubam.

Ille novercales stimulos actusque canebat
  Herculis et forti monstra subacta manu,
Quod timidae matri pressos ostenderit angues
  Intrepidusque fero riserit ore puer:
'Te neque Dictaeas quatiens mugitibus urbes
  Taurus nec Stygii terruit ira canis,
Non leo sidereos caeli rediturus ad axes,
  Non Erymanthei gloria montis aper.
Solvis Amazonios cinctus, Stymphalidas arcu
  Adpetis, occiduo ducis ab orbe greges

Tergeminique ducis numerosos deicis artus
  Et totiens uno victor ab hoste redis.
Non cadere Antaeo, non crescere profuit hydrae;
  Nec cervam volucres eripuere pedes.
Caci flamma perit; rubuit Busiride Nilus;
  Prostratis maduit nubigenis Pholoe.
Te Libyci stupuere sinus, te maxima Tethys
  Horruit, imposito cum premerere polo:
Firmior Herculea mundus cervice pependit;
  Lustrarunt umeros Phoebus et astra tuos.'

Thracius haec vates. Sed tu Tirynthius alter,
  Florentine, mihi: tu mea plectra moves
Antraque Musarum longo torpentia somno
  Excutis et placidos ducis in orbe choros.

LIBER SECVNDVS.

(XXXV.)

Impulit Ionios praemisso lumine fluctus
Nondum pura dies; tremulis vibratur in undis
Ardor et errantes ludunt per caerula flammae.
Iamque audax animi fidaeque oblita parentis
Fraude Dionaea riguos Proserpina saltus
(Sic Parcae iussere) petit. Ter cardine verso
Praesagum cecinere fores; ter conscia fati
Flebile terrificis gemuit mugitibus Aetna.
Nullis illa tamen monstris nulloque tenetur
Prodigio. Comites gressum iunxere sorores.
Prima dolo gaudens et tanto concita voto
It Venus et raptus metitur corde futuros,
Iam dirum flexura chaos, iam Dite subacto
Ingenti famulos Manes ductura triumpho.
Illi multifidos crinis sinuatur in orbes
Idalia divisus acu; sudata marito
Fibula purpureos gemma suspendit amictus.

Candida Parrhasii post hanc regina Lycaei
Et Pandionias quae cuspide protegit arces,
Vtraque virgo, ruunt: haec tristibus aspera bellis,
Haec metuenda feris. Tritonia casside fulva
Caelatum Typhona gerit, qui summa peremptus
Ima viget, parte emoriens et parte superstes;
Hastaque terribili surgens per nubila ferro
Instar habet silvae; tantum stridentia colla
Gorgonis obtentu pallae fulgentis inumbrat.
At Triviae lenis species et multus in ore
Frater erat, Phoebique genas et lumina Phoebi
Esse putes, solusque dabat discrimina sexus.
Brachia nuda nitent; levibus proiecerat auris
Indociles errare comas, arcuque remisso
Otia nervus agit; pendent post terga sagittae.
Crispatur gemino vestis Gortynia cinctu
Poplite fusa tenus, motoque in stamine Delos
Errat et aurato trahitur circumflua ponto.
Quas inter Cereris proles, nunc gloria matris,
Mox dolor, aequali tendit per gramina passu
Nec membris nec honore minor potuitque videri
Pallas, si clipeum ferret, si spicula, Phoebe.
Collectae tereti nodantur iaspide vestes.
Pectinis ingenio numquam felicior artis
Contigit eventus; nulli sic consona telae
Fila nec in tantum veri duxere figuras.
Hic Hyperionio Solem de semine nasci
Fecerat et pariter, forma sed dispare, Lunam,
Aurorae noctisque duces; cunabula Tethys
Praebet et infantes gremio solatur anhelos
Caeruleusque sinus roseis radiatur alumnis.
Invalidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce gravem nec pubescentibus alte
Cristatum radiis: primo clementior aevo

---

23 *sic scripsi;* ima viget parte moriens; ima parte viget moriens.

Fingitur et tenerum vagitu despuit ignem.
Laeva parte soror vitrei libamina potat
Vberis et parvo signatur tempora cornu.
    Tali luxuriat cultu. Comitantur euntem
Naides et socia stipant utrimque caterva,
Quae fontes, Crinise, tuos et saxa rotantem
Pantagiam nomenque Gelam qui praebuit urbi
Concelebrant, quas pigra vado Camerina palustri,
Quas Arethusaei latices, quas advena nutrit
Alpheus (Cyane totum supereminet agmen):
Qualis Amazonidum peltis exultat aduncis
Pulchra cohors, quotiens Arcton populata virago
Hippolyte niveas ducit post proelia turmas,
Seu flavos stravere Getas seu forte rigentem
Thermodontiaca Tanaim fregere securi;
Aut quales referunt Baccho sollemnia Nymphae
Maeoniae, quas Hermus alit, ripasque paternas
Percurrunt auro madidae: laetatur in antro
Amnis et undantem declinat prodigus urnam.
    Viderat herboso sacrum de vertice vulgus
Henna parens florum curvaque in valle sedentem
Compellat Zephyrum: 'Pater o gratissime veris,
Qui mea lascivo regnas per prata meatu
Semper et adsiduis inroras flatibus annum,
Respice Nympharum coetus et celsa Tonantis
Germina per nostros dignantia ludere campos.
Nunc adsis faveasque, precor; nunc omnia fetu
Pubescant virgulta velis, ut fertilis Hybla
Invideat vincique suos non abnuat hortos.
Quidquid turiferis spirat Panchaia silvis,
Quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes,
Quidquid ab extremis ales longaeva colonis
Colligit optato repetens exordia leto,
In venas disperge meas et flamine largo
Rura fove. Merear divino pollice carpi

84 leto] *Heinsius;* seclo.

Et nostris cupiant ornari numina sertis.'
   Dixerat; ille novo madidantes nectare pennas
Concutit et glaebas fecundo rore maritat,
Quaque volat vernus sequitur rubor; omnis in herbas
Turget humus medioque patent convexa sereno.
Sanguineo splendore rosas, vaccinia nigro
Imbuit et dulci violas ferrugine pingit.
Parthica quae tantis variantur cingula gemmis
Regales vinctura sinus? quae vellera tantum
Ditibus Assyrii spumis fucantur aeni?
Non tales volucer pandit Iunonius alas,
Nec sic innumeros arcu mutante colores
Incipiens redimitur hiems, cum tramite flexo
Semita discretis interviret umida nimbis.
   Forma loci superat flores: curvata tumore
Parvo planities et mollibus edita clivis
Creverat in collem; vivo de pumice fontes
Roscida mobilibus lambebant gramina rivis,
Silvaque torrentes ramorum frigore soles
Temperat et medio brumam sibi vindicat aestu:
Apta fretis abies, bellis accommoda cornus,
Quercus amica Iovi, tumulos tectura cupressus,
Ilex plena favis, venturi praescia laurus;
Fluctuat hic denso crispata cacumine buxus,
Hic hederae serpunt, hic pampinus induit ulmos.
Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
Panditur et nemorum frondoso margine cinctus
Vicinis pallescit aquis: admittit in altum
Cernentes oculos et late pervius umor
Ducit inoffensos liquido sub flumine visus
Imaque perspicui prodit secreta profundi.
[Huc elapsa cohors gaudet per florida rura.]
   Hortatur Cytherea: legant. 'Nunc ite, sorores,
Dum matutinis praesudat solibus aer,
Dum meus umectat flaventes Lucifer agros
Roranti praevectus equo.' Sic fata doloris
Carpit signa sui. Varios tum cetera saltus

Invasere cohors: credas examina fundi
Hyblaeum raptura thymum, cum cerea reges
Castra movent fagique cava dimissus ab alvo
Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.
Pratorum spoliatur honos: haec lilia fuscis
Intexit violis; hanc mollis amaracus ornat;
Haec graditur stellata rosis, haec alba ligustris.
Te quoque, flebilibus maerens Hyacinthe figuris,
Narcissumque metunt, nunc inclita germina veris,
Praestantes olim pueros: tu natus Amyclis,
Hunc Helicon genuit; disci te perculit error,
Hunc fontis decepit amor; te fronte retusa
Delius, hunc fracta Cephisus harundine luget.
  Aestuat ante alias avido fervore legendi
Frugiferae spes una deae: nunc vimine texto
Ridentes calathos spoliis agrestibus implet;
Nunc sociat flores seseque ignara coronat,
Augurium fatale tori. Quin ipsa tubarum
Armorumque potens dextram, qua fortia turbat
Agmina, qua stabiles portas et moenia vellit,
Iam levibus laxat studiis hastamque reponit
Insuetisque docet galeam mitescere sertis;
Ferratus lascivit apex horrorque recessit
Martius et cristae pacato fulgure vernant.
Nec, quae Parthenium canibus scrutatur odorem,
Aspernata choros libertatemque comarum
Iniecta voluit tantum frenare corona.
  Talia virgineo passim dum more geruntur,
Ecce repens mugire fragor, confligere turres
Pronaque vibratis radicibus oppida verti.
Causa latet; dubios agnovit sola tumultus
Diva Paphi mixtoque metu perterrita gaudet.
Iamque per anfractus animarum rector opacos
Sub terris quaerebat iter gravibusque gementem
Enceladum calcabat equis: inmania findunt
Membra rotae pressaque Gigas cervice laborat
Sicaniam cum Dite ferens temptatque moveri

Debilis et fessis serpentibus impedit axem:
Fumida sulphureo praelabitur orbita dorso.
Ac velut occultus securum pergit in hostem
Miles et effossi subter fundamina campi
Transilit inclusos arcano limite muros
Turbaque deceptas victrix erumpit in arces
Terrigenas imitata viros: sic tertius heres
Saturni latebrosa vagis rimatur habenis
Devia, fraternum cupiens exire sub orbem.
Ianua nulla patet; prohibebant undique rupes
Oppositae duraque deum compage tenebant:
Non tulit ille moras indignatusque trabali
Saxa ferit sceptro. Siculae sonuere cavernae;
Turbatur Lipare; stupuit fornace relicta
Mulciber et trepidus deiecit fulmina Cyclops.
Audiit et si quem glacies Alpina coercet
Et qui te, Latiis nondum praecincte tropaeis
Thybri, natat missamque Pado qui remigat alnum.
Sic, cum Thessaliam scopulis inclusa teneret
Peneo stagnante palus et mersa negaret
Arva coli, trifida Neptunus cuspide montes
Impulit adversos: tunc forti saucius ictu
Dissiluit gelido vertex Ossaeus Olympo;
Carceribus laxantur aquae factoque meatu
Redduntur fluviusque mari tellusque colonis.
Postquam victa manu duros Trinacria nexus
Solvit et inmenso late discessit hiatu,
Adparet subitus caelo timor; astra viarum
Mutavere fidem; vetito se proluit Arctos
Aequore; praecipitat pigrum formido Booten;
Horruit Orion. Audito palluit Atlas
Hinnitu: rutilos obscurat anhelitus axes
Discolor et longa solitos caligine pasci
Terruit orbis equos; pressis haesere lupatis
Attoniti meliore polo rursusque verendum
In chaos obliquo certant temone reverti.
Mox ubi pulsato senserunt verbera tergo

Et solem didicere pati, torrentius amne
Hiberno tortaque ruunt pernicius hasta:
Quantum non iaculum Parthi, non impetus Austri,
Non leve sollicitae mentis discurrit acumen.
Sanguine frena calent; corrumpit spiritus auras
Letifer; infectae spumis vitiantur harenae.
Diffugiunt Nymphae: rapitur Proserpina curru
Imploratque deas.
Iam Gorgonis ora revelat
Pallas et intento festinat Delia telo
Nec patruo cedunt: stimulat communis in arma
Virginitas crimenque feri raptoris acerbat.
Ille velut stabuli decus armentique iuvencam
Cum leo possedit nudataque viscera fodit
Vnguibus et rabiem totos exegit in armos:
Stat crassa turpis sanie nodosque iubarum
Excutit et viles pastorum despicit iras.
'Ignavi domitor vulgi, deterrime fratrum',
Pallas ait 'quae te stimulis facibusque profanis
Eumenides movere? tua cur sede relicta
Audes Tartareis caelum incestare quadrigis?
Sunt tibi deformes Dirae, sunt altera Lethes
Numina, sunt tristes Furiae, te coniuge dignae.
Fratris linque domos, alienam desere sortem;
Nocte tua contentus abi. Quid viva sepultis
Admisces? nostrum quid proteris advena mundum?'
Talia vociferans avidos transire minaci
Cornipedes umbone ferit clipeique retardat
Obice Gorgoneisque premens adsibilat hydris
Praetentaque operit crista; libratur in ictum
Fraxinus et nigros inluminat obvia currus
Missaque paene foret, ni Iuppiter aethere summo
Pacificas rubri torsisset fulminis alas
Confessus socerum: nimbis hymenaeus hiulcis
Intonat et testes firmant conubia flammae.
Invitae cessere deae. Compescuit arcum
Cum gemitu talesque dedit Latonia voces:

'Sis memor o longumque vale. Reverentia patris
Obstitit auxilio, nec nos defendere contra
Possumus: imperio vinci maiore fatemur.
In te coniurat genitor populoque silenti
Traderis, heu! cupidas non adspectura sorores
Aequalemque chorum. Quae te fortuna supernis
Abstulit et tanto damnavit sidera luctu?
Iam neque Partheniis innectere retia lustris
Nec pharetram gestare libet: securus ubique
Spumet aper saevique fremant impune leones.
Te iuga Taygeti, posito te Maenala flebunt
Venatu maestoque diu lugebere Cyntho.
Delphica quin etiam fratris delubra tacebunt.'
Interea volucri fertur Proserpina curru
Caesariem diffusa Noto planctuque lacertos
Verberat et questus ad nubila tendit inanes:
'Cur non torsisti manibus fabricata Cyclopum
In nos tela, pater? Sic me crudelibus umbris
Tradere, sic toto placuit depellere mundo?
Nullane te flectit pietas nihilumque paternae
Mentis inest? Tantas quo crimine movimus iras?
Non ego, cum rapido saeviret Phlegra tumultu,
Signa deis adversa tuli; non robore nostro
Ossa pruinosum vexit glacialis Olympum.
Quod conata nefas aut cuius conscia culpae
Exul ad inmanes Erebi detrudor hiatus?
O fortunatas alii quascumque tulere
Raptores! saltem communi sole fruuntur.
Sed mihi virginitas pariter caelumque negatur,
Eripitur cum luce pudor, terrisque relictis
Servitum Stygio ducor captiva tyranno.
O male dilecti flores despectaque matris
Consilia! o Veneris deprensae serius artes!
Mater, io! seu te Phrygiis in vallibus Idae
Mygdonio buxus circumsonat horrida cantu,
Seu tu sanguineis ululantia Dindyma Gallis
Incolis et strictos Curetum respicis enses:

Exitio succurre meo! compesce furentem!
Comprime ferales torvi praedonis habenas!'
   Talibus ille ferox dictis fletuque decoro
Vincitur et primi suspiria sensit amoris.
Tunc ferrugineo lacrimas deterget amictu
Et placida maestum solatur voce dolorem:
   'Desine funestis animum, Proserpina, curis
Et vano vexare metu. Maiora dabuntur
Sceptra nec indigni taedas patiere mariti.
Ille ego Saturni proles, cui machina rerum
Servit et inmensum tendit per inane potestas.
Amissum ne crede diem: sunt altera nobis
Sidera, sunt orbes alii, lumenque videbis
Purius Elysiumque magis mirabere solem
Cultoresque pios; illic pretiosior aetas,
Aurea progenies habitat, semperque tenemus
Quod superi meruere semel. Nec mollia desunt
Prata tibi; Zephyris illic melioribus halant
Perpetui flores, quos nec tua protulit Henna.
Est etiam lucis arbor praedives opacis
Fulgentes viridi ramos curvata metallo:
Haec tibi sacra datur fortunatumque tenebis
Autumnum et fulvis semper ditabere pomis.
Parva loquor: quidquid liquidus complectitur aer,
Quidquid alit tellus, quidquid maris aequora verrunt,
Quod fluvii volvunt, quod nutrivere paludes,
Cuncta tuis pariter cedent animalia regnis
Lunari subiecta globo, qui septimus auras
Ambit et aeternis mortalia separat astris.
Sub tua purpurei venient vestigia reges
Deposito luxu turba cum paupere mixti
(Omnia mors aequat); tu damnatura nocentes,
Tu requiem latura piis; te iudice sontes
Improba cogentur vitae commissa fateri.
Accipe Lethaeo famulas cum gurgite Parcas,

275 deterget] *Birtius;* detergit, detersit.

Sitque ratum quodcumque voles.'
Haec fatus ovantes
Exhortatur equos et Tartara mitior intrat.
Conveniunt animae, quantas violentior Auster
Decutit arboribus frondes aut nubibus imbres
Colligit aut frangit fluctus aut torquet harenas;
Cunctaque praecipiti stipantur saecula cursu
Insignem visura nurum. Mox ipse serenus
Ingreditur facili passus mollescere risu
Dissimilisque sui. Dominis intrantibus ingens
Adsurgit Phlegethon: flagrantibus hispida rivis
Barba madet totoque fluunt incendia vultu.
Occurrunt properi lecta de plebe ministri:
Pars altos revocant currus frenisque solutis
Vertunt emeritos ad pascua nota iugales;
Pars aulaea tenent; alii praetexere ramis
Limina et in thalamum cultas extollere vestes.
Reginam casto cinxerunt agmine matres
Elysiae teneroque levant sermone timores
Et sparsos religant crines et vultibus addunt
Flammea sollicitum praevelatura pudorem.
Pallida laetatur regio gentesque sepultae
Luxuriant epulisque vacant genialibus umbrae.
Grata coronati peragunt convivia Manes;
Rumpunt insoliti tenebrosa silentia cantus;
Sedantur gemitus. Erebi se sponte relaxat
Squalor et aeternam patitur rarescere noctem,
Vrna nec incertas versat Minoia sortes.
Verbera nulla sonant nulloque frementia luctu
Impia dilatis respirant Tartara poenis:
Non rota suspensum praeceps Ixiona torquet;
Non aqua Tantaleis subducitur invida labris.
Solvitur Ixion et Tantalus invenit undas
Et Tityos tandem spatiosos erigit artus
Squalentisque novem detexit iugera campi
(Tantus erat), laterisque piger sulcator opaci
Invitus trahitur lasso de pectore vultur

Abreptasque dolet iam non sibi crescere fibras.
Oblitae scelerum formidatique furoris
Eumenides cratera parant et vina feroci
Crine bibunt flexisque minis iam lene canentes
Extendunt socios ad pocula plena cerastas
Et festas alio succendunt lumine taedas.
Tunc et pestiferi pacatum flumen Averni
Innocuae transistis, aves, flatumque repressit
Amsanctus: fixo tacuit torrente vorago.
Tunc Acheronteos mutato gurgite fontes
Lacte novo tumuisse ferunt, hederisque virentem
Cocyton dulci perhibent undasse Lyaeo.
Stamina nec rumpit Lachesis; nec turbida sacris
Obstrepitant lamenta choris. Mors nulla vagatur
In terris, nullique rogum planxere parentes.
Navita non moritur fluctu, non cuspide miles;
Oppida funerei pollent inmunia leti,
Impexamque senex velavit harundine frontem
Portitor et vacuos egit cum carmine remos.
Iam suus inferno processerat Hesperus orbi:
Ducitur in thalamum virgo. Stat pronuba iuxta
Stellantes Nox picta sinus tangensque cubile
Omina perpetuo genitalia foedere sancit;
Exultant cum voce pii Ditisque sub aula
Talia pervigili sumunt exordia plausu:
'Nostra potens Iuno tuque o germane Tonantis
Et gener, unanimi consortia discite somni
Mutuaque alternis innectite vota lacertis.
Iam felix oritur proles; iam laeta futuros
Expectat Natura deos. Nova numina rebus
Addite et optatos Cereri proferte nepotes.'

LIBER TERTIVS.

(XXXVI.)

Iuppiter interea cinctam Thaumantida nimbis
Ire iubet totoque deos arcessere mundo.
Illa colorato Zephyros inlapsa volatu
Numina conclamat pelagi Nymphasque morantes
Increpat et Fluvios umentibus evocat antris.
Ancipites trepidique ruunt, quae causa quietos
Excierit, tanto quae res agitanda tumultu.
Vt patuit stellata domus, considere iussi,
Nec confusus honor: caelestibus ordine sedes
Prima datur; tractum proceres tenuere secundum
Aequorei, placidus Nereus reverendaque Phorci
Canities; Glaucum series extrema biformem
Accipit et certo mansurum Protea vultu.
Nec non et senibus Fluviis concessa sedendi
Gloria; plebeio stat cetera more iuventus,
Mille Amnes. Liquidis incumbunt patribus udae
Naides et taciti mirantur sidera Fauni.
Tum gravis ex alto genitor sic orsus Olympo:
'Abduxere meas iterum mortalia curas
Iam pridem neglecta mihi, Saturnia postquam
Otia et ignavi senium cognovimus aevi;
Sopitosque diu populos torpore paterno
Sollicitae placuit stimulis impellere vitae,
Incultis ne sponte seges grandesceret arvis,
Vndaret neu silva favis, neu vina tumerent
Fontibus et totae fremerent in pocula ripae
(Haud equidem invideo — neque enim livescere fas est
Vel nocuisse deos — sed, quod dissuasor honesti
Luxus et humanas oblimat copia mentes),
Provocet ut segnes animos rerumque remotas
Ingeniosa vias paulatim exploret egestas
Vtque artes pariat sollertia, nutriat usus.
'Nunc mihi cum magnis instat Natura querellis

Humanum relevare genus, durumque tyrannum
Inmitemque vocat regnataque saecula patri
Commemorat parcumque Iovem se divite clamat,
Qui campos horrere situ dumisque repleri
Rura velim, nullis exornem fructibus annum.
Se iam, quae genetrix mortalibus ante fuisset,
In dirae subito mores transisse novercae;
«Quid mentem traxisse polo, quid profuit altum
Erexisse caput, pecudum si more pererrant
Avia, si frangunt communia pabula glandes?
Haecine vita iuvat silvestribus addita lustris,
Indiscreta feris?« Tales cum saepe parentis
Pertulerim questus, tandem clementior orbi
Chaonio statui gentes avertere victu:
Atque adeo Cererem, quae nunc ignara malorum
Verberat Idaeos torva cum matre leones,
Per mare, per terras avido discurrere luctu
Decretum, natae donec laetata repertae
Indicio tribuat fruges, currusque feratur
Nubibus ignotas populis sparsurus aristas
Et iuga caerulei subeant Actaea dracones.
Quodsi quis Cereri raptorem prodere divum
Audeat, imperii molem pacemque profundam
Obtestor rerum, natus licet ille sororve
Vel coniunx fuerit natarumve agminis una,
Se licet illa meo conceptam vertice iactet:
Sentiet iratum procul aegide, sentiet ictum
Fulminis et genitum divina sorte pigebit
Optabitque mori: tunc vulnere saucius ipsi
Tradetur genero, passurus prodita regna,
Et sciet an propriae conspirent Tartara causae.
Hoc sanctum; mansura fluant hoc ordine fata.'
Dixit et horrendo concussit sidera motu.
At procul armisoni Cererem sub rupibus antri
Securam placidamque diu iam certa peracti
Terrebant simulacra mali, noctesque timorem
Ingeminant omnique perit Proserpina somno.

Namque modo adversis invadi viscera telis,
Nunc sibi mutatas horret nigrescere vestes,
Nunc steriles mediis frondere penatibus ornos.
Stabat praeterea luco dilectior omni
Laurus, virgineos quondam quae fronde pudica
Vmbrabat thalamos: hanc imo stipite caesam
Vidit et incomptos foedari pulvere ramos
Quaesivitque nefas. Dryades dixere gementes
Tartarea Furias debellavisse bipenni.
   Sed tunc ipsa sui iam non ambagibus ullis
Nuntia materno facies ingesta sopori:
Namque videbatur tenebroso obtecta recessu
Carceris et saevis Proserpina vincta catenis,
Non qualem Siculis olim mandaverat arvis
Nec qualem roseis nuper convallibus Hennae
Suspexere deae: squalebat pulchrior auro
Caesaries et nox oculorum infecerat ignes
Exhaustusque gelu pallet rubor, ille superbi
Flammeus oris honos, et non cessura pruinis
Membra colorantur picei caligine regni.
Ergo hanc ut dubio vix tandem agnoscere visu
Evaluit: 'Cuius tot poenae criminis?' inquit
'Vnde haec informis macies? cui tanta potestas
In me saevitiae? Rigidi cur vincula ferri
Vix aptanda feris molles meruere lacerti?
Tu mea, tu proles? an vana fallimur umbra?'
   Illa refert: 'Heu dira parens nataeque peremptae
Inmemor! heu fulvas animo transgressa leaenas!
Tantane te nostri tenuere oblivia? tantum
Vnica despicior? Certe Proserpina nomen
Dulce tibi, tali quae nunc, ut cernis, hiatu
Suppliciis inclusa teror! Tu saeva choreis
Indulges? Phrygias vel nunc interstrepis urbes?
Quodsi non omnem pepulisti pectore matrem,
Si tua nata, Ceres, et non me Caspia tigris

85 Hennae] *Pulmannus;* ethne.

Edidit, his, oro, miseram defende cavernis
Inque superna refer. Prohibent si fata reverti,
Vel tantum visura veni.'
Sic fata trementes
Tendere conatur palmas. Vis improba ferri
Impedit et motae somnum solvere catenae.
Obriguit visis; gaudet non vera fuisse;
Complexu caruisse dolet. Penetralibus amens
Prosilit et tali compellat voce Cybeben:
'Iam non ulterius Phrygia tellure morabor,
Sancta parens: revocat tandem custodia cari
Pignoris et cunctis obiecti fraudibus anni.
Nec mihi Cyclopum quamvis extructa caminis
Culmina fida satis. Timeo ne fama latebras
Prodiderit leviusque meum Trinacria celet
Depositum. Terret nimium vulgata locorum
Nobilitas. Aliis sedes obscurior oris
Exquirenda mihi; gemitu flammisque propinquis
Enceladi nequeunt umbracula nostra taceri.
Somnia quin etiam variis infausta figuris
Saepe monent, nullusque dies non triste minatur
Augurium. Quotiens flaventia serta comarum
Sponte cadunt! quotiens exundat ab ubere sanguis!
Larga vel invito prorumpunt flumina vultu
Iniussaeque manus mirantia pectora tundunt.
Si buxus inflare velim, ferale gemiscunt;
Tympana si quatiam, planctus mihi tympana reddunt.
Ah vereor, ne quid portendant omina veri!
Hae longae nocuere morae!'
'Procul inrita venti
Dicta ferant' subicit Cybele; 'nec tanta Tonanti
Segnities, ut non pro pignore fulmina mittat.
I tamen et nullo turbata revertere casu.'
Haec ubi, digreditur templis. Sed nulla ruenti
Mobilitas: tardos queritur non ire dracones

113 Cybeben] cybelen.

Inmeritasque movens alterno verbere pennas
Sicaniam quaerit, cum necdum absconderit Idam.
Cuncta pavet speratque nihil. Sic aestuat ales,
Quae teneros humili fetus commiserit orno
Adlatura cibos, et plurima cogitat absens:
Ne gracilem ventus decusserit arbore nidum,
Ne furtum pateant homini, ne praeda colubris.
    Vt domus excubiis incustodita remotis
Et resupinati neglecto cardine postes
Flebilis et tacitae species adparuit aulae:
Non expectato respectu cladis amictus
Conscidit et fractas cum crine avellit aristas.
Haeserunt lacrimae; nec vox aut spiritus oris
Redditur, atque imis vibrat tremor ossa medullis;
Succidui titubant gressus; foribusque reclusis,
Dum vacuas sedes et desolata pererrat
Atria, semirutas confuso stamine telas
Atque interceptas agnoscit pectinis artes.
Divinus perit ille labor, spatiumque relictum
Audax sacrilego supplebat aranea textu.
    Nec deflet plangitve malum; tantum oscula telae
Figit et abrumpit mutas in fila querellas;
Attritosque manu radios proiectaque pensa
Cunctaque virgineo sparsa oblectamina ludo
Ceu natam pressat gremio; castumque cubile
Desertosque toros et, sicubi sederat olim,
Perlegit: attonitus stabulo ceu pastor inani,
Cui pecus aut rabies Poenorum inopina leonum
Aut populatrices infestavere catervae;
Serus at ille redit vastataque pascua lustrans
Non responsuros ciet imploratque iuvencos.
    Atque ibi secreta tectorum in parte iacentem
Conspicit Electram, natae quae sedula nutrix
Oceani priscas inter notissima Nymphas.
Par Cereri pietas; haec post cunabula dulci
Ferre sinu summoque Iovi deducere parvam
Sueverat et genibus ludentem aptare paternis.

Haec comes, haec custos, haec proxima, mater haberi.
Tunc laceras effusa comas et pulvere cano
Sordida sidereae raptus lugebat alumnae.
Hanc adgressa Ceres, postquam suspiria tandem
Laxavit frenosque dolor: 'Quod cernimus' inquit
'Excidium? Cui praeda feror? Regnatne maritus
An caelum Titanes habent? Quae talia vivo
Ausa Tonante manus? rupitne Typhoia cervix
Inarimen? fractane iugi compage Vesevi
Alcyoneus Tyrrhena pedes per stagna cucurrit?
An vicina mihi quassatis faucibus Aetna
Protulit Enceladum? nostros an forte penates
Adpetiit centum Briareia turba lacertis?
Heu, ubi nunc es, nata, mihi? quo, mille ministrae,
Quo, Cyane? volucres quae vis Sirenas abegit?
Haecine vestra fides? sic fas aliena tueri
Pignora?'
Contremuit nutrix, maerorque pudori
Cedit, et adspectus miserae non ferre parentis
Emptum morte velit longumque inmota moratur
Auctorem dubium certumque expromere funus.
Vix tamen haec:
'Acies utinam vesana Gigantum
Hanc dederit cladem! Levius communia tangunt.
Sed divae, multoque minus quod rere, sorores
In nostras (nimium!) coniuravere ruinas.
Insidias superum, cognatae vulnera cernis
Invidiae. Phlegra nobis infensior aether.
'Florebat tranquilla domus; nec limina virgo
Linquere nec virides audebat visere saltus
Praeceptis obstricta tuis. Telae labor illi;
Sirenes requies. Sermonum gratia mecum,
Mecum somnus erat cautique per atria ludi:
Cum subito (dubium quonam monstrante latebras
Rescierit) Cytherea venit suspectaque nobis
Ne foret, hinc Phoeben comites, hinc Pallada iunxit.
Protinus effuso laetam se fingere risu

Nec semel amplecti nomenque iterare sororis
Et dura de matre queri, quae tale recessu
Maluerit damnare decus vetitamque dearum
Colloquio patriis procul amandaverit astris.
Nostra rudis gaudere malis et nectare largo
Instaurare dapes. Nunc arma habitumque Dianae
Induitur digitisque attemptat mollibus arcum,
Nunc crinita iubis galeam, laudante Minerva,
Implet et ingentem clipeum gestare laborat.
    'Prima Venus campos Hennaeaque rura maligno
Ingerit adflatu. Vicinos callida flores
Ingeminat meritumque loci velut inscia quaerit
Nec credit, quod bruma rosas innoxia servet,
Quod gelidi rubeant alieno germine menses
Verna nec iratum timeant virgulta Booten.
Dum loca miratur, studio dum flagrat eundi,
Persuadet; teneris heu lubrica moribus aetas!
Quos ego nequidquam planctus, quas inrita fudi
Ore preces! Ruit illa tamen confisa sororum
Praesidio; famulae longo post ordine Nymphae.
    'Itur in aeterno vestitos gramine colles
Et prima sub luce legunt, cum rore serenus
Albet ager sparsosque bibunt violaria sucos.
Sed postquam medio sol altior institit axi,
Ecce polum nox foeda rapit tremefactaque nutat
Insula cornipedum pulsu strepituque rotarum.
Nosse nec aurigam licuit: seu mortifer ille
Seu Mors ipsa fuit. Livor permanat in herbas;
Deficiunt rivi; squalent rubigine prata
Et nihil adflatum vivit: pallere ligustra,
Expirare rosas, decrescere lilia vidi.
Vt rauco reduces tractu detorsit habenas,
Nox sua prosequitur currum, lux redditur orbi.
Persephone nusquam. Voto rediere peracto
Nec mansere deae. Mediis invenimus arvis

---

220 Hennaeaque] *Parrhasius;* ethneaque.

Exanimem Cyanen: cervix redimita iacebat
Et caligantes marcebant fronte coronae.
Adgredimur subito et casus scitamur eriles
(Nam propior cladi steterat): quis vultus equorum?
Quis regat? Illa nihil, tacito sed laesa veneno
Solvitur in laticem: subrepit crinibus umor;
Liquitur in roremque pedes et brachia manant
Nostraque mox lambit vestigia perspicuus fons.
Discedunt aliae. Rapidis Acheloides alis
Sublatae Siculi latus obsedere Pelori
Accensaeque malo iam non impune canoras
In pestem vertere lyras: vox blanda carinas
Adligat; audito frenantur carmine remi.
Sola domi luctu senium tractura relinquor.'

Haeret adhuc suspensa Ceres et singula demens
Ceu nondum transacta timet; mox lumina torquens
Vultu ad caelicolas furiato pectore fertur.
Arduus Hyrcana quatitur sic matre Niphates,
Cuius Achaemenio regi ludibria natos
Advexit tremebundus eques: fremit illa marito
Mobilior Zephyro totamque virentibus iram
Dispergit maculis nimiumque hausura profundo
Ore virum vitreae tardatur imagine formae.

Haud aliter toto genetrix bacchatur Olympo
'Reddite' vociferans. 'Non me vagus edidit amnis;
Non Dryadum de plebe sumus. Turrita Cybebe
Me quoque Saturno genuit. Quo iura deorum,
Quo leges cecidere poli? Quid vivere recte
Proderit? En audet noti Cytherea pudoris
Ostentare suos post Lemnia vincula vultus.
Hos animos bonus ille sopor castumque cubile
Praebuit? amplexus hoc promeruere pudici?
Nec mirum, si turpe nihil post talia ducit.
Quid vos expertes thalami? tantumne relictus
Virginitatis honos? tantum mutata voluntas?

---

271 Cybebe] cybele.

Iam Veneri iunctae, sociis raptoribus, itis?
O templis Scythiae atque hominem sitientibus aris
Vtraque digna coli! Tanti quae causa furoris?
Quam mea vel tenui dicto Proserpina laesit?
Scilicet aut caris pepulit te, Delia, silvis
Aut tibi commissas rapuit, Tritonia, pugnas.
An gravis eloquio? vestros an forte petebat
Importuna choros? Atqui Trinacria longe,
Esset ne vobis oneri, deserta colebat.
Quid latuisse iuvat? Rabiem livoris acerbi
Nulla potest placare quies.'
His increpat omnes
Vocibus. Ast illae (prohibet sententia patris)
Aut reticent aut nosse negant responsaque matri
Dant lacrimas. Quid agat? Rursus se victa remittit
Inque humiles devecta preces:
'Ignoscite, si quid
Intumuit pietas, si quid flagrantius actum,
Quam miseros decuit. Supplex miserandaque vestris
Advolvor genibus: liceat cognoscere sortem.
Hoc tantum liceat: certos habuisse dolores.
Scire peto, quae forma mali; quamcumque dedistis
Fortunam, sit nota: feram fatumque putabo,
Non scelus. Adspectum, precor, indulgete parenti;
Non repetam. Quaesita manu securus habeto
Quisquis es; adfirmo praedam; desiste vereri.
Quodsi nos aliquo praevenit foedere raptor,
Tu certe, Latona, refer: confessa Diana
Forte tibi. Nosti quid sit Lucina, quis horror
Pro genitis et quantus amor, partusque tulisti
Tu geminos: haec una mihi. Sic crine fruaris
Semper Apollineo, sic me felicior aevum
Mater agas.'
Largis tunc imbribus ora madescunt.
'Quid? tantum dignum fleri dignumque taceri?
Hei mihi, discedunt omnes. Quid vana moraris
Vlterius? non bella palam caelestia sentis?

Quin potius natam pelago terrisque requiris?
Accingar lustrare diem, per devia rerum
Indefessa ferar. Nulla cessabitur hora,
Non requies, non somnus erit, dum pignus ademptum
Inveniam, gremio quamvis mergatur Hiberae
Tethyos et Rubro iaceat vallata profundo.
Non Rheni glacies, non me Riphaea tenebunt
Frigora; non dubio Syrtis cunctabitur aestu.
Stat finem penetrare Noti Boreaeque nivalem
Vestigare domum; primo calcabitur Atlas
Occasu facibusque meis lucebit Hydaspes.
Impius errantem videat per rura, per urbes
Iuppiter; extincta satietur paelice Iuno.
Insultate mihi, caelo regnate superbi,
Ducite praeclarum Cereris de stirpe triumphum!'
    Haec fatur notaeque iugis inlabitur Aetnae
Noctivago taedas informatura labori.
    Lucus erat prope flumen Acin, quod candida praefert
Saepe mari pulchroque secat Galatea natatu,
Densus et innexis Aetnaea cacumina ramis
Qua licet usque tegens. Illic posuisse cruentam
Aegida captivamque pater post proelia praedam
Advexisse datur. Phlegraeis silva superbit
Exuviis totumque nemus victoria vestit.
Hic patuli rictus et prodigiosa Gigantum
Tergora dependent, et adhuc crudele minantur
Adfixae truncis facies, inmaniaque ossa
Serpentum passim cumulis exanguibus albent,
Et rigidae multo suspirant fulmine pelles;
Nullaque non magni iactat se nominis arbor:
Haec centumgemini strictos Aegaeonis enses
Curvata vix fronde levat; liventibus illa
Exultat Coei spoliis; haec arma Mimantis
Sustinet; hos onerat ramos exutus Ophion.
Altior at cunctis abies umbrosaque late
Ipsius Enceladi fumantia gestat opima,
Summi terrigenum regis, caderetque gravata

Pondere, ni lassam fulciret proxima quercus.
Inde timor numenque loco, nemorisque senectae
Parcitur, aetheriisque nefas nocuisse tropaeis.
Pascere nullus oves nec robora laedere Cyclops
Audet et ipse fugit sacra Polyphemus ab umbra.
Non tamen hoc tardata Ceres. Accenditur ultro
Relligione loci vibratque infesta securim
Ipsum etiam feritura Iovem: succidere pinus
Aut magis enodes dubitat prosternere cedros
Exploratque habiles truncos rectique tenorem
Stipitis et certo pertemptat brachia nisu.
Sic, qui vecturus longinqua per aequora merces
Molitur tellure ratem vitamque procellis
Obiectare parat, fagos metitur et alnos
Et varium rudibus silvis accommodat usum:
Quae longa est, tumidis praebebit cornua velis;
Quae fortis, clavo potior; quae lenta, favebit
Remigio; stagni patiens aptanda carinae.
Tollebant geminae capita inviolata cupressus
Caespite vicino: quales non rupibus Idae
Miratur Simois, quales non divite ripa
Lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes.
Germanas adeo credas; sic frontibus aequis
Adstant et socio despectant vertice lucum.
Hae placuere faces. Pernix invadit utramque
Cincta sinus, exerta manus, armata bipenni
Alternasque ferit totisque obnixa trementes
Viribus impellit. Pariter traxere ruinam
Et pariter posuere comas campoque recumbunt,
Faunorum Dryadumque dolor. Complectitur ambas,
Sicut erant, alteque levat retroque solutis
Crinibus ascendit fastigia montis anheli
Exuperatque aestus et nulli pervia saxa
Atque indignantes vestigia calcat harenas:
Qualis pestiferas animare ad crimina taxos
Torva Megaera ruit, Cadmi seu moenia poscat
Sive Thyesteis properet saevire Mycenis:

Dant tenebrae manesque locum plantisque resultant
Tartara ferratis, donec Phlegethontis ad undam
Constitit et plenos excepit lampade fluctus.
   Postquam perventum scopuli flagrantis in ora,
Protinus arsuras aversa fronte cupressus
Faucibus iniecit mediis lateque cavernas
Texit et undantem flammarum obstruxit hiatum.
Compresso mons igne tonat claususque laborat
Mulciber: obducti nequeunt exire vapores.
Coniferi micuere apices crevitque favillis
Aetna novis stridentque admisso sulphure rami.
Tum, ne deficerent tantis erroribus, ignes
Semper inocciduos insopitosque manere
Iussit et arcano perfudit robora suco,
Quo Phaethon inrorat equos, quo Luna iuvencos.
   Iamque soporiferas nocturna silentia terris
Explicuere vices: laniato pectore longas
Inchoat illa vias et sic ingressa profatur:
   'Non tales gestare tibi, Proserpina, taedas
Sperabam; sed vota mihi communia matrum
Et thalami festaeque faces caeloque canendus
Ante oculos hymenaeus erat. Sic numina fatis
Volvimur et nullo Lachesis discrimine saevit?
Quam nuper sublimis eram quantisque procorum
Cingebar studiis! Quae non mihi pignus ob unum
Cedebat numerosa parens! Tu prima voluptas,
Tu postrema mihi; per te fecunda ferebar.
O decus, o requies, o grata superbia matris,
Qua gessi florente deam, qua sospite numquam
Inferior Iunone fui: nunc squalida, vilis.
Hoc placitum patri. Cur autem adscribimus illum
His lacrimis? Ego te, fateor, crudelis ademi,
Quae te deserui solamque instantibus ultro
Hostibus exposui. Raucis secura fruebar
Nimirum thiasis et laeta sonantibus armis

399 stridentque] *Birtius;* strident.

Iungebam Phrygios, cum tu raperere, leones.
Accipe quas merui poenas. En ora fatiscunt
Vulneribus grandesque rubent in pectore sulci.
Inmemor en uterus crebro contunditur ictu.
'Qua te parte poli, quo te sub cardine quaeram?
Quis monstrator erit? quae me vestigia ducent?
Qui currus? ferus ipse quis est? terraene, marisne
Incola? Quae volucrum deprendam signa rotarum?
Ibo, ibo quocumque pedes, quocumque iubebit
Casus; sic Venerem quaerat deserta Dione.
'Efficietne labor? Rursus te, nata, licebit
Amplecti? Manet ille decor, manet ille genarum
Fulgor? an infelix talem fortasse videbo,
Qualis nocte venis, qualem per somnia vidi?'
Sic ait et prima gressus molitur ab Aetna
Exitiique reos flores ipsumque rapinae
Detestata locum sequitur dispersa viarum
Indicia et pleno rimatur lumine campos
Inclinatque faces. Omnis madet orbita fletu;
Omnibus admugit. Quocumque it in aequore, fulvis
Adnatat umbra fretis extremaque lucis imago
Italiam Libyamque ferit: clarescit Etruscum
Litus et accenso resplendent aequore Syrtes.
Antra procul Scyllaea petit canibusque reductis
Pars stupefacta silet, pars nondum exterrita latrat.

FRAGMENTVM INCERTVM INCERTAE SEDIS.

Rus istud pretio constat . . . . . vili.

CARMINVM MINORVM APPENDIX VEL SPVRIA VEL SVSPECTA CONTINENS.

I. (C.)

IN SIRENAS.

Dulce malum pelago Sirenae volucresque puellae
Scyllaeos inter fremitus avidamque Charybdin
Musica saxa fretis habitabant: dulcia monstra,
Blanda pericla maris, terror quoque gratus in undis.
Delatis licet huc incumberet aura carinis
Implessentque sinus venti de puppe ferentes,
Figebat vox una ratem. Nec tendere certum
Delectabat iter reditus, otiumque iuvabat,
Nec dolor ullus erat: mortem dabat ipsa voluptas.

II. (CI.)

LAVS HERCVLIS.

Pieridum columen, cuius Parnasia magno
Numine templa sonant, Phoebe, precor, huc age laeto
Tecum cuncta choro. Penetralia sancta sororum
Et nova Castalios latices per rura petentem
Hippocrenaeon victorem siste refotum
Mente faveque. Tuam non nunc novus advena turbam
Ingredior, laurusque gerens et florea sertis
Tempora vincta tuis, doctorum munera vatum,
Testor adhuc veteres quamvis desuetus honores.
Alcides mihi carmen erit, Romana Tonantis

II 5 siste refotum] *Birtius;* sistere fontem. 6 Mente faveque] *idem;* Me fameque.

Progenies, dignus credi post viscera numen
Cui super inmensos invicti roboris aestus
Nec nasci potuisse vacat: nam lucis in ipsis,
Inclite, primitiis tardo vix editus ortu
Fecisti de patre fidem. Sed cur mihi lentis
Ludis adhuc, Cirrhaee, modis tenerumque resultans
Luxuriante leves impellis pollice chordas?
Pone habitum, quo molle canis, et frondis amatae
Linque nemus mollique exutus tempora lauro
Populea mecum carmen luctare sub umbra.
    Iam grave plus etiam, quam ventris tempora vellent,
Alcmenam tendebat onus. Sed regia Iuno
Impedit et partus prohibet nascique vetabat,
Vt metus ipse deum monstret; nec vivida caeli
Semina mortales norunt sentire latebras
Nec possunt sufferre moras. Datur inde novercae
Materies; gravibusque odiis augmenta ministrat,
Quod vinci coepisse pudet.
                                        Mox improba binos
In tua membra iubet, dum nasceris, ire dracones.
Incumbunt celeres illi, squamosaque iussus
Armat colla furor, nec, quamvis maxima tractu,
Tardata spiris sequitur pars cetera pectus;
Tristis Tartarea vibratur sibilus aura;
Morte rubent oculi, trifidisque horrentia linguis
Ora sonant, nigrumque fremens levat ira venenum.
    Quid nunc invictis fraudes innectere fatis,
Caelicolum regina, iuvat? cur obicis angues,
Cur parvo geminos? Anne unum posse necari
Iam strato Pythone times? Licet omnia mundi
Monstra voces ipsamque armes serpentibus hydram,
Defendet natura deum patremque probabit, 41
Quod non vis constare, Iovem.
                                                Iamque inrita taetri

12 Cui super] *Livineius;* cui semper. 32 Tardata] *Riese;* tardatam.

Iussa parant implere angues miseroque furore
In sua fata tument. Cernit tua membra petentes
Horrescitque parens; numen quae ignara creasset,
Mortali pietate timet. Nil, sancta, superbae
Paelicis insidias caelo modo freta tremescas,
Neve haec monstra tibi faciant, Alcmena, pavorem.
Sic mater potes esse dei. Iam tolle serenum
Laeta animum tantoque libens haec adspice vultu,
Vt deceat genuisse Iovem. Depone pavorem
Indignum partu. Natum quae exemplar habebat?
Cui metuis, nihil ipse timet. Nam numine recto
Ridebas tu, dive, truces animosque superbos
De genitore tenes, votisque aptissimus orbis
Gaudebas tantum iam tum meruisse novercam:
Corripis exiguis mox grandia guttura palmis
Et quamvis teneri cogens in brachia pondus
Corripis impressos relevans tellure dracones.
    Efferat aetherium, quantum volit, orbis in axem
Latoidas verosque probet sua fabula divos,
Quod Delo iam stare licet. Non aequa laborum
Gloria, nec parili serpentes sorte necarunt:
Illi unum ferro; geminos inermis et unus!
    His coeptis non ulla parat cunabula partus,
Dive, tibi; sed cum totis iam bruma rigeret
Imbribus et solidis haererent flumina lymphis,
Nudum praegelidis durando firmat in undis.
Vtque rudes primo temptasti robore gressus,
Frondosae deserta vagus penetralia silvae
Secura iam matre petis telisque tremendis
Ludis et aerias adducto deicis arcu
Aut funda violentus aves noctemque sub astris
Exigis et puram fractis bibis amnibus undam.
    Inmanem interea Nemeae per lustra leonem
Ipsa Chimaeraea cretum de gente noverca

---

45 numen quae] *scripsi;* numenque, nomenquę. 59 relevans] *Birtius;* liuens.

In tua depastis armabat vota iuvencis,
Augebatque fero vires rabiemque iuvabat
Naturam minus esse putans. Quantaque virorum
Funera, quam multos stravit cum dentibus apros!
Non illum magnae viduatis moenibus urbes
Armorum fregere minis, Martique domando
Adsuetas morsu fudit graviore catervas.
Hunc gravis Eurystheus (nam te, quo cuncta levares,
Imperium duri voluit sufferre tyranni
Sic mundo Fortuna favens), hunc sternere leto
Imperat. Tum (nullum virtus reticenda per aevum
Dignaque sidereos post membra intrare recessus!)
Posse mori quam vile putas! Namque impiger ultro
Vadis inmensae scrutatus invia silvae;
In nova sanguineos armantem vulnera rictus
(Admonita feritate iubas visuque cruentus
Excussis movet arma toris dubiumque residens
Infremit) invadis trepidum solisque lacertis
Grandia corripiens eluso guttura morsu
Imbellem fractis prosternis faucibus hostem;
Quin et flavicomis radiantia tergora villis
Ceu spolium fuso victor rapis. Emicat omnis
In laudes mox turba tuas longoque relicta
Currit in arva metu. Iuvat ire et libera rura
Defensosque videre locos silvamque iuvencis
Iam facilem et nulli resonantes fletibus agros.
　Maenalium petis inde nemus fletamque colonis
Arcadiam et raro steriles iam robore silvas.
Namque hic inmensa membrorum mole cruentus
Indomitus regnabat aper soloque tremendus
Corpore lunatis fundebat dentibus ornos
Sternebatque suis lugentia rura colonis.
Horrebant rigidis nigrantia corpora saetis
Duratosque armos scopulis totosque per artus
Difficilis potuisse mori. Non spicula in illum
Nodosumve rapis gravato pondere robur.
Armati viduatur honos; nec vulnera virtus

Exemplo tibi facta timet. Iamque adripis ultro
Spumantem cogisque diem sufferre tuendo
Atque supinando mirantem lumina vinci
Argolici victor portas sub tecta tyranni.
Fama celer toto victorem sparserat orbe,
Auxiliumque dei poscebat Creta crudeli
Victa malo. Taurus medio nam sidere lunae
Progenitus Dictaea Iovis possederat arva.
Fulmen ab ore venit, flammisque furentibus ardet
Spiritus, et terram non caeli flamma perurit,
Sed flatus monstri: dextro iam Siria cessent
Sidere solque, licet glaciali frigore victor,
Abstrusum mundo claudat iubar, aurea condens
Lumina, et ignifluo stupefactus in orbe tepescat.
Aestus habet Cretam. Pereunt silvaque lacusque
Graminaque et fontes sacri, montesque perurit
Flamma ferox. Idam superis spectantibus ignis
Dissipat, et magno cunabula grata Tonanti
Igne suo monstrum, si fas est dicere, vincit.
Tandem fama celer Dictaea ad litora magnum
Duxerat Alciden: cum taurum dira minantem
Accipit et saevum cornu flammasque vomentem
Corripit atque artus constringens fortibus ulnis
Ignifluos flatus animamque in pectore clausit.

III a.

DE DVLCIO.

Nectareo muro dulces cinguntur harenae.

III b.

DE DVLCIO.

Suave tibi nomen; sed si te talia tangunt,
Moribus atque animo postea dulcis eris.

IV. (LXXI.)

DE ZONA MISSA AB EADEM ARCADIO AVGVSTO.

Stamine resplendens et mira textilis arte
  Balteus alipedis regia terga ligat
Quem decus Eoo fratri pignusque propinqui
  Sanguinis Hesperio misit ab orbe soror.
Hoc latus adstringi velox optaret Arion,
  Hoc proprium vellet cingere Castor equum.

V.

EPITHALAMIVM LAVRENTII.

In primis te, sponse, precor: patiare canentem;
Teque, puella, magis: tacito mihi carmine parcas.
Scimus enim, scimus vobis nunc carmina nostra
Doctiloquique etiam linguam solidare Maronis.
Sed breviter strictimque duos dicemus amantes,
Ma[te]ria [at]qu[e li]cet plus quaerat, pauca loquemur.
  Principio generis simili vos stirpe creatos
Florenti Florique patrum sat nomina produnt.
Matribus et pariter respondet fetus uterque:
Nam decuit Mariam sapientem fundere [natam
Calliopenque simul iuvenem proferre to[gatum.
O similes multumque pares! Te prima iuventus
Insignem vegetumque tenet; nam nuper [opertus
Flore genas plenaque decens lanugine malas
Mollia votifero dempsisti vellera ferro.
Egregio fulges cultu totusque decorus,
Ex facie mores patriamque ex nomine pandens:
Nam quae primates quondam genuere Latinos
Antiquaeque urbi proprium tribuere vocamen,
Dant tibi, Laurenti, Laurentes nomina Nymphae.

---

8 patrum] *Hauptius;* patris. produnt] *Riesius;* prodet. 14 Flore genas] *Jecpius;* Florigenas. 17 Ex] *Birtius;* Et.

Quid memorem mores iuvenili in corde seniles
Atque Ithacum ingenium Romana fervere lingua?
Tu fora, tu leges celebras sanctumque tribunal
Promptaque impavidus tu suetus dicere dextra.
Te insontes palmam semper tenuere patrono,
Te contra adstantem semper timuere nocentes.
Prorsus habes iuvenis totum quod Tullius auctor
Causidicos retinere iubet: nam, fultus utroque,
Vir bonus es nimium, fandi pariterque peritus.
    Ad te nunc breviter (nam sic te velle putamus)
Verba, puella, feram, pulchro formosa colore.
Lilia ceu niteant rutilis commixta rosetis,
Sic rubor et candor pingunt tibi florida vultus.
Denique miramur quod colla monilia gestant;
Ex umeris frustra phaleras imponis eburnis.
Non tibi nam gemmae, sed tu das lumina gemmis,
Atque alias comit, per te componitur aurum.
Ips]a loqui, scriptique tenax veloxque legendi,
Scis] tamquam talis fueris praesaga mariti
Et] Musea tuis insedit cura medullis.
Nec minus in propriis studium: nam vellera lanae
Textilibus calathis semper tractare perita
Inque globos teretes coeuntia volvere pensa
Compositas tenui suspendis stamine telas,
Quas cum multiplici frenarint licia gressu
Traxeris et digitis cum mollia fila gemellis,
Serica Arachneo densentur pectine texta
Subtilisque seges radio stridente resultat.
    Sed iam sufficiat de magnis pauca locutum,
Nec sinit hoc tempus, totas nunc pandere laudes.
Quin magis, o pueri, vosque exaudite, puellae,
Quas optare pares thalamos taedasque iugales

---

22 Ithacum] *Birtius;* Ithalum, Italum. 29 pariterque] *Heinsius;* patqꝫ. 30 Ad] At. 43 volvere] *Buechelerus;* vellera. 45 frenarint] *Muellerus;* frenarunt. 47 Arachneo] araneo.

Sensibus ex imis suspiria ducta fatentur.
Consertas prensate manus magnumque per orbem
Dextra liget laevam. Festos celebrate hymenaeos
Ac, modulante melos pariter caesoque pavinto,
Cum pede vox resonet: persultent atria larga,
Quae virides cingunt hederae laurique coronant
Votigerique ignes, stellantia lumina, complent.
Tympana, chorda simul symphonia, tibia, buxus,
Cymbala, bombylium cornus et fistula, sistrum,
Quaeque per aeratas inspirant carmina voces,
Vmida folligenis exclament organa ventis.
    Surge age iam iuvenis: dextram complectere sponsae.
Tuque puella caput niveo velamine tecta
Non cunctante gradu gressum comitare mariti.
Teque etiam paucis moneamus, pronuba, verbis.
    Cum fuerit ventum ad thalamos primumque cubile,
Sit tibi cura vigens innoxia reddere membra
Virginis, ut totum, quod possit laedere, demas.
Nullum sit capiti quo crinis comitur aurum
Nec collo maneant, nisi quae sunt levia, fila
Anulus et digitis tollatur mollibus asper
Ac niveos auro propera spoliare lacertos,
Ne, dum par ludunt atque oscula dulcia iactant
Exercentque toris Veneris luctamen anhelum,
Cuncta per amplexus foedentur membra mariti
Atque invita viri maculet quae diligit ora.
    Ite pares tandemque toro recubate potito.
Mellea tunc roseis haerescant basia labris
Et compressa suis sudet per pectora membris
Per] niveosque umeros collumque per os[que marita:
Dextera cervicem roseam subiecta retentet
Turgentesque simul constringat laeva papillas.

---

61 bombylium] *Birtius;* bambilium. 63 folligenis] *Burmannus;* folligeris. exclament] *Wernsdorfius;* exclamant. ventis] *Muellerus;* vocis. 75 Ne] Nec. par ludunt] *Birtius;* faro ludŭ. 81 sudet per] *Birtius;* insudent.

Vivite felices quam longaque carpite saecla.
Vivite concordes, donec premat una senectus
Ambo et] vestra habeant natorum vota nepotes.

VI.

DE LIBERALIBVS.

Lenaee vitisator Bromie Semeleie Bacche
Thyrsitenens bimater trieterice Nysie Liber,
Flos Ariadnaee, Corybantice laete Thyoneu,
Da reditum nobis: sic totis dulcia rivis
Musta fluant spumetque cavis vindemia labris.

VII.

LAVS MARTIS.

Mars, pater armorum, fortissime belligerator,
Esto volens mitis facilis deus, esto benignus:
Sic tibi post pugnas et pastos sanguine campos
Amplexus tribuat vincli secura Cythere.
Tu crista galeaque rubes, tu pulcher in aere;
Incutis e vultu radiantia lumina ferro.
Te thorax galeaque tegunt, non quo tibi terror
Hostilis subeat, sed quod decor exit ab armis.
Tu cum pulsatum clipei concusseris orbem,
Inmugit mundus, tellus tremit, aequora cedunt.
Da nobis reditum. Patriam repetamus ovantes:
Sic tibi lascivae celebrentur in urbe kalendae.

VIII.

DE IVNONALIBVS.

Iuno] poli domina, cui vincla iugalia curae,
Supremi caeli regis coniunxque sororque,
Da reditum nobis: sic regnum transeat orbis . . . .

VI 3 Corybantice] *Buechelerus;* coriatice. 5 musta] *Riesius;* musa. VIII 3 Da] *L. Muellerus;* det.

IX. (XCIII.)

DE HIPPOPOTAMO ET CROCODILO.

Vtraque fecundo nutritur belua Nilo,
  Quaeque vorat morsu quaeque sub ore fremit.

X. (XCIV.)

DE AQVILA QVAE IN MENSA DE SARDONYCHE LAPIDE ERAT.

Mensa coloratis aquilae sinuatur in alis,
Quam floris distinguit honos, similisque figura
Texitur: implumem mentitur gemma volatum.

XI.

DE ISIDIS NAVIGIO.

Isi, o fruge nova quae nunc dignata videri
  Plena nec ad Cereris munera poscis opem
(Nam tu nostra dea es nec te deus ipse tacendi
  Abnegat expertus, quis tua vela ferat;
Namque tibi Zephyrus favet ac Cyllenius ales):
  Ne nostra referas de regione pedem.

XII.

DE LAVACRO.

Qui splendere cupis claro tenuique lavacro,
Pontica succedas in balnea nobilis undae,
Quam nec Alexandri mater sub sole cadenti
Emeruit (non si varia se aspergine Gai
Effundat per aperta latex e sedibus imis
Cum Syrio unguento), semper cui roscidus umor.
Hic femora et suras et brachia molliter ambit
Et rigat in pluviam sensimque ad colla resultans

XII 4 Gai] Caii.

Tangit odore levi et grato spiramine nares
Lenis et externas admittere nescius artes.
Huc ades o Florens et festa luce relaxa
Mentis onus nebulasque fuga, quae frontis honorem.....

XIII.

DE VINALIBVS.

Non tibi vina placent, o insanabilis hospes?
Nec mens est Thebana tibi, licet aggere celso
Dircaeae rupis dicas fluxisse parentes?
Vertice de Nysae per rura et nostra Lyaeus
Transiit implevitque vias nigrantibus uvis.
Musta siti posuit pater, et non tempore ab illo
Desierant haec sacra coli vatumque sonoro
Carmine Mincius et strepuit circumsita ripa
Fluminis Etrusci quem non aequabit Orontes.

XIV.

DE CYTHERA.

Forte erat Aurorae tempus Solisque quadriga
Fecerat et ventum et sonitum per nobile marmor
Adstantis pueri, cum te, mea bella Cythere,
Adspicio venientem et tu mea limina grato
Introitu dignata rosas et lenis amomi
Delicias miras tecum adlicis, unde secutae
Palladis et frondes nulliusque inscia laurus.
Atria nostra virent, et agunt in limine primo
Radicem platani; ad portam venit arbutus ipsam.
Felix multa arbos, imitans miracula Pindi
Quae non delebit livor nec sera vetustas.
O iucunda nimis, tenui quae visa poetae,
Dum credis vitium non auscultare Camenis.

XIII 6 siti] *Birtius;* sibi.

XV.

DE CEREO.

Flora venit. Quae Flora? dea. An de gente Latina?
  Non reor; at Chloris dicta per arva fuit.
Huius in adventum radiant de nocte lucernae;
  Nam nitet atque hilarat lumine cuncta suo.
Cerea materies apibus debetur amicis.
  Floribus atque hortis sit, precor, aequa meis
Non, ut mel rapiam, cuius non tangor amore,
  Sed cera in talem fiat ut alba diem.

XVI.

DE IRVNDINE.

periit.

XVII.

DE MERGO.

periit.

XVIII.

DE VITVLIS MARINIS.

periit.

XIX a.

DE PAVPERE SINGVLARI.

periit.

XIX b.

DE APE.

periit.

XX. (XCVIII.)

MEROBAVDIS LAVS CHRISTI.

Proles vera dei cunctisque antiquior annis,
Nunc genitus, qui semper eras, lucisque repertor
Ante tuae matrisque parens; quem misit ab astris
Aequaevus genitor verbumque in semina fusum

XIX a *hic titulus hoc loco inter* XVIII *et* XIX b *scriptus est in M catalogo; Birtius omisit; cf. eius praef. p. CLXIX.* XX 4 verbumque] *Birtius;* verbique.

Virgineos habitare sinus et corporis arti
Iussit inire vias parvaque in sede morari,
Quem sedes non ulla capit; qui lumine primo
Vidisti, quidquid mundo nascente crearas;
Ipse opifex, opus ipse tui, dignatus iniquas
Aetatis sentire vices et corporis huius
Dissimiles perferre modos hominemque subire,
Vt possis monstrare deum, ne lubricus error
Et decepta diu varii sollertia mundi
Pectora tam multis sineret mortalia saeclis
Auctorem nescire suum:
Te conscia partus
Mater et attoniti pecudum sensere timores.
Te nova sollicito lustrantes sidera visu
In caelo videre prius, lumenque secuti
Invenere magi. Tu noxia pectora solvis
Elapsasque animas in corpora functa reducis
Et vitam remeare iubes. Tu lege recepti
Muneris ad Manes penetras mortisque latebras
Inmortalis adis. Nasci tibi non fuit uni
Principium finisque mori, sed nocte refusa
In caelum patremque redis rursusque perenni
Ordine purgatis adimis contagia terris.
Tu solus patrisque comes, tu spiritus insons
Et toties unus triplicique in nomine simplex.
Quid, nisi pro cunctis, aliud quis credere possit
Te potuisse mori, poteras qui reddere vitam?

XXI. (XCIX.)

MIRACVLA CHRISTI.

Angelus adloquitur Mariam, quo praescia verbo
Concipiat salva virginitate deum.
Dant tibi Chaldaei praenuntia munera reges:
Myrrham homo, rex aurum, suscipe tura deus.

XX 9 tui] *Scaliger;* sui. 23 non] *Gesnerus;* nam.

Permutat lymphas in vina liquentia Christus,
  Quo primum facto se probat esse deum.
Quinque explent panes, pisces duo milia quinque
  Et deus ex parvo plus superesse iubet.
Editus ex utero caecus nova lumina sentit
  Et stupet ignotum se meruisse diem.
Lazarus e tumulo Christo inclamante resurgit
  Et durae mortis lex resoluta perit.
Nutantem quatit unda Petrum, cui Christus in alto
  Et dextra gressus firmat et ore fidem.
Exanguis Christi contingit femina vestem:
  Stat cruor in venis, fit medicina fides.
Iussus post multos graditur paralyticus annos
  (Mirandum) lectus portitor ipse sui.

XXII.

Marcus amans puerum natum mentitur amare
  Vultque pater dici nescius esse pater
Et pietate nefas et amorem velat amore.
  Se pietas umbram criminis esse dolet.
'Nate' dies audit, nox et torus audit 'amice',
  Et pro temporibus nomina mutat ei.
Stulte, quid ignaro non dicit Cynthia fratri?
  Ne credas nocti digna latere diem!

Qui pater est, huic filius est. A lumine primo
  Filius a thalamis incipit esse puer.

XXI 9 sentit] *Birtius;* sensit. XXII 5 torus] *Binetus;* totus. 9 lumine] *Patissonius;* limine.

CARMINA GRAECA.

Γιγαντομαχία.

Fr. I.

Εἴ ποτέ μοι κυανῶπιν ἐπιπλώοντι θάλασσαν
καὶ φρεσὶ θαμβήσαντι κυκώμενα βένθεα πόντου
εὔξασθαι μακάρεσσιν ἐσήλυθεν εἰναλίοισι,
φωνῆς δὲ πταμένης ἀνεμοτρεφὲς ἔσβετο κῦμα,
λώφησεν δ' ἀνέμοιο βοή, γήθησε δὲ ναύτης
ὀσσόμενος μεγάλοιο θεοῦ παρεοῦσαν ἀρωγήν·
ὣς καὶ νῦν δὴ Φοῖβε (σὺ γὰρ θεὸς ἔπλευ ἀοιδῆς)
εὔξομαι αὐδήεντα κατάπλοον εὐεπιάων.
ἵλαθι καί μευ ἄκουσον, ἐπεὶ σέθεν εὐμενέοντος
παυρότερον δέος ἐστὶν ἐπ' ἐλπίσι λωιτέρῃσιν.
ὣς γὰρ δὴ πέλαγος μὲν Ἀλεξάνδροιο πόληος
πάντοθεν ἐκτέταται, τὰ δὲ μυρία κύματα λαῶν
ὄρνυτ' ἐπ' ἀλλήλοισιν, ἐγὼ δέ τε δεινὸς ἀοιδὸς
μουσοπόλος ναύτης Ἑλικωνίδι νηὶ πιθήσας
ἰθύνω πρὸς ἄεθλα, φέρω δ' ἔπι φόρτον ἀοιδήν.
εἰ δὲ θεῶν βουλῇσιν ὑφ' ὑμείων ἐθελόντων
ἡμετέροις ὕμνοισιν ἐπιπνεύσειαν ἔπαινον

Fr. II.

εὐρὺν ἐς αἰθέρα πέμπε θεημάχον, ἡ δὲ ῥιφεῖσα
τέφρη γίνεται αἶψα συναντήσασα κεραυνῷ·
ἄλλος δ' Ἠελίοιο καταντίον ἵστατ', ἀπειλῶν

---

5 *λώφησεν*] *λώφησε.* 7 *δὴ Φοῖβε*] *Birtius; δή με.* *σὺ γὰρ*] *idem; σὺ γὰρ δή.* 13 *δέ τε*] *Koechly; δέ τοι.* 15 *ἰθύνω*] *idem; ἰθύνων.* 18 *ῥιφεῖσα*] *ῥιφθεῖσα.* 19 *γίνεται αἶψα*] *Schenkl; γίνεται.*

μαρψέμεναι, λοξῆσι φάος γλήνῃσι δεδοικώς,
τῷ δ' ἐφέηκ' ἄκριν, γλαυκὰς δ' ἐκάλυψεν ὀπωπάς·
νήφρονες, οὐδὲ μόθου τέλος ᾔδεσαν, ἀλλὰ πεσόντες
αὐταῖς αἷς φορέεσκον ἐτυμβεύοντο βολῇσι.
Διψήσας δὲ γίγας (πιέειν θέλε νήχυτον ὕδωρ)
τῆλε μάλ' ἐς ποταμὸν τάνυσεν πολυχανδέα δειρήν,
ἕλκε δὲ χεύματα πάντα κυλινδομένοιο ῥόοιο,
ἄχρι δὲ πηγάων ὑπεδέξατο μυρίον ὕδωρ
ἑσπόμενος προχοῇσιν ἀπολλυμένου ποταμοῖο.
ἄλλος δ' αὖ πρηνής τε πεσὼν ἐπὶ κύματα πόντου
πῖνεν ὑπὸ στομάτεσσι ποτόν· κελάρυζε δὲ λαιμὸς
Νηρέος ἁλμυρὸν οἶδμα δι' ἀνθερεῶνος ὁδεῦον.
πινομένου δὲ βυθοῖο καὶ ὕδατος ὀλλυμένοιο
γυμνώθη μέγα βένθος, ἐχερσώθη δὲ θάλασσα.
Κούρης δ' ἄντα δύω γλαυκώπιδος ἀτρυτώνης
γηγενέες μάρναντο· φέρεν δ' ὁ μὲν οὔρεος ἄκρην,
αὐτὰρ ὅ γ' ἠλίβατον πέτρην ἀνάειρε μεμαρπώς.
τοὺς δὲ θεὰ κατέπεφνε δορυσσόος οὐχ ἑνὶ πότμῳ·
τοῦ μὲν γὰρ στέρνοιο διήλασε μείλινον ἔγχος,
τῷ δ' ἄρα λάινον ἔργον ἐπ' ἀσπίδος ὀμφαλοέσσης
Γοργοῦς δεῖξε κάρηνον· ὁ δ' ὡς ἴδε γυῖα πεδηθεὶς
ᾗ φέρεν ἐν παλάμῃσιν ὁμοίιος ἵστατο πέτρῃ.
Κύπρις δ' οὔτε βέλος φέρεν οὔθ' ὅπλον, ἀλλ' ἐκόμιξεν
ἀγλαΐην· θεμένη γὰρ ἐπ' ὄμμασιν ἄγγελον αὐγὴν
πρῶτα μὲν ἀπλεκέας περόνῃ διεκρίνατο χαίτας
καὶ πλεκτὰς ἔσφιγξε πυκνῷ περιπλέγματι σειράς,
στίλβει δ' ὀφθαλμῶν ἐρατοὺς ὑπεγράψατο κανθούς,
λεπτὰς δ' εὐανέμοιο ῥαφὰς χαλάσασα χιτῶνος
πορφυρέων οὐ κρύπτεν ὑφ' εἵμασιν ἄνθεα μαζῶν
ὄμματος εἰς ἄγρην ὡπλισμένη· εἶχε γὰρ αὐτὴ

21 λοξῆσι] *M. Schmidt*; δόξης. 22 ἐφέηκ'] *Ludwich*; ἐφῆκ'. ἄκριν] *Birtius*; ἀκτῖνα. 26 τάνυσεν] τάνυσε. 28 ὑπεδέξατο] *Koechly*; ὑπεδέχετο. 29 ἑσπόμενος] *M. Schneider*; ἑσπόμενον. 32 Νηρέος] Νειερος. ὁδεῦον] *Koechly*; ὁδεύων. 40 ἐπ'] *idem*; ὑπ'. 43 οὔθ'] *Heinsius*; οὐχ. 45 διεκρίνατο] *Gesnerus*; διεκρίνετο. 46 ἔσφιγξε] ἔσφιξε. 48 λεπτὰς δ'] λεπτὰς. χιτῶνος] χιτῶνας. 49 οὐ] δ' οὐ. 50 ὡπλισμένη] *Heinsius*; ὡπλισμένην.

πλέγμα κόρυν, δόρυ μαζόν, ὀφρῦν βέλος, ἀσπίδα κάλλος,
ὅπλα μέλη, θέλγητρον ἐν ἄλγεσιν· εἰ δέ τις αὐτῇ
ὄμμα βάλοι, δέδμητο, βέλος δ' ἀπὸ χειρὸς ἐάσας
ὡς Ἄρεως αἰχμῇ τῇ Κύπριδος ὄλλυτο μορφῇ.
Καὶ τὸν μὲν θανάτου νέφος ἔννυεν· ἀλλὰ Τυφωεὺς
ὦρτο Ποσειδάωνος ἐναντία· τοῦ δὲ τριαίνῃ
στέρνα Ποσειδάων, Ζεὺς δ' ἤλασε κρᾶτα κεραυνῷ.
Ἐγκέλαδος δ' οὐ λῆγε μάχης, ἀνὰ δ' ἥρπασε νῆσον
πρόῤῥιζον πολέεσσιν ἐρειδομένην ὀρέεσσι,
δεινὰ δ' ἀπειλήσας Ζηνὸς κατέναντι βεβήκει,
στεῦτο δὲ γαῖαν ὅλην μὲν ἀναῤῥῆξαι κενεώνων,
ἄστρα δὲ συγχεῦαι, Ζηνὸς δὲ μέλαθρον ἐρύσσαι·
τοῖα δ' ἀπηπείλει. τῷ δὲ σθένος ὤρορε μήτηρ
ἡμὲν ἀνασχομένη φόνιον βέλος, ἠελίου τε
νῆσος ἀνερχομένη σκίασεν φάος, ἐν δέ τε νήσῳ
δένδρεα καὶ ποταμοὶ θῆρές τ' ἔσαν ὄρνιθές τε.
καὶ τότ' ἄνακτα θεῶν χόλος ἄσπετος ἐστυφέλιξε·
ῥῆξεν γάρ τετυφὼς νεφέλας σὺν τοῖς τε κεραυνοῖς
ἀσβέστους πυρόεντας ἐπ' Ἐγκελάδῳ χέεν ὄμβρους
(ἤθελ' ἀμαλδύνειν)· ὁ δὲ μεσσόθεν ἔνθορε πόντου
αἰθόμενος, τῷ δ' ἀμφὶ περιζείουσα θάλασσα
δεινὸν παφλάζεσκε κυκωμένη ὡς περὶ Θήρας·
οὐδὲ Κρονίων λῆγε, Λυκαονίης δ' ἀπὸ γαίης
πέτρον ἀποῤῥήξας ὀλοῷ ἐπέθηκε γίγαντι
ἄσχετα μηνιόων· ἐπὶ δ' αὐτῷ νῆσος ὄρουσεν,
ἣν αὐτὸς προέηκεν ἐς οὐρανόν· [ἀμφότερον δὲ
καὶ πυρὶ καὶ νούσῳ στυγεροὺς τείρουσι γίγαντας].

---

55 ἔννυεν] *Ludwich;* ἔντυεν. 57 Ζεὺς δ'] *Koechly;* Ζεὺς. κρᾶτα] *idem;* κάρτα. 62 ἄστρα] *Koechly;* ἄστυ. 63 τοῖα δ' ἀπηπείλει] *idem;* τοιὰ δὲ ἐπηπείλει. 64 φόνιον] *Schenkl;* φοίνιον. 65 σκίασεν] σκίασε. 68 τετυφὼς] *Birtius;* τε πυρὸς. 69 πυρόεντας] *Koechly;* πυρόεντος. 70 ἔνθορε] *idem;* ἔκθορε. 72 ὡς περὶ Θήρας] *Buechelerus;* περὶ θῆρας. 73 δ' ἀπὸ] *Koechly;* ἀπὸ. 74 πέτρον] πέτραν. 75 νῆσος] *Koechly;* νοῦσος. 76 ἐς] *Iriarte;* εἰς τὸν.

EPIGRAMMATA.

I. (LXV.)

Ἵλαθί μοι φίλε Φοῖβε· σὺ γὰρ θοὰ τόξα τιταίνων
ἐβλήθης ποτ' Ἔρωτος ὑπ' ὠκυπόροισιν ὀιστοῖς.

II. (LXVII.)

Εἰς δοῦλόν τινα τυφθέντα παρ' αὐτοῦ διὰ τὸ μὴ ἐπιδοῦναι σέλλιον ἐν ἀκροάσει.

Ἕδρην χαλκεόπεζον ἐπὶ προθύροις Ἑλικῶνος
εἱστήκει θεράπων τις ὑπὲρ νώτοιο μεμαρπὼς
οὐδ' ἔθελεν μογέοντι πορεῖν ἐπίβαθρον ἀοιδῆς·
τοὔνεκά μευ θώρηξεν ἰὸν πολύμητις ἀνάγκη.

III. (LXVI.)

Εἰς μιμάδα γηράσασαν καὶ καλλωπιζομένην ἤγουν ἀλειφομένην τὰ τῶν γυναικῶν μαγγανεύματα.

Μαχλὰς εὐκροτάλοισιν ἀνευάζουσα χορείαις
δίζυγα παλλομένοισι τινάγμασι χαλκὸν ἀράσσει,
τῆς μὲν ὑποκλέπτων πολιὴν τρίχα γείτονα Μοίρης
ἠλεμάτοις ἀκτῖσι χαράσσεται ὄμματος αὔρη,
ψευδόμενον δ' ἐρύθημα κατέγραφεν ἄχροος αἰδὼς
ἀγλαΐῃ στέψασα νόθῃ κεκαλυμμένα μῆλα.

IV. (LXIII.)

Εἰς κρύσταλλον ἔνδον ὕδωρ ἔχουσαν.

Χιονέη κρύσταλλος ὑπ' ἀνέρος ἀσκηθεῖσα
δεῖξεν ἀκηρασίοιο παναίολον εἰκόνα κόσμου,
οὐρανὸν ἀγκὰς ἔχοντα βαρύκτυπον ἔνδοθι πόντον.

I 2 ποτ'] *Birtius;* ὑπ'. II 1 χαλκεόπεζον] *Brunckius;* χαλκεόπεζαν.

V. (LXIV.)

Εἰς τὸ αὐτό.

Εἴπ᾽ ἄγε μοι, κρύσταλλε, λίθῳ πεπυκασμένον ὕδωρ
τίς πῆξεν Βορέης; ἢ τίς ἔλυσε Νότος;

VI. (XCVI.)

Εἰς τὸν σωτῆρα.

Ὦ πυρὸς ἀενάοιο σοφὴν ὠδῖνα φυλάσσων
ἐμβεβαὼς κόσμοιο παλινδίνητον ἀνάγκην
Χριστὲ θεοῤῥήτοιο βίου φυσίζοε πηγή
πατρὸς ἀσημάντοιο θεοῦ πρωτόσπορε φωνή,
ὃς μετὰ μητρῴων τοκετῶν ἐγκύμονα φόρτον
καὶ γόνον αὐτοτέλεστον ἀνυμφεύτων ὑμεναίων
στήσας Ἀσσυρίης γενεῆς ἑτερόφρονα λύσσαν
ὄργια δ᾽ εἰδώλων κενεῶν ψευδώνυμα λύσας
αἰθέρος ἀμφιβέβηκας ἐφ᾽ ἑπτάζωνον ὀχῆα
ἀγγελικαῖς πτερύγεσσιν ἐν ἀῤῥήτοισι θαάσσων·
ἵλαθι παγγενέταο θεοῦ πρεσβήιον ὄμμα,
φρουρὲ βίου, σῶτερ μερόπων, αἰῶνος ἀνάσσων.

VII. (XCVII.)

Εἰς τὸν αὐτόν.

Ἀρτιφανὲς πολιοῦχε παλαιγενὲς υἱὲ νεογνέ
αἰὲν ἐὼν προεών τε ὑπέρτατε ὕστατε Χριστέ
ἀθανάτοιο πατρός τε ὁμόχρονε, πάμπαν ὁμοῖε.

VI 5 μετὰ] *Iacobsius;* μέγα.

SERIES CARMINUM HUIUS EDITIONIS NUMERIS GESNERIANIS ADPOSITIS.

INDEX NOMINUM ET RERUM.

(Numeri Gesneriani sunt praeterquam in carminibus minoribus, Graecis et in appendice; in his cf. conspectum praecedentem.)

Reallexikon des klassischen Altertums. Von Fr. Lübker.

Siebente, verbesserte Auflage, von Prof. Dr. Max Erler. Mit zahlreichen Abbildungen. In Halbfranz gebunden *M.* 16.50.

Lübkers Reallexikon soll vor allem den Zwecken des humanistischen Unterrichts dienen. Deshalb wurde eine Beschränkung des Inhalts auf die Seiten und Teile des Altertums angestrebt, deren Erkenntnis für unsere in Gymnasien unterrichtete Jugend wichtig und angemessen ist, auf den Bereich der vorzugsweise in Schulen gelesenen Klassiker, auf alle die Gebiete und Gegenstände des Altertums, deren Verständnis dem jungen Leser so recht anschaulich und fruchtbar gemacht werden kann. Es galt also vor allen Dingen, einerseits die rechte Lesung der großen Alten selbst zu unterstützen, andererseits von kleinen Punkten aus einen Überblick über größere Partien und eine Einsicht in den Zusammenhang des antiken Lebens und Denkens zu vermitteln. Aus diesem Grunde mußte ein sorgsames Bemühen darauf gerichtet sein, eine Menge vereinzelter und eben darum anhaltlos verschwindender Notizen in ein größeres Ganze zusammenzufassen.

Charakterköpfe aus der antiken Literatur. Von Prof. Dr. Eduard Schwartz.

Fünf Vorträge: 1. Hesiod und Pindar. 2. Thukydides und Euripides. 3. Sokrates und Plato. 4. Polybios und Poseidonios. 5. Cicero. 2. Aufl. Geh. *M.* 2.—, in Leinw. geb. *M.* 2.60.

Die Vorträge wenden sich an ein größeres Publikum. In weiten Kreisen richtet sich die Beurteilung des Altertums noch immer nach dem Stande, den die Altertumswissenschaft vor etwa 60 Jahren einnahm. Dem gegenüber wird in diesen Vorträgen der Versuch gemacht, an einzelnen Beispielen zu zeigen, wieviel bestimmter und schärfer das Bild der antiken Literatur durch die wissenschaftliche Arbeit der letzten Generationen geworden ist. Als Beispiele sind stark ausgeprägte Individualitäten gewählt, die sich mit präzisen Linien zeichnen lassen.

Die Sagen des klassischen Altertums. Von H. W. Stoll.

6. Auflage. Neu bearbeitet von Dr. Hans Lamer. 2 Bände. Band I geb. *M.* 3.60, Band II geb. ca. *M.* 3.60.

Die Götter des klassischen Altertums. Von H. W. Stoll.

6. Auflage. Neu bearbeitet von Dr. Hans Lamer. Geb. ca. *M.* 3.60.

Die allbekannten Werkchen Stolls, der sich um die Verbreitung und Popularisierung der Kenntnis des klassischen Altertums so hohe Verdienste erworben hat, erscheinen hier in neuer Form und in neuem, wesentlich verbessertem Gewande.

Band I behandelt Sagenreihen wie die von Herakles, Theseus, den Argonauten, Oidipus, usw., Band II wesentlich den Inhalt von Ilias und Odyssee.

„Die Götter des klassischen Altertums" behandeln die Götter des Olympos, der Gewässer, der Erde und der Unterwelt wie die besonderen Gottheiten der Römer.

Die in reicher Zahl beigegebenen Abbildungen sind in bestmöglicher Wiedergabe ganz neu hergestellt worden. So werden die drei Stollschen Bücher in ihrer Neugestaltung als die besten Orientierungsmittel über den antiken Sagenschatz und die antike Mythologie gelten dürfen und sich bald der gleichen Beliebtheit erfreuen, die sie sich in ihrer alten Form durch Jahrzehnte bewahrt haben.

Pompeji, eine hellenistische Stadt in Italien. Von Prof. Dr. Fr. v. Duhn.

Mit 62 Abbildungen. Geh. *M.* 1.—, in Leinw. geb. *M.* 1.25.

Sucht, durch zahlreiche Abbildungen unterstützt, an dem besonders greifbaren Beispiel Pompejis die Übertragung der griechischen Kultur und Kunst nach Italien, ihr Werden zur Weltkultur und Weltkunst verständlich zu machen, wobei die Hauptphasen der Entwicklung Pompejis, immer im Hinblick auf die gestaltende Bedeutung, die gerade der Hellenismus für die Ausbildung der Stadt, ihrer Lebens- und Kunstformen gehabt hat, zur Darstellung gelangen.

Kulturbilder aus griechischen Städten. Von Oberlehrer Dr. Erich Ziebarth.

Mit zahlreichen Abbildungen. Geh. *M.* 1.—, in Leinw. geb. *M.* 1.25.

Sucht ein anschauliches Bild zu entwerfen von dem Aussehen einer altgriechischen Stadt und von dem städtischen Leben in ihr, auf Grund der Ausgrabungen und der inschriftlichen Denkmäler; die altgriechischen Bergstädte Thera, Pergamon, Priene, Milet, der Tempel von Didyma werden geschildert. Stadtpläne und Abbildungen suchen die einzelnen Städtebilder zu erläutern.

Sammlu… …swelt.

Münze. Die Münze … [J. Rehmke.
Dr. A. Luschin v. Eb… …Menschen: Prof.
Musik. Haydn, Moz… …Prof. Cl. Krebig.